

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI**

**SEKELLER
(ETNİK KÖKEN, TARİH VE KÜLTÜRLERİ)**

İsmail Hakkı İŞİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Sefer SOLMAZ**

KONYA - 2019

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	İSMAİL HAKKI İŞİK
	Numarası	124202001011
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH / TARİH
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	SEKELLER (ETNİK KÖKEN, TARİH VE KÜLTÜRLERİ)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	İSMAİL HAKKI İŞİK
	Numarası	124202001011
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH / TARİH
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Sefer SOLMAZ
	Tezin Adı	SEKELLER (ETNİK KÖKEN, TARİH VE KÜLTÜRLERİ)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Sekeller (Etnik Köken, Tarih ve Kültür) başlıklı bu çalışma 14.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman/Üye	İmza
Dr. Öğr. Üyesi SEFER SOLMAZ	Danışman	
Prof. Dr. KEMAL ÖZCAN		
Prof. Dr. M. Ali Hacıgökmen	Üye	

ÖN SÖZ

Orta Avrupa'nın kuzey doğusunda, Karpat dağlarının tabii bir sur gibi çevrelediği *Transilvanya*, Sekel, Macar ve Türklerce *Erdel* olarak bilinir. *Erdel* adı Macarca “*Orman öni*” anlamına gelen “*Erdő-elve*” den teşekkül etmiştir ki bu da Latince olan *Transilvanya* adının Macarcadaki birebir karşılığıdır.

Avrupa'daki kadim Türk yurtlarından biri olan Erdel, miladi IV. asırda Hun, VI. asırdan VIII. asra kadar Avar hâkimiyetinde kalmıştır. Avarların dağılışından sonra, kısa bir süre Bulgar hâkimiyetinde kalan Erdel, Macarların 895 yılında bölgeye gelişinden itibaren 4 Haziran 1920 Trianon antlaşmasına kadar geçen 1122 yıl boyunca Macar tesiri altında idi. Bundan ötürü Erdel, tarih boyunca Macar yurdunun önemli bir parçası haline gelmişti. Dolayısıyla Erdel tarihi üzerinde çalışma yapacak her araştırmacı, Macar tarihiyle münasebet kurmaya mecburdur. Bu münasebeti kuran araştırmacılar Erdel'de Macarlıktan daha köklü ve ilim dünyasında pek değinilmemiş bir Sekel tarihi bulacaklardır. Sekeller günümüze kadar varlıklarını koruyabilmiş en eski Erdel sakinleridir. Kökenleri için ortaya atılan iddialar çok olsa da, tarihleri hakkında yapılmış araştırma yok denecek kadar azdır. Kadim Türk tarihinin bu kısmı, bilim dünyasında aydınlığa kavuşturulamamış son derece mühim meselelerdendir. Bu durum Sekeller hakkında yeni ve teferruatlı araştırmalar yapma zaruriyetini ortaya çıkarmıştır. Böyle bir zaruriyet, bizi Sekeller hakkında araştırma yapmaya teşvik eden en büyük neden olmuştur.

Son derece karmaşık ve üzerinde çalışılmamış bir konu hakkında yapılan bu araştırma bazı iddialarıyla farklı bir yapıya sahiptir. Mesele hakkında bilhassa ülkemizde birkaç bilimsel makaleden başka hiçbir ciddi araştırma mevcut değildir. Bu araştırmalardaki bilgiler umumiyetle etnik kökenleriyle ilgili olup, tarihleri hakkındaki bilgiler yok denecek kadar azdır. Sekeller üzerine teferruatlı araştırmalar yapan en etkin bilim insanları evvela Macarlar daha sonra da Almanlardır. Bu sebeple Sekeller hakkında araştırma yapacak her araştırmacı öncelikle bu kaynaklara ulaşmak zorundadır. Durum böyleyken bile konu hakkında açık ve kesin kanaatlere varmak oldukça zordur.

Biz bu çalışmayla; Sekeller hakkındaki tüm düşünceleri derinlemesine inceleyerek, yeni bir yaklaşımla farklı ve özgün sonuçlar ortaya çıkarmaya çalıştık.

Yaklaşık olarak dört yıllık araştırma sonunda Sekelleri tanımak ve gözlemek amacıyla Erdel'e, 8 Sekel şehrini içine alan bir seyahatte bulunduk. Bu gezi esnasında Sekel Milli Meclis Başkanı, Sekel tarihçileri ve aydınlarıyla sohbet etme fırsatı da elde ettik. Burada Sekeller hakkında bazı yayınları temin etme şansına eriştik. Sekellerin tarihi ve etnik kökenleri hakkında bazı tarihçilerin istifade etmediği eserlerden hususi tercüme yapılarak çok değerli bilgilere ulaştık. Bundan önceki araştırmacılar, umumiyetle Sekellerin, etnik kökenleri hakkında bazı nazariyeleri izah etmişler, tarih ve kültürleri hakkında bilgilere değinmemişlerdi. Biz ise Sekellerin; tarih, etnik köken, teşkilat ve kültür konularında izahatlarda bulunduk.

Her ne kadar titizlikle incelenmiş olsa da nacizane eserimizde gözden kaçmış bazı hatalar olabilir. Bundan dolayı eserimizi eleştiriye değer görüp eleştiren herkese şimdiden teşekkür ederiz.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde; Sekellerin içinden çıktığı Macarlar ele alınmıştır.

İkinci bölümde; Sekel adı ve Sekellerin etnik menşei ile ilgili görüşler üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde; en eski zamanlardan günümüze kadar Erdel'e hâkim olmuş güçlerle birlikte Sekellerin siyasi tarihi incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise geçmişten ve günümüze olmak üzere Sekellerin teşkilat ve kültürü ortaya konulmaya çalışılmıştır

Bizi böyle bir çalışmaya yönlendiren, teşvik ve rehberlik eden ve destekleyen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sefer Solmaz'a teşekkür ederim. Bu çalışma esnasında çeşitli yönlerden yardımlarını gördüğüm hocalarım Prof. Dr. Mustafa Demirci'ye, Doç. Dr. Mehmet Ali Hacıgökmen'e, Dr. Öğr. Üyesi Zehra Odabaşı'ya müteşekkirdiğimi belirtmek isterim. Ayrıca; Sekelistan gezimiz esnasında bizim tercümanlığımızı yapan, soru ve taleplerimizle meşgul ettiğimiz sayın Júlia Dávid'e,

değerli bilgilerini bizlerle paylaşan tarihçi Dr. Éva Szász Baróthyne'ye, Bursa'da misafirimiz olup değerli bilgiler ve bazı kaynakların temini hususunda yardımları dokunan Sekel Milli Meclis Başkanı sayın Izsák Balázs Beyefendi'ye, kaynak temini hususunda yardımını esirgemeyen sayın Erkan Bülbül'e ve hususi tercümelemlerle değerli vaktini bizler için ziyan eden Sayın Selma Nacak'a teşekkürü bir borç bilirim.

KONYA 2019

İsmail Hakkı IŞIK

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail Hakkı IŞIK		
	Numarası	124202001011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Ortaçağ Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Sefer SOLMAZ		
Tezin Adı	SEKELLER (ETNİK KÖKEN, TARİH VE KÜLTÜRLERİ)			

ÖZET

Macar krallığına ait Erdel topraklarında asırlardır varlık gösteren Sekeller bu toprakların günümüze ulaşabilmiş en eski sakinleridir. Kendilerini Avrupa Hunlarının torunları olarak gören Sekellerin Avarlar çağında Erdele yerleşen Onogur olmaları kuvvetle muhtemeldir. Günümüz Sekel kültürü Macar kültürü ile iç içe olup gerek tarihi gerekse folklorik unsurlar açısından Türklerle oldukça benzer motifleri de taşımaktadır. Bu benzerliği Osmanlı öncesi ve Osmanlı dönemi olmak üzere iki etken olarak değerlendirmek sağlıklı tarihi tespitler yapılması açısından yerinde olacaktır. Zira, Sekel kültüründeki Türk motifleri Erdel ve Macaristanın Osmanlı Devletine tabi olduğu dönem kadar Hristiyanlık öncesi döneme kadar dayanmaktadır. Günümüze değil tamamen karanlıkta kalmış Sekel tarihine bir nebze olsun ışık tutmayı amaçlayan bu çalışma Sekellerin Tarih, Etnik köken, Kültür ve Medeniyetlerine dair birçok yeni bilgiyi ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sekeller, Erdel, Hun, Avar, Onogur.*

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	İsmail Hakkı İŞİK		
	Numarası	124202001011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih / Ortaçağ Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Sefer SOLMAZ		
Tezin İngilizce Adı	SZÉKELYS (ETHNIC ORIGIN, HISTORY AND CULTURES)			

SUMMARY

The Székelys indicating the presence of the Hungarian kingdom for centuries in the land of Transylvania. There are the oldest inhabitants of this land have survived. The Székelys Europe is Onogur themselves Avars settled in Transylvania in the era of the Székelys are seen as likely to be descendants of the Huns. Székely culture in terms of contemporary Hungarian culture is intertwined with the history of both folkloric elements should also bears quite similar motifs with Turks. This similarity in the pre-Ottoman and Ottoman periods, it would be appropriate to evaluate in terms of history as determined by two factors. Turkish motifs in Transylvania and Hungary, Because Székelys culture is based on the period up until the pre-Christian period, subject to the Ottoman Empire. Today's date is not completely sequelae of these studies aim to shed light on the history of Sequels get a little bit stuck in the dark, ethnicity, culture and lots of new information about the civilization reveals.

Keywords: *Székelys, Transylvania, Hun, Avar, The Onogur.*

KISALTMALAR

- a AÜDTCFD. : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi
- bk. : Bakınız
- C. : Cilt
- çev. : çeviren
- DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
- İA : İslam Ansiklopedisi
- nşr. : neşreden
- s. : sayfa
- S. : Sayı
- TDAV : Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı
- TDK : Türk Dil Kurumu
- ts. : tarihsiz
- TTK : Türk Tarih Kurumu
- yay. : yayınları

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası.....	ii
Tez Kabul Formu	iii
Önsöz.....	iv
Özet	vii
Summary.....	viii
Kısaltmalar.....	ix
GİRİŞ	1
I. KONUNUN ÖNEMİ VE SINIRLANDIRILMASI.....	4
II. TAKİP EDİLEN TEKNİK VE METODLAR.....	4
III. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR.....	5
BİRİNCİ BÖLÜM	
MACARLARIN MENŞEİ VE TARİHSEL SÜRECİ	
I. MACARLARIN MENŞEİ.....	7
A. MACAR ADI.....	7
B. MACARLARIN ETNİK MENŞEİ.....	10
1. MACARLARIN MENŞEİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER.....	11
2. EFSANELER VE TARİHİ VESİKALARA GÖRE MACARLARIN MENŞEİ.....	18
II. MACARLARIN YURT KURMALARI VE DEVLETLEŞME.....	22
A. MACARLARIN TARİH SAHNESİNE ÇIKMALARI.....	22
B. MACARLARIN ANA YURDU VE YURT KURMALARI.....	21
1. ASIL MACARİSTAN (M.Ö. 500-M.S. 527).....	22
2. LEBEDİA (527- 860).....	26

3. ETEL KÖZÜ (850-895).....	32
4. KARPATLAR (895-900).....	37
C. HRİSTİYANLAŞMA VE BÜYÜK MACARİSTANIN TEŞEKKÜLÜ.....	40
İKİNCİ BÖLÜM	
SEKELLERİN ETNİK MENŞEİ	
I. SEKEL ADI VE SEKELLERİN MENŞEİ.....	44
A. SEKEL ADI.....	45
B. SEKELLERİN ETNİK MENŞEİ.....	49
1. SEKELLERİN ETNİK MENŞEİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER.....	50
1.1. Hun Tezi.....	50
1.2. Avar Tezi.....	53
1.3. Hazar-Kabar Tezi.....	57
1.4. Bulgar-İskil Tezi.....	59
1.5. Romen Tezi.....	60
1.6. Macar Tezi.....	61
2. TARİHİ VESİKALAR ve EFSANELERE GÖRE SEKELLERİN MENŞEİ.....	64
2.1. Tarihi Vesikalar.....	64
2.2. Efsaneler.....	67
2.2.1. Kız Kaçırma/Alageyik.....	67
2.2.2. Ordu Yolu (Samanyolu).....	69
2.2.3. Tuğrul Kuşu.....	72
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SEKELLERİN SİYASİ TARİHİ	
I. TARİHSEL SÜREÇDE SEKELLER.....	77
A. SEKELLER'İN ERDELE İSKÂNI.....	77

1. AVAR HÂKİMİYETİNE KADAR ERDEL.....	77
2. SEKELLERİN ERDELİ YURT TUTMASI.....	78
B. MACAR HÂKİMİYETİ VE SEKELLİĞİN TEŞEKKÜLÜ.....	84
1. SEKEL BEYLİĞİ.....	86
C. OSMANLI HÂKİMİYETİ.....	89
1. ERDEL PRENSLİĞİNİN TEŞEKKÜLÜ.....	91
2. OSMANLI DEVLETİ İLE MÜNASEBETLER.....	92
D. AVUSTURYA(HABSBURG) HÂKİMİYETİ.....	99
1. MACAR-SEKEL İHTİLALİ (1848-1849).....	102
1.1. Macar Mülteciler Meselesi.....	104
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT	
I. SOSYO-EKONOMİK HAYAT.....	108
A. SEKELLERİN BOY YAPISI.....	108
B. SEKEL AİLE YAPISI.....	109
C. SEKEL ŞEHİRLERİ.....	110
D. ONLUK DÜZEN VE KÖY YAPISI.....	112
E. SEKEL ULUSAL MECLİSİ.....	113
F. EKONOMİK HAYAT.....	116
II. KÜLTÜREL HAYAT.....	117
A. DİN VE İNANIŞLAR.....	117
B. SEKEL ÖRF VE ADETLERİ.....	124
C. DİL VE YAZI.....	125
1. SEKEL DİLİ.....	125
2. SEKEL RUNİK YAZISI.....	130

D. SANAT	134
SONUÇ	136
BİBLİYOGRAFYA	138
EKLER	147
I. MACAR KRALLARI VE ERDEL PRENSLERİ'NE AİT HÜKÜMDAR LİSTELERİ	
II. HARİTALAR	
III. TABLO VE GRAFİKLER	
IV. ŞEMA VE RESİMLER	

GİRİŞ

Günümüz Romanyasının kuzey topraklarına tekabül eden Erdel, Orta Avrupadaki en eski Türk yurtlarından. Uzun yıllar Macar idaresinde kalmış olan bölge, Birinci Dünya Savaşı sonrası 1920 Trianon anlaşmasıyla Romanya'ya bırakılmıştır. Büyük Macar ovasına nazaran Türk tarihine dair daha az hatıra bırakan Erdel, coğrafi konumu itibariyle doğu-batı ulaşımının sağlandığı birçok geçit'e evsahipliği yapmaktadır¹.

Latince adı Transilvanya olan Erdel'in doğusunda Moldova (Boğdan), Güneyinde Muntenia (Eflak), güney batısında Barat ve batısında Apuseni dağları vardır. Apuseni dağları Erdel'i Macar ovasıyla ayıran tek tabii engeldir. Erdel'in günümüze kadar varlıklarını sürdürmüş en eski ahalisi Sekel ve Macarlardır. Erdel tarihinde mühim tesir sahibi diğer kavimler sırasıyla Sas (Alman)lar, Slavlar ve Romenlerdir. Günümüzde halen bölgede varlık gösteren kavimler ise nüfus oranına göre sırasıyla Romenler², Sekeller³, Macarlar⁴, Almanlar⁵ ve Çingeneler⁶dir.

Erdel, güneyde engebeli olduğu kadar geniş ve çok verimli bir ovaya sahiptir. Bu ovayı Erdel'in en önemli akarsuları olarak bilinen Mureş (Macarca *Maroş*), Someş (Macarca *Samoş*), Küçük ve Büyük Tırnova (Macarca *Kis Kukullo* ve *Nagy Kukullo*) nehirleri beslemektedir. Bu büyük nehirler Doğu-Batı ve Kuzey-Güney yönlerinde akıp Tisza nehrine katılarak buradan da Tuna nehirlerine bağlanırlar.

¹ László Rásony, *Ortaçağda Erdelde Türklüğün İzleri*, Devlet Basımevi, İstanbul 1937, s. 7.

² Erdel nüfusunun %65'i Romenlerden meydana gelmektedir. Romen hükümetinin teşvik ve desteğiyle bu oran her geçen yıl düzenli olarak artmaktadır. Romen hükümeti Erdel', özellikle de Sekellerin yurduna yerleşmek isteyen Romen vatandaşlarına %40'a varan hibelerle arazi ve konut desteği vererek, buradaki çoğunluğu Sekellerden alma yolunda politikalar takip ediyor.

³ Sekeller Erdel nüfusunun %26 sını oluştururlar. Bu orana Romen hükümetinin nazarında aynı etnik gurup olan Macarlar da dâhil olup sayıları Sekellere kıyasla çok daha azdır. En güncel rakamlara göre Romanya sınırları içinde yaşam süren Macar (bunun %90'nından fazlası Sekel'dir) nüfus 1,431,807'dir. Ayrıntılı bilgi için bk. European Commission, "Romania", http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/languages/policy/language-policy/documents/euromosaic-romania_en.pdf, Erişim tarihi; 04.07.2017. s. 2-5.

⁴ Nüfusları Sekellerle birlikte verilmiştir.

⁵ Erdeldeki Alman nüfusu genel nüfusun %6 sını oluşturur. Ülke içinde toplam Alman nüfusu ise 59,764'dir. Bk. Commission, "Romania", s. 3.

⁶ Romanya nüfusu içinde Çingene nüfusu %3'lük kısmı teşkil etmekte olup bu oran Erdelde de aynıdır.

Erdel'in en büyük şehirlerinden olan; Cluj (Macarca *Kolozsvary*), Alba Julia (Macarca *Gyulafehervar*⁷), Turda (Macarca *Torda*), Targu Mureş (Macarca *Marosvasarhely*) ve Sighişoara (Macarca *Segesvar*) gibi yerleşim yerleri bu yüksek platoda kurulmuşlardır⁸.

Karpat dağlarının batıya uzanan yamaçlarıyla bunun ardındaki ovaları kapsayan mıntika tarihi Alman yurdu sayılabilir. Tara Saşilor⁹ (Macarca *Szaszfold*) denilen bölge adını bir Alman boyu olan Saslar (Saksonlar)dan almıştır. Başlıca şehirleri Sibiu (Macarca *Nagyszeben*), Hunedoara (Macarca *Hunyadvar*) ve Fagaraş'tır¹⁰. Kısmen dağlık olan bölgeden güneye yani Eflâk'a geçmeye müsait ancak beş geçit vardır¹¹. Bu geçitler üzerine kurulmuş en önemli şehir Braşov¹²dur.

Coğrafi bakımdan asıl Erdel, doğuda Karpat ve batıda Apuseni (Batı dağlar) arasında kalan bölgeyi içine almaktaysa da son iki yüzyıl zarfındaki siyasî gelişmeler bölgeyi batı ve kuzeybatıya yani Tisa vadisine doğru genişletmiştir. Böylece Krişul (Almanca *Kreisch*) nehri ve kolları büyük bir kısmıyla Erdel içinde kalmıştır. Önemli şehirleri arasında Oradea (Macarca *Nagyvarad*), Satulmare (*Satmar*), Arad'ın (*Varad*) şehirlerinin bulunduğu, Macaristan ve eski Erdel arasında kalan bu bölgeyi Evliya Çelebi Orta Macar ili adıyla anmaktadır¹³.

⁷ Mureş nehri kıyısında kululan bu şehir Erdel Belgrad'ı olarak da bilinir. 1541-1690 yılları arasında Erdel Prensiğinin başkentliğini yapmıştır.

⁸ Kemal Karpat, "Erdel" mad., *DİA*, c. 11, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 280.

⁹ Erdel'de Sekel ve Macarlardan sonra nüfus bakımından en kuvvetli üçüncü ulus Alman kökenli Saksonlardır. Saksonlar Nösen/Bistritz (Bistrița), Hermannstadt (Sibiu), Klausenburg (Cluj-Napoca), Kronstadt (Braşov), Mediasch (Medias), Mühlbach (Sebeş) ve Schässburg (Sighişoara) şehirlerinin kurucuları sayılırlar. Bunu temsilen 7 kuleli sancakla temsil olunurlar.

¹⁰ Karpat, "Erdel" mad., s. 280.

¹¹ Erdel geçitleri'nin birçoğu Türk ad verme usulüyle isimlendirilmiştir. Erdel geçitlerinden bazıları şöyledir; Vaskapu=Demirkapı, Vulkan=Volkan, Krasso=Karasu, Szeben=Sebin, Törcsvar=Tolmaç, Braşov=Bozsu vb. gibi. Bkz. Rásony, *Erdelde Türklüğün İzleri*, s. 11-13.

¹² Braşov adı aslen '*Boro-şuğ çay*' idi. Bu isim, Bulgar Türkçesindeki '*Bozsu*' adından geliyor olmalıdır. XIII. Yüzyıla ait bir kaynaktan bulunan *Bor-su* nehri adlarına diğer Türk yurtlarında da rastlanılmıştır. Rásony, *Erdelde Türklüğün İzleri*, s. 11.; ; Macar halk ağzındaki Barasov (Braşov) adının Macarca'daki manası ise "*gri su*" dur. Bk. Tibor Beder, *Türkiye'ye Yaya Seyahat*, Macarcadan çev.; Erdal Şalikoğlu, Birleşik Yayıncılık, Ankara 2014, s. 149.

¹³ Rásony, *Erdelde Türklüğün İzleri*, s. 11.

Bizim araştırma konumuz olan bölge ise Karpat dağ silsilesinin doğudan güneybatı istikametine kıvrımının, batı yamaçlarında kalan Latince; *Ținutul Secuiesc*¹⁴ (Macarca *Székelyföld*, Türkçe *Sekelistan*) adındaki mınıktadır. Erdel'in en korunaklı bölgelerinden olan *Székelyföld*'ün doğu kısmı boydan boya Karpat dağlarıyla çevrilidir. Bu dağların batı yamaçlarında sıralanmış kuzeyden güneye Gyergyói havasok, Hagymas havasok, Csiki havasok (dağları) uzanır. Bu dağ silsilesinin hemen batısında çok büyük olmayan, oldukça bereketli bir ova vardır. Bu ovanın batısı kuzeyden güneye Gyergyói havasok ve Görgényi havasok (dağları) ile çevrilidir. Kuzeyde Gyergyószentmiklós (Rumence *Gheorgheni*) ve Güneyde Csíkszereda (Rumence *Miercurea Ciuc*) şehirlerinin bulunduğu bu ova tarihi Sekel yurdu olup, ulaşım oldukça dar geçitlerden sağlanmaktadır.

Bu geçitlerden biri kuzeyde Gyergyói dağları ile Görgényi dağlarının ayrıldığı Mureş nehri vadisindeki tabii geçittir. Diğeri ise güneydeki Olt nehrinin Baroti dağları ile Csiki dağlarını birbirinden ayırarak oluşturduğu geçittir. Hristiyanlık öncesi dönemde Sekel nüfusun yerleştiği esas mınıka işte bu bölgedir. Bunun dışında zaman içinde yayılma suretiyle oluşmuş yurt, kısmen ulaşımı kolay korunaklığı ilkinenazaran zayıftır. Bu korunaklı ovanın hemen güney ucunda Olt nehrinin kıyısında Sepsiszentgyörgy (Rumence *Sfântu Gheorghe*), bunun doğusunda Kovászna (Rumence *Covasna*) ve kuzeydoğusunda Kézdivásárhely (Rumence *Târgu Secuiesc*) bulunur. Bu üç şehrin bulunduğu ovada en mühim geçit Ojtoz (Rumence *Oituz*)¹⁵ geçitidir. Diğeri kuzeyde Cătruşa, güneydoğuda Ojdula ve güneybatıda Moaçşa geçitleridir. Moaçşa itibariyle Olt nehri, Barothi dağının güney ucundan başlayarak kuzeybatı istikametine doğru kıvrılarak uzanır. Bu vadide kuzeyden doğruca güneybatıya döndüğü kıvrımın kuzeyindeki küçük ovada Barot (Rumence *Baraolt*) şehri bulunur. Sekelistan'ın Kuzeybatısı Nagy Küküllo'nun kenarında kuzeyde Székelyudvarhely (Rumence *Odorheiu Secuiesc*), güneybatıda Székelykeresztúr (Rumence *Cristuru Secuiesc*) kurulmuştur. Sekel yurdunun batı ucunu teşkil eden ve Maroş nehri üzerine kurulu Marosvásárhely (Rumence *Târgu Mureş*) ise Sekeller'in

¹⁴ Sekeller'in geçmişten günümüzde yaşamış olduğu bölgenin haritası için bk. *Harita 5* ve *Harita 6*.

¹⁵ Kelimenin kökeni Türkçe olup aslı *Ak-tuz* veya *Kızıl-tuz* olmalıdır. Bk. Rásony, *Erdelde Türklüğün İzleri*, s. 8.

dışa açılan kapısı sayılabilecek mühim bir mevkidedir. Coğrafyasını anlattığımız *Székelgyöld*'ün sakinleri en eski zamanlardan buyana burada yaşayan Sekeller'dir¹⁶. Şimdi Orta Avrupanın kalbinde, eski zaman fatihlerince Erdel'in dar geçitlerinin arasındaki bakir bölgelerde unutulmuş bir kavimden, Türk tarihinin mühim kollarından biri olan Hun soyundan geldiklerine kani olduğumuz Sekeller'den bahsedeceğiz.

Sekellerin etnik köken, tarih ve kültür'üne dair hazırlamış olduğumuz bu araştırmayı dört kısımda topladık. Birinci bölümde birbirinden ayrı tasavvur edilemeyeceğini düşündüğümüz Macarlardan bahsettik. İkinci bölümde Sekel adını, Sekeller'in menşei üzerine ortaya atılmış iddiaları delilleriyle beraber izaha çalıştık. Üçüncü bölümde ise, bilinen en eski zamanlardan günümüze kadar Erdel'e hâkim olmuş güçlerle birlikte Sekel tarihini anlattık. Nihayet dördüncü bölümde geçmişten ve günümüze olmak üzere Sekel Teşkilat ve kültürüne dair bazı açıklamalar yaptık. Ayrıca Ekler bölümüne konuyla alakalı haritalar, tablolar ve Sekel kültürüne ait bazı görseller ilave ettik.

I. KONUNUN ÖNEMİ VE SINIRLANDIRILMASI

Sekellerin menşei meselesi tarihi arkaplan olarak Doğu Avrupa Türk tarihi bakımından oldukça önemli bir husustur. Fakat Sekellerin tarihleri ve kültürleri hakkında ne ülkemizde ne de Avrupadaki araştırmalar tatmin edici boyutta değildir. Sekellerin Macarlarla olan siyasi, sosyal, kültürel ve tarihsel bağı Macarların doğu Avrupaya ayak basması ile başlamasına rağmen günümüzde Sekel kimliği görmezden gelinmektedir. Macarların en kadim dostları olmalarına rağmen Sekel tarihi günümüzde bile Macarlar tarafından da yeterince aydınlatılmış değildir. Bunun sebebinin Avusturya-Macaristan imparatorluğundan beri süregelen bazı siyasi kaygılar olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Meydana getirdiğimiz bu çalışma Sekellerin tarihi hakkında daha önce yapılan araştırmalara bir yenisi olarak eklenebilir. Fakat diğerlerinden farklı olarak Sekel tarihi ve kültürü bir bütün olarak anlatılmıştır.

¹⁶ *Székelgyöld* coğrafyası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Orbán Balázs, *A Székelgyöld Leírása Történelmi, Régészeti, Természettajzi S Népismeit Szemponból*, Pesti Könyvnyomda Részvény Társulat, Peşte 1871.

II. TAKİP EDİLEN TEKNİK VE METOTLAR

Etnik köken ve kültür araştırmaları tarihin en karmaşık konularındandır. Öyleki bu durumda tarihçi yapacağı küçük yanlışlıklarla çok büyük ve telafi edilemez yanlışlar içine girebilir. Sekellerin etnik köken, Tarih ve kültürlerine dair hazırlamış olduğumuz bu eserde oldukça karmaşık konuları analiz etmek mecburidir. Bu sebeple yukarıda bahsettiğimiz yanlışlara düşmemek adına Sekel meselesini Tarih merkezli olmak üzere Dil ve Kültür penceresinden ele aldık. Meselelerin evvela tarihi olay ve olgularla sağlamasını yapmaya çalıştık. Bu yüzden Kültür araştırmaları, Arkeolojik kalıntılar, Dilsel öge ve Antropolojik unsurlara dengeli bir yer verdik.

Araştırmamıza başlamadan, evvela Erdel coğrafyasını tanımaya gayret ettik. Bu coğrafya hakkında gerekli kısımlar için teferruatlı bilgi vermeye çalıştık. Bunun için Sekel yurdu olarak bilinen Kuzey Doğu Erdel de 1300 km² lik bir gezi faaliyeti de bulunduğ.

III. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

Sekeller hakkında müstakil hiçbir çalışma ve araştırmanın olmadığını üzülebrek ifade etmek gerekir ki bu eksiklik meselenin en önemli kısmıdır. Macar tarihi kroniklerinde birkaç cümleyi geçmeyen izahatlarda Sekel adına rastlamak mümkün olsa da bu bilgiler Sekeller hakkında teferruatlı bilgiler vermekten çok uzaktır.

Sekel adının kökeni ve Sekellerin ilk devirlerine ait kıt bilgileri ilk dönem Macar ve bazı Bizans kronikler ışığında yorumladık. Bunların en önemlilerinden Simon Kézai(13. Yüzyıl) (Kézai Simon Mester Magyar Krónikája) ve Kepes(14. Yüzyıl) (Képes Krónika) kronikleridir. Bunların dışında Hazarlar ve Macarlar hakkında oldukça orijinal bilgiler veren Bizans tarihçisi Constantine Porphyrogenitus'un "De Administrando İmperio" isimli eserini de zikretmek gerekir.

Osmanlı Tarihi içinde ise Sekeller hakkında bilgiler gerek Osmanlı kroniklerinde ve gerek modern araştırmalarda yoktur.

Modern tarih araştırmalarında Sekeller hakkında ilk görüşler 19. Yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştır. Abór Karoly "A Székely Örökség Történeti És Jogi

Szemponból” (1868) isimli eserinde Sekeller hakkında bazı bilgiler vermişse de Sekel menşei hakkında iddia ve ispat yoluna gitmemiştir. Karoly’nin araştırmasının hemen akabinde Pal Hunfalvy “Magyarország Ethnographiája” (1876) adlı çalışmasında Sekellerin etnik menşei hakkında yorum yapan ilk araştırmacı olmuş ve Sekelleri Macar askeri teşkilatındaki “Sınır Muhafızları” olarak açıklamıştır. Akabinde onu takip eden József Thúry “A Székelyek Eredete” (1898) Sekeller’in Bulgarlara bağlı bir kavim olan *Esgil* veya *İskiller* olduklarını iddia etmişlerdir.

Günümüzde Sekeller hakkında ayrıntılı bilgi edinmek oldukça zordur. Macar ve Alman araştırmacılar hariç tüm kaynaklar konu hakkında yüzeysel malumatlar vermekte olup teferruata inmezler. Konu ile ilgili Dünya çapında en derinlemesine araştırma İngilizce ve Macarca olarak yayınlanmış Ferenc Frank Ehrenthal’ın Moğolstandan Transilvanya’ya Sekel Orijini ve Radikal İnanç(From Mongolia to Transylvania Szekely Origins and Radical Fait)(2014) adlı eseridir. Eser Sekel kökenini bilim dünyasındaki diğer teorilerle birlikte açıklama yoluna gitmiştir. Çalışmamızı hazırlarken Sekel tarihi ile ilgili faydalandığımız tek teferruatlı müstakil çalışma Ehrenthal’ın eseridir. Yurtdışından edindiğimiz eserden kendimiz kısmi tercüme yapılarak istifade ettik.

Ülkemizde ise Sekeller hakkında yapılmış çalışma yok denecek kadar azdır. Konu hakkında halen tek müstakil çalışma İsmail Doğan’a ait “Sekeller”(İstanbul 1988) adlı eseridir. Bunun dışında Sekeller ve onların etnik menşei hakkında ortaya konulmuş birkaç makale dışında araştırma mevcut değildir. Bunlardan en önemlisi ise László Rásony’nın “Sekeller ve Adlarının Menşei”(Ankara 1972) dir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MACARLARIN MENŞEİ VE TARİHSEL SÜRECİ

I. MACARLARIN MENŞEİ

A. MACAR ADI

Macarlar günümüz ilim dünyasında umumiyetle *Magyar(Macar)* veya *Hungar* adlarıyla zikredilirler. Macarlar kendilerini *Magyar*, ülkelerini ise *Magyarország* olarak isimlendirmişlerdir. Bundan başka Macarları; Almanlar *Ungar*, Fransızlar *Hongrois*, İngilizler *Hungary*, İtalyanlar *Ungher*, Bulgarlar *Ungari*, Ruslar *Vengr* ve Araplar *al-Majar* olarak zikretmektedirler¹⁷.

Macar adıyla ilgili çağdaş kaynaklarda oldukça farklı isimlendirmeler mevcuttur. Macarlar, ortaçağ Arap kaynaklarında umumiyetle *al-Majar* ve *Başkırd* olmak üzere iki ana isimle bahsedilirler. Mesela Ahmed İbn Rüstah tarafından “*al-Madjfariyah*” veya “*Madjghariyah*” şeklinde adlandırmışken, Mesudi'nin Muruc el-Zehab'inde “*Badjghird*¹⁸” veya “*Bazkırd*” adıyla zikredilmişlerdir. Buna paralel olarak Yakut el-Hamavi, Macarların yaşadıkları sahayı yanlış tarif etmekle birlikte, onların “*Başğırd*” veya “*Bargırd*” isimleriyle anıldıklarını bildirmiştir¹⁹. Ayrıca Mervezi, eserinin Türklerle ilgili Ba'bında Macarları doğrudan doğruya “*Türkler*” olarak tanımlamaktadır²⁰. Macarları doğrudan doğruya “*Macgari*” ismiyle ilk olarak Hudûdü'l Âlem'de görmekteyiz²¹.

¹⁷ Macarlara ve Macar ülkesine diğer tüm milletlerin verdikleri isim için hazırladığımız ayrıntılı haritaya bakınız; *Harita I*.

¹⁸ İslam coğrafyacıları (X. asırdan sonrakiler) Macarlara atfen Başkırd ismini kullanmışlardır.

¹⁹ Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, TTK Yay., Ankara 2001, s. 133.

²⁰ İbn Fazlan, *Seyahatnamesi*, çev; Ramazan Şeşen, Bedir Yay., Ankara 1995, s. 107.

²¹ Şeşen, *İslam Coğrafyacıları*, s. 60.; Buradan hareketle Macar adının kökeninin Hazarlardan alındığı ve kökünün “*Madszar*” olduğu yorumunu yapanlar da vardır. Bk. István Kiszely, *A Magyar Nép Östörténete*, Magyar Ház Kiadó, Budapest 2001, s. 9. ; İslam müelliflerinden Avfi Macarları “*Gezer*” manasında zikretmektedir. Hazar kelimesinin aslı olan *Kazar*, “*gezer*” yani “*göçer*” kelimesinin pek

Macarlar hakkında en değerli bilgiler Bizans kaynaklarında mevcuttur. Bu kaynaklarda Macar adı ile ilgili İslam kaynaklarına kıyasla farklı bilgilere ulaşılmaktadır. Bizans kaynaklarının birçoğu Macarları “*Turkoi(Türkler)*” diye nitelendirirken, yaşadıkları bölgeden de “*Τουρκία(Türkiye)*” olarak bahsederler. Bu kaynaklardan en mühimi sayılabilecek, Macar-Bizans, Bizans-Hazar ve Macar-Hazar ilişkileri gibi birçok mesele hakkında teferruatlı bilgiler veren “*De Administrando Imperio*”²² adlı eserdir. Bu eser *Constantine Porphyrogenitus*’un kalemiyle meydana gelmiş ve günümüze kadar erişebilmiş önemli bir ana kaynaktır. Burada Macarlardan doğrudan doğruya “*Türkler*” olarak bahsedilmişken, yaşadıkları bölgeye de “*Türkiye*” denilmiştir²³. Önemli Bizans kaynaklarından *Historia*’nın müellifi *Niketas Khroniates*, Macarlardan “*Hunlar*” ve “*Paion’lar*” olarak bahseder²⁴. Diğer bir Bizans kaynağı olan *Anna Komnena* ise Macarlardan “*Dakia*”, “*Ongria*”(Hungaria)²⁵ olarak bahsetmektedir. Macarlar, ilk Osmanlı kaynaklarında ise “*Ungürüş*” veya “*Üngürüs*” olarak zikredilirdi. Ayrıca bu kaynaklar, Macaristandan “*Üngürüs eli*”, Macar krallarından “*Üngürüs Beyi*” veya “*Üngürüs Kralı*” olarak bahseder²⁶. Osmanlılar “*Macar*” adını sonraları kullanmaya başlamıştır²⁷.

Görüldüğü üzere Macarları atfen VIII. asırdan beri kullanılan iki önemli isim vardır. Bunlardan biri “*Hungary*”, diğeri “*Magyar*”(Macar)dır. “*Macar*” adı umumiyetle Macarlar, Sekeller ve Türkler arasında kullanılmakla birlikte, bu guruplar

çok Türk lehçesinde söyleniş şeklindedir. Cemal Anadol, *Tarihe Hükmeden Millet Türkler*, Bilge karınca yay., İstanbul 2006, s. 659.

²² Bizans İmparatoru VII. Constantine (905-959) tarafından yazılmış bir eserdir. Kitabın Latince adı “*De Administrando Imperio*” dur. Bu eser Constantine’in oğlu ve halefi, İmparator II. Romanos’a rehber olması için yazılmış bir politika kitabıdır.

²³ Constantine Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, Grekçeden çev., R. J. H. Jenkins, Dumbarton Oaks Press, Washington 1981, s. 171.

²⁴ Bkz. Niketas Khoniates, *Historia*, çev; Fikret Işıltan, TTK Yay., Ankara 1995.

²⁵ Anna Komnena, *Alexiad*, çev; Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1996.

²⁶ Oruçbeğ tarihi, Dağıstan ve Tevarih-i Müluk-i Al-i Osman ve Behçetü’t Tevarih ve Aşıkpaşaoğlu Tarihi gibi ilk Osmanlı kaynaklarında Macarlardan bu şekilde bahsolunur. Bk; Hüseyin Nihal Atsız, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Ötüken yay., İstanbul 2011.; Hüseyin Nihal Atsız, *Oruç Beğ Tatih, Ahmedi-Dağıstan ve Tevarih-i Müluk-i Al-i Osman, Şükrullah-Behçetü’t Tevarih, Üç Osmanlı Tarihi*, Ötüken yay., İstanbul 2011.

²⁷ Osmanlıların Macarları *Ungürüş* olarak anması *Hungary* adından ileri gelmektedir. Osmanlılar *Hungary* ismini tıpkı *Ungaros*, *Hungarus* veya *Hongrois* şekillerinde olduğu gibi *Ungürüş* olarak telaffuz ettiklerinden Macarlar, Osmanlı ülkesinde uzun bir zaman bu şekilde anılmışlardır.

arasında “*Hungary*” şeklinde kullanıldığına rastlanılır. Macar adı, tarihsel dönemlerde değişik şekillerde kullanılmış olsa da genel itibariyle “*Hungary*” olarak telaffuz edilmiştir.

Macar isminin *Macar* ve *Hungary* şekliyle geçtiği en eski yazılı kaynak Kral Bela zamanında yazılmış Anonim Kronikte geçmektedir. XII. Yüzyıla tarihlenen bu kronikte; “*peridioma alienigenarum Hungarii, et in sua lingua propria Mogerii vocantur*” yazmaktadır²⁸. Bunun anlamı aynen şöyledir; “*Macarlara yabancılar Hungarii, kendileri (Macarlar) ise Mogerii derler*”. Macar adının kökeniyle alakalı hipotezimizi destekler nitelikte olan bu bilgi gösteriyor ki *Hungary* adı, Fin-Ugor etkileşiminden, yani Onogurlarla münasebetten gelmekte ve yabancı kavimler tarafından Macarları nitelemektedir.

Macar adının proto-Urik “*Manci*” kökünden geldiği ve “*erkek*” veya “*kişi*” anlamlarını taşıdığı ve Macarcada “*er-koca*” anlamındaki “*férj*”, “*oğul*” anlamındaki “*erge*” ve Fince “*genç erkek*”, “*yiğit*” anlamlarındaki “*yrkä*” ile birlikte *Türk-eri*, *Ağaç-eri* adlarına benzer bir biçimde “*Manci-eri*” yani *Magyeri* daha sonra *Magyar* (Macar) şekline gelmiştir²⁹. Macar adıyla alakalı en özgün bilgiler veren Barath ise Macar adı Magar, Moger, Meger, Mogur ve Miser gibi değişik yazımları mevcuttur olmakla birlikte basitçe “*Adam*” kökünden geldiğini savunmaktadır³⁰.

Günümüzde yaygın adıyla kullanılan *Hungary* şeklinin oluşum süreci bazı bilim insanlarının ifade ettiği gibi Hun kökenli olmalarıyla ilişkili değildir. Macarlarda Hun etkisi şüphesiz vardır. Fakat, adlarındaki benzerlik Hun tesirinden kaynaklanmaz. *Hungary* isminin Macarlara neşet etmesi *Onogur* etkileşiminden gelir ki, buda uzun bir süreçle meydana gelmiştir.

Macarlar esasen bir Fin-Ugor kavim olan *Vogul* ve *Ostiyaklar*la yakın ilişkilerde bulunmuşlardı. Kesin olmamakla birlikte V. yüzyıl civarı Sabarların batıya göçmeleri dolayısıyla Macarların bir kısmı Magna Hungaria adıyla bilinen Asıl

²⁸ Tibor E. Barath, *The Early Hungarians, In The Light of Recent Historical Research*, Self Published, Montreal 1983, s. 40.

²⁹ László Rásony, *Tarihte Türklük*, Örgün Yay., İstanbul 2008, s. 179-180.

³⁰ Barath, *The Early Hungarians*, s. 40.

Macaristanda kalarak burada zamanla yok oldular. Diğer büyük bir kısımda, Uralların güneydoğu kısmında bulunan, ormanlık yamaçlardaki eski yurtlarından güneybatıya göç ederek Volga ile Kuban arasındaki düzlüklere yerleşip buradaki Onogur Türkleri ile uzun zaman birlikte yaşadılar³¹. Macarlar bu yeni yurtlarındaki komşu milletlerle karışıp proto-Macarları meydana getirdiler. Böylece başka uluslar onları *On-Ogur* ve *Ongur* adlarıyla anmaya başladı. Bu adlandırma yaşadıkları bölgelere de bağlı olarak zamanla *Ungri* > *Ongri* > *Ungor* > *Ungaros* > *Hungarus* > *Hongrois* gibi isimlerle anılıp *Hungr* ve nihayet *Hungary* şekline gelmiş oldu³².

Hungary adının kökeni hakkında belki de en aykırı bilgiler Gesta Hungarum'dan öğrenmiş olduğumuz "*Ung kalesi*" meselesidir. Buna göre; Macarlara *Hungar* denilmesinin sebebi yedi Macar kabilesini birleştiren kralın onların başına *Ung* (*Hungu*) kalesinin liderini atamasıydı. Bundan sonra Macarlara *Hunguar* (*Ungvár*) denilmeye başlandı. İlerleyen zamanlarda da *Ung*(*Hungu*) kalesinin tüm savaşçıları *Hunguarians* adıyla çağrılır oldu³³. Bu bilginin gerçekliği hakkında yorum yapmak oldukça zor, Fakat bu konu hakkında Gesta Hungarum'da başka ayrıntı zikredilmemiştir. Bahsolunan kalenin nerde olduğu, kumandanının kim olduğu da aydınlığa kavuşmuş değildir.

B. MACARLARIN ETNİK MENŞEİ

Macarların etnik kökeni günümüz bilim dünyasında tam manasıyla aydınlatılamamış konulardan biridir. Her bilimsel meselede olduğu gibi bu konuda da bazı siyasi düşünceler ve birtakım kaygılar bilimsel gerçekliği yanıltma eğiliminde olmuştur. Bazı araştırmacılar, Macarların Hint-Avrupa menşeli olduklarını savunurken, başka bir araştırmacı gurubu onların Fin-Ugor karışımı bir kavim olduklarını dile getirmektedir. Aşağıda bu görüşleri ve bu görüşlerin bilimsel veya siyasi temellerini

³¹ Akdes Nimet Kurat, *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, TTK Yay, Ankara 1972, s. 41, ; Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 179-180.

³² İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken yay., İstanbul 2004, s. 174-175.; Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 179-180, ; Mualla Uydu Yücel, *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*, TTK Yay., Ankara 2007, s. 30.

³³ Anonymus, "The Gesta Hungarorum of Anonymus, the Anonymous Notary of King Béla", Latinceden çev. Martyn Rady, *The Modern Humanities Research Association and University College*, C. 87/ 4, London 2009, s. 688.

açıklayacağız. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki Macar etnik meselesi siyasi veya bilimsel olsun çoğu araştırmacı tarafından çarpıtılmaktadır. Bilim camiasında bir kısım bilim insanı hamasi söylemlerle, kalıplaşmış birkaç tarihi veriye dayanarak Macarları doğrudan doğruya *Hun-Türk* sayarken, Avrupa bilim camiasında halen bile *Hun ve Türk* iki farklı kavram, dolayısıyla iki farklı kavim olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle her çevrenin ifade ettiği iddia kendi içinde bazı kaygılar güderek bu meseleyi açıklama yoluna gitmektedir. Bu durumda tarihi gerçekliğe ulaşmak dahada zordur.

Almanlar, Avusturyalılar, Ruslar ve Romenler aynı ana düşünce etrafında birleşerek kendi özel kaygılarını konuya yansıtırlarken, İngiliz ve Fransızlar biraz objektif olmakla beraber Alman ve Rus tezlerini destekler nitelikteki fikirleri savunuyorlar. Türk tarihçiler ise bu konuda derin araştırmalar yapmadan Macarların doğrudan doğruya “Türk olduklarını” savunuyorlar. Bazen bir asır evvel yapılmış bir tespit hiç değişmeden hala geçerliliğini koruyabiliyor. Her bilim adamı bir öncekinin düşüncelerini olduğu gibi benimseyerek önceki bilginin doğruluğunu kabul yoluna gidebiliyor. Durum böyle olunca yeni bilgiler kabul ve destek görmüyor. Bu temelde, biz kendi düşünce ve görüşlerimizi muhtelif yerlerde gerektiğçe ayrıntılarıyla birlikte izah etmeye çalışacağız.

1. MACARLARIN MENŞEİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

Günümüzde Uluslararası bilim camiasında Macarların menşei hakkında iki temel görüş vardır. Bir gurup bilim insanına göre *Macarlar Fin-Ugor kökenli bir kavimken, diğer gurup Macarların Hunların soyundan geldiklerini ve Fin-Ugor kavimleriyle karıştıklarını ve aslen Türk soyundan geldiklerini* düşünmektedirler.

Fin-Ugor tezi tamamen Habsburg idaresinin siyasi kaygılarından dolayı ortaya çıkmış bir varsayımdır. Bu tezi ortaya atanlar hiç kuşkusuz Habsburg idaresinin bu kaygısıyla hareket etmediler. Onların amacı eldeki tarihsel bulgularla gerçeğe uygun bilimsel veriler elde etmektir. Ancak Habsburglar bu teoriyi kendi menfaatlerine makul bulduğundan Fin-Ugor tezi üzerine eğildiler.

Fin-Ugor teorisinin kökenleri, Macar *Cizvit János Sajnovics* (1733-1785) tarafından 1770’de yayınlanan ve Macar dilinin Lapplar³⁴la aynı olduğunu iddia eden “*Demonstratio Idioma Ungarorum et Lapponum idem esse* (Macar ve Lapp dillerinin Karşılaştırılması)” adlı çalışmaya kadar geriye gider³⁵. Bu eser Macaristan’da uzun bir süre önemli bir etkiye sahip olmadı, fakat çoğunlukla Alman dilbilimcileri tarafından yakından takip edildi. Bunun sebebi; Fin-Ugor teorisinin Almanlar tarafından cazip bulunmasıyla açıklanabilir. Sajnovics’in eserini yakinen takip eden Alman dilbilimcileri arasında Fin-Ugor dilbilim okulunun gelişiminde önemli rol oynayan *August Ludwig von Schlözer*’de vardı³⁶. Bu okul Macar kökenli dilbilimcilerin de öncü rol oynadığı 19. yüzyılın ikinci yarısında Macaristan’da dilbilim araştırmasının gelişimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahipti³⁷. Bu teorinin savunucuları, Hint-Avrupa (Aryan) kültür üstünlüğü iddialarını kanıtlamaya çalışırken, aynı zamanda, Hint-Avrupalı olmayanların kültürel açıdan daha aşağı olduklarını kanıtlamaya çalıştılar. Bu nedenle, ideolojik olarak *üstünlük* veya *aşağılık* seçeneklerinden birini seçmek mecburiyetinde bırakma politikasıyla Fin-Ugor teorisi yükselişe geçti.³⁸

1848-49 Macar ihtilalini takibeden yıllarda baskıcı Habsburg rejimi Macar akademik kurumlarında ele geçirdi. Bununla birlikte Habsburg rejimi, Macarların kökeniyle ilgili Fin-Ugor teorisine özel araştırma önceliği koydu³⁹. Böylece, Macar Bilimler Akademisi, Habsburg rejiminin, Macar ulusal kimliğini zayıflatmaya, Macarlar üzerlerinde yabancı hâkimiyetini kolaylaştırmaya çalışan, kökeni, tarihi ve kültürüyle ilgili bilgilerin çarpıtılması ve tahrif edilmesi yoluyla Almanlaşmasını sağlayan, kültür politikasının bir aracı haline getirildi.

³⁴ Lapplar Norveç, İsveç ve Finlandiya arasında yaşayan Sami kökenli İskandinav kavmidir.

³⁵ Anthony Endrey, *Holy Crown of Hungary*, Hungarian Institute, Melbourne 1977, s. 36.

³⁶ Endrey Antal, *A Magyarorság Eredete*, Magyar Intézet, Melbourne 1982, s. 41.

³⁷ Macaristan bu dönemde, Habsburglar tarafından idere ediliyordu. Alman Siyasi nüfuzu, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel alanlarda çok güçlüydü. *August Ludwig von Schlözer* 19. yüzyıl modern ulusçuluğun Avrupa’da yükselişini gördü ve onun öngörüsü hızla yükselen Alman milliyetçiliğinin bu teze aşırı önem vermesinin siyasi kaygılar taşımamasından ileri geliyordu.

³⁸ Antal, *A Magyarorság Eredete*, s. 44.

³⁹ Tibor, *The Early Hungarians*, s. 2.

Fin-Ugor tezini 19. yüzyılda Habsburg kökenliyen, 20. yüzyılda Rus kökenli oldu⁴⁰. Sovyet hâkimiyeti Habsburg rejimini aratmadı. Sovyet idaresi resmi olarak dayatılan Fin-Ugor teorisine uymayan herhangi bir yayını veya araştırmayı sansür ve yasaklamaya yoluna gitti. Bu, Komünist rejim kapsamında Ruslaştırma amacıyla izlenen “*anti-Macaristan*” politikasının bir gereği idi. Bu politikanın amacı,⁴¹ “*Macarların, Hint-Avrupa halklarından daha ilkel, daha aşağı bir soya sahip olduklarına inanmalarına zemin hazırlamak*” idi. Habsburg idaresi döneminde Macar çocuklarına, “*uygarlıklarının çoğunun Almanlardan geldiği*” öğretilmişken I. Dünya Savaşından sonraki süreçte ise “*Macar atalarının Slavlar tarafından medenileştirildiği*” öğretiliyordu⁴².

Fin-Ugor teorisine göre; Sibiryalı ilker bir gurup M.Ö. 5000 - M.Ö. 4000 yılları arasında Ana Urallar grubundan ayrılmıştır; M.Ö. 3000 ile M.Ö. 2000 yılları arasında da Fin ve Ugor şubeleri ayrılmış ve “Proto-Macarlar” diyebileceğimiz kitleyi oluşturmuşlardır. Bu gurup daha sonra daha güneye göç etmiştir.

Bazı bilim adamları Fin-Ugor teorisinin ciddi metodolojik tutarsızlık ve hatalar içerdiğini, “*Fin-Ugor*” teriminin keyfi ve bilim dışı bir nazariye olduğunu ve Macarlar’ın “*Fin-Ugor*” şubesine dâhil edilmesinin suni olduğunu ve bunun yeterli bilimsel temelinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu görüşü savunan bilim insanlarının başında ünlü Türkolog Nemeth gelir. Nemeth’e göre; Macarların kadim yurtları bugünkü Başkurt ve Çuvaş yurtlarının olduğu yerdir. Ona göre bu bile aslında Macarların Türk olduğuna yeterli bir delil olmalıdır. Macarların bu günkü yurtlarına göç etmeden önce içerisinde yaşadıkları tarihi çevreyi Onogurlar, Sabirler ve Göktürkler meydana getirmiştir. Kaynakların Macarlara verdiği *Onogur*, *Sabir* (Sabartoi Asphaloi⁴³) ve *Türk* isimleri Macar-Türk münasebetlerinin en mühim delili sayılmak-

⁴⁰ Paul Lendavi, *The Hungarians*, Hurst Publishers, London 2014, s. 33.

⁴¹ Tibor, *The Early Hungarians*, s. 2-3.

⁴² İda Bobula, *Origin of the Hungarian Nation*, Danubian Press, Florida 1982, s. 7. ; Endrey Antal, *The Origin of Hungarians*, Hawthorn Press, Melbourne 1975, s. 30.

⁴³ Constantine Porphyrogenitus, Sabarlar’dan “*Sabartoi Asphaloi*” şeklinde bahsetmiştir. Bk; Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 171.

tadır⁴⁴. Dolayısıyla anlaşılacağı üzere Macarlar esasen Türk'tür ve Hunların soyundan gelmektedir. Fin kavimlerle karışmaları onların Türklüğüne mani değildir.

Ünlü bilgin Rásony ise Fin-Ugor tezindeki bazı bilgileri gerçeğe uygun görmekle birlikte Macarları “Fin kavimleriyle karışmış Türkler” olarak nitelendirmiştir. Ona göre; Urallardaki yurtlarını terkedip güneye göçen Fin-Ugor kavimleri ile güneydeki göçebe Türkler birleşerek uzunca bir süre beraber Hazar etkisinde yaşadılar. Daha sonrada Hazarların Kabar boyu ile karışarak Göktürk-Hazar kültür etkisiyle teşkilatlandılar. Bunun sonucu olarak Macar milleti meydana gelmiş oldu⁴⁵. Rásony'nın söylemiyle “*Türkler Macarların babası, Fin-Ugorlar ise anasıdır*⁴⁶.” Bu ifade esasen Macarlar'ın menşei ile ilgili en önemli ve son derece özetleyici bir tespittir.

Ünlü Macar tarihçilerinden Türkolog Vambéry, Macarların asıllarının kesinlikle Türk olduğunu savunmuş ve bu görüşü bilimsel bulgularla destekleyerek çeşitli eserler ortaya koymuştur. Vambéry, Macarlar'ın kökeninin *Fin-Ugor teziyle* açıklanmasına, Macarların deyimiyle (*Ugric-Turk War*) savaş açan ilk tarihtir. Vambéry'ye göre⁴⁷; Macarlar Türk-Tatar aslından olup, çok önceleri Ural-Altay ailesine mensup ve Hunlar'ın torunları olan Ugor kolu ile karışarak bugünkü Macar milletini meydana getirmişlerdir. Bu görüş Macarlar arasında oldukça yaygındır. Bunun sebebi Vambéry'nin düşüncelerinin eski Macar masal ve efsanelerinden⁴⁸ benzerlik göstermesidir. Onun iddialarının kaynağı; Macar dili ve Türk dili arasındaki benzerlik, Macar-Türk halkları arasındaki ortak yaşantı ve bu iki ulusun kültürleri arasındaki uyum idi. Vambéry'ye göre Macarca'da 163 Fin kökenli kelime varken 2700'e yakın Türkçe kelime vardır.

⁴⁴ Gyula Németh, “Türklüğün Eski Çağı”, *Türkler*, c.1, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 378-387.

⁴⁵ Rásony, *Tarihte Türklük*, s.178-193.

⁴⁶ Rásony, *Tarihte Türklük*, s.178.

⁴⁷ Vambéry'nin Macarcadaki Türkçe kelimelerin tespiti ve tahlili ile alakalı görüşlerinin teferruatları hakkında bilgi edinmek için bkz; Ármin Vámbéry, “Magyar És Török-Tatár Szóegyészék”, *Nyelvtudományi Közlemények*, VIII, Budapest 1869, s.109-189.

⁴⁸ Bilhassa Anonimus ve Kezai gibi ortaçağ Kronikleri Macarlar'ın ve Sekeller'in kökenini doğrudan doğruya Hunlar'a dayandırmaktadır.

Vambery, her ne kadar Türkçe kelimelerin fazlalığıyla alakalı bir yöntemle sonuca gitmiş olsada, duruma bu temelden bakmak olası bir yanılgıya da beraberinde getirir. Zira Macarlar ve Osmanlılar 150 yıl kadar uzun bir zaman birlikte, iç içe yaşadılar⁴⁹. Bu durum ister istemez büyük bir etkileşime sebep oldu⁵⁰. Bu etkileşim dil alanında olduğu gibi, sanat, tarım ve hayvancılık gibi kültürel alanlarda, sosyal yaşam ve aile hayatında ve hatta musikide bile kendini gösterdi. Böylesi durumlarda ortaya çıkan benzerliklerin tümü etnik kökenle ilgili olmayabilir. Vambery ise kültürel birliktelik sonucu ortaya çıkan bazı benzerlikleri etnik kökene bağlamıştır. Macarcada bulunan 2700 kelimenin hepsi kültürel birliktelik sonucu oluşmasada Macarcada pek çok Türkçe kökenli kelime mevcuttur. Bu durumda bile Macarların Türklüğünü inkâr etmek bilim dışı ve gerçeğe aykırıdır.

Istvan Kiszely ise Macarların Türklüğü konusunda en radikal tespitleri yapmış macar âlimlerindedir. Kiszely'ye göre⁵¹; “*Macarca ve Türkçe sadece kelime dağarcığına değil, aynı zamanda dilsel yapısıyla da birbirine çok yakındır. Türk dillerinin ruhu ve öz yapısı Macarcayla birebir aynıdır. Bu nedenle XVII. Yüzyıl Macarcası Türk kökenlidir tespitini rahatlıkla yapabiliriz.*”

Macar menşei hakkında Fin-Ugor teorisini savunmakla birlikte Macarların eski Türk devletlerinin devamı, manevi miraslarının takipçisi olduğunu düşünen Rene Grousset'e göre⁵²; *Attila Hunlarının, Bulgarların, Avarların, Macarların (Macarlar, Fin-Ugorlardan iseler de bir Hun Aristokrasisi tarafından teşkilatlandırılmışlardır⁵³), Hazarların, Peçeneklerin, Kumanların, Cengizhanlıların birbirine halef olduklarını görmekteyiz.*

⁴⁹ Bu birlikteliğin ne denli kuvvetli olduğunu tespit edebilmek ve Macar-Türk etkileşimini kavrayabilmek için incelenmesi gereken en mühim kaynak Macar tarihçi Lajos Fekete'nin makalesidir. Bunun için bkz. Lajos Fekete, “Osmanlı Türkleri ve Macarlar”, *Bellekten*, c. XIII, Sy. 52, TTK Basımevi, Ankara 1949, s. 663-743.

⁵⁰ Yaklaşık bir buçuk asır devam eden bu birlikteliğin sadece Macarlar'a değil, Osmanlı Devleti sınırları içindeki tüm Avrupa milletlerine muhtelif tesirleri hakkında bkz. Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, c.11, Ötüken yayınevi, İstanbul 1978, s. 54-59.

⁵¹ Kiszely, *A Magyar Nép Östörténete*, s. 9.

⁵² Rene Grousset, *Step İmparatorlu; Attila, Cengiz Han, Timur*, TTK. Yay, Ankara 2011, s. 9.

⁵³ Macarlar'ın, devletleşmemiş diğer göçebe kavimler gibi tarihten silinip gitmemeleri onların Hazarlar tarafından teşkilatlandırılmalarıyla yakından alakalıdır. Nitekim Peçenekler başlangıçta 8, sonraki

Macarların Türklüğüyle ilgili delilleri sistematik bir biçimde Macar Bilimler Akademisinde ısrarla dile getiren önemli tarihçilerden biri de Macar Bilimler Akademisi eski başkanlarından Ferenc Glatz'dır. Glatz, Macarların menşei hakkında şu tespitleri yapmıştır⁵⁴; *En yetkin bilim insanları Macarlar hakkında sadece köken ve erken tarihle ilgili hipotezler sunabilirler. Bizler ilginç bir biçimde bilimsel ve tıbbi alanlardaki son gelişmelerden bazılarını kullanarak yeni bir yöntem bulduk. Bugün insan DNA sını derinleştirip genetik araştırma yöntemiyle yorumladık. Elde ettiğimiz bulgular bizleri şaşkına çevirdi. Gördük ki; Irksal olarak Fin-Ugor dil grubu üyeleri, oldukça çeşitliydi. Ural dağlarının doğusundaki küçük kabileler; Mongolitler ve Finler Kuzey Avrupa menşeli olup bunlarla yakın benzerlikleri olan Macarlar tipik Orta Avrupalı ve kökenleri Türklerle aynı soydan geliyordu. Yaptığı DNA çalışmalarıyla Macarlar'ın Türklerle aynı soydan geldiklerini savunan Glatz'a göre Macarlar'ın Türklüğüyle ilgili karanlık noktalar ancak genetik araştırmalar ışığında aydınlatılabilir. Bu yüzden onların etnik kökenleri hakkında gen çalışmaları olmaksızın kesin yorum yapmak araştırmacıları yanılgıya düşürür.*

Ülkemizde Macarlar hakkında müstakil bir çalışma olmamakla birlikte bu mesele üzerine bazı bilim insanlarının önemli araştırmaları vardır. Akdes Nimet Kurat onların "*Fin-ugor kökenli olduklarını, sonradan (tahmini 7.-8. Asırlarda) Türk kültür çevresine girdiklerini*"⁵⁵ kabul ederken, İbrahim Kafesoğlu ise onları; "*Hazarların Teşkilatlandığı Göktürk muntıkasında yaşamış Vogul ve Ostiyaklarla yakın akraba bulunan esasen Urallı (Fin-Ugor) kökenli kavim*"⁵⁶ olarak tanımlar.

zamanlarda 13 boy halinde yaşamalarına rağmen her boy, barış zamanı başına buyruk iken sadece savaş zamanı birlikte savaşır, ganimeti bölüşür, sonra tekrar barış zamanındaki durumlarına dönerlerdi. Bu durum onların teşkilatlanmalarına mani oldu. Böylece birlikten ve hiyerarşiden yoksun olmaları onların ömrünü kısalttı ve dağılmaları sonlarını getirdi. Bkz; Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 181.

⁵⁴ Ferenc Glatz, "Historiography, Cultural Policy and the Organization of Scholarship in Hungary in the 1920", *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae, Institute of History, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences, Sy. 17, Madison 1971, s. 273-293.*

⁵⁵ Kurat, *Türk Kavimleri ve Devletleri*, s. 41.

⁵⁶ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 174.; Kafesoğlu'nun bu görüşü Macarlar'ın çok eski zamanlarını ilgilendiren hakkında yapılmış bir durumdur. Ona göre; Macarlar Hazar tesiriyle, Askeri teşkilat, Kültür-Sanat, Ticaret ve Sosyal yaşamda büyük oranda Türkleşmişlerdir. Bk; Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s.175-177.

Görüldüğü üzere son dönem Macar tarihçileri ve Genel itibariyle de Türk tarihçilerine göre; Macar yurdu, Fin-Ugor kavimlerinin ana yurdu olan Ural dağları ile Volga nehri dolaylarıydı. Fin-Ugor kavimlerinin doğudaki kolu olan Ugorlar, daha sonra güneye inerek Onogurlar ile karıştılar ve daha sonra da batıya göç eden Hunlarla karıştılar. Bu üç boyun karışmasıyla Volga bölgesinde “Macar” kavmi meydana geldi. Daha sonra Sabirler’in baskısıyla yurtlarından ayrılarak Kuban Irmağı dolaylarına yerleştiler. Bir süre sonra ise bölgede söz hakkına sahip olan Hazarlar’ın hâkimiyetine girdiler. Zaman içinde bu ilk Macarlar’ın arasına Hazarlardan olan Kabar adlı üç boy da katıldı. Yani günümüz Macarları Ugorlar, Onogurlar, Hunlar ve Kabar Hazarları olmak üzere üçü Türk, dört kavmin birleşmesinden doğmuş oldu.

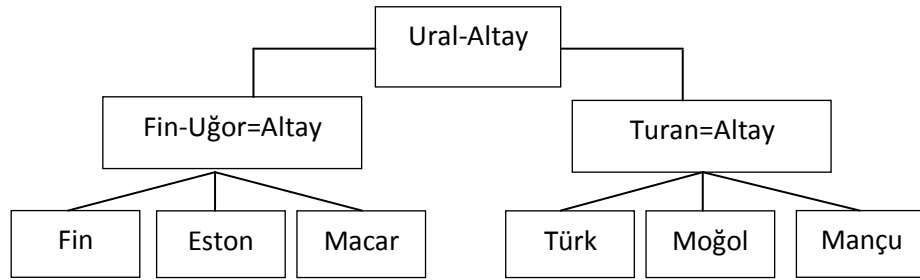
Macarların Karpatlara yerleşmesiyle birlikte günümüz Macar milletinin genel yapısı da şekillendi. Bu yapının içinde Hun ve Avar bakiyeleri olarak Erdel’de yaşayan “Sekel” adıyla bütünleşmiş Macarların yanında *Slav*, *Peçenek* ve *Kumanları* da içine alan topluluk vardır⁵⁷. Görüldüğü üzere son dönem Macar ve Türk tarihçileri Macarların asıllarının Türk olduğu konusunda ittifak halindeyken, onların Türklüğün hangi şubesine dâhil oldukları konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.

Türkiye’de bu konu hakkında en açık sınıflandırmayı yapmış olan Nihal Atsız’a göre ise; Macarlar Fin ve Estonlardan mürekkep olup “Fin” veya “Fin-Oğur ırkı” adını almış guruba mensuptur. Macarların damarlarında bolca Türk kanı olsa da bu, sonraki çağlara ait bir hadisedir. Bu yüzden eski zamanlar hakkında kesin kanaate varmak çok güçtür⁵⁸. Nihal Atsız bu milletlerin birbiriyle olan bağını yaptığı şema ile şu şekilde izah etmiştir⁵⁹;

⁵⁷ Ferenc Frank Ehrental, *From Mongolia to Transylvania Szekely Origins and Radical Faith the Bird of Unitarianism*, Wordrunner Press, Petaluma 2014, s. 7.

⁵⁸ Hüseyin Nihal Atsız, *Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar*, Ötüken Yay., İstanbul 2011, s. 29.

⁵⁹ Atsız, *Toplamalar*, s.30.

Nihal Atsız bu şemada Ural-Altay ismiyle bir çatı ve bu çatının altında *Fin-Uğor =Altay* ve *Turan=Altay* adıyla iki kol ayırmış ve bu kolların birinci şubesine Finleri, Estonları ve Macarları dâhil etmişken ikinci şubesine Türkleri, Moğolları ve Mançuları katmıştır.

2. EFSANELER VE TARİHİ VESİKALARA GÖRE MACARLARIN MENŞEİ

Tarih boyunca şahıslar ve aileler için köken meselesi nasıl mühim bir mesele olmuşsa kavimlerin de menşeleri meselesi aynı şekilde her çağda önem verilen bir unsur olmuştur. Her kabile, meşruluk kaygısı taşıyan ve hatta cihangirlik gayesi güden her hanedan seciyesinin köklü olduğu iddiasındadır. Hanedanlar, ailelerini meşrulaştıracak, rakiplerinden farklı olduklarını aksettirecek birtakım efsanelerle uluslarının saygı ve sadakatini kazanma yoluna gitmişlerdir. Bu duruma bilhassa eski Türkler arasında sıkça rastlamak mümkündür. Göktürkler⁶⁰ ve onların batı ucu sayılan Hazarlar⁶¹ kendilerini kutsal Aşina soyuna⁶² dayandırmışlardır. Aynı şekilde Ha-

⁶⁰ Ahmet Taşağıl, *Gök-Türkler I-II-III*, TTK Yay., Ankara 2012, s. 10.

⁶¹ Kurat, *Türk Kavimleri ve Devletleri*, s. 35.

⁶² Aşina (*A-shih-na*), Göktürk hanedan ailesinin mensup olduğu kabilenin adı olup Göktürkler'in türeyiş efsanesi olan Bozkurt destanında anlatılır. Efsaneye göre; Aşina kabilesi Etsin Göl bataklıklarının batı kıyısında otururlardı. Türkler, "Lin-kuo" adlı bir ülkenin ordularınca yenilgiye uğratıldılar. Düşman askerleri bütün kabileyi yok etti. Bu kıyımdan yalnızca bir erkek çocuk sağ kalmıştı. Düşman askerleri bu çocuğu da buldular ama onu öldüremediler. Bu yaşayan son Türk'ü kollarını ve bacaklarını keserek bir bataklığa attılar. Düşman hükümdarı bunu öğrendi bu çocuğun da öldürülmesi için asker gönderdi. Düşman çerileri çocuğu bulmak için yola koyuldular. Fakat dışı bir Bozkurt çıktı ve çocuğu dişleriyle ensesinden kavrayarak kaçırıldı. Altay dağlarında izi bulunmaz, ıssız ve her tarafı yüksek dağlarla çevrili bir yere götürdü. Kurt, burada çocuğun yaralarını yalayıp onu iyileştirdi. Çocuğu sütüyle, avladığı hayvanların etiyle besledi, büyüttü. Sonunda çocuk büyüdü, ergenlik çağına girdi ve Bozkurt ile yaşayan son Aşina münasebet kurdular. Bu münasebetten 10 çocuk doğdu. Çocuklar büyüdüler; dışarıdan kızlarla evlenerek çoğaldılar. Ordular kurup Lin-kuo ülkesine saldırdılar ve atalarının öcünü aldılar. Yeni bir devlet kurdular, dört bir yana yeniden egemen oldular. Türk kağanları atalarının anısına hürmeten, otağlarının önünde hep kurt başlı bir sancak dalgalandırdılar.

zarların teşkilatlandığı Macarlar da kökenlerini çeşitli efsanelerle yücelterek, Arpad hanedan ailesine kutsiyet kazandırmışlardı. Buna göre Arpadların menşei de tıpkı Göktürklerde Bozkurt ve Hazarlarda Kartal olduğu gibi güçlü bir hayvan soyundan, Tuğrul'dan geliyordu⁶³.

Macar efsaneleri arasında, Macarların menşei meselesine ışık tutabilecek birçok efsane mevcuttur. Bu efsaneler içinde Kız kaçırma efsanesi (diğer adıyla Sihirli Geyik efsanesi), Kral Kun László (IV. László)'nun saray kâtibi Simon Kezai⁶⁴'nin 1280 yılında tamamladığı “*Gesta Hunnorum et Hungarorum*” isimli kronikasından bize kadar gelmiştir. *Gesta Hunnorum et Hungarorum*, Macar tarihini, efsanelerden başlayarak kendi zamanına kadar (1282-1285) anlatmış mühim bir tarih kitabıdır. Simon Kezai, bu eserinde Hunların ve Macarların aynı atadan geldiği iddiasında bulunmuş ve kardeş olduklarını ifade etmiştir.

Simon Kezai kroniğinde Hunların ve Macarların soyunu şu efsanevi hikâyeyle izah eder⁶⁵; “*Hun-eri(Hunor) ve Macar-eri(Magor) av için geldikleri Azak denizinin bataklıklarından geçerek ilerlerken bozkırda, yanlarında erkek olmadan eğlenen kadınlara, Bulgar kralı Belar'in oğullarının zevcelerine, Alanlar hükümdarı Dulla'nın kızlarının da aralarında bulunduğu 108 boyun reislerinin kızlarına rastlarlar. Alanlar hükümdarının kızlarından birini Hunor, diğerini Magor kaçırarak evlenir. Birinci evlilikten Hunlar, ikinciden de Macarlar neşet etmiştir.*”

Bu efsanenin diğer birçok efsane gibi içinde bazı tarihi hakikatler barındırdığına şüphe yoktur. Efsanede “Azak denizinin bataklıkları” denilen mntıka, Macarla-

Bozkurt efsanesinin muhtelif versiyonları için bkz. Altan Deliorman, *Türk Kültüründe Bozkurt*, Bayrak/Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul 2009, s. 27-32.; Taşağıl, *Gök-Türkler*, s. 10-11.

⁶³ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 68.

⁶⁴ Hayatı hakkında detaylı bilgilere sahip değiliz. Kral Kun Laszlo'nun emriyle saray kâtibi olmuş ve emrine verilen kraliyet arşivinde çeşitli kroniklerden malzemeler toplayarak tahmini 1282-1285 yıllarında eserini meydana getirmiştir. Yazdığı eser onu 13. Yüzyılın en ünlü Macar tarihçisi yapmıştır. Bu kronik ilk defa 1782 yılında Viyana'da basılmış ve 19. Yüzyılda Macar ulusal bilincinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Nora Berend, *At the Gate of Christendom: Jews, Muslims and 'Şamans' in Medieval Hungary, C.1000-C.1300 (Cambridge Studies in Medieval Life and Thought: Fourth Series)*, Cambridge University Press, Cambridge 2011.

⁶⁵ Simon Kézai, *Kézai Simon Mester Magyar Krónikája*, Latince'den çev; Szabó Károly, *Interpopulart Könyvkiadó*, Budapeşte 1993, s. 3-5. ; F. Eckhart, *Macaristan Tarihi*, TTK. Yay., çev; İbrahim Kafesoğlu, Ankara 2010, s. 1-2.

rın “Lebedia” adıyla bilinen yurtlarına yakın bir bölge olup, Macarların burada yaşadıkları zamanda Hun bakiyesi olan Ogurlarla yakın temasta oldukları bilinmektedir. Bundan başka, Hazar prensesinin Macarlara gelin gelişi onların Lebedia’da yaşadıkları dönemde meydana gelmiştir. Ayrıca Macarların Hazarlarca teşkilatlandırılması ve Arpad’a Hakanlık payesinin verilisinde bu coğrafyada meydana gelen gelişmelerdendir. Yani, bu efsanede anlatılanlar, Rus steplerinde meydana gelen, Macar tarihi açısından oldukça mühim birdizi tarihi olayın masallaşmış akisleri olmalıdır. Kronikte anlatılan bu efsaneye farklı bir nazarla baktığımız zaman görürüzki; Her efsane gibi bu efsanede de zamanla ortaya çıkmış birtakım değişimler, eklemeler ve hatta uydurmalar mevcuttur. Efsanenin eski Hun efsanelerinden Sihirli Geyik⁶⁶ efsanesinin bir başka versiyonu olduğunu herhalde söylemeye bile lüzum yoktur.

Macarların Hunlardan geldiği bilgisini veren başka bir Macar kroniği daha vardırki bu kronik birincisinden yaklaşık 193 yıl sonra kaleme alınmıştır. XV. asır Macar müellifi *Johannes De Thurocz*⁶⁷’un 1473 yılı civarında yazdığı tahmin olunan “*Chronica Hungarorum*” adlı eserin 24 bölümünde kısa kısa Hunlardan bahsedilir. Bu kronikte bir soy ağacından bahseden Thurocz, Hz. Nuh ile başlayan bu soy cetvelini Macar prensi Almış’a bağlayarak, Macarlar’ın kökenini Attila, dolayısıyla Hunlarla irtibatlandırmıştır. Thurocz, Macar kralı Almos’u Attila’ya dayandırmış ve onu hanedan listesinin otuz dördüncüsü olarak Hunor’u⁶⁸ (M.Ö. 635) göstermiştir⁶⁹.

⁶⁶ Sihirli Geyik efsanesi hakkında bilgi için bkz. Ali Ahmetbeyoğlu, “Avrupa Hunlarının ‘Sihirli Geyik’ Efsanesi”, *Hakkı Dursun Yıldız Armağanı*, Marmara Üniversitesi Yayınevi, Ankara 1995, s. 65-68.

⁶⁷ 1435-1489 Tarihleri arasında Macaristan’da yaşamıştır. Macaristan saray tarihçiliği yapmış, Rahip olmadığı halde kronik yazmış ilk Macar müellifidir. Hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir. Eser üç bölümden oluşur. Birinci bölümde eserini sunacağı Macar kralı Matthias Corvinus şiirsel övgülerle anlatılır. İkinci bölümde 1486 yılına kadarki Macar krallarından ve son kısımda da kral Matthias Corvinus’un hayatı ve ölümünden bahseder. Ayrıntılı bilgi için bkz; Joannes de Thwroc, *Chronica Hungarorum*, Latince’den çev.; Geréb László, Magyar Helikon, Szeged 1957.

⁶⁸ Hunor ve Magor, Ural/Altay ve Macar mitolojilerinde söylencesel hakanlardır. İki kardeşirler. Hunların ve Macarların atası olarak kabul edilirler. *Hunor*, Hun kolunu, *Magor* ise Macar kolunu temsil eder. Macarlara günümüzde Avrupa’da verilen iki isim (*Magyar* ve *Hungar*) yine buradan kaynaklandığı da düşünülür. Kimi görüşlere göre aslında kökeni çok daha eskilere kadar uzanmaktadır ve İskit (Saka) kökenli söylencelerin gelişmesiyle oluşmuştur. Hunor, kardeşi Magor ile birlikte kutlu bir geyiğin peşinde denizi geçerek Macaristan topraklarına ulaşır (Kız kaçırma Efsanesi). Hunor’un soyundan Attila Han’ın, Magor’un soyundan ise Almos’un geldiği söylenir. Başka bazı Orta Asya

Bu efsaneler gösteriyorki Hunlar ile Macarlar arasındaki tarihi bağlar yalnızca efsanevi uydurmalar değildir. Hunlar ile Macarlar arasında kökü tarihin derinliklerine dayanan bir ilişki mevcuttur. Bu ilişki ünlü Macar tarihçi Nemeth'e göre şöyledir; “*Kanımca Macarlar Hunları ve onların kralı Atilla'yı çok eskilerden beri tanıyorlar ve onların soyundan geldiklerini kabul ediyorlardı. Bu düşünce bugünkü yurtları olan Karpat ovasını fethettiklerinde belki de körelmişti, ama bu da kanıtlanamıyor. Tam tersine bazı veriler, bu dönemde de Macarların Hun soyundan geldikleri bilincinin yaşamaya devam ettiğini ortaya koyuyor*”⁷⁰.

Ünlü Türkolog László Rásony ise Macar kökeni hakkında biraz daha net ifadeler kullanarak çarpıcı bir tespit yapmıştır. Ona göre⁷¹; “*Tuna Bulgarlar'ını, tarihlerinin başlangıcında ve Slavlaşmadan önce ne hakla Türk kavimleri arasında sayıyorsak, Macarları da aynı hakla Türklerle akraba olarak görüyoruz. Hatta daha büyük hakla, çünkü Macarların asıl özünü Türklerle birlikte yabancı Slav değil, belki Türklerle en eski çağlardan beri bağı olan Fin-Ugorlar oluşturur. Daha yalın bir söyleyişle, Türkler Macarlar'ın babası, Fin-Ugorlar ise anasıdır.*”

Macaristan'da bu efsanelerden kaynaklanan görüşe göre; Fin-Ugor kökenli olan Macarlar, Güneybatı Urallar eteklerindeki anavatanlarından muhtelif sebeplerle Karadeniz'in kuzeyindeki bozkırlara indiler. Buradaki Hun-Türk kavimleriyle karıştılar. Burada, Don ırmağının çevresinde kurulan Onogur birliğinin bir parçasını oluşturuyorlardı⁷². IX. yüzyılın başlarında Hazar egemenliği altında olan Macarlar yedi kabile halinde idiler. Türklerle uzun zamanlar, birçok yönden kaynaştılar ve doğu komşuları Peçeneklerin baskısıyla batıya doğru göç etmek zorunda kaldılar. Arpád önderliğinde 895-896'lı yıllarda Karpatlar'ı aşip Transilvanya'yı, Büyük Ova'yı ve 900 yılı civarında da Tuna ötesini yurt edindiler. 899'dan itibaren Avrupa'nın çeşitli

efsanelerinde ise Sakaların kurucusu olan iki kardeşirler. Deniz Karakurt, *Türk Söylence Sözlüğü*, Ülkü Turan Yay., İstanbul 2011, s. 147.

⁶⁹ Ali Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, TTK Yay., Ankara 2001, s.16-17.

⁷⁰ Tarık Demirhan, *Macar Turancılar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s. 18.

⁷¹ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 178.

⁷² Biz Macarlar'ın Avrupa'daki “*Hungarian, Hong-rois, Ungarisch*” vb. adlarının kökeninin Hunlarla alakalı değil, Onogur birlikteliğiyle alakalı olarak görüyor ve *Hungar* benzeri isimlerin bu olguyla bağlantılı olduğunu düşünüyoruz.

ülkelerine akınlar düzenlemeye başladılarsa da hem batıda 955 yılında Augsburg yakınındaki Lechfeld'de hem Balkanlar'da 970 yılında Bizans'a yenilgiye uğradılar ve akınlara son verip yerleşik hayata geçtiler⁷³.

II. MACARLARIN YURT KURMALARI VE DEVLETLEŞME

A. MACARLARIN TARİH SAHNESİNE ÇIKMALARI

Macarlar, IX. yüzyılın ilk yarısına doğru Don nehrinin sağ yakasını yurt edinmişlerdi. Bu dönemde siyasal ve toplumsal örgütlenmeleri, Hazarlardan ayrılmış Kabar⁷⁴ kökenli üç kabileyi de içine alan 10 kabilenin oluşturduğu bir federasyona dayanıyordu⁷⁵. Ancak Macarların Urallar'ı bırakıp bugünkü yurtlarına ne zaman göçtüğü hala tartışma konusudur. Uzun bir zaman 460 yıllarında Avar-Sabir baskısı dolayısıyla güneye sürüklendikleri kuramı geçerliydi.

Son zamanlarda bu tarihi erken bulanlar çıktı. Bu görüş pek haklı gibi görünüyor. Çünkü 527'de Bizanslıların Kerç şehrinde ve Kuban ırmağı ağzında *Mogyeri* adlı bir hükümdardan söz ettiklerini biliyoruz⁷⁶. Kuban çevresinin VII yüzyılda yeniden Onoguria olarak geçtiği de bilinmektedir. Bu iki olay gözönüne alınınca 460'lı yılların henüz erken olduğu anlaşılmaktadır. Kuvvetle muhtemelki Macarların ataları Urallardaki yurtlarından, sanıldığına göre Onogurlar'ın Türk olarak kalan kısmı ile birlikte 500'lü yılların başında orta Volga civarına göç etmişlerdir. Şimdi Macarlar'ın Urallardan günümüz Macaristan'ına doğru devam eden göç sürecini açıklayacağız. Bu süreç içinde Macarlar, Eski Macaristan (Ata yurdu), Levendia, Etel közü ve Karpatlar olmak üzere dört bölgede yurt kurmuşlardır.

⁷³ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 179.

⁷⁴ Kabarlar, IX. yüzyılda Hazar Kağanlığı'na isyan eden 3 boydan müteşekkil bir Türk kavmidir. Constantine Porphyrogenitus'un verdiği bilgiye göre; Kabarlar çıkan bir iç savaş sonucu 854 yılında kağanlıktan kovuldular ve Türklere (Macarlar'a) iltica ettiler. Bk. Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 175.

⁷⁵ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 89-90.

⁷⁶ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 180.

B. MACARLARIN ANA YURDU VE YURT KURMALARI

1. ASIL MACARİSTAN (M.Ö. 500-M.S. 527)

Muhteviyatını bilemediğimiz Fin-Ugor kavimleri M.Ö. 500'lü yıllarda Doğu Urallardaki yurtlarını terk ettiler. Göç eden kavimlerin etnik yapısını bilmediğimiz gibi bu göçün sebepleri hakkında da herhangi bir malumata sahip değiliz. Macarların Urallardaki yurtlarından inerek yerleştikleri ilk yurt ve Macar tarihi içinde, hakkında en az bilginin bulunduğu ikinci tarihsel dönemi kapsar. Birincisi Urallardaki ilk yurtlarıdır. Bu dönemin gerek tarihsel gödemi gerekse coğrafi konumu hemen her araştırmacı tarafından farklı şekilde izah edilmiştir. Durumun böyle olması bu konu hakkında bilgi karmaşasına meydan vermekle birlikte, ortaya kesin olmayan sonuçlar çıkarmaktadır.

Macarların henüz Fin ve Estonlardan oluşan bir kavim oldukları zaman yaşadıkları mıntıka için batı ilim camiasında “*Büyük Macaristan*” manasına gelen “*Magna Hungaria*” tabiri kullanılır. Ülkemizde ve Avrupa’da (özellikle Macaristan ve Sekel yurdunda) 1920 Trianon anlaşmasıyla bölünen eski Macar toprakları için *Büyük Macaristan* tabiri kullanıldığından biz bunun yerine bu coğrafyayı ve tarihsel dönemi tarif için “*Asıl Macaristan*” adını kullanacağız. Biz, bu mıntikanın tarifi için *Asıl Macaristan* tabirinin daha münasip bir ad olduğu kanaatindeyiz.

Bu isim tarihi kayıtlarda ilk defa, XIII. yüzyılda Avrupa’dan Moğol İmparatoruyla görüşmek amacıyla Moğolistan’a giden *Giovanni da Plano Carpini*⁷⁷ adlı bir diplomatın yazmış olduğu “*Historia Mongalorum Quos Nos Tartaros Appellamus (Moğollar ve Tararların Tarihi)*” adlı kroniğin sekizinci babında, Bulgarlardan ve Macarlardan bahsederken geçer. *Carpini*, Bulgarların kuzeyindeki sahayı da tarif ederken “*Magna Bulgaria*” tabirini kullanırken Macar yurdundan da “*Magna Hungaria*” olarak bahseder⁷⁸. “*Magna*” Latince *Büyük, Harika, Devasa* manaları-

⁷⁷ Giovanni da Plano Carpini (1185-1252) Moğol İmparatorluğu tarihini yazan ilk Avrupalıdır. *Carpini Historia Mongalorum Quos Nos Tartaros Appellamus* (Moğollar ve Tararların Tarihi) adlı eserini 1240 yılında tamamlamıştır. Bu eserde yolculuğu sırasındaki pek çok ülke hakkında değerli bilgiler vermektedir. Bu bilgiler için bkz; Giovanni da Plano Carpini, *Historia Mongalorum Quos Nos Tartaros Appellamus*, Translated; Erik Hindinger, Branden Publishing, Wellesley 1996.

⁷⁸ *Carpini, Historia Mongalorum Quos Nos Tartaros Appellamus*, bab 15.

na geldiğinden eserde bazı bölgeler için bu ad kullanılmıştır. Bunlardan biri de Macar yurdu için kullanılan *Magna Hungaria*'dır.

Bu tabir batı ilim camiasında *Büyük Macaristan* olarak tarif edilmekle birlikte bu şekilde isimlendirilip anılması da adet olmuştur. Fakat *Carpini*'nin eserini tamamladığı 1240 yılı civarı ve seyahatini gerçekleştirdiği sırada Avrupa'da hali hazırda bir Macar Devletinin varlığı gözönüne alınacak olursa "*Magna Hungaria*" tabirini hiç şüphesiz *Eski* veya *Asıl Macaristan* anlamında kullanmış olduğu ortaya çıkar. Bu tabir XIII. asırda ortaya çıkmasına rağmen m.ö. 527 ile m.s. 500'lü yıllar arasında Macarların yaşadıkları bölgeyi tarif için kullanılması daha uygundur. Kısacası Macarların yurt tutma sürecindeki ilk dönemi tarif için kullanılmalıdır. *Carpini*'nin bu mıntıkeya *Magna Hungaria* adını vermesinin sebebi tamamen yanlışdan ibaret olduğu anlaşılıyor. Çünkü *Carpini* bu bölgeyi, Macarların(Avrupadaki) ana yurtları olarak gördüğünden, buraya "Asıl Macaristan" veya "Macarların ilk yurdu" manasına karşılık gelecek *Magna Hungaria* adını vermiştir.

Asıl Macaristan'a Macarların yerleşmeleri ise şöyle oldu; Asıl Macaristan, coğrafi mevki itibariyle Hazar denizinin tastamam kuzeyi olup, en yaygın görüşe göre, orman-bozkır sahasında olan Başkurdistan civarı, kabaca Güney batı Urallar mıntikasına⁷⁹ tekabül eder. Burası kadim Ananino⁸⁰ kültürünün bulunduğu yere çok yakın olup, zengin bitki örtüsü ve geniş çayırlarıyla hayvancılığa son derece elverişli, bereketli bir bölgedir.

Tarihsel süreç içinde, Macarların Onogurlarla ve diğer bazı Türk gruplarıyla karıştığı ve uzun süre birlikte yaşadığı Asıl Macaristan (*Magna Hungaria*)⁸¹ denilen yerdir. Batı Sibirya'da yaşayan Ugor ve Türk kökenli kavimlerin karışmasıyla ortaya çıkan proto-Macarlar burada meydana gelmiş olmalıdır. Priscos, 462-463 yıllarındaki

⁷⁹ Bu mıntika günümüz *Kushnarenkovo* ve *Karayakupovo* şehirlerini içine alan bölgedir.

⁸⁰ Adını Volga nehri yakınlarındaki küçük bir köyden alan Ananino kültürü Rusyaların Demir çağına ait ilk kültür örneklerine sahiptir. Bu kültürün tarihsel dönemi M.Ö. 800 - M.Ö. 300 yılları arasında kapsar. Bu kültür hakkında ayrıntılı bilgi için bkz; Lambert M. Surhone, *Ananino-Kultur*, Betascript Publishing, Ottawa 2011.

⁸¹ Bu bölgenin haritası için bkz. *Harita 3*.

seyahatinde Asıl Macaristan'daki etnik yapıyı şöyle tarif eder⁸²; “*Macarların çok kuzeyinde Volga nehrinin iki yakasında yaşayan Onogurların komşuları olan Mozar/Mazar/Magyar(=Macarlar) Volga nehrinin batısında, sonra doğu tarafında Başkırdlar, sonra Başkırdlar'ın güneyinde ve Onogurların doğusunda Jordanes tarafından Hun olarak isimlendirilen ancak yerlileşip Finli kavimlere benzemiş Akatiriaslar*⁸³ vardı.”

Milattan sonraki V. asrın sonuna kadar⁸⁴ burada Türk kökenli Onogur kavimleriyle yaşayan Macarlar, V. asrın sonlarına doğru Kavimler göçünün getirdiği çeşitli sebeplerden Levedi'ya dediğimiz yere, yani Volga nehrinin büyük kıvrımından Don nehrinin batı istikametine kıvrıldığı yerden başlamak üzere iki nehrin ara bölgesine göç ettiler (miladi VI. Asrın ilk çeyreği). 850-860 yılına kadar burada kalan Macarlar, bu tarihlerde Peçenek hücumu karşısında mağlup olup⁸⁵ üç parçaya bölündüler. Bunlardan en büyük ana Macar gurubu batıya, Etelközü'ye geçerken, daha küçük bir kol daha önceki yurtlarına, Asıl Macaristan dediğimiz Magna Hungaria'ya döndü. Çok küçük bir kol ise güneye inerek bugünkü Tiflis-dagistan civarına yerleştiği bu bölgede halen *Magar ve Magaramkent* adında yerleşim yerleri mevcut olup menşei 850-860 civarındaki bu Macar parçalanmasına dayanır.

Asıl Macaristandaki göç ve akabindeki bu parçalanma etrafa yayılan birkaç Macar gurubunu ortaya çıkardı. Birbirinden bağımsız tüm tarihi kaynaklar XIII. asırda Asıl Macaristan'da hala Macarca konuşan insanların varlığında birleşirler. Hatta

⁸² Ehrental, *Szekely Origins*, s. 51.

⁸³ Batı kaynaklarında “*Akatziri*” veya “*Akatzirs*” olarak geçmekle birlikte Yunanca; “*Ακατίρων τῶν*”, “*Ακατζίροι*”, (Akatiroi, Akatziroi), Latince; “*Acatziri*” olarak da zikredilirler. Adlarının söyleniş biçimleri itibariyle Türk “*Ağa-çeri*” olmaları kuvvetle muhtemeldir. Nitekim Jordanes bunları “*Hun kabilesi*” olarak tarif etmiştir. Bunlar hakkında en teferruatlı bilgiler *Opuscula*'da geçer. Bkz; Robert Gordon Latham, *Opuscula. Essays Chiefly Philological and Ethnographical*, Biblioteca Nazionale Firenze, London 1860, s. 175-179.

⁸⁴ İbrahim Kafesoğlu muhtemelen Eckhart'ın fikrinden esinlenerek bu tarihi m.s.463 yılı civarı olarak görmektedir. Rásony bu tarihi erken görmekle birlikte, kesin bir tarih verilmesini yanılıya düşmek olarak niteler. Ona göre bu tarihi en azından 527 gibi görmek gerekir. Bkz; Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 180-181.; Ehrental ise, 527 tarihini ihtimaller arasında en makulü sayar. Ehrental, *Szekely Origins*, s. 47.

⁸⁵ Akdes Nimet Kurat, *Peçenek Tarihi*, Devlet Basımevi, İstanbul 1937, s. 46.

bir Macar nüfusunun bu yüzyılda Volga'nın sağ yakasında olduğunu da biliyoruz⁸⁶. Günümüzde Saratov bölgesinde *Mazaryan* (Majary) adlı bir köy vardır. Proto-Macarların varlığının delillerinden olan diğer isimler ise; Cheboksary bölgesindeki *Mazarka* nehri, Kazan bölgesinde *Mozarka* adındaki nehir ve yakınlarındaki *Mozarka* köyü, Simbirsk bölgesindeki *Mazar-kasy* ve *Mazarovskii Maidan* köyleri bu delillerin yer isimlerine aksedenlerinden sadece bazılarıdır⁸⁷. Bunlardan başka; Penza bölgesinde bir nehir ve köy aynı isimdedir ve adı *Mozarovka*'dır. Daha batıda, Oka'da, Riazan bölgesinde *Mozarovskaia* köyü, *Bolsie* ve *Mensic Mozary* köyleri, Tambov bölgesinde *Mozarovka*, *Mozarovo* ve *Mozarovskaia* köyleri hep Macarlar-dan kalan yer isimleridir.

Bu göçten itibaren Macarlar, Türk kökenli Onogur himayesinde Bulgar kavimleriyle birlikte, güneyde Alanlarla (birincisiyle daha sıkı olmak üzere) temasa geçmiş bulundular. Bu zaman diliminde Çok farklı etnik guruplar aynı zamanda değişik bölgelerde birlikte yaşadılar⁸⁸. Bu etkileşim ve değişen coğrafya yüzünden bugün etnik çözüm yapmak oldukça zordur. Şurası kesin ki; Macarlar, bu tarihsel dönem içinde atlı-göçebe yaşam biçimini benimseyip tamamen Türkleştiler.

2. LEBEDÍA (527- 860)

V. asır Doğu Avrupa steplerinde bozkır halkların hareket halinde oldukları mühim zamanlardandı. Bu yüzyıl, doğudan batıya birçok halkın silsile yoluyla göçüne sebep oldu. Bu halklardan biri de Macarlardır. Macarlar, Urallardaki kadim yurtlarından çıkıp güneye, Asıl Macaristan (Magna Hungaria) denen yere yerleşip burada yaklaşık olarak VI. Asrın ilk çeyreğine kadar yaşadılar. Daha sonra Levediya dediğimiz güney batı ya yerleştiler. Bugün burası batıda Voronezh, güneyde Azak denizinin kuzey doğu sahilleri ile doğuda Volgograd ile Saratov şehirleri arasında kalan yerdir⁸⁹.

⁸⁶ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 50.

⁸⁷ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 51.

⁸⁸ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 51.

⁸⁹ Bkz. *Harita 3*.

Günümüzde bu bölge için *Levedi*, *Levedias*, *Lebedias* ve *Lebedi* isimleri kullanılır. Biz *Constantinus*'un kullandığı *Lebedia* ismini kullanmakla birlikte bu ismin Voyvoda *Lebedias*'tan değil, bir kuş türü olan Kuğu(*Lebed*)dan neşet ettiği kanaatindeyiz. İlginç bir rastlantı olarak mı, yoksa tarihi bir arka planı olduğundan mı bilemiyoruz, fakat Rusçada *Lebed* (лебедь) *Kuğu* demek olup, bu adla günümüzde Rusya ve Ukrayna sınırları içinde birçok yerleşim yeri mevcuttur. Bunlardan biri Moskova'nın 375 km güneyinde tarihi verilere göre *Lebedia* bölgesi yakınlarına tekabül eden "*Lebedyan*" adında bir Rus şehridir. Bu şehrin "*Lebeyyansky*" adında bir ilçesi de mevcuttur. Bundan başka; Kharkov şehrinin kuzey batısında "*Lebedi*" ve Kursk şehrinin hemen güney batısında da "*Lebed*" isminde kasaba veya köyler bulunur. Bu yerleşim yerlerinin hepsinin ortak noktası hem *Constantinus*'un bahsettiği *Lebedia* mıntikasının içinde bulunmaları, hemde isimlerindeki benzerliklerdir. Bunlardan başka *Kuğu* (Rusça *Lebed*) bu yerlerin adıyla anılır hale gelmiştir. Bölgenin Biyo-coğrafik özellikleri de burada yoğun bir Kuğu popülasyonununa işaret etmektedir. Ayrıca "*Lebed*" yani *Kuğu*, adı geçen şehir ve kasabaların sembolüde olmuş, bu sembol resmi amblemlerinde bile halen varlığını sürdürmektedir.

Tarihi kaynaklar arasında bu meseleyi aydınlığa kavuşturabilecek belkide en önemli bilgiler İbn Fazlan'ın seyahatnamesindedir. İbn Fazlan eserinin Başkırdlar (Macarlar) bahsinde onların inançları hakkında şu ilginç bilgileri verir; "...*Bana anlattıklarına göre Turna(Kuğu olmalı) kuşuna taparlar, bir gün düşmanlarından bir kavimle harbederken mağlup olmuşlar. Bu sırada düşmanlarının arkasından turnalar bağırmaya başlamış, onlarda bundan dehşete düşüp galip durumda iken kaçıp mağlup olmuşlar. Bunun üzerine, turnalara ibadet etmeye başlamışlar "bunlar bizim ilahlarımızdır. İşte yaptıkları meydanda. Düşmanlarımızı mağlup ettiler."* demişler. İşte Turnalara ibadet etmelerinin sebebi bu imiş.⁹⁰"

Bu malumatla birlikte *Lebed* isminin Rusça manası da düşünülürse aslında hiçde gözardı edilecek bir nazar olmadığı anlaşılır. *Constantinus*, her ne kadar *Lebed* isminin Macar Voyvodası *Lebedias*'tan geldiğini söylese de hadisenin bu şekilde gelişmiş olması ihtimali daha yüksektir. Bu bölgeye, Macarların bir dönem kutsal

⁹⁰ İbn Fazlan, *Seyahatname*, s. 47.

saydıkları Kuğulara izafeten Lebedia denilmiş olabilir miydi, hatta bahsi geçen Voyvodaya bile Lebedias adı bu “fikri arka plandan ötürü” mü verilmişti, bunları kestirmek çok güç. Ancak bahsettiğimiz bu hususları bir arada düşündüğümüz zaman; “*Kuğulara duyulan saygıdan dolayı bu Coğrafya’ya ve hatta Voyvodaya (Lebedias’a) Lebed adı böylece neşet etmiş olabilir*” sonucunu çıkarmamız gayet tabiidir. Bu meseleyi konumuz dışına çıkmamak için detaylandırmayacağız.

Bu devirde Macarların yaklaşık 300 yıl sürecek Hazar hâkimiyeti altında girdikleri dönemdir. Macar tarihi açısından son derece önemli olan bu devir hakkında rehber sayılacak tek kaynak Constantinus’un “*De Administrando Imperio*” adlı eseridir. Macar-Hazar ilişkileri açısından Constantinus’un eserinin “*Türklerin soyu ve nereden geldikleri*” başlığıyla verdiği bilgiler karanlık noktalara bir nebze olsun ışık tutar. Bu açıdan 38. bölümdeki Lebedias bahsini ele almak gerekir.

Lebedi proto-Macar tarihinde kayda geçmiş ve hakkında apaçık bilgiler bulunan tek kişidir. Onun mevkiini analiz etmek özellikle bu dönemi incelemek açısından oldukça mühimdir. Constantinus’a göre, “*Türklerin (Macarları kastediyor) Hazarlara’a yakın olan yurdu, ismini onların Voyvodası olan Lebedias’ın isminden almıştır*”⁹¹. Constantinus’a göre *Lebedias* baş voyvoda olarak, “*Macarların Lebedia’daki siyasi temsilcileridir*”⁹². Hazar Hakanı ve Lebedias’ın ilişkisi gayet yakındı. Öyle ki, Hazar Kağanı Lebedias’ı bir Hazar prensesiyle evlendirdi. Bu hususu Constantinus şöyle anlatır⁹³; “*Hazar Kağanı, Türklerin Lebedias adlı ilk voyvodalarına, yiğitliğinden ve necipliğinden hanım olarak asil bir Hazar prensesi verdiki ondan çocukları olsun ve soyunu devam ettirsin. Ancak Lebedias’ın bu Hazar hanımından çocuğu olmadı.*”. Bundan başka Hazar Kağanının ona, Macarlar içinde “*Hakkanlılık*” teklif etmiştir. “*Levedias bunu asil ve nazıkce geri çevirmiş ve yerine Almos*⁹⁴ *veya Arpad’ı önermiştir. Bunun sonunda Arpad Macar kağanı seçilir ve*

⁹¹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 171.

⁹² Aynı yer.

⁹³ Aynı yer.

⁹⁴ Bunun *Almuş* ya da *Almuş* olması kuvvetle muhtemeldir. İdil Bulgar hükümdarının da adı (Almış Han 920-948) olan *Almuş*, Türkçe *Almak*’tan gelir. Bu adın anlamları için Bkz. Aydil Erol, *Adlarımız*, Çağrı Yay., İstanbul 2010, s. 38.

*Hazar geleneklerine göre bir kalkan üzerinde havaya kaldırılıp*⁹⁵ *Macarların Hakanı olur.*⁹⁶”. Constantinus’un bunu anlatmasındaki amaç hiç kuşkusuz Arpad ailesinin Macarlara nasıl lider olduğunu açıklamaktır.

Constantinus’un anlattığı Arpad’ın Macarlara hükümdar olması bahsi bizlere son derece önemli bir ipucu verirki o da; Hazar bünyesindeki Macarların mevkiini izah için farklı bir bakış açısı oluşturur. İbn Havkal Şûretü’l-arz (t.t.977) adlı ünlü eserinin Hazarlar bahsinde şu bilgileri verir⁹⁷; “...*Hazarların devlet idaresine ve yönetimine gelince, bu konuda son söz Hazar Kağanı denen büyüklerine aittir. Hakan Hazar reisinden daha büyüktür. Hazar hükümdarlığını ayakta tutan ve salahiyet veren odur. Hükümdarlık onunla akd olunur.... Hükümdarları ölüp de yeni bir hükümdar tayin etmek istedikleri zaman hakan hükümdar olacak şahsı getirir, ona Allahlı hatırlatır, nasihatte bulunur, devletin hukukundan yapması ve yapmaması gereken şeyleri, vazifesinde kusur yaptığı, yapmaması gereken şeyleri yaptığı, kararlarında ve icraatında hak ve doğru yoldan ayrıldığı zaman nasıl bir vebal ve günaha gireceğini anlatır. Bazan hükümdar tayin etmek istedikleri kişi başına gelebilecek günah ve felaketleri duyunca hükümdarlığı bırakmakla iyi edeceğini, kendisinin bu yükü kaldıramayacağını, dirayeti ve akli daha iyi olduğunu iddia eden başka birinin bunu kabul etmesini düşünerek, dindarlığı dolayısıyla, hükümdarlık teklifini kabul etmez...*” bu bahiste anlatılan hükümdar teklif-tavsiye hususu görüldüğü üzere tıpkı *De Administrando Imperio*’da geçen Lebedias’ın *Hakanlığı* kibarca reddedip bu iş için *Almos*’u ya da oğlu *Arpad*’ı önermesi⁹⁸ hadisesine benzer. Zaten Lebedias’ın hükümdarlığı geri çevirirken sarf ettiği “*Ben bu iş için liyakat sahibi değilim, bunu yapabilecek becerim ve kabiliyetim de yok.*” gibi cümleler iki husus arasında hiçbir farkın olmadığını göstermektedir. Bu durumda Hazar Hakanlığındaki ikinci kral meselesi acaba Macar hükümdarı için kullanılan bir tabir olabilir miydi? Zira Macar hükümdarının Hakan’a bu derece yakın olması ve Künde (ya da Kündü, Gyula) adlı

⁹⁵ Bu geleneği Hazarlardan başka Vikinglerde de görmek mümkündür. *Bey* veya *Kral* olarak belirlenen kişi savaşçıların karşılıklı tuttuğu kalkan üzerine çıkar, etrafındakilerin tezahüratları eşliğinde adı zikredilir ve birkaç defa indirilip kaldırılmak suretiyle liderliği ilan edilmiş olunurdu.

⁹⁶ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 171.

⁹⁷ Şeşen, *İslam Coğrafyacıları*, s. 169-170.

⁹⁸ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 172.

idari ve askeri ünvanın Hazarlarinkiyle farkı olmaksızın⁹⁹ Macarlarda da oluşu bu meseledeki şüpheleri arttırıyor.

İslam kaynakları, Hazarlarla Macarları birbirinden ayırmalarına rağmen oldukça çelişkili ifadeler barındırır. Şöyleki; bazı müellifler Macarları Başkırdlar olarak zikrederken¹⁰⁰, bazıları da Hazarlardan bahsederken Macarları görmezden gelecek, ya da ayırım gözetmemek adına¹⁰¹ Hazarların kuzey komşuları olarak Bulgarları, Slavları ve Peçenekleri anlatırlar. Bu durumda irdelenmesi gereken en önemli husus Hazar-Macar ilişkisinin hangi boyutta olduğudur.

Bilindiği üzere “*Hazar*” bir birliğin adı olup etnik bir ad değildir¹⁰². İstarhi “*Hazar bir ülkenin adıdır*¹⁰³” der. Bu birlik içinde muhtelif Türk kavimleri olduğu gibi gayr-i Türk unsurlar da mevcuttur. Hazar adı Hazar denizinin kuzey sahillerinde meskûn devamlı değişen bütün göçebelerin ismiydi¹⁰⁴. Bu nedenle tarihsel anlamda “*Hazar*” sözcüğü, aynı noktada Hazar bozkırlarını yurt edinmiş olan çok çeşitli göçebe ya da yarı-göçebelerin ismidir. Eski çağlarda ise “*Hazar*”, Hazar Sakalarına ve Sarmatlarına verilen addı¹⁰⁵. İşte bu bakış açısıyla karşılaştığımız manzarada Hazar birliği içinde Macarlar en büyük yeri teşkil eden kavim olduğunu görürüz. Bu yüzden meseleye ancak bu pencereden baktığımız zaman sağlıklı veriler elde edebilir, buna

⁹⁹ Göktürk-Hazar etkileşimi hangi boyuttaysa Hazar-Macar etkileşimide o denli büyük idi. Devlet teşkilatı, İdari mekanizma, Kültür ve Dil konuları başta olmak üzere birçok alanda Macarlar ile Hazarlar birbirinden farksızdı. Toplumsal yapı bile aynı sayılabilirdi. Hazar toplumu içindeki “*Ak Hazar*”- “*Kara Hazar*” kavramı Macarlar arasında da vardı. Ak Macar-Kara Macar meselesinin izahı hakkında detaylı bilgi için bk. Miklós Molnár, *A Concise History of Hungary*, Trans; Anna Magyar, Cambridge University Press, Edinburgh 2001, s. 20.

¹⁰⁰ İbn Fazlan, Yakut el-Hamavi, Zekeriya b. Muhammed b. Mahmud el Kazvini, İstarhi, İbn Havkal ve Merzevi.

¹⁰¹ İbn Havkal ve İbn Fazlan.

¹⁰² Kuzmin-Yumanadi ve Kuleshov hazırladıkları “Hazarlar” adlı ortak çalışmada, Hazarlar’ın menşei ile alakalı şöyle derler; “Ne Avrupadaki, ne de bir başka yerdeki tarih literatürü Hazarların etnik kökeni hakkında güvenilir bir kanıt ortaya koyabiliyor. Tarihin bu çözülmemiş probleminin ardındaki gerçek, tarihçilerin “Hazar” kelimesini kullandıklarında, kendisine has bir milletin varlığına işaret etmelerine dayanıyor. Aslında böyle bir millet hiç var olmadı. Hazarların çağdaşı olan yazarlar bile bu bu gerçeği dile getirdiler. Ancak sonraki tarihçiler bir şekilde kullandıkları kelimelere fazla dikkat etmediler.” Bkz. Yakov Kuzmin, Yumanadi-Kuleshov Pavel, “Hazarlar”, *Türkler*, C.2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 466.

¹⁰³ Şeşen, *İslam Coğrafyacıları*, s.157.

¹⁰⁴ Kuzmin-Pavel, “Hazarlar” mad., s. 466.

¹⁰⁵ Kuzmin-Pavel, “Hazarlar”mad., s. 467.

bağlı gerçek tespitler yapabiliriz. Aksi halde bu konu hakkında büyük yanılgıya düşeriz ki bu durum günümüzde umumi efkâr için geçerlidir. Bu bağlamda hiç şüphesiz Macarlar Hazar potasında yaşayan göçebe kavimlerin en nüfuzlusuydu.

Birçok İslam kaynağında “*Hazarlar iki çeşittir. Bir kısmı Hintlilere benzer. Diğer bir kısmı ise beyaz güzel ve parlak insanlardır.*¹⁰⁶” der. Aynı şekilde Macarlardan da “*Temiz yüzlü, güzel ve gösterişli insanlar*¹⁰⁷” olarak bahseden kaynaklar vardır. Bu durum da *Ak Hazarlar* denilen gurup Hazar birliği içindeki Kuzeydeki Macarlar olmalıdır. Kaynakların üzerinde ittifak ettiği üzere Macar ordusunun Hazar ordusundan kalabalık ve güçlü olduğunu biliyoruz. Bazı bilgilere göre; *Büyük reisleri Künde, Hükümdarlarının adı Juladır. Reisleri 20.000 kadar süvari ile sefere çıkarırdı*¹⁰⁸. Esasen biz Macarlar’ın Hazar hâkimiyetine girmeleriyle beraber Hazarlar’ın vurucu askeri gücünü üstlenen gurup oldukları fikrindeyiz. Nasılki Hazar Hakanlığı Göktürk Devletinin batı ucu ve halefi idiyse Macarlar da Hazarlar’ın halefiydiler. Hazar hakanlığının en güçlü olduğu çağda Macarlarla olan sıkı ilişkileri bunun delillerindendir. Hazarlarla Müslümanlar arasında en şiddetli çarpışmaların olduğu Halife I. Velid zamanında (705-715) İslam Orduları Derbend’e kadar ulaştılar. Daha sonra 717 yılında karşı taaruza geçen Hazarlar tüm Azerbaycan’da tekrar hâkimiyet kurdularsada bu durum uzun sürmedi. Arap orduları ilerleyişine devam etti. Fakat beş yıl sonra, Hazar Kağanı diğer Türk boylarından aldıkları yardımla *Mercülhicare*’de Arap ordusunu müthiş bir bozguna uğrattı¹⁰⁹. Macarlar işte Hazarlar’ın Mercülhicare’deki zaferlerinin başrol oyuncularındı¹¹⁰.

Macarlar Lebediada uzun yıllar varlıklarını sürdürdüler. Bu bölgede özellikle Don ve Dinyeper arasında meskûn Slav topraklarına sürekli akınlar yapıyor, bu top-

¹⁰⁶ İbn Havkal, *Surat el-arz*, Dar Mektebet el-Hayat-Beyrut tabı’ndan naklen Şeşen, age, s. 169.

¹⁰⁷ Gerdizi, *Zeyn el-ahbar*, nşr. Abdülhayy Habibi, Tahran 1347’den naklen Şeşen, age, s. 85.

¹⁰⁸ Anonim, *Mücmel el-tevarih*, nşr. A. Ramazani, Tahran 1318’den naklen Şeşen, age, s. 88.; Hudu el-alem’den naklen Şeşen, age, s. 68-69.

¹⁰⁹ Ahmet Taşağıl, “Hazarlar”mad., *DİA*, c. 17, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s. 118.

¹¹⁰ İslam hilafetinin gücünün zirvesinde olduğu bir zaman islam ordularına karşı gösterilen bu mukavemet ve elde edilen büyük zaferler Hakanlık idaresindeki Türk kavimlerinin desteğiyle izah edilebilir. Bunlar arasında en büyük güç hiç şüphesiz Macarlardır. Bk.Kafesoğlu, *Türk Miili Kültürü*, s. 170. İslam kaynakları Macarların kuvvetini 20 bin süvari olarak verir. Bkz; Şeşen, *İslam Coğrafyacıları*, s. 68, 85, 95.

rakları yakinen tanıyorlardı. Uz ve Kuman tazyikiyle batıya kaçan Peçenek hücumu Macarlarında Lebediadaki bu yurtlarında göçe mecbur bıraktı. Bu durum Macarların küçük bir kısmının güneye, Tiflis civarına inmesine sebep oldu. Bunlar zamanla Kafkas kavimleri arasında kaybolup gittiler. Daha öncede asıl Macaristan'dan Lebedia ya geldiklerinde küçük bir Macar kolu orada kalmıştı. Macarların doğuda Macar kardeşlerinin olduğu düşüncesi onlar arasında hep varlığını korudu. Hatta bunları aramak için 1223 te 4 rahipten biri¹¹¹ bunlarla temasa geçerek Macarca konuştu. Sonrasında Moğol akınlarıyla birçok kavim gibi buradaki Macarlarda kaybolup gittiler¹¹².

Macarların Lebediadan ayrılıp batıya, Eteközü'ye göç etmeleri yukarıda anlattığımız gibi Peçenek saldırıları sebebiyle oluşmuştu. Constantinus bu olayı şöyle anlatır¹¹³; “*Peçeneklerle savaşan Türkler yenilerek iki kısma ayrıldı bir kısmı doğuya doğru ilerleyerek pers bölgesine yerleşti. Diğer bir kısım ise Voyvodaları Lebedias ile birlikte batıya, Eteközü(Aelkouzou) adlı yere yerleştiler. Orada şimdi Peçenekler oturuyor.*” Burada Macarların farklı bölgelere ayrılmasıyla ilgili “*Pers bölgesi*” tabiri muhtemelen Tiflis-Dağıstan civarına yerleşen Macar gurubu için kullanılmıştır. Ehrenthal, bu bölgenin Kuzey batı Kazakistan civarı olduğunu iddia eder¹¹⁴.

3. ETEL KÖZÜ (850-895)

Macarların Lebedia'dan sonraki yeni ve başlangıçtan itibaren üçüncü konakları Etel Közü olmuştur. Bu bölge Bizans kaynaklarında “*Adelkozi*”, Latin kaynak-

¹¹¹ Macar Krallığında Macarlar'ın nereden geldikleri hususu sadece büyüklerinden duydukları rivayetlerle biliniyordu. Buna göre doğuda “*Dentu-Maghara*” dedikleri bir Macar yurdu olduğu ve orada hala Macar milletin yaşadığı söyleniyordu. Kral IV. Béla 4 rahibi bu iş için görevlendirdi. Bunlar *Julianus, Gerhardus* ve adını bilmediğimiz diğer iki rahipti. 1235’de bu rahipler yolculuklarına başladılar. Aralarından sadece Julianus Asıl Macaristan’ı buldu, oradaki insanlarla Macarca konuştular. Julianus bunun üzerine papalığa bir mektup yazdı. Mektupta “*Macarca konuşurlar, çok cesur ve savaşçıdır, Tanrı hakkında hiçbir şey bilmiyor, at eti yiyip tavşankanı içiyorlar.*” gibi bilgiler vardı. Julianus 1237-38 kışında evine döndü. Krala ve Papalığa tüm gördüklerini anlattı. Bu seyahatle ilgili kayıtlar Papalık arşivinde hala mevcuttur. Bk; Tarján M. Tamás, “*Julianus Barát Hazatér Első Utazásáról*”, *Robiconline*, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1236_december_27_julianus_barat_hazater_elso_utazasarol/. Erişim tarihi; 18.09.2017.

¹¹² Eckhart, *Macaristan Tarihi*. s.7.; Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 172.

¹¹³ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 172.

¹¹⁴ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 82.

larda “*Aelkouzou*” İslam kaynaklarında “*Etel-Közü*”, Rus kaynaklarında ise “*Edelköz*” şeklinde geçmekte olup hiçbir kaynak bu ismin manası hakkında teferruatlı bilgi vermemiştir. Modern tarihçiler tarafından ise genel itibariyle “*Mezopotamya*” adı gibi “*iki nehir arasındaki yer*” olarak tanımlanır. Ancak böyle bir tanımın bu coğrafya için yeterli olmadığı aşikârdır.

Tatarca; “*İdel*”, Çuvaşça; “*Atäl*” şeklinde telaffuz edilen İdil, diğer bir adıyla Volga nehri Avrupa’nın en uzun nehridir. Tarih boyunca birçok kavime evsahipliği yaptığı gibi, günümüz Rusya nüfusunun yarısından fazlası bu nehir etrafında meskün durumdadır.

Yukarıda bahsettiğimiz üzere bu nehrin iki yakası uzun zaman Macarların ve diğer bozkır halklarının da yaşam alanı olmuştu. Bu bölgede yaklaşık sekiz asır geçiren Macarlar buranın köklü ahalileri haline geldiler. Burası Türk kavimlerinde *Etel*, *İdel*, *Atal*, *Atil* veya *İdil* gibi değişik söylenişlerle telaffuz edildi. Biz, Etelközü adındaki “*Etel*” in “*İdil*”den geldiğini, bunun İdil’in yukarıdaki söylenişlerinden biri olduğunu düşünmekteyiz. Esasen incelediğimiz kaynaklar arasında sadece biri bizim görüşümüze benzer, bir cümlelik açıklama yapmıştır¹¹⁵. Bize göre; bu isim, tıpkı “*Hazar*” adının karşıladığı gibi bir anlam ifade ediyordu. Yani İdil veya Etel, “*İdil Ahalisi*”, “*İdil civarında yaşayanlar*”, diğer bir ifadeyle “*İdil muhiti*” veya “*İdilli*” anlamı veren ve Macarcada “*ahali*”, “*kamu*” ve “*toplum*” anlamlarına gelen “*köz*” kelimesi ile birleşip “*İdil milleti*” veya “*İdil ahalisi*” şekline denk gelecek biçimde “*Etelköz*” haline gelmiş ve bu şekilde kullanılmış olmalı idi.

Macarlar Etelköz’e göç etmeleriyle birlikte Tuna bölgesine taarruzda bulundular ve ilk akınları 862 yılında oldu. 20 yıl içinde hemen hemen her yıl akın yaptıkları bu bölgeye yerleşmeden önce burayı ayrıntılı bir şekilde tanımış oldular¹¹⁶. Peçenek saldırılarıyla tehlikeye düşen topraklarında güçlü ve sadık bir müttefikinin uzaklaşması Hazar Kağanını sıkıntıya düşürdü. Hakan, yaklaşan Peçenek tehlikesine önlem olarak bazı siyasi faaliyetlere yöneldi. Bunlardan biri Hazar boyları içindeki

¹¹⁵ László Erdélyi, *A Székelyek Eredete*, Szent Bonaventura Könyvnyomda, Kolozsvár 1918, s. 23.

¹¹⁶ Ehrenthal, *Szekely Origins* s. 82.

farklı dini yapıyı ortadan kaldırarak toplumsal birlik oluşturmaktı¹¹⁷. Bu reformlarda başarısız olan Hazarlara karşı birtakım isyanlar baş gösterdi. İşte Kabarlar bu isyanlar sonucu Hazarlardan ayrılıp Macarlara katıldılar. Hazarların aldığı bir diğer önlem ise “*Hazarların cesur ve sadık silah arkadaşları Macarlar*”¹¹⁸da merkezi otorite oluşturmaktı. Bu sırada “*Macarlar 7 boydan meydana geliyordu*”¹¹⁹. Bu sağlamak için Hakanın yapması gereken, Macar kabile liderlerinden birini Ulusun başına geçirmek ve ulusu bu lider etrafında toplamaktı. Hazar Kağanını bunu yapmaya iten hiç kuşkusuz siyasi kaygılarıydı. Macarlar bu sırada Hazar hâkimiyetinde olmakla beraber Hazarlardan kuvvetli sayılabilecek güçteydiler.

Hazar Kağanı Macarların güçlü askeri yapısına karşılık böyle bir Merkeziyetçiliğin olmamasını zaaf olarak gördüğünden¹²⁰ *Macarlara bir elçilik heyeti gönderip Liderleri Lebedias’ı Huzuruna çağırdı. Hakanlık teklifini yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden ötürü kabul etmeyen Lebedias Hakana bu iş için Almos(Almış) oğlu Arpad’ın daha Layık olduğunu ifade etti. Bunun Neticesinde Hazar Kağanı Arpad’a daimi sadakat ve itaat şartı ile salahiyet vererek onu Macarların tek ve gerçek hakamı yaptı*¹²¹.

Constantinus’un ifade ettiği gibi; *Macarlar Lebedia’da yaşadıkları dönemde 7 Boy halinde yaşıyorken Hazarlardan ayrılıp gelen 3 Kabar kabilesi de onlara katıldı*¹²². Böylece 7 Macar ve 1 Kabar boyu Arpad önderliğinde birleşerek adına “*Kan sözleşmesi*”¹²³ dedikleri bir anlaşma yapıp eski Türk usulüne göre And İçtiler¹²⁴.

¹¹⁷ Ehrental, *Szekely Origins* s. 81.

¹¹⁸ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 171.

¹¹⁹ Aynı yer.

¹²⁰ Kurat, *Peçenek Tarihi*, s. 46.

¹²¹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 172.

¹²² Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 175.

¹²³ Macarca “*Vérszerzödés*” olarak bilinen *And içme* (=Kan özleşmesi), eski Türk adetlerinden gelen bir “*sözleşme*” veya “*yemin etme*” şeklidir. Yemin edecek kişiler ellerini keserek bir kımız çanağının içine kanlarını damlatır ve tek tek sözleştikleri meseleyi ifade ederek bir yudum içerler. *And içme* hakkında teferruatlı bilgi için bkz. Abdül Kadir İnan, *Eski Türkler’de ve Folklorunda ‘Ant’*, TTK Basımevi, Ankara 1938.

¹²⁴ Martyn Rady, “*The Gesta Hungarorum*”, s. 689-690.

Böylece Macarlar, Hazar Devletinin eliyle teşkilatlandırılmış ve tüm ulus birleştirilmiş oldu¹²⁵.

Yukarıda Macarlar'ın 7 boydan meydana geldiğini ve bu sayının Hazar Kabarlarıyla birlikte 8'e yükseldiğini söylemiştik. Bu bilgiyi biz sadece Constantinus'un eserinden öğreniyoruz. Ona göre; "1. Kabarlar, 2. Nekis, 3. Megeris 4. Kourogermatos, 5. Tarianos, 6. Genach, 7. Kari ve 8. Kasi" olmak üzere 8 boy vardır¹²⁶. Bu boyların birleştirilmesiyle nihai Macar birliği oluşturulmuş oldu.

Bu Macar boylarından *Neki*(Nyek) Macarcada *çeket* veya *korumak*¹²⁷, Fince de *yeni* anlamına gelir. Megeri, adından da anlaşılacağı üzere *Macar* demektir. *Kourogermatos* (Kürtgyarmat) adlı Macar boyunu Kürt kavim adı ile özleştirenler¹²⁸ vardırki bu kesinlikle keyfi bir nazariyedir. Bilimsel temeli olmadığı gibi tarihi çarptıktan başka bir şey de değildir.

Kürd(t) Macarcada *Boynuz*, *Borazan*¹²⁹ anlamlarına gelir. *Kürd(t)+j=üreten, imal eden* veya *işleyen* manalarını veren "-gyar" ekini aldığında *boynuzcu* veya *borazancı* manasına gelir. Sondaki (Kürt+j+gyar) "-mat" ile ona topluluk manası verirki buda "*Boynuz (Nefir) aşireti*" ya da "*Borazan oymağı*" şeklindedir. Buradan anlaşılacağı üzere muhtemelen harp esnasında askerin ve ordunun sevk ve idaresini sağlamaya yarayan, sığır boynuzundan yapılmış iletişim borularını üretmekten sorumlu oymak bu isimle anılır olmuş olabilir. Öyle olmasa bile bu isim tam olarak *Boynuzcu* veya *Borazancı* manalarında açıklanabilir. Tarianu (Tarjan) Fince *tanımak, tanış* anlamlarında açıklanabileceği gibi Türkçe *Tarhan*¹³⁰ anlamı da çıkar. Bundan

¹²⁵ Yücel, *Rus Yıllıkları*, s. 30.; Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 89.

¹²⁶ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 175.

¹²⁷ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 6.

¹²⁸ Bazı araştırmacılar bunu kavim adı olarak izah etmektedir. Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 20.; Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 176.

¹²⁹ Macar halk masallarından birinde Lehel adlı bir kahraman 955 yılındaki bir akın sırasında tutsak düşer. Düşman kral bu kahramana öldürülmeden önce son bir isteği olup olmadığını sorunca Lehel, "*Borazanım'ı son bir defa üfleme istiyorum*" der. Bu isteği kabul olunur. Lehel nefir'i öttürür. Sonra nefir'i karşısında duran kralın başına vurarak onuda öldürür. Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 48.

¹³⁰ Muhtelif Türk kavimlerinde *Tarjan*, *Tarkan*, *Tarcan* ve *Tarhan* gibi farklı anlamlarda kullanılan bu unvan Grek, Etrüks ve Çin dillerinde de mevcuttur. Ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Donuk, *Ünvan ve Terimler*, s. 40-47.; Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Tokar yayınları, İstanbul 2007, s. 237-238.

başka anlamını açıklayamadığımız Jenach (Jenö)¹³¹ boyu ve Fince *kaya, taş* veya *devasa* anlamına gelen Kari (Keri), *Çerkez* anlamındaki Kasi (Keszi) muhtemelen Kabar boylarındandır. Sonuncusu kendi içinde üç boya ayrılan Hazar Kabarlarıdır.

Macarların Asıl Macaristanı terki ile küçük bir kısım Macar gurubunun orada kaldığını ve Lebedia'dan Etelköz'e muhaceretleri sırasında da bir kısmın asıl Macaristan'a geri döndüğünü, bir kısmında Tiflis civarına hareket ettiğini ifade getirmiştik. Yukarda ifade ettiğimiz gibi Asıl Macaristan günümüz Başkurdistan mntikasına tekabül etmektedir¹³². Macarlar, Asıl Macaristan da uzun süre varlık göstermişlerdir. Buradaki Macar varlığının izleri apaçık görülebilir. Bunlardan biri de hiç kuşkusuz dil alanındadır.

Günümüz birçok Macar boy adı Başkird¹³³ boy adı ile aynı denecek kadar benzerdir¹³⁴. Bunda hiç kuşkusuz eski adı Asıl Macaristan olup şimdiki adıyla Başkurdistan dediğimiz bölgedeki Macar bakiyeleri etkilidir. Bu durumda Başkirdler'in içinde ve hatta etnik kökenlerinde bile Macarlıktan bahsedebiliriz.

Macar Boyu	Başkird Boyu	Anlamı
Nekis (Nek)	Neg-man	Çeket (Macarca)/ Yeni (Fince)
Megeris (Megyer)	Mişer	Mazar/Macar
Kourogermatos (Cormati)	Yurmatı, Surmatı	Karn/Nefir/Boynuz
Tarian	Tarkan	Tanımak, Tanış(Fince)/Tarhan (Türkçe)
Genach (Yeneh)	Yeney	Cenah/Yan (Türkçe)

¹³¹ *Jenach* ya da *Jenö*, Eckhart'a göre tıpkı *Tarjan* ünvanı gibi Krallar'ın devlet işlerini istişare ettiği kişilere verilen bir ünvanı. Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 6.

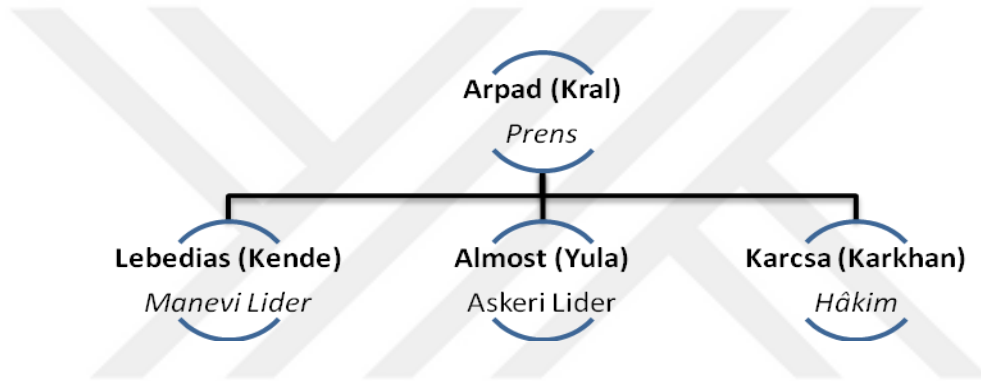
¹³² Rásony, *Tarihte Türklük*, s.185.

¹³³ Başkird dili ile Macar dili birbirlerine oldukça benzer. Rubrouck'e göre XIII. Asır Başkird dili ile Macar dili hemen hemen aynı idi. İbn Fazlan ve diğer İslam coğrafyacılarının gördüğü Başkird ülkesi her ne kadar Başkirdler'i ifade etse de bir o kadar da Macarları anlatır. Bu bölge Carpacini ve diğer batılı seyyahların XII. Asırda gördükleri ve adına Magna Hungaria dedikleri asıl Macaristan'dır. Burada Macarların batıya göç etmelerinden itibaren daimi bir Macar topluluğu varlığını sürdürmüştür. Bk; İbn Fazlan, *Seyahatname*, s. 46.

¹³⁴ Rásony, *Tarihte Türklük*, s.186.; Fatih Şengül, *Sabir, Sekel, Avar, ve Bulgar Etnik Meselelerinin Çözümü*, Hikmetevi yayınları, İstanbul 2013, s. 131.

Kari	?	Kaya(Fince)
Kasi (Keseh)	Kese-tabın	Çerkes
Unvan; Gyula (Yula) ¹³⁵	Boy adı; Yula-man	Kende/Kündü ¹³⁶

Nemeth'e göre bu 7 kabilenin ilk ikisi Fin-Ugor kökenliken diğer beşi ve Kabarlar Türk kökenlidir¹³⁷. Her Macar boyu 6 kola ayrılıyor ve her kol kendi arasında 4 kabileden oluşuyor ve her kabile 3 oymağa ayrılıyordu. Liderlikte ise Hazarlarınkine benzer bir yapı vardı. Ehrenthal, liderlik hiyerarşisini şöyle izah etmektedir¹³⁸;

4. KARPATLAR (895-900)

Peçenek tehdidine karşı Hazarlar birtakım tedbirler aldı demiştik. Bunlardan biri de Şarkel kalesinin inşasıdır. Hazar Devleti 833 yılında Peçenek tehlikesine karşı hem asayişi hem de Hazar ekonomisinin belkemiği olan ticareti tekrar canlandırmak ve tüccarlara güvenli bir ticaret ortamı sağlamak için stratejik mevkiye bir kale yapmak amacıyla Bizans imparatorundan yardım talebinde bulundu¹³⁹. Bizans imparato-

¹³⁵ Bulgar Türkçesinde “Dulo” olarak görülen bu ünvan, bazı Türk lehçelerinde “Cula” şeklinde de görülmektedir. İlk defa Göktürk yazılı Kemçik-Cirgak kitabesinde geçen bu ünvanın Türk devletlerinde de olduğunu görürüz. Bununla beraber Macarlara batı Türk devletlerinden intikal ettiği anlaşılmaktadır. Abdülkadir Donuk, *Eski Türk Devletlerinde İdari-Askeri Ünvan ve Terimler*, TDAV Yay., İstanbul 1988, s. 65.

¹³⁶ Türkler’de *Kündü* veya *Kende* ünvanı için bkz. Donuk, *Ünvan ve Terimler*, s. 31-32.; Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 95.

¹³⁷ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 90.

¹³⁸ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 89.

¹³⁹ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 182-183.

ru Theopilis bu teklifi kabul ederek Hazarlara *Petrone Kamatero*'un mahiyetinde kale yapımı için mühendisler, Ustalar, işçiler ve gerekli donanımı gönderildi. Tahminen 835-838 yılları arasında bu sınır kalesinin inşası tamamlandı¹⁴⁰. Bu kaleye Şarkel¹⁴¹ adını verdiler. Fakat binbir zahmetle yaptırılan bu kale de Peçenek saldırılarına mani olamadı. 860 yılında Şarkel düştü. Peçenekler karşısında duramayan Macarlar Karpatlara girmeye mecbur kaldı.

Bu zamanlar Hazarların öteden beri müttefikleri olan Bizans¹⁴², Bulgarlar tarafından feci şekilde taarruzlara maruz kalıyordu. Son olarak Bizans ordusunu 894 yılındaki savaşta da bozunca Bizans, Bulgarların etkisini kırmak için o sırada Dinyeper ile Tuna arasındaki arazide ikamet eden Macarlardan yardım istedi¹⁴³. Bu yardım talebini kabul eden Macarlar böylece Tuna'nın ötesine geçmiş oldular¹⁴⁴. Bulgar tesirini ortadan kaldırdıktan sonra Macarlar, Peçenek tehlikesinden uzaklaşmak için yeni bir yurt arayışına girtiler. Bu sebeple 895-896 yılında Karpat Dağları'nın kuzeybatı yönünde bulunan Verecke Geçidi'ni aşarak Karpat Havzası'na inmişlerdi¹⁴⁵. Böylece daha önce Avrupa Hunlarının ve Avarların ikametgâhı olan Tuna-Tizza nehirleri ile Balaton gölü civarına gelerek bu mıntıkeya yerleştiler¹⁴⁶.

¹⁴⁰ Yücel, *İlk Rus Yıllıkları*, s. 22-23.

¹⁴¹ Rus kroniklerinde *Bela Vedza* (Beyaz Kale) olarak zikredilen bu kale beyaz taştan ve tuğladan inşa edildiği için batı Türkçesi ile *Şarkel* (Ak-ev=Ak-kale) olarak adlandırılmıştır. Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 172.

¹⁴² Bizans Hazar ilişkileri Göktürk Devletine kadar geriye giden kadim bir dostluk idi. Bizan başkenti Avar kuşatmasında iken İmparator Heraklius ordusu ile Kafkaslarda Hazar ordusundan aldığı yardımla Sasanilere hücum hazırlanıyordu. Hazar-Bizans ilişkileri ilk olarak burada başladı. Daha sonraki dönemlerde Bizans imparatorlarıyla evlendirilen hazar prensesleri oldu. Bunun en bilinen örnekleri II. Justinianus ve V. Constantin'in evlilikleridir. Öyleki V. Constantin'in Hazar prensesi Çiçek hatundan olan oğlu IV. Leon "Hazar Leon" adıyla ünlenmiştir. Bkz; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, TTK Yay., Ankara 2011, s. 163-164.; Taşağıl, "Hazarlar" mad., s. 117.; Yücel, *Rus Yıllıkları*, s. 24-25.

¹⁴³ Bizans İmparatorları ne zaman bir Türk kavmi tarafından köşeye sıkışsa bir başka Türk kavminin yardımına başvurmayı adet edinmiştir. Bu politika Bizans'ın gelenek haline gelmiş oyunlarından. Bizans, daha önceleri de Avarlara karşı Hazarları ve Bulgarları kullanmıştı. Bulgarların zamanla Bizans'a karşı bir tehdit haline gelmeleriyle de Bulgarlarla Macarların yardımıyla başa çıkabilmişti. Sonrasında ise Macarları ortadan kaldırmak için bu defa Peçeneklerle ittifak kurmuştur.

¹⁴⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 238-239.

¹⁴⁵ Karpatların fetih tarihi Macar tarihçiler arasında uzun bir zaman tartışma konusu oldu. Zira çağdaş kaynaklar birbirinden farklı zamanları göstermekteydi. Anonimus 903 yılını gösterirken, Constantine bu tarihi 950 olarak vermiştir. Zagreb ve Varadi Kroniklerine göre ise fetih 889 yılında gerçekleşmişti.

Macarların Avrupaya yerleşmeleri hakkında dönemin bazı kaynaklarında muhtelif bilgilere ulaşmak mümkündür. Macarları ve Peçenekleri birlikte zikreden *Regino Pnumi Abbot* (892-899) tarafından 908’de yazılan “Chronicon” adlı eserde onların Avrupaya gelişleri şöyle anlatılır¹⁴⁷; “889’da bir hayvandan daha acımasız bu ulus İskitlerin topraklarından geldi, çünkü oradan kendilerinden sayıca ve cesaret açısından daha üstün olan Peçenekler tarafından sürülmüşlerdi.” Regino Avrupada zamanın en büyük askeri gücünü teşkil eden Macar ordusu hakkında ise şöyle diyor¹⁴⁸; “Onlar kılıçla az, okla çok insanı öldürüyorlar, boynuz yaylarıyla öyle ustaca atışlar yapıyorlardı ki onların oklarından kurtulmak çok zordur.”

Macarlar’ın Avrupa coğrafyasında ortaya çıkışı, Avar hücumlarından sonra doğudan gelen göçebe kavimlerle karşı karşıya gelmemiş olan Orta Çağ Avrupa halkları üzerinde uzun yıllar müthiş bir tesir yarattı. Tıknaz vücutları, tıraş edilmiş kafalarının tepesindeki saçlarıyla, hayvan derileri giyinmiş, basık boylu ama güçlü atlara binen Macarlar¹⁴⁹, Avrupalıların hiç de alışık olmadıkları savaş tarzlarıyla¹⁵⁰ Avrupa halkları arasında tam anlamıyla bir panik havası estirmişlerdi¹⁵¹.

Bu dönemde Avrupa devletlerinin herbiri ve tabiiki Bizans¹⁵² muhtelif sorunlarla boğuşuyor olmalarından dolayı bu yeni işgalcilere uzun bir süre mukavemet

Uzun tartışmalar sonucu Macar tarihçilerin çoğu bu tarihi 895 olarak kabul etti. Kiszely, *A Magyar Nép Östörténete*, s.41.

¹⁴⁶ Yücel, *İlk Rus Yıllıkları*, s. 35.

¹⁴⁷ Gökhan Dilbaş, “Macar Tarihinde Peçenekler”, *History Studies International Journal of History*, c.5, Sy. 2, s. 144.; Ehrental, *Szekely Origins*, s. 145.

¹⁴⁸ Beder, *Türkiye’ye Seyahat*, s. 75.

¹⁴⁹ Macarlar’ın Antropolojik özellikleri hakkında teferruatlı bilgi için bkz; Ferenc Cser, *Roots of the Hungarian Origin; Contemplation on the Carpathian Origin of the Hungarian Language and People*, Melbourne-Queanbeyan, Melbourne 2006, s. 110-121.

¹⁵⁰ İmparator VI. Leon “*Taktika*” adlı eserinde Macarlar’ın savaş usülleri hakkında detaylı bilgiler vermektedir. İşte *Taktika*’dan bir parça; *Onları büyük at sürüleri takip ediyor. Aygırlar ve kısıraklar kısmen beslenmek ve süt içmek, kısmen de kalabalık görünmek içindir... Ana ordunun dışında yedek kuvvetleri vardır.... Sahte ricat ve akabinde düşmanı çevirme yaparlar... Taktika’da naklen; Beder, Türkiye’ye Seyahat*, s. 75-76.

¹⁵¹ Dilbaş, “Macar Tarihinde Peçenekler”, s. 99.

¹⁵² Yur kuran Macarlar, Karpatlara yerleştikten itibaren 970 yılındaki Arkadiopolis (Lüleburgaz) bozgununa kadar yaklaşık yüz yıl boyunca Bizans’a nefes aldırmadılar. Macarlar bu süreçte Anadolu Türklerinden yaklaşık 400 yıl evvel İstanbul surları önündeydi. Beder, *Türkiye’ye Seyahat*, s. 77.

gösteremediler¹⁵³. Bu sebeple başta Pannonia olmak üzere kuzey İtalya ve Frank Devleti'nin içlerine kadar akınlar yapmışlar ve tüm Avrupa'yı dehşete sürüklemişlerdir. Atilla'dan yaklaşık 450 yıl sonra dehşet geri gelmişti. Avrupa'da İskandinav ülkeleri hariç işgal edilmemiş veya yağmalanmamış yer kalmadı. 900 yılı civarı Pavya'ya kadar İtalya istila ve yağma edildi. 910-911 yılı civarı son Karolenj Kralı I. Louis büyük bir mağlubiyete uğratıldı. 919 da Loren'e büyük bir akın yapıldı ve Pavya yağmalandı. 924 baharında Provence ve Bourgogne Frank Krallığı'na kadar uzanan akınlar yapıldı. 937 de Champagne'da Attigny'ye kadarki tüm saha yağmalandı¹⁵⁴. 954 Loren, Champagne, Burgonya tahrip ve yağma edildi. Nihayet 10 Ağustos 955 tarihinde Alman Kralı I. Otto (962-973) Macarları Ausburg yakınlarındaki Lech-feld'te imha edince, yarım asırdan fazla Avrupa devletlerine korku salan ve onlara adeta “*Tanrı'nın Kırbacı*” olarak isimlendirdikleri, Atilla'nın zamanını yaşatan Macarların istila devri duruldu¹⁵⁵.

Bu yenilginin muhtelif tesirlerinin getirmiş olduğu neticeler sebebiyle Macar Kralı Vajk *Hristiyan coğrafyasında yaşamak istiyorlarsa buranın şartlarına uymak zorunda olduklarını düşünerek* 1000 yılında Roma'dan *Katolikliği alarak Aziz István (997-1038) adıyla vaftiz oldu*¹⁵⁶. Bu olay Macar, Avrupa ve hatta Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Macarlar bu tarihe kadar “*tanrının kırbacı*” sayılabilecek ve Avrupa Hristiyanlık dünyası için büyük bir tehlikeyken, o tarihten sonra Hristiyanlığı doğudan gelecek her türlü tehlikeye karşı koruyan bir kalkan görevi üstlenmeye başlamış ve papa tarafından “*Hristiyanlığın kalkanı*” unvanına layık görülmüşlerdir¹⁵⁷.

Macarlar, Karpatlar Havzası'na girdikten sonra onlardan boşalan sahalara Peçenekler yerleşmiş ve Karadeniz'in kuzeyinde Don'dan Tuna'ya kadar uzanan geniş

¹⁵³ Macarlık, 830'lu yıllardan itibaren birbirine karşı savaşan Franklar, Moravyalılar ve Bizans gibi yerli güçlerin desteğine başvurduğu bir güç idi. Birçok savaşa bu sebeple davet edilip çıkarları gereği dâhil oldular. Zira Macarlar bilhassa X. yüzyılda, Avrupa devletlerinin hiçbirinin savaşmayı göze alamadığı en büyük askeri güç idi. Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 74-75.

¹⁵⁴ Dilbaş, “Macar Tarihinde Peçenekler”, s. 144.

¹⁵⁵ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 99.; Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 18.; Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 74.; Dilbaş, “Macar Tarihinde Peçenekler”, s. 144.

¹⁵⁶ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 20.

¹⁵⁷ Dilbaş, “Macar Tarihinde Peçenekler”, s. 144.

bozkırlara aşağı yukarı yüz elli yıl boyunca hâkim olmuşlardı. Macarlar gelmeden bu bölgede hâkimiyet tesisi çabasında olan Slavlar, Macarların bölgeyi işgaliyle birlikte büyük kayba uğradı. Bu meselenin önemi hakkında Çeklerin ünlü tarihçisi *Palacky* şöyle der¹⁵⁸; “*Macarların hücumu ve Macaristanda yerleşmeleri Avrupa tarihinde en vahim neticeler doğuran hadiselerden biridir. Bu durum Slavlığın binlerce yıl içinde uğradığı en büyük bahtsızlığıdır. Macarlar, gelişmekte olan Slav teşkilatının merkezine girerek onu ezmeleri yüzünden büyük bir Slav egemenliği birdaha canlanmamak üzere mahvolmuş oldu.*”

C. HRİSTİYANLAŞMA VE BÜYÜK MACARİSTANIN TEŞEKKÜLÜ

Macar kralı Vajk (997-1038) Hristiyanlığa geçip vaftiz olunca Hristiyanlığın ilk şehidi Aziz István adını aldı¹⁵⁹. Hristiyanlık Macarlar arasında yabancı bir din değildi. Fakat önemli sayılabilecek bir tesiri de yoktu. Halk umumiyetle eski Türk inancına tabi olmakla beraber aralarında Museviler ve çok az Müslüman vardı¹⁶⁰. Bununla birlikte Hristiyanlaşmada başarı ancak başbuğ ailesinin tabiyetiyle oldu¹⁶¹. Aslında Hristiyanlık hadisesi Istvándan önce Kral Geza (970-997) zamanında başladı. Geza, siyaseten Hristiyan olmayı krallığın menfaatleri için cazip buluyordu. Bu yüzden Geza'nın Oğlu István ile beraber vaftiz edildiği rivayeti de vardır¹⁶². István, Gezanın oğlu, dolayısıyla Arpad'ın torunlarındandı. István 1006 yılına kadar hem eski Macar Şamanlığı sürdürmek isteyen Macar ve Sekel düşüncelerini, hem de Bizans Ortodoks Kilisesi'ne bağlanmayı savunan tüm karşı fikirleri ortadan kaldırdı¹⁶³.

Daha sonra papadan taç talebiyle Roma'ya bir heyet göndermesi sonucu Papalık ona 1000 yılında bir tac gönderdi. Papalığın ona verdiği tacı halka açık bir törenle taktı¹⁶⁴. O, her ne kadar Hristiyanlığa karşı Şamani inançlara karşı sert tedbirler

¹⁵⁸ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 12.

¹⁵⁹ Molnár, *A Concise History of Hungary*, s. 18.; Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 18.

¹⁶⁰ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 109.

¹⁶¹ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 19.

¹⁶² Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 20.

¹⁶³ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 21-22.

¹⁶⁴ Papalığın gönderdiği Tac'dan yıllar sonra Bizans imparatoru Johannes Komnenos (1118-1143) da Macar kralına minnet nişanesi olarak bir altın Tac gönderdi. Macarlar bu iki Tac'ı birleştirerek Macarların “*Szent Korana*” yani “*Kutsal Tac*” dedikleri tac'ı meydana getirdiler (Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 83-84.). İki tac'ın lehimletilmesiyle oluşturulan yeni tac'ın üst kısmı Papalığa, alt kısmı ise Bizans'a

almış olsa da bu hareketi Macar Devletini ziyadesiyle güçlendirdi. Ondan sonra ortaya çıkan veraset kavgalarında devletin varlığını koruması bunun en büyük delilidir¹⁶⁵.

Ondan sonra dul kraliçenin desteğiyle krallık yapan Peter (1038-1041 ve 1044-1046) kısa süren hükümdarlıktan sonra çıkan taht kavgaları sonucu ülkeden kaçmaya mecbur kaldı. Daha sonra Endre (1046-1060) de aynı akıbete maruz kaldı. Endre, tahtı oğlu Salamon'a bırakmak arzusunda olsa da Leh desteğini alarak tahta, kardeşi I. Bela (1060-1063)'yı geçirmeye muvaffak oldu. Akabinde Alman ordusunun desteğiyle çıkan karışıklıklarda Bela öldürülünce Bela'nın oğulları kilisenin de baskısıyla Salamon'u hükümdar tanıdılar. Salamon (1063-1074) da yıllar sonra Lehlilerin yardımıyla tahttan indirildi¹⁶⁶. Böylece István'ın ölümüyle birtakım kargaşalar yarım asırdan biraz uzun zaman sürdü.

Macar Devleti I.István'dan sonraki bu dönemi kardeş kavgalarıyla Almanlar, Papalık ve Lehlilerin menfaatleri doğrultusunda destekledikleri hanedan üyelerinin kavgalarıyla geçirmiş oldu. Ondan sonra papalık desteğiyle tahta I. Geza (1074-1077), onun ölümüyle László (1077-1095) gene papalığın destek ve teşvikiyle Macar kralı oldu. Bu dönemde Macaristan Avrupanın en güçlü devletlerinden biri haline geldi. I. Gezadan sonra oğlu Kalman (1095-1116) tahta geçti. Daha sonra II. István (1116-1131) ülkeyi yönetti. Ölümüne yakın tüm devlet ricalinden Kalman hanedanlığının son erkek üyesi olan II. Bela'nın hükümdarlığını kabul etmelerini emretti. Bu sebeple II. István'ın ölümünden sonra II. Belan (1131-1141) tahta çıktı. Ondan sonra sırasıyla; II. Geza (1141-1161), III. István (1161-1172), III. Bela (1172-1196), İmre (1196-1204), III. László (1204-1205), II. Andras(1205-1235), IV. Bela (1235-1270) kral oldu. Bu dönem Kuman ve Moğol akınları Avrupadaki diğer devletleri sarstığı

aittir (Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 82.). Bu tac *Magyar Nemzeti Museum* da hala korunmaktadır. Bu tac'ın Bizans tarafından gönderileninde "*Geobitzas Pistos Krales Tourkias*" yani "*Türklerin Sadık Kralı Gezaya*" ifadesi yazılıdır. Bu tac hakkında teferruatlı bilgi için bkz; Yılmaz Büktel, "Konstantin Monomakhos Tacı ve Macar Kraliyet Tacı", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 9/10, Ankara 2014, s. 253-269.; Macar Tacı'ndaki yazıları okumuş olan ender kişilerden biri Gyula László'dur. bkz. Gyula László, *The Magyars Their Life and Civilisation*, Corvina Boks, Budapest 1996, s. 20.

¹⁶⁵ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 33.

¹⁶⁶ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 34.

gibi Macarları'da etkiledi. Moğollar 1241'de dört kolordu halinde Macaristan'a girdiler. Macar ordusunu dağıttılar. IV. Bela Macar tarihi ile ilgili bazı eserleri binbir güçlükle kurtarabildi. Macar tarihi hakkında en önemli eserler bu dönemin hatırasıdır. IV. Bela Macar Devletini Moğol istilasından sonra toparlamasıyla önemli bir yere sahiptir. Ondan sonra tahta oğlu V. István geçti. Daha sonra Kun László lakaplı IV. László (1272-1290) Macar kralı oldu. Nihayet onun ölümüyle Arpad Hanedanlığının tek erkek üyesi hayatta kaldı ki oda II. Erde'nin torunu Venedikli Erde olarak tanınan III. Erde idi. II. Erde yaşlı olmasına rağmen Beatrix adında bir kadınla evlendi. Kral bundan kısa zaman sonra öldü. Öldüğünde Beatrix hamileydi. IV. Bela tahta çıktığında Beatrix'i saraydan kovdu. Genç kadın oğlu István'ı Avusturya'da dünyaya getirdi. Hanedan ailesinin varlığından bihaber olan bu prens Venedik'te büyüdü. Orada şehrin tanınmış ailelerinden birinin kızı Tomasina Morosini ile evlenmişti. Bu evlilikten, işte Venedikli diye tanınan III. Endre (1290-1301) dünyaya geldi. Beylerin ve asilzadelerin birçoğu tarafından kral olarak tanındı. Tüm azim ve çabalarına rağmen onun krallığı gölgede kaldı. Buna rağmen Habsburglar'ın işgal ettiği batı Macaristanı geri aldı. Birtakım reformlarla azda olsa değişiklikler yaptı. Ancak 1301 yılında Macarların çok şey borçlu olduğu bahtsız kral, Arpad'ın son torunu III. Endre'nin ölümüyle Macaristan tarihi içindeki Arpad hanedanlığı dönemi de bitmiş oldu¹⁶⁷.

Arpad'ların nihayetinden sonra 1301-1396 yılları arası Anjou'lar adıyla bilinen hanedanlık tarafından idare edilen Macar Devleti, daha sonra Hunyadi'ler ve akabinde de Habsburglar tarafından yönetildi¹⁶⁸. Konumuzun dışına çıkmamak için Macar tarihinin bu dönemlerini açıklamayı gerekli görmüyoruz¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 40-78.

¹⁶⁸ Macar tarihinin bu dönemi hakkında daha detaylı bilgi edinmek için bkz; Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s.96-204.; Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 114-178.

¹⁶⁹ Sonraki hanedanlar'a ait kral listesi için bkz. *Ekler, Macar Kralları ve Erdel Prensleri'ne Ait Hükümdar Listeleri*.

II. BÖLÜM

SEKELLERİN ETNİK MENŞEİ

I. SEKEL ADI VE SEKELLERİN MENŞEİ

Macarlarla asırlar boyu iç içe yaşayan dost ve kardeş halk hiç kuşkusuz Sekeller'dir. Sekeller, günümüzde kuzeydoğu Transilvanyada ikamet etmektedirler. Bu bölgenin günümüze ulaşabilmiş en eski milleti Sekeller olup, Erdel'de, günümüzde olduğu gibi, tarihtede daima çoğunluğu teşkil etmişlerdir. Sekeller hakkında diğer birçok konu gibi isimleri ve kökenleri meseleleri de tam olarak aydınlatılmış değildir.

Moğol istilası tüm Asya'da olduğu gibi Avrupa'da da büyük yıkıma sebep oldu. Macaristan'ın işgali sırasında Macar tarihine ait birçok vesika Moğollar tarafından imha edildi. Macar kralı IV. Bela'nın bin bir güçlkle kurtarabildiği birkaç eser dışında ilk dönem Macar tarihi hakkında neredeyse tüm belgeler bu yıkım sırasında yokoldu. Bu sebeple Macar devlet vesikalarında Sekeller'den bahseden sadece birkaç eser günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu durum bilgi kıtlığına sebep olduğu gibi sağlıklı muhakeme ve doğru tespit yapmayı da zorlaştırmaktadır.

Sekeller'in menşei hakkında Avrupa'da yeterince çalışma mevcuttur. Özellikle Macar ve Alman bilim dünyası bu mesele hakkında en çok araştırma yapmış kesimdir. Çoğu insanın varlığından bihaber olduğu Sekeller hakkında, ülkemizdeki çalışmalar ise bir elin beş parmağını geçemeyecek kadar azdır. Türkiye'de ilk olarak bu konu hakkında bir çalışma 1937 yılında Rásony'dan geldi. Rásony, II. Türk Tarih kongresinde "*Ortaçağda Erdelde Türklüğün İzleri*" adlı küçük bir çalışma sundu. Sonraki yıllarda benzer bir temelde "*Sekeller ve Adlarının Menşei*" adlı bir makale daha yazdı. Rásony Sekelleri "Kongolomerato"¹⁷⁰ olarak tanımlayarak Macarlardan

¹⁷⁰ Sosyal bilimlerde Kongolomerato, aynı coğrafyayı paylaşıp birbirine karışmadan biri diğerinin içinde ve etkisinde asimile olmayan etnik gurupları tanımlamak için kullanılan bir terimdir.

farklı bir yapıda olduklarını iddia etti. Daha sonra Bahaeddin Ögel 1945 yılında Belleten’de “*Sekellerin Ataları Hakkında*” adlı makale yayımlandı. Bundan başka Hüseyin Namık Orhun’un “*Peçenekler*” adlı çalışmasında Sekeller’den kısaca bahsetti. Ayrıca Zeki Veliddi Togan “*İbn Fadlan’s*” Seyahatnamesi’nde Sekeller’i zikretti. Bunlardan başka bu konu hakkında Sadettin Gömeç’in “*Türk Tarihinde Sek el -Çik-Çiğil Meselesi*” adlı bir makalesi ve son olarak Pınar Yiğit Türkel adlı genç bir akademisyenin “*Milli Destanlara Göre Sekellerin Menşei*” adlı bir makalesi de mevcuttur. Bu güne kadar Sekeller hakkında ülkemizde tek müstakil çalışma, İsmail Doğan tarafından kaleme alınan “*Atilla’nın Torunları Sekeller*” adındaki kitaptır. Bunların dışında bazı yerel gazetelerde ve internet ortamındaki bilgilerin büyük çoğunluğu asılsız ve gerçekdışı bilgiler olup söylemleri ve ifadeleri hamasidir. Zikrettiğimiz bu çalışmaların en teferruatlısı sayın Doğan’a ait olanı olup eksikleri olmasına rağmen Sekel tarihi ve kültürü bakımından ülkemizde tektir.

A. SEKEL ADI

Sekel adı Latince kaleme alınmış eserlerde “*Sicui*” olarak zikredilmektedir. Macarlar onlara “*Szekelyek*”, Romenler “*Secui*”, Almanlar “*Szekler*”, İngilizler “*Szekkely*” demişlerdir.

Sekel adı hakkında en ihtilafli konu onların adlarının, Macar askeri teşkilatındaki *Sınır muhafızlığı* ve *Volga Bulgar boyundan* geldiği görüşüdür. Ünlü Sekel araştırmacılarından olan Frenczi, 1936 yılında Kulicte yayınladığı “*Enlakada Bulunan Runik Yazılar*” konulu çalışmasında Sekeller’in en az VIII. veya IX. Asırlardan itibaren Erdel’de yaşadıklarını ifade etmiştir¹⁷¹.

Hunfalvy, Sekeller’in Hun kökünden geldiğine kesinlikle karşı durmakla beraber onları Macar zümresine ait “*Sınır Korumaları*” olarak kabul edilmesi gerektiği fikrinde olan ilk araştırmacıdır¹⁷². Sekel adının *Sınır Muhafızlığı* kavramından geldiği tezini savunan araştırmacılarından biri de János Jerney’dir. Jerney, Ortaçağ Macar ordusunda bir mesleki ad olan ve *Sınır Muhafızı* anlamına gelen Latince

¹⁷¹ İsmail Doğan, *Atilla’nın Torunları Sekeller*, Yeni Avrasya Yayınları, Ankara 2004, s. 11.

¹⁷² János Karacsony, *A Szekelyek Eredete Es Erdelybe Valo Települese*, Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1905, s.5.

“*Speculator*” veya “(Keskin) Nişancı” ya da “okçu” dan türemiş “*Sagittarius*” dan gelmiş olabileceğini savunmaktadır. Alman Tagányi Károly ise *Lő* (Vurmak), *Lövő* (Vurucu), *Lövöld* (Gezleyen), *Leveld* (gezleyebilen-nişan alan), *Levél* ((ok)gönderen), *Lövérd* (oklayan) ve *Lévárd* (ok atan) kelimelerini, Almanca ‘Keskin Nişancı’ anlamındaki “*Schütz*” ile bağdaştırmakta ve bunu “*Sınır Muhafızlığı yapanlar*” olarak izah etmektedir¹⁷³.

Bu fikrin savunucuları; Latince “ok” anlamındaki “*sagittarius*” un ve Macarca “okçu” anlamına gele “*ijász*” ın Sekeller’i karşıladığını iddia ederler. Diğer bir gurup ise, bu ismi Türk kökenli halk veya kabile adlarıyla bağdaştırır. Onlara göre Sekellerin özellikle Volga Bulgarları ile yakın bağı olan ‘*skil*’ ya da ‘*szkil*’lerle ilişkili olabileceği ihtimali çok yüksektir¹⁷⁴.

Birinci görüşü savunanlar Sekellerin Macar krallığı içinde Rus Kazaklarına veya Osmanlı Tatarlarına benzer bir statüde oldukları iddiasındadırlar. Çünkü Sekeller de tıpkı Kazaklar ve Tatarlar gibi özel bir statüye sahiptiler. Bu yüzden kendilerini özgür addediyorlardı. 1499 yılına kadar bir gelenek halinde öncü ve artçı birlikler olarak görev yapan Sekellere Kral II. László çıkardığı bir kanunla onların ayrıcalığını yasallaştırmıştı. Böylece Karpatlar’ın fethinden buyana devam eden statüleri yasalaştı ve daha sağlam olmak üzere aynen devam etti¹⁷⁵.

Macar Kralı, Macar soyluluğu arasında önemli bir mevkiye sahip olan Sekeller’in başında yetkili olarak gene bir Sekel aile seçmişti. Erdel Voyvodasının Sekeller üzerinde herhangi bir yetkisi yoktu. Erdel Voyvodası ve Sekel Bey’i Rus tehdidi ve Osmanlı akınları sebebiyle, sadece askeri çıkarılardan dolayı 1462’den sonra bir kişide toplandı. Bu durumda bile Erdel Voyvodası Sekeller üzerinde, Sekel beyinin yetkilerine sahip olamadı¹⁷⁶. Bu durum uzun zaman böyle devam etti. Sekeller sade-

¹⁷³ Györfy György, *A Székelyek Eredete És Településük Története*, http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf8614.pdf, s. 84-85.

¹⁷⁴ Paul Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen: von der privilegierten Sondergemeinschaft zur ethnischen Gruppe*, Böhlau Verlag Wien Köln Weimar, Köln 2009, s. 92.

¹⁷⁵ György, *A Székelyek Eredete*, s. 44.

¹⁷⁶ C.S., “Adevărata Istorie A Secuilor, De La Origini La Aşa-Zisa Autonomie”, *Ziuaveche.ro*, t.13. 03.2014.

ce Macar Krallarının *Szekeşfehervar*'daki Tac giyme törenlerine katılırlar ve bu esnada krala hediye olarak *at* ve *öküz* verirlerdi. Bu durum vergi mahiyetinde olup hediye görünümündeydi. Yani verilmesi mecburiyet halini almış bir gelenektir.

Hâlbuki bu isimin meslek adı olması veya meslek adından türemiş olması hususunda cevaplanması gereken iki önemli soru vardır. Bunlardan birincisi *Szekely* adının *Sınır Muhafızı* olarak geçtiği herhangi bir tarihi vesika var mıdır, ikincisi varsa yada yoksa bu görevi sadece *Sekel* değimiz halk mı yapmıştır, yoksa aynı görevi yapan başka milletlerden insanlar var mıdır? Bu sorulara verilecek muhtemel cevaplar bu tezi ortaya atanların yanılğıya düştüğünü göstermiş olacaktır. Sekeller gayet tabii Sınır Muhafızlığı işini yapmış olabilirler. Ancak diğer milletler de bu işi yapmış olmalıdır. Macar ordusunda Peçeneklerin de yıllarca Sekellerle birlikte öncülük yaptığını biliyoruz¹⁷⁷. Aynı zamanda benzeri hizmetleri yürüten halk gurupları da kolaylıkla bu işle görevlendirilebilir. Yani sadece bu halk böyle bir görevi üstlenmiş olsaydı bu isim onların adıyla eşdeğer olur belki isim ve meslek beraber anılır olurdu. Ancak böyle bir durum söz konusu değil.

Kısacası isimlerinin mesleki veya toplumsal konumlarıyla alakalı olduğu iddiası kaynaklarla uyum göstermediği gibi bu ismin müstakil bir milletin adı haline geldiğini de kabul edemeyiz¹⁷⁸.

Sekel adının Volga Bulgarlarından geldiğine dair bilgiler ise ilk görüşe göre biraz daha tatmin edici olsa da bazı meseleler bu konuda bazı şüphelere sebebiyet veriyor. Müslüman coğrafyacıların verdiği bilgiler ışığında biz Bulgar coğrafyasında *Eszkel*, *İszkil*, *Eszekel* veya *İszkil* adlarıyla bir kavimin varlığını biliyoruz¹⁷⁹. Arapça'nın dil yapısından dolayı bu isim şekillerinde sessiz harflere işaretleme yapıldığından bu ismin tam karşılığının da ne olduğunu okuyucunun yorumu belirliyor¹⁸⁰. Böyle bir durumda da tespit güçleşiyor. Bundan başka *Sekel* isminin ilk kullanımına

¹⁷⁷ Erdélyi, *A Székelyek Eredete*, s. 6.; György, *A Székelyek Eredete*, s. 44.

¹⁷⁸ Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 92.

¹⁷⁹ Çeşitli kaynaklarda *Esegil*, *Çik il-Çik el*, *Çigil* ve *Segel* biçimlerinde görülen etnik adın farklı Türk boylarını mı yoksa hepsinin bir tek kavmi mi ifade ettiğini bilemiyoruz. Bu mesele hakkında farklı iddialar ileri sürenler konuyu tam manasıyla açıklığa kavuşturmuş değillerdir.

¹⁸⁰ Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 93.; Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 92-93.

XII. asrın ilk yarısı gibi geç bir zamanda rastlanması bu iki isim arasındaki ilişki teorisini azda olsa şüpheye sokuyor. Durumun böyle olması bu iddiayı çürütemediği gibi ispatı hakkında da somut bir delil sunmuyor.

Bu iki temel görüşten başka Sekel adının ‘*beyaz benekli at*’tan geldiği görüşü vardır ki, bu görüş ilim camiasında üzerinde yoğunlaşılacak son görüştür. Zira bu görüşten sonra üzerine kafa yorulan başka bir iddia sözkonusu olmamıştır. Biz bu fikri katıyen red etmekle birlikte kendi iddialamızı üçüncü bölümde ispat edeceğiz.

Jozsef Thury Sekeller’in bir kısmının Avarlarla münasebeti olduklarını düşünmekle beraber onların isimlerinin Bulgar *Szekil* veya *Sekillerden* geldiğini savunmuş ve IX. asırda bugünkü yurtlarına yerleştikleri fikrini ortaya atmıştır¹⁸¹. Sekel adının anlamını da izah eden Thury, bu adı önceleri Çağatayca “*Necip soy, nesli parlak ve soylu*” anlamına gelen “*Siğil*” i işaret etmişken, bu konu hakkında çalışma yapanlar Sekel adının izahını “*Bir Hanzade’nin kavmi*” yani liderden kavme geçen isim olarak yapmaya çalışmışlardır. Bundan sonra Gyula Nemeth’de Thury’nin izinde bu izahı geliştirdi¹⁸². Daha sonra Hasan Eren, şeyh Süleyman’ın Çağatayca *Lügatindeki* “*Siki*” kelimesinin matbaa hatası olduğunu, kelimenin doğru şeklinin “*Tiğın*” veya “*Tegin*” olması gerektiğini göstermiştir¹⁸³. Böylece Thury ve dolayısıyla Nemeth’in nazariyelerinin yanlış olduğu ortaya çıkınca bu konu hakkında yeni bir izahın yapılmasına ihtiyaç duyuldu. Sonraları “*beyaz benekli at*” anlamına gelen “*Sekül*¹⁸⁴” adı üzerinde yorumlamalar yapıldı. Anadolu kültüründe de ‘başında ve ayaklarında beyazlık olan at’ anlamı taşıyan “*Sekül*”, birçok sözlükte de aynı veya

¹⁸¹ Karacsonyi, *A Szekelyek Eredete*, s. 5.

¹⁸² Bu arada Sekel adının eski şekilleri 1116, 1146, 1131, 1213 de “*Sikül*” ve “*Sekgil*” halinde karşımıza çıkar ve ‘ü’ sesinin Macarca’da çok defa daha eski ‘i’ den meydana gelir. L. Rásony, “*Sekeller ve Adlarının Menşei*”, Macarcadan çev; Öksel Göçmen, *Türk Kültürü Dergisi*, Sy. 113, X, s.291.

¹⁸³ Rásony, “*Adlarının Menşei*”, s. 291.

¹⁸⁴ Yusuf Halaçolu Anadolu aşiretleri arasında; Aydın Teke Türkmenlerinden *Sekiler Cemaati*, gene Aydın da *Sekili kabilesi*, Diyarbakır’da *Sekili oymağı*, Çorumda 4 *Sekülü cemaati*, Yozgatta 18 *Sekülü cemaati* tespit etmiştir. Bkz; Yusuf Halaçolu, *Anadoluda Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar(1453-1650)*,TTK Basımevi, c. V, Ankara 2009, s.2007-2008. Ayrıca Tayyib Gökbilgin, Edirne ve Pava Livasında 1519’a ait, “*Sekillü*” adında iki köy tespit etmiştir. Bkz; Rásony, “*Adlarının Menşei*”, s. 292.

benzer anlamlar içerir. Aynı kelime Çuvaşçada ses değişimine uğrayarak “*Sağıl*” şeklini almış ancak anlamı değişmemiştir¹⁸⁵.

Rásony’ya göre¹⁸⁶; Sekeller arasında da kendi kökenlerini beyaz ata dayandırdıkları olmuştur. Macar halk masallarında *Ak-At Oğlu* ve *At-Oğlu Yanko* gibi kendini Attan türemiş sayan kahramanlar vardır. Anadolu masallarında da attan doğma masalları mevcuttur. Gene Çuvaş masal kahramanı *Köşre-Uli* (kısırak oğlu) adı Sibirya tatarlarının masallarında *Atlu Batır* adları önemli örneklerdir. Sekel adı Türk menşeli olup Türk kültür karakteri taşımaktadır.

Biz ise bu izahın yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Kelimenin ses benzerliğinden öte bir anlam ifade etmediği fikrinde olup bu adın kökenini üçüncü bölümde *Macar Hâkimiyeti ve Sekelliğin Teşekkülü* başlığı altında açıklayacağız.

B. SEKELLERİN ETNİK MENŞEİ

Bilim camiasınca bile yeni yeni tanınmaya başlayan Sekeller, kabaca; “Romanya’nın doğusunda, Transilvanya adıyla da bilinen Erdel’deki geniş ve yüksek bölgede yaşayan kültürel açıdan Macarlardan biraz farklı, Macar toplumunun üyeleri” olarak tanıtılırlar. Sekeller’in Macar topluluğu olduğuna dair görüş Sekeller arasında rağbet bulmasa da Macarlar’ın büyük çoğunluğu onları Macar olarak görmektedir¹⁸⁷.

Macarlar ve Almanlar çoğunlukta olmak üzere son yıllarda da Sekeller arasındaki araştırmacılar, Sekel menşei ve tarihi ile ilgili pek çok araştırmaya imza attılar. Buna rağmen bu konu hakkında birçok nokta hala tartışma konusudur. Bunun yegâne sebebi hiç kuşkusuz kaynak yetersizliğinden ileri gelmektedir.

Sekel etnik menşei ile ilgili en önemli mesele şudur; son iki yüz yılda tarih yazımı metodları değiştiğinden bu meselenin çözümü modern ve milli kavramlar üzerinden açıklanmaya çalışıldığı için bazı hatalara düşülmüştür. Bu durum berabe-

¹⁸⁵ Rásony, “Adlarının Menşei”, s. 291.

¹⁸⁶ Rásony, “Adlarının Menşei”, s. 293-294.

¹⁸⁷ Öyleki günümüzde Macar hükümeti Sekeller arasında Macar soyundan geldikleri fikrini yaygınlaştırmak amacıyla kültür elçileri görevlendirmiştir.

rinde birçok keyfi nazariyeyide beraberinde getirmektedir. Zaten birkaç benzer mäsaldan dolayı ortaya atılan Sümer teorisi, politik kaygılarla süslenen Romen sav'ı bu sebeple ortaya çıkmıştır. Bunu dikkate alarak mesele hakkında sadece ayağı yere basan iddiaları izah etmek faydalı olacaktır.

1. SEKELLERİN ETNİK MENŞEİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

Sekeller'in etnik menşei hakkında birçok görüş vardır. Ancak üzerinde mütabakata varılmış tek bir görüş mevcut değildir. Bu iddialardan bazıları bilimsellikten uzak, tamamen siyasi düşünceler doğrultusunda gelişmişken, bazıları da arkeolojik, antropolojik, dilsel veya tarihsel temellere oturtularak desteklenmiş ilmi savlardır. Bu savları şöyle sıralaya biliriz; kaynağını ortaçağ kroniklerinden alan ve Sekeller arasında kabul görmüş *Hun tezi*, Avar dönemindeki akınlarla Erdel'e geldikleri düşünülen ve Sekel-Avar runik harflerinin¹⁸⁸ benzerliğini de temel alan *Hun-Avar tezi*, Hazar bünyesindeyken bir isyan sonucu kaçıp, Macarlara katılan Kabarlar olduklarını savunan *Hazar-Kabar tezi*, Kabarların Macarlara katıldığı zamana denk gelen bir dönemde Macarlara katılan Bulgar-İskil (Eszege) leri olduklarını savunan *Bulgar İskil tezi*. Sekellerin bir Macar boyu olduklarını savunan *Macar tezi* ve Siyasi kaygılarla ortaya atılan *Romen tezi*.

Bu görüşler içinde biz, Sekellerin Avar döneminde Avrupa'ya gelen Ogur kavimleri yani proto-Macarlar (Dolayısıyla Hun) oldukları iddiasındayız. Bu düşünce Hun-Avar tezi doğrultusunda görülsede pek çok yönden farklı yanlarının olduğu anlaşılacaktır. Şimdi sırasıyla bu görüşlerden bahsedelim.

1.1. Hun Tezi

En eski zamanlardan günümüze kadar Sekeller'in büyük çoğunluğu kendilerinin Atilla'nın soyundan geldiğine inanırlar. Sekeller içinde Atilla hakkında bolca efsane mevcuttur. Asıl nüshası bugün Macar milli müzesinde saklanmakta olan ve

¹⁸⁸ Eski Türk yazıtlarında kullanılan en eski Türk alfabesi çoğu dik ve eğik çizgilerin türlü biçimlerde birleştirilmesi ile türetilmiş harflerden oluşur. Bazı harflerde eğri çizgilerde bulunur; ancak yatık çizgiler pek azdır. Bu harfler eski İskandinav runik yazısındaki harflere benzediğinden bu yazıya Batılı Türkologlar "eski Türk runik yazısı" adını vermişlerdir. Türkiyede ise bu "Göktürk alfabesi" ya da "Orhon alfabesi" olarak adlandırılmıştır. Talat Tekin, *Orhon Türkçesi Grameri*, Kitap Matbaası, İstanbul 2003, s. 20.

“Anonimus” (Yazarının Kral Bela (1172-1196) nın kâtiplerinden olduğu sanılır) olarak bilinen “Gesta Hungarorum” adlı kronikte Sekeller’in Hunlar’ın devamı oldukları bilgisi ilk defa olarak zikredilmiştir¹⁸⁹.

Sekeller’in Atilla’ya dayandıklarını, diğer bir ifadeyle Avrupa’da kalan Hun bakiyeleri olduklarını savunanlar bu iddialarını Anonimus’a yani “*Gesta Hungarorum*” (t.t.1210) ve diğer bir kronik olan Simon Kezai’nin “*Gesta Hunnorum et Hungarorum*” adlı eserine (t.t.1283) dayandırmaktadırlar. Biz bundan sonra birincisinden “Anonimus” ikincisini “Kezai” olarak bahsedeceğiz.

Öncelikle bu iddialara temel teşkil eden bu iki kronikte bahsedilen bilgileri inceleyelim. Bunlardan ilki olan Anonimus’un verdiği bilgiler şöyledir; “*Arpad ve Macar asilzadeleri (7 Macar beyi kastediliyor) Karpatlara geldiğinde Bihor Kalesi düğ’ü¹⁹⁰ üzerine savaş hazırlığı yaparken karargâhını Korgy (Couroug) nehri yakınlıklarına kurmuştu. Buradayken yanlarına, önceden kral Atilla’nın halkı (=Siculi qui primo erant popoli Atthyle regis) olduklarını söyleyen Siculi (Sekeller) geldi. Arpad’ın şanı’nı duydukları için ona katılmaya geldiklerini söylediler. Sekel liderleri kendi rızalarıyla oğullarını Arpad’a rehin verip onun ordusunda öncülük yapmayı kabul ettiler*”¹⁹¹. İlerleyen bölümde de; “*Sekeller’in Macarlarla birleşmesi Arpad’i kuvvetlendirdi. Böylece Arpad Sekeller’in öncülüğünde Panonia¹⁹²’yi feth etti.*”¹⁹³

Bundan başka, diğer bir kaynak olan Kezai masalsı Hun tarihinin sonunda ayrıntılı bir hikâyede şunları anlatıyor; “*Etzel (Atilla) ölünce kardeş kavgalarında yenilip önce Yunanistan’a sonra Skythien (bugünkü Ukrayna) ’ya kaçan Csaba’yı destekleyen Sekeller, Hunlardan kalan bir halktı. Onun destekçileri Kuzey uluslarından*

¹⁸⁹ Latince kaleme alınan bu kronik 18. yüzyılda Viyana’da bulunmuş, aynı yüzyılın sonlarında tıpkıbasımı yapılarak çoğaltılmıştır. Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 95.; Doğan, *Atilla’nın Torunları*, s. 13.

¹⁹⁰ Bihor denilen yer 895 yılı civarında Tisza, Mureş ve Someş nehirleri arasındaki arazide hâkim Menemorut veya Menemorout adındaki bey tarafından idare edilen Kalenin bulunduğu bölgedir. Bihor kalesinin kızı daha sonra Arpad’ın oğlu Zoltan ile evlendirilecektir.

¹⁹¹ Martyn Rady, “The Gesta Hungarorum”, s. 720.

¹⁹² Latince adı “*Pannonia*” olan bu bölge, orta Avrupa’da önemli bir jeopolitik konuma sahiptir. Günümüz Hırvatistan’ın Adriyatik kıyıları hariç olmak üzere tastamam kuzey toprakları ile Bosna Hersek’in doğu ve Macaristan’ın Balaton gölünü dâhil güney kısımlarını içine alan bölgedir.

¹⁹³ Martyn Rady, “The Gesta Hungarorum”, s. 721.

korhtukları için Arpad gelene kadar burada yaşadılar ve kendilerini artık Hun değil, Sekel olarak isimlendirdiler. Sekeller Macarların Pannonia'ya tekrar döndüklerini öğrendiklerinde onları Ruthenia (Kuzey doğu Erdel, tahmini Bicaz Gorges civarı) sınırında karşılamaya gittiler. Pannonia'yı beraber fethettikten sonra orada yaşama-yarak, Ulahlara birlikte sınır bölgesinde (Erdel'de Sekelistan bölgesi) yaşadılar ve onların harflerini kullandılar¹⁹⁴,

Görüldüğü üzere bu iki kronikte de “*Sekellerin Atilla'nın halkı olduğu*” ve “*Sekellerin, Arpad'ın Pannonia'ya gelmesiyle Macarlara katıldıkları*” konularında birbirlerini teyit eden iki ortak nokta vardır. Biz bu iki kronikte bazı tarihi hakikatlerin varlığı muhakkaktır. Bunula beraber, iki eserlerin bu hakikatler etrafında kurgulanmış birtakım rivayetler neticesinde oluşturulmuş olduğu da anlaşılıyor. Kezai'nin esesinin Anonimus'tan 73 yıl sonra yazıldığı düşünülür ve Kezai'nin, “*Gesta Hunnorum et Hungarorum*”u derleme usulüyle hazırladığı dikkate alınırsa, onun verdiği bilgilerin bazılarının Anonimus'tan nakledildiğinede şüphe kalmaz. Bu durumda ortaçağ Avrupası'nda moda haline gelen bilinçli uydurmalar veya rivayetler doğrultusunda oluşturulan eser tipinin Kezai'nin eserinde de kısmen tezahür ettiğini görürüz. Zaten Kezai'nin eserinin bu nazarla değerlendirilmemesi halinde ortaya büyük bir yanılgının çıkaracağı da muhakkaktır.

Günümüzde hala Sekeller arasında hâkim olan *Hun soyundan geldiklerine dair* bu fikirdi. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar bilim dünyasında da destekçisi bol olan bir düşünceydi. Bu tarihten sonra yapılan muhtelif çalışmalar *Sekeller'in Hun menşeli oldukları* görüşünün geçerliliğini kaybetmesine sebep oldu¹⁹⁵. Hun tezine karşı yapılan araştırmalarla Atilla üzerinden anlatılan efsanelerin sonradan uydurulan, yapay rivayetler olduğu veya ortaçağ kroniklerince kurgulanmış olduğu iddia edildi. Bunlardan başka, bu teorinin ve teoride delil olarak kabul edilen bilgilerin tarihi gerçeklere aykırı birçok unsur barındırdığı, hepsinden önemlisi bu fikrin temellerinin ortaçağda atılmış olduğu kabul görmeye başlandı.

¹⁹⁴ Simon Kezaiden Naklen; Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 95.

¹⁹⁵ Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 95.

Kezai kroniği hakkında detaylı izahatlar yapan Karacsonyı, bu kroniğinin çelişkilerle dolu, hiçbir yerde zikredilmemiş bazı bilgileri zikreden ve şüpheyle yaklaşıması gereken bir eser olduğunu düşünmektedir. Ona göre; Kezai kroniği *Josephus, Isidorus, Orosius, Gottfried* ve diğer bazı önemsiz müelliflerden ve rivayetlerden derleyerek oluşturmuştur¹⁹⁶. Bu müelliflerin bile muhtelif hataları her araştırmacının malumudur. Bazılarında kronolojik çelişkiler ve yanlışlıklar bile ispat olunmuştur. Kezai, eserinin birçok yerinde *Josephus, Isidorus, Orosius* ve *Gottfried* gibi müelliflerin verdiği bilgileri harfiyen aktarmıştır. Mesela Atilla'nın tarifi için kullanılan betimlemeler bile harfiyen aynıdır¹⁹⁷. Esas itibariyle bu kronik şüphelerle doludur. Kuvvetle muhtemel bu eser birbaşkasının yarım bıraktığı bir araştırmanın tamamlanmasıyla meydana gelmiş olmalıdır¹⁹⁸. Kezai'nin bahsettiği Csaba ile Aladar mücadelesi ve Sekellerin kökeni gibi bazı hususlar diğer hiçbir kronikte bahzedilmemiş¹⁹⁹ olmasına rağmen Kezai'nin kroniğinde birden bire ortaya çıkıvermiştir. Bu durum eser hakkındaki şüpheleri arttırmaktadır. Hun tezinin modern tarihçiliğin doğuşuyla beraber geçerliliğini kaybetmesinin en büyük nedeni erken dönem Macar kronilerindeki bu meselelerden başkası olamaz.

1.2. Avar Tezi

Günümüz Macaristan'ında tarihçilerin büyük çoğunluğu, Macarların; “*X. yüzyılın sonunda Karpat havzasına giren Fin-Ugor karışımı göçebe kabilelerin torunları*” oldukları görüşündedirler. Bu görüşe muhalif olan *Vambery, Marjalaki, László, Makkay, Simonyi, Liptak, Engel, Vekony* ve *Kiraly* gibi ünlü üstatların görüşleri günümüzde pek destek bulamadı. Bunu, Nisan 2013'de Macar Bilimler Akademisi tarafından düzenlenen Sempozyumdaki bildiriler açıkça ortaya koymaktadır²⁰⁰. Zira bu Sempozyumda sadece bir konuşmacı Karpat Havzasında şu an hâkim olan teoriye karşı gelmişti. Hâkim görüşün çelişki ve kusurlarını açıklayan bu kişi, tarihçi değil,

¹⁹⁶ Karacsonyı, *A Szekelyek Eredete*, s. 9.

¹⁹⁷ Karacsonyı, *A Szekelyek Eredete*, s. 11.

¹⁹⁸ Karacsonyı, *A Szekelyek Eredete*, s. 14-15.

¹⁹⁹ Karacsonyı, *A Szekelyek Eredete*, s. 16.

²⁰⁰ Nándor Dreisziger, “Reflections on the ‘Dual Conquest’ Theory of Hungarian Origins”, *Proceedings of the 2010, 2012 and 2014 Conferences of the Finno-Ugric Studies Association of Canada*, <https://journals.library.ualberta.ca/fusac/index.php/fusac/issue/view/3/showToc>, Erişim tarihi; 10.10.2017, s. 10.

bir antropolog olan Erzsebet Fothi idi²⁰¹. Fothi, bu teorinin özünü Gyula László ve Janos Makkay'den almış, geliştirerek buna bazı arkeolojik deliller de kazandırmıştı²⁰².

Fothi, uzun kariyeri boyunca Karpat havzasının V. ve XI. asırlara ait insanların anatomik özelliklerini incelemiş, bunun sonucunda çok önemli bazı bulgular elde etmişti. Elde ettiği verilere göre, Macar işgalinden sadece birkaç yüzyıl önce aşağı Tuna vadisini fetheden Bulgarlar'ın genetik yapılarıyla XI. yüzyıla ait Macar insanları çok büyük benzerlikler gösteriyordu. Fothi'ye göre “*bunlar aynı insanlar olamazdı, fakat aynı genetik kökten geldikleri muhakkaktı. Bazı bulgular bunların anavatanlarının günümüz Rusya'sının güney Urallar bölgesi olduğunu gösteriyordu*”²⁰³. Fothi, bununla birlikte Karpat havzasındaki XIII. yüzyıl öncesi diğer nüfusu da inceledi. Bunlar arasında Erdel'in güneydoğusundaki Haromszek'de bulunan ve Sekeller'in ataları olduğuna şüphe olmayan mezarlarda vardı. Fothi'ye göre, Haromszek bölgesinin ortaçağ toplumuyla günümüz Sekel toplumu antropolojik yapı olarak aynıydı. Haromszek nüfusu, aynı zamanda Avar zamanlarında Karpat Havzasının batı kısmındaki Zala nehri civarında yaşayan insanlarla, yani Avarlar'la olağanüstü benzerlik gösteriyordu²⁰⁴.

Fothi'nin görüşlerine paralel olarak Gyula Sebetyan (1864-1946) ve Homan Balint (1885-1951), Erdel'de ve Macaristan'ın bazı bölgelerinde bazı rastlantılar ve Arkeolojik kazılar neticesinde bulunan birtakım bulgulara dayanarak Avarlar'ın Sekeller'i işaret ettiğini savundular. Sebetyan ve Balint, özellikle Bihor ve Oderhey civarında yapılan kazılarda bulunan yazılı belgelerin ve diğer malzemelerin Avarlar'a ait olduğunu tespit etmişlerdi. Bu delilleri dayanak noktası olarak kabul eden Sebetyan'a göre Sekeller, Hun bakiyesi olan Avarlar'dan başkası olamazdı²⁰⁵. Avarlar'ın VII. ve VIII. yüzyılda bu bölgede yaşadıklarına dikkat çeken bu bilim insanları

²⁰¹ Dreisziger, “Dual Conquest”, s. 2.

²⁰² İlk olarak Gyula László tarafından savunulan bu teori, László'nun ölümünden sonra sadece Makkay tarafından savunulmuştur.

²⁰³ Dreisziger, “Dual Conquest”, s. 10.

²⁰⁴ Aynı yer.

²⁰⁵ Karacsonyi, *A Szekelyek Eredete*, s. 17.

bu bulgularla Sekeller ile Avarlar'ın arasında yakın bir bağın bulunduğunu savunmuşlardır²⁰⁶.

Gerek Fothi'nin ve gerekse Sebetyan ve Balint'in çalışma alanları genel itibarıyla Sekel yerleşimleridir. Bu çalışmalarla ortaya çıkan bulgular buradaki iskeletlerin Mongoloid yapıda olduklarını da göstermiştir. Onlara göre bu durum özü şuydu; "Sekeller, Arpad'ın gelişiyile farklı yerlere (Macarlarla beraber) yerleşimiyle bu iki gurup yüzyıllar boyunca karışmış olmalıdır"²⁰⁷.

Bu görüşü savunan bilim insanlarının diğer delilleri ise Avar kalıntılarındaki runik yazı ile Sekel runik yazılarının benzerliği ve iki kavmin yerleşim yerlerindeki tarihi uyum ve benzerliklerdir. Onlara göre günümüz pek çok Sekel muhiti eski Avar yerleşimleriyle aynı bölgededir²⁰⁸.

Arkeolojik verilerin tek başına yorumlanmasına ve bazı tarihi olgulara dayanan bu teori özetle; Sekeller'in Avarlar'ın soyundan geldiklerini savunmaktadır. Uzun zaman destek bulamayan bu teoriyi tarihçiler arasında destekleyen Marjalaki (1887-1972) vardır. Marjalaki, Sekeller'in Karpat Havzasında eskiden beri yaşamış olduğunu ve Prens Arpad bu toprakları fethedince, direnmeye bile kalkışmadan Macarlar'a katıldıklarını savunmaktadır. Bu görüş Macarlar'ın *Dual Conquest* (=çifte fetih) dedikleri teoriye paralel sonuçlar vermektedir. "Çifte fetih" denilen bu sava göre; "Macarlar IX. Asırda Karpatlara fethettiler. Ancak bu fetihden yaklaşık olarak iki asır evvel, yani Avarlar çağında ana Macar kolundan ayrılan büyük bir gurup Macar, Karpatlara geldi ve burada yurt kurdular"²⁰⁹. Bu teoriyi temel alacak olursak esas Macar kolundan ayrılıp batıya göç eden küçük kolun, esas Macar kolu Asıl Macaristan'a yeni yerleşmişken (tahmini 600'lü yıllar) bu göç hareketini yaptığı sonucu doğuyor. Tarihsel verilerin yetersizliği bu teorinin kabul veya reddini de zorlaştırıyor.

²⁰⁶ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 14.

²⁰⁷ Dreisziger, "Dual Conquest", s. 11.

²⁰⁸ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 14.

²⁰⁹ Dreisziger, "Dual Conquest", s. 2-3.

Diğer köken teorilerine göre daha tutarlı yanarı bulunan bu tez ilk olarak László Gyula tarafından 1896 yılında ortaya atılmıştı. İkinci Dünya savaşından sonra bilim dünyasında neredeyse hiç destek görmedi. Günümüzde, Karpat Havzasında, hatta Avrupa'nın birçok yerinde Hunlar ve Avarlar ile birlikte yaşayanların dilleri, kültürleri, yaşam biçimleri ve bulunan insan kalıntılarındaki antropolojik özellikler Macarlarla benzer veya aynı kökten geldikleri fikrini düşündürdü. Şüphesiz bunun sebebi iki gurubunda köklerinin Asya olmasıdır. Sekel efsaneleri ve kronikler ışığında baktığımızda haklı yanları olsa da bilim camiasında kabul görmüş bir görüş değildir.

Sekeller arasında bu ve benzeri düşünceler oldukça yaygındır. Ancak genel görüş Macar soylu Hun kökenli oldukları görüşüdür. Sekel yurduna yaptığımız araştırma-kültür gezisi esnasında birçok Sekel aydın bu teorinin özeti sayılabilecek bilgileri bizlerle paylaşmıştı. Hatta biz Türkiye'de yabancı olduğumuz çifte fetih teorisini ve Erdel'de VI. ve VII. yüzyıla ait Sekel runik harfli(bazı çevreler bunu Avar olarak kabul eder) arkeolojik malzemelerin bulunduğunu evvela bu kişilerden öğrendik²¹⁰.

Sekeller'in Avar bakiyeleri olduklarına destek verenler arasında ülkemizde Hüseyin Namık Orkun vardır. Orkun'un Sekeller için kullanmış olduğu "*Avar Türklerinin bakiyesi olan ve bugün Transilvanya' da oturan Sekeller'in kendilerine has yazıları olup, bu yazılarla bıraktıkları eserleri vardır*"²¹¹ ifadesinden de anlaşılacağı üzere o, Sekeller'i Avarlar'ın bakiyesi olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte onların Macarlıkla açık bir biçimde ayrıldıklarında düşünmektedir.

Sekeller'in Hun ya da Avar bakiyesi olduğu hususundaki fikirler özellikle Romen asıllı tarihçiler tarafından gerçekçi görülmeyip bu ve benzeri düşünceleri reddetmektedirler. Romen tarihçi Gheorghe Popa Lisseanu (1866-1945), Romanya Bilimler Akademisi üyesi iken 1941 yılında neşrettiği "*Originea Secuilor și*

²¹⁰ Sekel Milli Meclis başkan yardımcısı merhum Péter János Bey, dünyaca ünlü Turancı ressam Júlia Dávid hanım ve Tarih öğretmeni Dr. Éva Szász Baróthyne hanım ile yaptığımız sohbetlerde verdikleri bilgiler.

²¹¹ Hüseyin Namık Orhun, *Eski Türk Yazıtları*, TDK Yayınları, Ankara 2006, s. 659.

Secuizarea Românilor” adlı eser²¹² Romanya Devletinin adeta resmi görüşünü yansıtan yayın olarak 2003 yılında tekrar neşredilip özellikle Transilvanya bölgesinde kamuoyu oluşturulmaya çalışılmışsa da bu görüş Erdel’de sadece Romenlerce kabul bulmuştur²¹³.

Sekeller’in Romen kökünden geldiği iddialarının arkasındaki gerçekleri Romen-Macar başlığı altında izah edeceğiz. Şimdi birbaşka iddia olan Hazar-Kabar meselesine gözatalım.

1.3. Hazar-Kabar Tezi

Bilindiği üzere Kabarlar Macarlara katıldığı zaman Macar tarihi için önemli sayılabilecek bir dizi olaylar vukuu buldu. Uzun zaman Hazar bünyesinde varlıklarını devam ettiren Macarlar Hazarlar’ın en sadık askerleri idiler. Macarlar’ın bu durumu, onların Hazarlar tarafından teşkilatlandırılmaları sonucunu doğurdu. Hazar Kağanı tarafından hakanlık payesine yükseltilen Arpad, yedi Macar boyunun tek lideri ve Macarlar’ın ilk hakanı oldu. Bu sırada Hazarlar içinde sebebini bilemediğimiz bir isyan çıktı. Bu isyancılar *Kabar* adıyla Macarlara sığındı²¹⁴. Doğudan Hazar mntıkasına giren Peçenekler Hazar ülkesini işgale başladılar. Hazarlarla birlikte Peçenek saldırılarına karşı duran Macarlar ise yenilerek önce Etelköz’e, kısa bir süre sonra da Karpat havzasına girdiler.

Bu tezi savunanlar, Macar-Kabar birlikteliğini yorumlayarak, bazı genetik araştırmaların da desteğiyle Sekeller’in Kabarlar oldukları kanaatine vardılar. Bunlara göre; Macarlar, Kabarlarla birlikte Erdel’de günümüze kadar varlıklarını devam ettirdiler. Kültürel kimliklerini devam ettirmelerine rağmen dilleri değişime uğrayarak Macarca oldu. Asırlarca Macar yurdunun bir parçası olan Erdel’i vatanları bilip burada yaşadılar.

Bu tezi savunanlar arasında György Györffy (1917-2000) önde gelen araştırmacılandı. Györffy önceleri Sekeller’in Kabarlar’a dayandığını düşüncesindey-

²¹² Gheorghe Popa Lisseanu, *Originea Secuilor Şi Secuizarea Românilor*, Romania Pur Şi Simplu, Bükreş 2003.

²¹³ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 14.

²¹⁴ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 175.

ken, Sandor Török (1881-1904)'ün etkisinde kalarak görüşünü değiştirdi. Böylece Györffy, Sekeller'in doğrudan Kabarlar'a dayandırılmayacağını, ancak Sekeller'in de Kabarlar gibi doğu halkı olduğu görüşünü savundu²¹⁵. Jenö Szücs (1928-1988) ise “*Kökenleri Kabarlar'dan gelen Sekeller 860'a doğru Hazarlara karşı ayaklanmışlar ve Macarlar tarafına geçmişlerdir.*”²¹⁶ demektedir. Ona göre Sekeller Hazar Kabarlar'ından başkası olamaz. Istvan Fodor (1856-1929)'a göre ise “*Sekeller VIII. Asrın ikinci yarısında Macarlarla birleşmişler ve daha sonra Kabarlar'ın altında sınıflandırılmışlardır*”. Bu sebeple Szücs'ün iddiasına karşı çıkan Kristo bu iki olay arasında yaklaşık yüzyıllık bir zaman olduğu düşüncesindedir. Bu nedenle Kristo, Kabarlar ile Sekeller'in, Macarlar'la olan ilişkilerinin farklı zaman dilimlerinde meydana geldiğini iddia etmiştir²¹⁷.

Gyula Németh (1890-1976) ve bazı dilbilimciler ise Sekel ve Kabar soy birliğini temel alan bu sav'ı reddetmektedirler. Olanara göre²¹⁸; Sekeller ve Kabarlar'ın birbirleriyle yaşadıkları coğrafyadan başka hiçbir etnik bağlarının olmadığını savunuyorlar.

Németh'in bu düşünceye karşı çıkmasında pek çok haklı yönleri vardır. Györffy ve Kristó gibi bazı tarihçilerin ifade ettiği Arpad'ında içinde bulunduğu Hun Aristokrat sınıfı ve Kabar kabilesi olsaydı yedi Macar kabilesinin birleşmesiyle ulusa isimlerini vermeleri de gerekmez miydi? Bunun aksine Arpad hanedanlığına bağlı hiçbir hükümdarın Sekellerle yakın bir ilişkisi de yoktu. Sekellere verilen bazı imtiyazların varlığı doğru ancak, bunu Ortaçağ'ın feodal yapısıyla ilişkilendirmek gerekir. Bundan başka, orta Macaristan'daki başkentinde varlığını sürdüren Macar hükümdarı öz kabilesini(!) kendinden çok uzaklarda, Transilvanya'nın dağ eteklerinde, sürgün edilmiş bir kavim gibi mi bırakırdı? Bunlar Sekel-Kabar tezini ortaya atan çevrelerin de cevaplayamadığı sorular. Bu sebeple Kabarların Macarlarla ilişkilendirilmesi kısmen mümkün görülüyor olsa bile Sekellerle bağdaştırılmaları bahis mevzuu bile değildir.

²¹⁵ Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 100.

²¹⁶ Aynı yer.

²¹⁷ Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 100-101.

²¹⁸ György, *A Székelyek Eredete*, s. 44.; Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 100.

Sekellerin ve hatta Macarların üzerinde Kabar tesiri pek çok olmakla birlikte Kabarları doğrudan Sekellerle soydaş tutmak gerçeğe aykırıdır. Unitaryanizm'in doğusu, Polonya ve Erdel'de Yahudiliğin yayılması ve Sekeller arasında halen bile faal olan birtakım inançların kaynağının Hazar Kabarları olduğu muhakkaktır. Ancak, biz Kabarlar'ın tek başlarına Sekellere karşılık geldiğine ikna olamadığımız gibi bu teoriyi de destekleyemeyiz. Ayrıca, Bulgarların Kabarlarla aynı tarihlerde Macarlara katıldığını iddia edenler onların neden Kabarlarla beraber çağdaş kaynaklarda zikredilemediklerini açıklayamadıkları gibi günümüzde ne Erdel de ne de macaristanda kabarlık kaybolup gitmiş(ya da bir etnik unsur olarak hiç varolmamış) iddia edildiği gibi Macarlardan daha kalabalık bir nüfusa sahip idilerse neden eriyip gittiler.

Sekeller'in Kabarlar'a çeşitli yönlerden benzediği teorisini ortaya atanların birçoğu bu iki topluluğun Antropolojik olarak yakından benzediği iddiasındırlar. Her ne kadar bu iddialara destek vermiyor olsak ta, iddia sahiplerine delil teşkil edebilecek bir tespit, bu meselelerden bağımsız bir çalışma yürütmüş olan Jean Charles de Bess (1765-1841)'e aittir. Macar araştırmacı Bess 1829-1830 yıllarında Macarlar'ın tarih ve etnogenezleriyle yakından ilgilenmiş, uzun bir zaman bu konu üzerine çalışmalar yapmıştı. Kırım, Karaçay ve Balkarya'ya da seyahatlerde bulunan Bess, bu araştırmaları sonucunda Macarlar'ın Karaçaylarla aynı kökten geldikleri kanaatine vardı. Ona göre; “*Karaçaylar'ın benzediği kadar, başka hiçbir millet Macarlar'a benzeyemezdi*”²¹⁹.

1.4. Bulgar-İskil Tezi

Macarlar Lebedia bölgesindeyken o sıra komşularından olan Volga Bulgarlarına tabi yarı Bulgar kabilesi kabul edilen *Siğil* veya *Sikiller'i* Sekeller olarak gören bazı bilim inanları vardır. József Thúry ve Gyula Yégre Pauler Sekeller'in Bulgarlara bağlı bir kavim olan *Esgil* veya *İskiller* olduklarını iddia ederler²²⁰. Bu görüşün ülkemizdeki destekçileri arasında önde gelen bilim insanlarından biri Bahaddin

²¹⁹ Kazi T. Laypanov-İsmail M. Miziyev, *Türk Halklarının Kökeni*, Selenge Yay., İstanbul 2010, s. 33.

²²⁰ Karacsonyi, *A Szekelyek Eredete*, s. 5.

Ögel'dir, Ögelden sonra, onu temel alarak Sadettin Gömeç aynı meseleye benzer bir yaklaşımla eğilmiştir.

Öncelikle Bahaddin Ögel'in iddiasını özetleyelim; Ortaasya Türk kabilelerinin Çin kaynaklarındaki adları ile bağ kuran Ögel, Çin kaynaklarında zikredilen Töleslerin tula gurubuna ait *Szu-chieh*'in batı Göktürklerin sağ kolu *Nu-she-pi*'lerin iki *A-hsi(szu)* ve *Chieh(Chi)* kabilelerinin Göktürk yazıtlarındaki *Ezgil* ve *İzgil* olduklarını savunmaktadır. Bu mesele hakkında onların tarihleri ile alakalı bilgilerde veren Ögel onların, *Esgil* veya *Asgil* kabileleri ile ilişkili olduğunu iddia ederek Sekellerin menşeinin işte bu kabileler olması gerektiğini düşünmektedir²²¹. Sadettin Gömeç ise Sekeller'in kökenini Türklere bağlar. Ona göre bu isim *Sek-el Sek* (*Çik*) ülkesi şeklinde ifade edilmelidir²²².

1.5. Romen Tezi

Yukarıda Sekeller hakkında ortaya atılan bazı bilimsel temellere dayanan görüşleri dayanak noktalarıyla birlikte açıkladık. Bunlardan başka hiçbir destek bulamadığı için kaybolup gitmiş Alman tezi vardırki zikre değer değildir.

Bundan başka siyasi kaygılarla ortaya atılmış bir Romen tezi vardır. Bu tezin ortaya çıkış zamanı oldukça manidardır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında (1940) ortaya atılmış olması, Erdel üzerindeki Rumen haklarının tarihsel olarak desteklenmesinden başka amaçla yapılmamıştır. Bu teoriye göre; Romen bilim camiasında "Romen" olarak kabul edilen Çangolar²²³ Sekellerle aynı etnik ve kültüre sahip iki kadim Erdel halkıydı. Çangolar Romen asıllı olduklarına göre Sekellerde aynı kökten geliyor olmalıydı.

²²¹ Bahaeddin Ögel, "Sekellerin Ataları Hakkında (Sikil, Esgil Boyları)", *Belleten*, c. IX, Sy. 36, TTK Yay, Ankara 1945, s. 469-484.

²²² Sadettin Gömeç, "Türk Tarihinde Sek el -Çık- Çiğil Meselesi", *A.Ü.D.T.C.F.D.*, c.18, Sy. 2, Ankara 2011, s. 49-60.

²²³ Çangolar, eskiden Erdel'de yaşayıp Habsburg döneminin zulümlerine isyan ederek Moldova bölgesine yerleşmişlerdir. Günümüzde hala Moldova'da varlıklarını devam ettiren, etnik kökenleri ve tarihleri hakkında malumatın en az olduğu Avrupa kavmidir. Bazı çevreler tarafından Sekel olarak zikredilen Çangolar Macarca konuşmalarına rağmen kesinlikle Sekel değildirler. Fiziki yapıları ve diğer özellikleriyle Sekeller'den farklı oldukları hemen dikkatleri çekmektedir.

Sekeller'in menşei hakkında Avar, Bulgar ve Peçenek gibi çeşitli teoriler olsa da asırlarca onlar üzerinde hâkim olan Macar tarihçiliğinde bu tezler hiç tartışılmamıştı. Macarlar bilinçli olarak buna engel oldular. Çünkü Sekeller, esasen Fin-Ugor kökenli bir kavim olup Ortaçağda doğudan gelerek Erdel'e yerleşmiş Slavlardan ve yerli Rumenlerden müteşekkildi²²⁴. Buna karşın Romen uzmanlar özellikle I. ve II. Dünya savaşları arasındaki dönemde, Sekeller'in Rumen kökenini kanıtlamaya çalıştılar²²⁵. İlme hizmet için yapmadığı aşikâr olan Romen araştırmacılarının bu teorisi, Romanya'da devlet tarafından kabul görmüş²²⁶ ve ders kitaplarına bile girebilmiş “*bilimsel bir gerçek!*” haline gelmiştir.

Sınır Muhafızlığı iddiasıyla ortak yanları bulunan bu teoriye göre; Sekel kelimesi başlangıçta etnik bir ad değil, bir Sosyo-Askeri devlet terimi ve tanımıydı. Etnik köken açısından bakıldığında; Sekeller, Macarlar tarafından Erdel'e yerleştirilen çeşitli etnik unsurların birleşimiyle meydana gelmiş ve zamanla Macar dilini öğrenerek onlarla bütünleşmişler ve öz kimliklerini kaybetmişlerdi²²⁷.

1.6. Macar Tezi

Çifte fetih teorisine göre; Macar diliyle konuşan Sekeller VII.-VIII. yüz yıllarda çoktan Karpat havzasına hücum edip yerleşmişlerdi. Böylece Sekeller X. yüz yılın sonunda burayı fetheden Macarlarla birleşmişlerdi. Bu teoriye karşı iyi temellendirilmiş, sistematik ve kanıtlara dayalı pek çok karşıt görüş ortaya atılmıştı. Bu tezin sağlam temeller üzerine oturtulması için öncelikle cevap bekleyen bazı sorulara

²²⁴ Piotr Eberhardt, *Ethnic Groups and Population Changes in Twentieth-Century Central-Eastern Europe*, Translated; Jan Owsinski, M. E. Sharpe, London 2003, s. 334.

²²⁵ C.S., “A Secuilor, De La Origini”, *Ziuaveche.ro*, 13.03.2014.

²²⁶ I. Dünya Savaşı sonrası 4 Haziran 1920 tarihinde Türkler'in Sevr'i ile denk sayılan Trianon anlaşmasıyla Macar İmparatorluğunun toprakları; Zakarpatskaya, Bratislava ve bazı küçük yerler Çekoslovakya'ya Batı Macaristan Avusturya'ya, Hırvatistan, Slovenya, Voyvodina ve Banat'ın bir kısmı Yugoslavya'ya, Banat'ın büyük kısmı ve Erdel Romanya'ya, Fiume İtalya'ya ve son olarak Slovakya'nın kuzeyindeki birkaç köy Polonya'ya verilmek üzere parçalandı. Macarlar bu durumu hiçbir zaman kabullenmedi. Halen bile Macarlar arasında faal bir “*Büyük Macaristan ideali*” mevcuttur. Bu durumun bilincinde olan Romanya II. Dünya Savaşının da yaklaşmasıyla tehlikeye giren Erdel toprakları için uluslararası kamuoyu oluşturma yoluna gitti. Bu teorinin Romen Devletinin Erdel'deki çıkarlarını koruyup Devam ettirmek amacıyla ortaya atıldığı anlaşılıyor.

²²⁷ C.S., “A Secuilor, De La Origini”, *Ziuaveche.ro*, 13.03.2014.

tatmin edici açıklamalar yapılması gerekmektedir. Bunun için ilk olarak bu teoriyi savunanların iddialarına yer verelim;

İlk olarak Geza Nagy (1892-1853), Sekeller'in Macarlar'dan başkası olamayacağını ortaya atan bilim insanıydı. Nagy, Sekeller'in kökenini başka milletlerde aramak beyhude bir çabadır. Bu yüzden Sekeller'in kökenini Macarlar'ın bir şubesinden başkasında aramak gereksizdir. Çünkü bu arayışın sonu arayanı yanılgıya düşürür. Sekeller'in Macar olduğunu, kişi ve yer adlarından, arkeolojik bulgulardan ve kültürel öğelerden çıkarmak son derece kolaydır²²⁸.

Günümüzde Macar bilim insanlarının birçoğu Sekeller'in, Macarlardan daha saf olarak ulusal kimliklerini korumuş ve koruyan birer Macar oldukları iddiasındadır. János Karácsony (1858-1929), Sekeller'in bir Macar şubesinin üyeleri olduklarını savunan ve bu konuda pek araştırma yapan bir bilim adamıdır. Yaptığı araştırmalarda 1400'lü yıllara kadar gerilere giderek bazı köy ve birkaç kilise kayıt defterlerine ulaşmıştır. Ona göre Sekeller, Macarlardan başkası olamazdı. Zira Macarcaya tam manasıyla hâkim olmadan yapılan etimolojik yorumlar insanları bilerek ya da bilmeden büyük yanılgılara düşürür. Uzun süren çalışmaları sonucu Erdel bölgesini birçok yönden inceleyerek, Savını, filolojik yorumların, bazı toponimlerin, antroponomilerin ve arkeolojik bulguların üzerine temellendirdi. Yaptığı teferruatlı incelemeler neticesinde elde ettiği verilere göre 1400 yılına kadarki yerel idareci isimlerden sadece 5 veya 6 tanesi Hristiyan ismiydi. Diğerlerinin hemen hepsi Macar isimleriydi. Bunlardan sadece birkaçını yıllarıyla birlikte göstermekte yarar var²²⁹;

Akadas (1252)	Zutuslaus (1271)	Meggyes (1263)
Fioch (1263)	Halimban (1303)	Udvar (1307)
Fulkun (1307)	Ramacsa (1307)	Oltus (1311)
Apor (1311)	Kolond (1313)	Tolon (1313)
Bene (1324)	Irgus (1324)	Felöd (1324)

²²⁸ Karácsony, *A Székelyek Eredete*, s.5.

²²⁹ Karácsony, *A Székelyek Eredete*, s.32.

Éltes (1324)	Belus (1324)	Buruk (1324)
Bánk(1324)	Csombord (1324)	Ressul (1325)
Orbos (1344)	Czene (1349)	Iliba (1364)
Ponya (1379)		

Gene aynı yıllardan başlamak üzere tamamen Macarca olan bazı Sekel köy-kasaba adlarını tespit eden Karácsonyi bu isimleri şöyle sıralıyor,²³⁰

Borosnvó,	Borsova.	Csernátony,	Dálnok,	Delne
Doboly,	Esztelnek,	Gelencze,	Haraly,	Hatolyka,
Hilib,	Káinok,	Kovászna,	Lemhény,	Lisznyó,
Maksa,	Osdola,	Papolcz,	Szacsva,	Taplócza,
Tusnád,	Vajna,	Zabola,	Zágon,	Zalány,

Ona göre daha ileri tarihlerde bile (XVI-XVII yüzyıllara ait) bazı köy isimleri hala Macarca,²³¹

Boldogasszonyfalva (Kis- és Nagy).	Keresztúr (Bere).
Keresztúr (Maros).	Keresztúr (Székely-vagy Szitás).
Remete (Homoród).	Remete (Köszvényes).
Remeteszeg.	Szent-Anna (Maros).
Szent-Anna (Nyárad).	Szent-Ábrahám.
Szent-Benedek.	Szent- Demeter.
Szent-Erzsébet.	Szent-Gericze.
Szent- György (Erdő).	Szent-György (Maros).
Szent-Iván (Csid).	Szent-Iván (Kebele).
Szent-Imre.	Szent- István.
Szentkirály (Maros-).	Szentkirály- (Udvarhely).

²³⁰ Karácsonyi, *A Székelyek Eredete*, s.34.

²³¹ Karácsonyi, *A Székelyek Eredete*, s.35.

Szent-László- (Nyárad).	Szent-László- (Udvarhely).
Szent-Lélek.	Szent-Lőrincz.
Szent-Márton (Csik).	Szent-Márton (Homoród).
Szentkirály- (Udvarhely).	Szent-László- (Nyárad).
Szent-László- (Udvarhely).	Szent-Lélek.
Szent-Lőrincz.	Szent-Márton (Csik).
Szent-Márton (Homoród).	Szent-Mihály.
Szent- Miklós (Káposztás).	Szent-Miklós (Udvarhely).
Szent- Pál (Homoród).	Szent-Péter.
Szent-Simon.	Szent- Tamás.
Szent-Trinitás (Szentrontás) .	

Karácsonyí, temel aldığı bu delillerle Sekeller’i Macarlar’ın bir şubesi olarak görmektedir. Ona göre tüm bu isimleri hangi akıl ve mantık sahibi, tarafsız bir bilim insanı incelerse incelesin bu sonuca varması kat’idir²³².

Sekellerin Macar oldukları iddialarına Sekeller, Macarların da Hun soyundan geldiklerine inandıklarından dolayı kesin bir karşı tavır sergilememektedirler. Onların bu düşüncesi Macarlar’la yaşadıkları tarihi birliktelikten ileri geliyor. Sekeller, Macarlar’la öyle sıkı ilişki içindeydiler ki kendilerini her zaman Macar vatandaşı olarak görüyor ve bundan gurur duyuyorlardı. Macarlar’ın onları “*Macar*” olarak kabul etmelerinden mutlu oluyorlardı. Ehrenthal, bunun arkasında yatan en önemli nedeni Sekeller’in kendileri gibi Macarları’da “*Atilla’nın torunları*” yani “*Hun*” olarak görmelerine bağlıyor²³³.

²³² Karácsonyí, *A Székelyek Eredete*, s. 64-65.

²³³ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 6-7.

2. TARİHİ VESİKALAR ve EFSANELERE GÖRE SEKELLERİN MENŞEİ

2.1. Tarihi Vesikalar

Sekellerden bahseden vesikalar teferruatlı olmasa da bazı tarihi olaylar anlatılırken Sekellere de yer verilmiştir. Bunlardan şuan bilinen en eski bilgiler müellifi kesin olarak bilinmemekle birlikte Kálti Márk olduğu tahmin edilen *Chronicon Pictum (Resimli Kronik)* ve *Képes Krónika* adlarıyla bilinen Kroniktir.

Sekellerin 1116 ya da 1118 yıllarındaki Çek-Macar savaşlarındaki konumlarından bahseden bu kaynakta Sekel ve onlarla beraber aynı muharip sınıfta olan Peçenek kuvvetlerinin vasıfsız ve beceriksiz oldukları ifade edilmiştir. Çek kaynaklarının da doğruluğunu teyit ettiği bu vesikaya göre; Kral II. István (1116-1113) henüz genç ve tecrübesiz bir kraldır. 13 Mayıs 1116 tarihinde bir anlaşmazlık Çek-Macaristan sınırında bir olay vukuu bulur. Bundan dolayı verilen bilgile şöyledir; “*Orsova (Orşova) nehri yakınlarında Çeklerle Macarlar arasında bir savaşa sebep oldu. Meydana gelen bu savaşta çocuk kral II. István Çeklere karşı ağır ziyat veriyorduki bu sırada Çekler’in ağır zırhlı kuvvetleri karşısında Macar ordusunun hafif süvari kolunu teşkil eden Sekeller ve Peçenekler ilk çarpışmada mukavemet gösteremedi ve tek bir yara almadan geri çekildiler ve kralın (Macar) ordugâhına geri döndüler.*²³⁴” Bu tarihte anlatılan bilgi sadece bu kadar.

Bundan başka yukarıdakine benzen bir biçimde Sekeller’i zikreden bir diğer kayıt ise II. Geza dönemine rastlar. Bu hadise sınır ihlalleri ve çeşitli anlaşmazlıkların baş gösterdiği “*Avusturya sınırına yakın, Bratislava kalesi civarında vuku buldu. Macar Kralı II. Geza (1141-1162) ile Sakson ve Bavyera askerlerinden müteşekkil ordusu ile Avusturya Dükü II. Henrik (Henry)(1140-1156) 1146 yılında savaşa tutuştular. Boru ve davul sesleriyle savaşın başlamasıyla Macar ordusu yürüyüşe geçti. Asker haykırışlarla hücum kalkmışken zavallı Peçenekler ve rezil Sekeller her za-*

²³⁴ Kálti Márk, *Képes Krónika*, çev; Geréb László, Magyar Helikon Könyvkiadó, Budapeşte 1964, s. 98.; Erdélyi, *A Székelyek Eredete*, s. 6.; Antonio Borfini, *A Magyar Történelem Tizedei*, çev; Kulcsár Péter, Budapeşte 1995, s. 348.

*manki gibi kurttan korkan koyun gibi düşmandan korkup bir anda kaçtılar ve Macar ordugâhına dönüp sindiler.*²³⁵”

Sekeller hakkındaki bir sonraki vesika *Gesta Hungarorum* adlı kroniktir. III. Béla dönemi olaylarını zikreden meçhul müellif burada ilk iki vesikadakinden farklı olarak Sekellerin kökenleri hakkında malumat veren ilk vesika olma özelliğindedir. Müellifi bilinmediği için Anonimus olarak bilinen *Gesta Hungarorum* adlı bu kronikte Sekellerin Hunların devamı oldukları bilgisi vardır.

Anonimus’un bu konuda verdiği bilgiler aynen şöyledir²³⁶; “*Arpad ve Macar asilzadeleri Karpatlara geldiğinde Bihar Kalesi dük’ü üzerine savaş hazırlığı yaparken karargâhını Korgy nehri yakınlarına kurmuştu. Buradayken yanlarına, önceden kral Atilla’nın halkı olduklarını söyleyen Sekeller geldi. Arpad’ın ününü duydukları için ona katılmaya geldiklerini söylediler. Sekel liderleri kendi rızalarıyla oğullarını Arpad’a rehin verip onun ordusunda öncülük yapmayı kabul ettiler*”.

Anlaşılaacağı üzere Sekeller’in Atilla’nın soyundan geldiklerini ifade etmeleri ilk olarak Anonimus’un naklettiği bir bilgidir. Bu sebeple Sekel menşeyini Atilla’ya dayandıranlar, diğer bir ifadeyle *Sekeller’in Avrupa’da kalan son Hun bakiyeleri olduklarını* savunanlar bu iddialarını işte bu *Gesta Hungarorum*’a dayandırmaktadırlar.

Bu konu hakkında Anonimus’u takipeden başka bir kaynak daha vardır ki buda Macar Kralı IV. Lâszlo’nun kâtipliğini yapan Simon Kézai’nin 1282 yılı dolaylarında kaleme aldığı *Gesta Hunnorum et Hungarorum* adlı kroniktir. Bu kroniğin toplama/derleme usulüyle hazırlandığını izah etmiştik. Bu sebeple Kézai’nin verdiği bilgilerin sıkı bir analizden geçirmek tarihi hakikatlere ulaşmak için şarttır. Burada verilen bilgiler şöyle²³⁷; “*Atilla’nın ölümünden sonra iki oğu Aladâr ve Csaba arasında Krimhilda Savaşı adı verilen kanlı bir mücadele yaşandı ve sonuçta Çaba’yı*

²³⁵ Tarján Tamás, *Képes Krónika*, çev. László Geréb, Magyar Hírlap es Maecenas Kiadó, Budapeşte 1993, s. 57. Márk, *Képes Krónika*, s. 105-106. Borfini, *A Magyar Történelem Tizedei*, s. 363-364.; Erdélyi, *A Székelyek Eredete*, s. 6.

²³⁶ Martyn Rady, “The Gesta Hungarorum”, s. 720.

²³⁷ Simon Kezaiden naklen; Niedermaier, *Die Szekler in Siebenbürgen*, s. 95.

destekleyen sayıları 15.000 olan Hunlar mağlup edildi. Csaba geriye kalan 3.000 Hun atlısı ile birlikte Yunanistan'a doğru çekildi. Bu Hunlar Csige(Çığlı-Çığla ovası) denen yerde durdular ve Arpád çağına kadar burada kaldılar. Kendilerini Prens Çaba'ya hasreden bu Hun bakiyesi, Macarlar Pannonia'yı fethettiği sırada Arpád'a gelerek Macarlara katıldılar ve Ruthenia'nın (Karpatlar) fethinde öncülük ettiler”.

Görüldüğü üzere Sekeller'in Hun bakiyesi olduğunu iddia edenlerin ilham kaynakları Bu iki tarihi vesikadır. Bilim âleminde 1876 yılına kadar kabul gören tek görüş Hun tezi iken Pal Hunfalvy'nin bu tarihte neşrettiği “*Magyarország Ethnographiája*²³⁸” (Macaristan Etnografyası) adlı çalışmasında “Sekeller'in kökeninin Hunlardan geldiği fikrinin tamamen uydurma olduğu, zaten bu görüşe kaynak teşkil eden Kézai kroniğinin de birçok çelişki barındırdığını” ifade etmesi üzerine bu konu hakkında alternatif tezler üretilmeye başladı.

2.2. Efsaneler

2.2.1. Kız Kaçırma/Alageyik

Macarlar'ın kökenini izah eden hemen hemen bütün efsanelerde büyük oranda eski Hun etkisi görülür. Bunun beklide en büyük sebeplerinden biri Macarlar'ın tarih boyunca yaşadıkları toprakların eski Hun mıntıkası olması idi. Bu coğrafyada uzun süre yaşamalarının bir sonucu olarak, diğer pek çok alanda olduğu gibi efsaneler hususunda da yakın benzerliklerin olması gayet tabiidir. Macarlar'ın bilhassa Sekeller'in içinde pek tabii Hun bakiyeleri vardır. Fakat Hun kavimlerinin bunların içine dâhil oldukları zaman bir muammadır.

Sekel-Macar mitolojisinde Ortaçağ kronikçilerinin meydana getirdiği menşe efsaneleri evvela Simon Kézai de, daha sonra Anonymus'da ve Képes Krónika (Chronicon Pictum) da zikredilmiştir. Bu hikâye *Kız kaçırma* veya *Hunor ve Magor* efsanesi olarak da bilir. Bu menşe efsanesi diğerlerinden çok farklı olmamak üzere ilk anlatıldığı Kézai versiyonuna göre şöyledir²³⁹; “*Hunor ve Magor iki kardeş olup Macarlar bunlardan türemiştir. Bu iki kardeş bir gün geyik avına çıktılar. Av esna-*

²³⁸ Pal Hunfalvy, *Magyarország Ethnographiája*, A.M.Tud. Akadémia Könyvkiadó-Hivatalaban, Budapeşte 1876.

²³⁹ Kézai, *Magyar Krónikája*, s. 3-5.

sında çok güzel bir geyik gördüler. Bu geyik uzun bir süre avcılardan kaçtı. Hunor ve Magor bu geyiğin peşini bırakmayarak Meotis bataklıklarına geldiler. Burası hayvanın, kuşun, ağacın ve nehrin bol olduğu vahşi bir diyardı. Bataklıktan çokça içeri giren iki kardeş burada tam altı yıl kocaları olmadan vahşice yaşayan kadınlar ve kızlar gördüler. Bunlar Belar'ın oğullarının zevceleri, Alanlar hükümdarı Dula'nın iki kızlarının da aralarında bulunduğu 108 boyun reislerinin kızlarını esir edip bunlarla evlendiler. Bu yüzden Tüm Macar kadınlarının soyları buradan gelir. Meotis bataklıklarındaki bu izdivaçtan beri Macarların sekiz yüz kuşağın nesli gelip geçmiştir.”

Adeta Hunların Sihirli Geyik efsanesinin bir kopyası şeklinde anlatılan bu efsaneden de anlaşılacağı üzere Hunlar ve Macarlar arasındaki bağ sadece efsanevi uydurmalar değildir. Macarlar ve Hunlar arasında, kökü tarihin derinliklerine dayanan karmaşık bir ilişki yumağı mevcuttur. Bu ilişkiyi açıklamadan evvel bazı tarihi kaynaklarda aktarılıp günümüze kadar ulaşabilmiş bazı hun efsanelerini inceleyelim.

Avrupa Hunları hakkında belki de en önemli kaynak Bizans tarihçisi Jordanes'in *Jordanes Tarihi* adlı eseridir. Bu eserde Jordanes “*Hunların kökeni*” başlığı altında, Macar efsanesindeki kurguya benzer bir olayın bir başka varyantını özetle şöyle anlatmaktadır²⁴⁰; “*Eski Hun savaşçıları avlanmayı çok severlerdi. Zaten onların bundan başka yaptıkları sanatları da yok gibiydi. Bir gün savaşçılar gene bir sürgün avı yaptılar. Avlana avlana Meotis bataklıklarına kadar geldiler. Burada önlerine bir geyik çıkararak onların ilgisini çekmiş. Farkında olmadan bataklığın içlerine girmişler. Hâlbuki onlar burayı deniz gibi geçilmez büyüklükte bir engel olarak görüyorlardı. Burada Meotis'in ötesinde bir İskit ülkesinin varlığından haberdar oldular. Böylece Hunların ruhundaki kötülükler onlara buradan bulaştı. Alan ülkesiyle birlikte civar ülkeleri de işgal ettiler.”*

Macar ve Hun efsanesi arasındaki benzerlikler şaşırtıcı olmakla beraber Jordanes'in anlattığı bu efsanenin Kézai'ye ilham vermesi ihtimalide vardır. Hun efsanesine aynı kalemden çıkmışçasına benzeyen başka bir efsane daha vardır ki,

²⁴⁰ Charles Christopher Meirow, *The Gothic History of Jordanes: In English Version With an Introduction and a Commentary (Classic Reprint)*, Forgotten Books, London 2017, s. 85-86.

buda Batı Hunlarının Deşt-i Kıpçakdaki bakiyelerinden olan *Utigur* ve *Kutrigur* kabilelerinin efsaneleridir. Bu efsanede de tıpkı diğer iki efsanede olduğu gibi bir av ve bu avda gördükleri bir geyik vardır. Efsane aynen şöyledir²⁴¹; “*Zamanın birinde Kimmer kralının Utigur ve Kutrigur adlı iki oğlu vardır. Bir gün, bu iki çocuk avlanmaya çıktılar. Av için dolaşıp dururlarken, dişi bir geyik görüp peşine düşerler. Geyik kaçtıkça iki kardeş peşinden gider. Nihayet geyik onları bir denizin kenarına kadar getirir. Çocuklar geyiği denizin kenarına sıkıştırıp vurmak isteseler de geyik denize atlayıp yüzmeye başlar. Çocuklar da suya atlayıp yüzerek geyiğin peşine düşerler. Böylece Geyik önden, çocuklar da arkada karşı sahile kadar giderler. Çocuklar karaya ayak basar basmaz, geyik de birden bire gözden kaybolur.*”

Görüldüğü gibi Macar efsanesi gibi bu efsanenin de Hun kökünden geldiği kesindir. Özellikle Kız kaçırma efsanesindeki yapı Jordanes’in naklettiği versiyonla birebir örtüşmektedir. Efsanede adı geçen krallar ve ülkelerin tabii olarak farklılığı dışında hemen hemen tüm motifler aynıdır. Alan, Bulgar ve diğer 108 Türk kabilesinin kızlarıyla evlenen Hunor ve Magor kardeşler tarihi hakikate denk sayılabilecek bazı ipuçları barındırır. Bundan hareketle Hunor ve Magor kardeşlerin izdivaçları Onogurlarla karışıp Türkleşen Fin-Ugor kavimlerinin bir yansıması şeklindedir. Meotis bataklıklarının Azak denizini işaret ettiği de dikkate alınırsa bu bölgenin Macar tarihi açısından oldukça önemli olayların yaşandığını görürüz. Onogurlar, Hazarlar, Kabarlar ve Bulgarlarla burada etkileşime geçen Proto-Macarlar aralarına ilk Hun kavimlerini de bu bölgede aldılar. Bu sebeple her ne kadar tahrip edilirse edilsin böyle efsanelerin içinde hakikat kırıntılarının bulunduğuna şüphe yoktur. O halde efsanelerde anlatılan izdivaçlar da tarihi gerçekliğin efsanevi söylencelere bir yansımasından başkası değildir.

2.2.2. Ordu Yolu (Samanyolu)

Samanyolu tıpkı diğer efsaneler gibi Sekeller’le Macarlar’ın ortak değerlerindedir. Her ne kadar bu iki topluluk için önemli ve değerli olsa da esas itibariyle Sekel milli ananelerini yansıtmaktadır. Samanyolu Türk kültüründe *Orduyolu* ya da *Kuşlaryolu* olmak üzere iki farklı deyişle bilinen eski bir Türk düşüncesidir. Ögel’e

²⁴¹ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, I, TTK Yayınları, Ankara 2010, s. 579.

göre bunlardan en eskisi Kuşlar yoludur. Bunun sebebi göçmen kuşların en eski devirlerden beri izledikleri güzergâhın Samanyolu'na tekabül etmesi idi²⁴². Bu düşünce orta Asya kökenliyen Slav, Fin ve Bazı Avrupa kavimlerine kadar ulaşmıştır. Her ne kadar Atilla'nın Csaba adlı oğlu olmasa da bu isim efsaneleşerek Sekeller arasında tarihi hakikate dönüşmüştür.

Samanyolu düşüncesi Macar mitolojik ögesi olmakla birlikte esas itibariyle bunun Avrupa'daki kalesi Sekeller'dir. Bu düşünceye Sekeller tarafından büyük ilgi, alaka ve rağbet vardır. Macarlar'ın, Asıl Macaristan'dan batıya doğru göç ederlerken Samanyolu'nu takip ederek bugünkü yurtlarına ulaştıkları rivayet da edilir. Samanyolu Deşt-i Kıpçak'ta özellikle yaz aylarında doğu-batı yönünde uzanıyordu, bu yüzden bunu Türkistan'la Avrupa arasında köprü gibi tezahür etmek pek tabiidir. Buna ilaveten doğudan batıya, bazen batıdan doğuya büyük akınlar ve göçlerin hep bu yol üzerinden yapıldığı söylenir²⁴³.

Sekeller Samanyolu'na "*Csillagösvényen*" derler. Bunun anlamı *Orduyolu* veya *Çeriyoludur*. Atilla ölüp, Batı Hun Devleti yıkılınca oğulları arasında başlayan mücadelede Csaba'yı destekleyen Sekeller o günden beri her ne zaman zorda kalsalar bir aziz, koruyucu ve kutsal bir prens olarak tasavvur ettikleri²⁴⁴ Csaba'nın ve onun ordusunun ruhlarının yardımını dilerler. Bu yardımın geldiği yer ise gökteki Samanyoludur²⁴⁵.

Sekel düşüncesine göre her ne zaman Sekel ordusu düşman karşısında azlık haldeyken veya mağlup olacakken onların yardımına bir ordu yetişir ki bu ordu Csaba'nın kumandasındaki Hun şehitlerinden müteşekkil olup saman yolunu takip ederek gelirdi²⁴⁶.

Günümüzde de bu inanç Sekeller arasında halen faaldir. Sekel Milli Meclis başkanı Sayın İzsák Balázs ve yardımcısı merhum *Péter János* Bey, Tarih öğretmeni

²⁴² Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, II, TTK yayınları, Ankara 2010, s. 119.

²⁴³ Ögel, *Türk Mitolojisi*, II, s. 220.

²⁴⁴ Pınar Yiğit Türker, "Milli Destanlara Göre Sekellerin Menşei", *Journal of History Studies*, 8/2, Ankara 2016, s. 133.

²⁴⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi*, II, s. 220.

²⁴⁶ Türker, "Milli Destanlara Göre", s. 133.; Ögel, *Türk Mitolojisi*, II, s. 221.

Dr.Baróthyne Szász Éva hanım ile yaptığımız mülakatlarda da bu fikrin faal olduğu kanaatine vardık.

Samanyolu fikrinin Asya kökenli olduğunu ve diğer Türk kavimlerinde de mevcut bulunduğunu söylemiştik. Sekeller'den başka bu fikrin yansıması olarak Kırgızlarda da *Kuşyolu* manasındaki *Kuşcalu*, Türkmenlerde *Kuşlaryolu*, Kazan Türklerinde *Kiyikkaz yolu* (Yabankazı yolu). Kazan Türklerinin tesiri altında kalan Vogul efsanesinde zikredilen bir yiğit göklerde uçar, dağlarda avlanırmış, baharda samanyolundan kuşlar gelince oda kuzeye gidermiş. Kuşlar dönüncede Samanyolundan uçar yurduna dönermiş²⁴⁷. Bu Vogul efsanesinin Sekel inanışındaki Samanyoluyla benzerliği çok manidardır.

Samanyolu Sekeller arasında o kadar kuvvetli bir inanç haline gelmiştir ki henüz resmi olmayan, Fakat özerklik yahut bağımsız kazandıklarında resmi olması kuvvetle muhtemel olan milli marşlarında (Székely Himnusz)²⁴⁸ bunun izleri görülmektedir.

Székely Himnusz

Ki tudja merre, merre visz a végzet,
Göröngyös úton sötét éjjelen.
Vezesd még egyszer győzelemre néped,
Csaba királyfi csillag ösvényen.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcának zajló tengerén.
Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja,
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!

Ameddig élünk magyar ajkú népek,
Megtörni lelkünk nem lehet soha.
Szülessünk bárhol, Földünk bármely pontján,

Sekel Milli Marşı

Kim bilir nereye götürür kader.
Engibeli yoldan, karanlık gecede.
Zafere götür halkını bu kez
Prens Csaba, yıldızlardan gelip de.

Bir avuç Sekel toz oldu, kaya gibi.
Halkların savaşının dalgalı denizinde.
Başımızı taşkın kapladı yüzlerce.
Tanrımız! Erdel'i kaybettirme bize!

Biz, Macarca konuşan halklar yaşadıkça,
Asla çöktilemez ruhlarımız!
Nerede doğarsak doğalım yeryüzünde,

²⁴⁷ Ögel, *Türk Mitolojisi*, II, s.221.

²⁴⁸ Sekel milli marşı György Csanády (1895-1952) tarafından 1921 yılında yazılmış, yakın zamanda Mihalik Kálmán tarafından bestelenmiştir.

Legyen a sorsunk jó vagy mostoha.

Édes Szűzanyánk könyörögve kérünk,
Mentsd meg e népet, vérvő nemzetet!
Jussunk e honban, székely magyar földön
Szabad hazában éljünk boldogan!

Keserves múltunk évezredes balsors,
Tatár-török dúlt, a labanc rabigált.
Jussunk e honban, székely magyar földön,
Szabad hazában éljünk boldogan.

Ki tudja, innen merre visz a végzet,
Országhatáron, óceánon át.
Jöjj hát, királyunk, itt vár a Te néped,
Székely nemzeted Kárpát-bérceken.

Ős szabadságát elveszti Segesvár,
Mádefalvára fájón kell tekints.
Földed dús kincsét népek élik s dúlják,
Fiadnak sokszor még kenyere sincs.

Már másfélezer év óta Csaba népe,
Sok vihart élt át, sorsa mostoha.
Külső ellenség, jaj de, gyakran tépte,
Nem értett egyet otthon sem soha.

Maroknyi székely porlik, mint a szikla,
Népek harcának zajló tengerén

Varsin iyi ya da kötü olsun kaderimiz.

Hüzünlü geçmişimiz bin yıllık kem talih,
Tatar-Türk akınları²⁴⁹ ve Alman boyunduruğu
Dönelim evimize, Sekel-Macar toprağında
Mutlu yaşayalım, özgür vatanda.

Sevgili Bakire Annemiz! Yakarmamız sana!
Koru halkını, kanayan milletini.
Dönelim evimize, Sekel-Macar toprağında
Mutlu yaşayalım, özgür vatanda.

Kim bilir buradan nereye götürür kader.
Vatandan uzağa, ötesine okyanusun da.
Gel artık Kralımız, halkın seni bekler,
Sekel milleti Karpat doruklarında.

Segesvâr kahraman özgürlüğü yitirdi.
Mâdefalva'yı (katliamını) acıyla hatırlayın.
Bereketli yurduna halklar akın etti.
Evladın çoğu kez bulamazken ekmeği.

Beşyüz yıldan beridir Csaba'nın milleti,
Çok fırtınalar yaşadı, kötüydü kaderi.
Dış düşmanlar sık sık onu parçaladı,
Hiçbir zaman birlik içinde olamadı.

Bir avuç Sekel toz oldu, kaya gibi.
Halkların savaşının dalgalı denizinde.

²⁴⁹ Sekel milli marşında olduğu gibi Macar milli marşında da Türkler'e karşı bir tavır söz konusudur. Macar milli marşının; üçüncü kıtasındaki "Gönderlerimiz dikilir, barbar Türk tabyasına", dördüncü kıt'asındaki "Sonra Türk boyunduruğunu aldık omuzlarımızı" ve beşinci kıtadaki "Kaçkez çinladı dudaklarında barbar Osmanlı halkının, mağlup ordumuzun kemikleri üstünde zafer şarkaları..." bu ifadeler Macarlardaki Türk imajını ortaya koymaktadır.

Fejünk az ár, jaj, százszor elborítja
Ne hagyj elveszni Erdélyt, Istenünk!

Başımızı taşkın kapladı yüzlerce.
Tanrımız! Erdel'i kaybettirme bize!

2.2.3. Tuğrul Kuşu

Sekel ve Macar söylemiyle *Turul* (Tuğrul=Atmaca), Macarlar, bilhassa Sekel-lerce son derece saygın olan bir sembol olup, doğu Türklüğündeki bozkurt ile denktir²⁵⁰. Bu yırtıcı av kuşu muhtelif Türk kavimlerinde Tuğrul, Çağrı, Sungur, Şahin, Atmaca veya Doğan gibi farklı adlarla çağrılır. Bu yırtıcı kuşlar eski Türk devletleri ve boyları tarafından sembol olarak kullanılırlardı.

Göktürk ve Hazar kağanlığının totemi²⁵¹ ve sembolü Bozkurt olduğu gibi, Macar hakanı Arpad'ın sembolü de Tuğrul idi²⁵². Sekel ve Macar efsanelerinde mukaddes bir yer işgal eden Tuğrul, evvela Atilla ile sonralarıda Arpad'ın babası Almış ile özdeşleştirilmiştir. Macar hakanı Arpad'ın babası olan Almış, Macar ulusunun birleştirilmesinde büyük emekleri olan bir şahsiyet olup, dünyaya gelişiyle ilgili olağanüstülüklerin olduğu rivayet olunur. Efsane şu şekildedir²⁵³;

“Macar kralı Almos'un babası Ügek ilahi kitapların bahsettiği *Magog* (Mecüc)'un soyundan geliyordu. Bu hükümdar İskit ülkelerinde uzun süre hakanlık yapmış ve soylu krallar arasında sayılmaya başlanmıştı. *Dentumoger* adlı bir yerde oturuyordu. Evnedubeliarius'ların reisinin kızı ile evlenmişti. Bu kızın adı da Emesu

²⁵⁰ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 72-73.

²⁵¹ Göktürklerin Ongunu (Totemi) Bozkurt idi. Hakanın otağının önünde bir mızrağın ucuna takılmış altından mamul bir kurt başı vardı. Bu mızrak savaşta ordunun en önünde yürür, sancak vazifesi görürdü. Bkz; Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, s. 230.

²⁵² Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 72.

²⁵³ Ögel, *Türk Mitolojisi*, II, s. 588.

idi. Kral Ügek'in bu izdivaçtan Almos adlı bir oğlu oldu. Bu çocuğa Almos denilmesinin sebebi de olağanüstü bir doğumla dünyaya gelmesindendi. Almos'un annesi henüz hamile kalmadan rüyasında bir doğan (Astur) görmüştü. Bu doğan kadının etrafında uçarak dolanmış ve sonrada rahmine girmişti. Bu rüyadan kısa bir süre sonra, kadın gebe olduğunu öğrendi. Zamanı dolduktan sonrada doğum yapmış, fakat çocuk doğarken de bazı olaylar vukuu bulmuştu. Kadının karnından seller boşalmış, şelale gibi su akmıştı. Bunu duyan Bilgeler bu çocuğun büyük ve muzaffer bir kral olacağını müjdelemişlerdi. Gerçekte çocuk büyüüp Macar Devletinin kurucusu oluvermişti.

Bu efsanede Hristiyan tesiri oldukça açık bir biçimde görülmektedir. Fakat bununla beraber şurası katidir ki, bu efsanenin doğuşu ve kökü Hristiyan kaynaklı değil, tamamen Türk menşelidir. Sonradan Hristiyan etkisi altında şekillendiğini sağlıklı düşünebilen her araştırmacı fark edecektir. Bu efsanede Hristiyan etkisi kadar Türk kültürü öğeleri de kendini açıkça gösterir. Mesela Tuğrul kuşu Atilla'nın kalkanında işli bir sembol ve onun hükümdarlık armasıydı. Macar imparatorluk armasında da bundan dolayı Tuğrul motifi işli olup üzerinde kutsal Macar tacı bulunmaktadır²⁵⁴.

Doğandan türemek Kırgızlarda da mevcuttur. Buna göre²⁵⁵; Kırgız kabilelerinden birinin reisi ve bunun üç karısı vardır. Bu üç kadının en küçüğü uyurken bir rüya görür. Çadıra bir doğan gelmiş ve uçarak içerde dolaşmış. Sonra kadın gebe kalınca kadından doğanlar Kırgızların bu kabilesini oluşturmuşlardı. Böylece bu kabilenin doğandan türediği söylenir olmuştu. Buna benzer öğeleri Altay Türklerinde de görmek mümkündür. Yakut Türk inancına göre Şamanlar yeryüzüne bir Kartal tarafından getirilirdi²⁵⁶.

Tuğrul Moğollarda da ay ve güneşi²⁵⁷ tutan bir halde tasvir edilmiştir. Bu örneğin birebir aynısı bazı Sekel şehir ve bazı belediyelerinin armalarının bir köşesinde

²⁵⁴ Bunun için bkz. *Ekler, Şema ve Resimler, Şekil 1.*

²⁵⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi*, I, s. 594.

²⁵⁶ Ögel, *Türk Mitolojisi*, I, s. 595.

²⁵⁷ Eski Türk inanışlarında Ay ulusun erkeklerinin, Güneş ise kadınlarının sembolüdür. Hyung-nu tanjularının Çin İmparatoruna mektup yazarken, başına “Gökle yer'in doğurduğu, gün ve ay'ın tahta çıkardığı Kun'ların büyük tanjusu...” diye yazardı. Bkz. Gökalp, *Türk Medeniyet Tarihi*, s. 135.; Bu

muhakkak vardır. Reşîdüddîn Fazlullah-ı Hemedânî tarafından yazılan Câmî'ut-Tevârih ve Ebu'l Gazi Oğuz boylarına ait avcı kuş sembolünden bahsedilmiştir²⁵⁸. Reşîdüddîn bu konuda sadece birkaç boyun kuş sembolünü zikrederken, Ebu'l Gazi 24 oğuz boyunun avcı kuş sembolünü tek tek saymıştır. Verilen bilgilere göre bu kuşlar ve temsil ettikleri Oğuz boyları şöyledir²⁵⁹;

Sıra	Oğuz Boyu	Sembolü
1	Kayı	Sunkar
2	Bayat	Ügü-Ügi
3	Alkaevli	Köykenek
4	Karaevli	Göbek-Sarı
5	Yazır	Tomurtay
6	Yapar	Kırgu
7	Dodurga	Kızılkarcıgay
8	Döger	Köçken
9	Avşar	Cure-Laçın
10	Kızık	Sarıca
11	Begdili	Bahri
12	Karkın	Su-Bürkütü
13	Becene	Ala-Togorak

durum Sekel mitolojijinde de aynıdır. Ay erkeği, Güneş ise kadını temsil eder. Sekel kültüründeki Ay ve Güneş sembollerinin kullanım yerleri için bkz. Hargita Megye Tanácsa, *Székely Történelmi Zászlók*, Editör; Mihály János-Túros Eszter, Gutenberg Grafikai Műhely és Nyomda, Csíkszereda 2010.

²⁵⁸ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 297.

²⁵⁹ Ögel, *Türk Mitolojisi*, I, s. 355-368.

14	Çavuldur	Bugdıyık
15	Çepni	HUMAY
16	Salur	Burkot
17	Eymür	---?
18	Alayontı	Yagılbay
19	Üregir	Beygü
20	İğdir	Karçığay
21	Bügdüz	İtelgü
22	Yıva	Toygun
23	Kınık	Cure-Doğan

Macarlara Hazar Kağanı tarafından hakanlık payesi verilmesi hadisesi de bazı bilim insanlarınca yine Tuğrul kuşu ile izah edilir. Onlara göre Arpad'ın lider seçilmesinin sebebi diğer yedi kabile arasında sembolü olan kuşun en kuvvetlisine Arpad'ın olduğu içindir. Diğer boyların karga, kuğu, kaz, ördek vb. gibi kuşları ongun edinmeleri Arpad'a diğer boylara karşı üstünlük vermiş, onu bu kıyaslamadan galip olarak çıkarmıştı²⁶⁰. Bu sebeple Arpad hanedanlığının Turul boyu olduğu da düşünülmektedir.

Görüldüğü üzere Sekel Macar efsanelerinin en mühim sembollerinden olan Turul kökü Türklüğe dayanan en eski Macar kültür ögesidir. Sekel kültüründe hala önemli bir mevki işgal eden Tuğrul gerçekte olduğu gibi mitolojik olarak da varlığını göstermektedir. Buna göre Tuğrul kuşların en üstün olanı, onu sembol edinen hükümdar da kralların en büyüğü olurdu.

²⁶⁰ Ögel, *Türk Mitolojisi*, I, s. 593.

III. BÖLÜM

SEKELLERİN SİYASİ TARİHİ

I. TARİHSEL SÜREÇDE SEKELLER

A. SEKELLERİN ERDELE İSKÂNİ

1. AVAR HÂKİMİYETİNE KADAR ERDEL

Siyasi sınırları çağlara göre değişkenlik göstermekle birlikte, genel manada Erdel; Karpatların doğu ucunun, güney batı istikametinde, hilal biçiminde kıvrılmasıyla bu kıvrımın içinde kalan geniş ve yüksek düzlükleri tarif için kullanılan coğrafi addır.

Günümüz Sekel, Macar ve Rumenlerin yoğun olarak yaşadığı Erdel’de, Almanlar, Çingenerler ve az sayıda Slav varlık göstermektedir. Sekel yurdu Erdel’in kuzey doğu kısımlarındaki bölgedir. Sekeller’in ilk yerleşimleri olan bu bölgeye Sekeller kendi aralarında *Sekelistan* manasına gelen *Szekelföld* adını vermişlerdir.

Erdelin hayat kaynaklarından en önemli su kolu *Maroş* (Mureş), *Samuş* (Someş), *Kiskükulo* ve *Nagykükulo* doğudan batıya kuzeyden güneye akarak önce Tisza oradan da Tunayı beslerler. Bundan başka kaynağını kuzeydoğu Karpatlardan alan irili ufaklı çok sayıda ırmak ve dere mevcuttur. En eski zamanlardan beri Sekelistandaki ulaşım işte bu akarsuların oluşturduğu tabii geçitlerle sağlanmaktadır.

Erdel doğu batı istikametinde göç etmek isteyen tüm kavimlerin önünde tabii bir sur gibi yükselir. Rus steplerinden Orta Avrupa düzlüklerine inmek isteyen her güç bu yüksek dağların dar geçitlerinden geçmeye mecburdur. Denilebilirki Erdel, orta avrupanın en yüksek mevkiini teşkil eder. Buradan sonra alabildiğine düz, Asya steplerinin son halkasını oluşturan uçsuz bucaksız düzlükler uzanır. Erdel bu mevki itibariyle birçok ulusun yaşam alanı olmuştur.

Erdel’de bilinen ilk örgütlenme Sarmizagetusa merkezli Dacia (Dacialılar tarafından) kurulmuştur. İskitler’in ve Keltler’in kültür tesiri altında kalan Dacialılar, miladi 102 yılı civarı Roma İmparatorluğu idaresine girdiler. Romalılar’ın yaklaşık 170 yıl hâkimiyetleri altında kalan bölge 271 yılı civarında Romalılar’ın bölgeden çıkmasıyla siyasi teşkilattan mahrum ve boş kaldı.

Bu dönemden itibaren Hunlar’ın bölgeye gelişine kadar bazen kabile hâkimiyeti ve bazende komşu ulusların kısa süren işgallerine sahne olan Erdel Hun ordularının batı orta Avrupadaki ilk karargâhlarından biri oldu. Atilla’nın ölümünden kısa süre sonra dağılan Batı Hun Devletiyle beraber buradaki istikrar devride geçici bir süreliğine son buldu. Avarlar’ın bölgeyi işgaliyle tekrar Türk hâkimiyetine giren Erdel, günümüze kadar devam edecek demografik yapının temelini atılmasına sebep oldu.

2. SEKELLERİN ERDELİ YURT TUTMASI

Bir coğrafi yerin, şahsın, bazen bir kavmin ve hatta bir milletin adı aynı zamanda o ad sahibinin kimliğidir. İsimler bünyelerinde o ismin sahibi hakkında birçok değerli bilgiyi barındırabilir. Sağlıklı düşünüp doğru tetkikler yapabilen her araştırmacı, teferruatlı olmasada, isimlerin tarihi ve kültür kökenleri hakkında bazı bilgilere ve kanaatlere ulaşabilir.

Tarihin karanlıkta kalmış kısımları ve vesika yetersizliğinden izah edilemeyen bazı meseleler çeşitli yöntemler kullanılmak suretiyle açıklanmaya çalışmıştır. Bu yöntemler arasında önemli bir mevki teşkil eden adların tahlil ve izahı bilhassa tarihçiler için sonderece mühimdir.

Tarihi ve etnik kökenleri hakkında birkaç şüpheli kroniğin verdiği dar ve sığ bilgiler Sekeller hakkında kesin bir kanaate varmamıza manidir. Bu durumda yapılacak iş eldeki bilgilerle beraber onların dil, kültür, din ve sosyal yaşamlarıyla alakalı birtakım bulguları yorumlayarak neticeye varmaya çalışmaktır. Bu unsurlar arasında belkide en mühimleri onların adlarıdır.

Bu meseleyle alakadar olan araştırmacılar Sekel adının izahı hususunda birtürlü ittifak edememişlerdi. Çoğu araştırmacı Sekel adıyla alakalı yorumları ya

Türkçede aramak yoluna giderek onların *Sikil* veya *Segel*'leri oldukları kanaatine varmış²⁶¹ veya ortaçağ kroniklerinin bahsettiği birkaç olayı temel alarak onları Macar askeri teşkilatında bir mevkiye hapsedmiştir²⁶². Bundan başka yine Türkçe olmak üzere Sekel adını *alaca*, *alnı ve ayakları alaca at* veya *kahküllü at* manalarına gelen *Sekül-Sekülü* kelimesiyle bağdaştırmışlardır²⁶³.

Bu meselesinin gelişimini kısaca açıklamakta yarar var. Bu görüşün gelişim süreci şöyle oldu; Bu mesele hakkındaki tartışma József Thúry ile başladı. Thúry'nin tarafından Şeyh Süleyman Efendi'nin Çağatayca Lügati²⁶⁴ndeki bir kelimeyi Sekeller'le bağdaştırmasıyla ortaya çıktı²⁶⁵. Thúry, bu Lügatte mevcut olan, manaca "*necip, nesli pak olan, necat, hanzade, şehzade, beyzade, töre*" olan "*Siğil*" kelimesi ile "*Sekel*" adı arasında benzerlikler kurdu²⁶⁶. Sonraki araştırmacılarda bu fikirden esinlenerek Sekel adını "*Soylu*", "*Necip*" veya "*bir Hanzadenin kavmi*" olarak yorumladılar. Bunun oluşumunda, Sekel efsanelerinde zikrolunan "*prens Csaba'nın kavmi*" hususunun da etkili olduğu anlaşılıyor. Dahasonra Gyula Nemeth, Thúry'nin ortaya attığı bu görüşü öylesine makul buldu ki bu mesele hakkında bir nazariye bile geliştirdi. Hasan Eren 1943 yılında yayımladığı "*Sekel Adının İzahı*" adlı makalesinde, olaya yepyeni bir boyut kazandırdı. Eren, Thúry ve Nemeth'in üzerine fikir geliştirdiği Şeyh Süleyman Efendi'nin lügatindeki "*Sikil*" kelimesinin matbaa hatası²⁶⁷ olduğunu ve kelimenin aslının "*Tigin*" yahut "*Tegin*" olması gerektiğini iddia ve ispat etti²⁶⁸. Bu durum, Thúry ve Nemeth'in nazariyesi çökerttiği gibi mesele hakkında yeni bir izahatın gerekliliğininide ortaya çıkardı²⁶⁹.

²⁶¹ Geza Nagy, *Az Eszegele Bolgarok Neve*, Szazadok 1914.; Ögel, "Sekellerin Ataları Hakkında", s. 469-484.; Gömeç, "Türk Tarihinde Sek el -Çik- Çiğil Meselesi", s. 49-60.

²⁶² Bu konu hakkındaki iddialar için bk. György, *A Székelyek Eredete*, s. 84-85.

²⁶³ Rásony, "Adlarının Menşei", s. 293-294.; Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 187.

²⁶⁴ Şeyh Süleyman Efendi Özbeki Buhari, *Lûgat-ı Çağatay-i ve Türki-i Osmani*, İstanbul Mihran Matbaası, İstanbul 1881.

²⁶⁵ Thúry'nin bu mesele hakkındaki görüşleri için bkz.; József Thúry, *A Székelyek Eredete*, Erdélyi Múzeum, Kolozsvár 1898.

²⁶⁶ Rásony, "Adlarının Menşei", s. 291.

²⁶⁷ Bu lügatteki diğer matbaa hataları için bkz. Hasan Eren, "Çağatay Lûgatleri Hakkında Notlar", *A.Ü.D.T.C.F.D.*, c. VIII, Sy. 1-2., Ankara 1950, s. 145-163.

²⁶⁸ Hasan Eren, "A Székely Név Magyarázatahoz", *Magyar Nyelv*, Paris 1943, s. 205-209.

²⁶⁹ Rásony, "Adlarının Menşei", s. 291.

Daha sonra, sadece *beyaz benekli at* anlamına gelen *Sekül*²⁷⁰ kelimesinin eski Osmanlıcada *Sekil*²⁷¹ şeklinde varolmasından dolayı bu görüş üzerinde yoğunlaşıldı. Niayet Domokos Gyallay 1960 yılında *Magyar Nyelv* (Macar Dili) adlı dergide bu konu hakkında Fransızca yazdığı makalede özetle şu sonuçlara vardı²⁷²; “*Sekeller arasında beyaz attan geldiklerine dair bir inanç vardır. Onlara göre Sekeller Beyaz bir attan üremişlerdir. Bu durum Sekeller’in beyaz at ya da beyaz benekli (alacalı) attan geldiklerine işaret etmektedir.*”

Bu sonuçla birlikte Sekel adı “benekli at” anlamına gelen “Sekülü” adıyla aynı anlamda kullanılır oldu. Günümüzde de üzerinde durulan ve mantıklı bulunan görüş budur.

Ancak biz meseleyi bu izahtan çok farklı düşünmekteyiz. Söyleki; Sekeller’in tarihi gibi, etnik kökenleri hakkında da teferruatlı bir çalışma yapan araştırmacıların bulunmayışı, bu eski bilgilerin halen kabul görmesine sebebiyet vermiştir. Bu nedenle biz, Sekel adını, tarihi ve etimolojik açıdan eşzamanlı izah etmeye çalışacağız. Bunu sağlamak için, evvela Sekeller’in muhtemel geçmişlerini kronolojik olarak izah etmek gerekmektedir.

Bilindiği üzere Atilla’nın 453 yılında ölmesiyle Batı Hun Devleti de kısa süre içinde dağıldı. Önce Ostrogotlar, daha sonra da Gepidler isyan ederek Hunları Panoniadan atmaya muvaffat oldular(454)²⁷³. Atillanın oğullarından Dengizik idaresindeki Hun gurubu Rus steplerine çekildiler²⁷⁴. Dengizik 468 yılında Bizans üzerine hareket ettiysede giriştiği mücadeleyle birlikte hayatını kaybetti²⁷⁵. Bu sırada iyice dağılan Hunlardan bazı kabileler Karadeniz’in kuzeyinde varlıklarını muhafaza etme-

²⁷⁰ Bu kelime Anadolu coğrafyasının muhtelif bölgelerinde alını veya ayaklarında beyazlık olan atlar için hala kullanılmakla birlikte söylenişleri *Sakar, Seka, Seker, Sakal* veya *Sekel* olarak farklılık göstermektedir.

²⁷¹ Hâlbuki bu ad Oğuzname de ‘Seken’, ‘Sıçrayan’ manalarında da kullanılmıştır. Samed Alizade, *Oğuzname(Emsal-i Mehmedali) XVI. yy.da yazılmış Türk Atasözleri Kitabı*, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul 1992, s.21.

²⁷² Rásony, “Adlarının Menşei”, s. 291.

²⁷³ Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 117.

²⁷⁴ Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 118.

²⁷⁵ Kurat, *Türk Kavimleri ve Devletleri*, s. 22-23

yi başardılar²⁷⁶. Bunlar arasında hakkında diğerlerine nazaran en çok bilgi sahibi olanlar *Uturgur*(*Utrigur*) ve *Kutrigur* adıyla bilinen kavimlerdi²⁷⁷. Bu iki kardeş Hun kavmi bir süre sonra birbirine düşman oldular. Bizans imparatoru I.Justinyen tarafından iyice körüklenen bu düşmanlık, 547-548 yılında savaşla sonuçlandı. Bu kardeş kavgası Avarların Rus steplerini işgaline kadar devam etti²⁷⁸.

Bizans tarihçisi *Theophylact Simocatta* vasıtasıyla bilgi sahibi olduğumuz Avar muhacereti²⁷⁹ Göktürk tazyikiyle Talas boyundan kalkarak Aral ile Hazar arasından kuzeybatı istikametine yürüyüş şeklinde başladı²⁸⁰. 550 yılında İdil'in batısına yerleşen Avarlar buradan Karadenizin kuzey steplerine gelerek buradaki Utrigur ve Kutrigurlar başta olmak üzere tüm Hun kavimlerini²⁸¹ hâkimiyetleri altına almaya muvaffak oldular. Bundan kısa bir süre sonra ise Avar hâkimiyeti Volgadan Tunaya kadar yayıldı²⁸².

565 yılı civarı Avar hakanı olan Bayan kağan Panoniada ikamet eden Lombardlarla ittifak kurarak Macaristan ve Erdelde yaşayan Cermen kavimlerden Gepidleri yoketti²⁸³. Bunlardan temizlenmiş olan bölge 567 yılı civarı Avarlar tarafından işgal edildi²⁸⁴. Böylece Avarların Orta Avrupadaki ilk yurtları, Macaristan ve Erdel olmak üzere kurulmuş oldu. Bununla birlikte Avar hâkimiyeti, doğuda Volga nehrinden batıda Avusturya sınırına kadarki geniş sahada hissedilir hale geldi²⁸⁵. Bayan Kağan 582 yılında Bizansa karşı akınlara başladı ve kısa bir süre sonra da

²⁷⁶ Grousset, *Step İmparatorlu* s. 95.; Kurat, *Türk Kavimleri ve Devletleri*, s. 22-23.; Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 83.

²⁷⁷ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 132.

²⁷⁸ Grousset, *Step İmparatorlu*, s. 95.

²⁷⁹ Theophylact Simocatta, *The History of Theophylact Simocatta*, çev. Michael Whitby-Mary Whitby, Oxford University Press, Oxford 1986, s. 188-190.

²⁸⁰ Kurat, *Türk Kavimleri ve Devletleri*, s. 24.

²⁸¹ Ogur Türkleri miladın ilk yıllarında Orta Volga ve Kama çevresinde oturmakta idiler. Bu sırada bölgede Volga'dan Tuna'ya kadar büyük bir sahada yaşamaktaydılar. Bu sahada yaşayan Ogur Türkleri şunlardır; *Oturgur* (Utigur-Utrigur = Otuz Ogur)'lar, *Onogurlar*, *Kutrigurlar* (Dokuz Ogur)'lar, *Bittugur* (Beş Ogur)lar, *Utingur* (Altı Ogur)'lar, *Saragur* (Sarı-ak Ogur)'lar. Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 126.

²⁸² Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 161-162.

²⁸³ Simocatta, *The History*, s.188-190.; Grousset, *Step İmparatorlu*, s. 186.; Kurat, *Türk Kavimleri ve Devletleri*, s. 28.; Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 163.

²⁸⁴ Kurat, *Türk Kavimleri ve Devletleri*, s. 28.

²⁸⁵ Simocatta, *The History*, s. 188-190.; Grousset, *Step İmparatorlu*, s. 186.

Bizans için önemli bir mevki olan Sirmium (Mitrovitsa) dâhil birçok yeri ele geçirdi. Esasen Türk kavimlerinden olan Kutrigur Hunlarının bir kısmını ele geçirmiş olduğu Baserabya, Eflak ve Erdel üçgenine yerleştirdi²⁸⁶.

İşte bizim iddiamıza göre Sekeller, Macarlarında teşekkülünde önemli bir yeri olan Ogur kavimlerindenidir. Onlar, büyük olasılıkla Avar eliyle Erdele yerleşmiş veya yerleştirilmiş, bir zamanlar İrnek idaresinde yaşayıp onun ölümüyle Karadenizin kuzeyindeki steplerde yaşam süren Hun kökenli Ogur (Kutrigur olmaları ihtimali daha yüksek) kavimlerindenidir.

Ogurlar, Orta Avrupa ve Balkanlarda iki güçlü devlet kuran Bulgar ve Macarlar'ın teşekkülünde büyük rol oynamışlardır. Bulgar Devletinin hanedan ailesi olan Dulo (Doulo) sülalesine mensup gösterilen İrnek, Macar rivayetlerinde Macar kabilelerini Tuna boyuna getirerek buraya iskân eden Arpad hanedanı tarafından ata olarak kabul edilmektedir²⁸⁷. Macar efsanelerinden olan Sihirli Geyik ya da Alageyik efsanesinde de Hunlarla Macarlar kardeş olarak gösterilmiştir²⁸⁸. Sekel Macar efsanelerindeki unsurlar incelendiğinde, bu efsanelerde değişmeyen bazı temalar ve Macar kroniklerindeki Hun bahsinin de temel kaynağı buradaki tarihi geçmişten kaynaklanmış olmalıdır. Destan ve efsaneler her ne kadar zamanla değişip aslından uzaklaşmış olsalarda, her efsane temelinde bir miktar hakikat kırıntıları barındırır. Zannımızca buradaki hakikatler gösteriyorki; Atilla'nın oğlu olup, düşmanlarına karşı savaşırken kavmiyle beraber Rus steplerinde varlık sürdüren, daha sonra Bizans'a açtığı akınlardan birinde şehit düşen İrnek'in, Sekel efsanelerindeki Türkçe "meçhul" manasına gelen ve tarihi gerçekliği olmayan efsanevi "Prens Csaba" ile aynı kişidir.

Sekeller, zamanın birçok kavmi gibi Avar eliyle bilinçli bir politika doğrultusunda Erdel'e yerleşen yahut yerleştirilen kavimler arasındadır. Bu konuya ışık tutacak çok önemli bazı delilleri sayacak olursak şunları söylemek icabolar; Rásony'ya göre²⁸⁹; *Avarlar Karpat havzasında ve daha sonra bütün Macaristan'a ulaştıkları*

²⁸⁶ Simocatta, *The History*, s. 190.; Grousset, *Step İmparatorlu*, s. 186.

²⁸⁷ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 83.

²⁸⁸ Aynı yer.

²⁸⁹ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 119.

zaman, çok uzun göç yollarında rastladıkları birçok kavmi de birlikte sürükleyerek kendi oymak birliklerine kabul ettiler. Buna paralel olarak ünlü tarihçi Josef Marquart ise Avarların iskân siyasetiyle alakalı şunları söylüyor²⁹⁰; *Avarlar göçebe oldukları için ele geçirdikleri yerlere çiftçileri yerleştirmek çıkarları gereği idi.* Bu çiftçiler savaş zamanı piyadeleri oluşturuyordu. Bilindiği gibi Sekeller en eski zamanlardan beri çiftçilik yapan, Tarım ve Hayvancılık faaliyetlerini uğraşan bir kavimdi. Muhtemelen Rus steplerinde Slavlardan öğrendikleri çiftçiliği yerleştirildikleri Erdel’de de devam ettirdiler.

Mesele hakkında bu ve benzeri tarihi malumatlar ve yorumlara destek niteliğinde olan bazı arkeolojik bulgularda vardır. Mesela, Karpat Havzasındaki XIII. yüzyıl öncesi nüfusu inceleyen ünlü Arkeolog Erzsébet Fóthi yaptığı çalışmaların neticesini şöyle izah ediyor²⁹¹; Çalışmalarımızda İncelenen örnekler arasında, Erdel’in güneydoğu kesimindeki Háromszék bölgesinin eski sakinleri, Sekel ataları da vardı. Háromszék bölgesinin ortaçağ nüfusu anatomik olarak X. yüzyıldan çok daha eski zamanlara ait kalıntılarla daha çok benzerlik gösteriyor. Háromszék nüfusu, Avarlar zamanında Karpat Havzası’nın batı kesimindeki Zala Nehri civarında yaşamış olan insanlara da benzerlik gösteriyordu. Ancak, Háromszék’in Ortaçağ sakinleri, fetih öncesi Karpat Havzası’ndaki diğer insanlardan biraz farklı bulmasına rağmen, çağın genel Macar nüfusundan ayrı bir etnik grup oluşturmuyor.

Daha önce ifade ettiğimiz üzere Macarlığın oluşumunda, kültür ve dil bakımından Ogur tesiri çok mühimdi. Bu sebeple Erdel’e Avarlar’ın yerleştirdiği Ogurlar ile Macarlar arasında da pek fark yoktur²⁹². Hatta bu sırada Lebedia’ya henüz göç etmiş olan Macarlardan olmaları da ihtimailide epey yüksekti. Öyleki Gyula László’ya göre²⁹³; *Avarların bir kısmı kuzeyden gelen Kama ve Ak idil çevresinden göç eden Fin-Ugor kökenliydi*²⁹⁴. *Çünkü Ak İdil’deki Lomovatovo kültüründen kalan eserler ile Avar eserleri büyük oranda benzerlikler göstermektedir.* Rus arkeo-

²⁹⁰ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 124.

²⁹¹ Dreisziger, “Dual Conquest”, s. 9.

²⁹² Dreisziger, “Dual Conquest”, s. 9.

²⁹³ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 119.

²⁹⁴ Csallany ve Györffy Avarlar’ın arasında Fin-Ugor, hatta doğrudan doğruya Macar gurupları bile olabilirdi. Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 119.

log Artamonov ve Gumilev'e göre ise²⁹⁵; "Avarlar'ın asıl kitlesi Altay çevresinden göçmüş Ogurlardır. Adları da *Uar* ve *Hun*'dur."

Tarihî olaylar gözönüne alındığında ise şu sonuç ortaya çıkmaktadır. Buna göre Macarlar'ın Asıl Macaristan'ı terk ederek güneybatıya inmeleri hakkındaki görüşlere göre bazı tarihler şöyledir; M.S. V. asır, M.S. VI. asır, M.S. VI. asrın ikinci çeyreği ve M.S. VII. asır. Bu görüşler dikkate alındığında Macarlar'ın, Asıl Macaristan'da en erken V. ve en geç VII. asırda ayrıldıkları görülür. Bu durumda Avarlar'ın Asıl Macaristan'a çok yakın olarak batıya ilerleyişleri bu coğrafyada kaçınılmaz bir Avar tesirini meydana getirmiştir. Zira Avar hâkimiyetine girip, Eflak civarına iskân ettirilen Ogur ve hatta Macar kabilelerinin varlığı²⁹⁶, gerek tarihi kayıtlarda²⁹⁷ ve gerekse arkeolojik bulgularda sabittir²⁹⁸.

B. MACAR HÂKİMİYETİ VE SEKELLİĞİN TEŞEKKÜLÜ

Rus steplerinde yaşam sürdüren Hun kökenli Ogurlar'ın Avarlar eliyle Erdel'e yerleşmeleri onların adları konusunda da mühim tesirler yaratmıştır. Avar hâkimiyetinin nihai sonu ve akabinde başlayan Macar akınları, bu Ogur kavimlerinin kaderini de belirleyen en mühim hadise oldu. Macarlar, burada yerleşik olarak yaşayan, Slavların tesiriyle öğrendikleri tarım ve kendi geleneksel faaliyetleri olan hayvancılıkla uğraşan kavimle karşılaştılar. Bu insanlar, gür ormanların bozkırla birleştiği yurtlarında ağaç evlerde barınıyor, beylik teşkilatı halinde idare ediliyorlardı. Ogur tesiri dolayısıyla Macarlarla büyük oranda benzer bir dil konuşuyorlardı. Macarlar kendileriyle birçok yönden benzer özelliklere sahip bu "yerleşiklere" *oturan*, *sakin* veya *yerleşik* manalarına gelen "*Szeke*" adını verdiler²⁹⁹.

²⁹⁵ Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 119.

²⁹⁶ Simocatta, *The History*, s. 190.

²⁹⁷ Anonymus ve Kezai kronikleri.

²⁹⁸ Bunun delilleri için bkz. Hóman Bálint, *A Magyar Nyelvtudományi, Társaság Kiadványai*, Budapest 1921.; József Thúry, *A Székelyek Eredete*, Erdélyi Múzeum, Kolozsvár 1898.; József Thúry, "Még Egyszer A Székelyek Eredetéről", *Erdélyi Múzeum*, XVI/V, Kolozsvár 1899, s. 257-275.

²⁹⁹ Sekel adıyla alakalı araştırma yapanlar arasında Sekel adını bu yönden izah eden ilk görüş Abór Karoly'nin 1868 tarihli çalışmasında ortaya çıktı. Abór Karoly, *A Székely Örökség Történeti És Jogi Szemponból*, Marosvásárhely 1868.

19. yüzyıldan itibaren, Sekeller'in adı meselesini çözümlmek isteyen araştırmacıların sayısı bir hayli arttı. József Benkő 1806 yılında hazırladığı çalışmasında bu ismin 'oturak' veya 'yer-mekân' kelimelerinin bileşimi ile oluşmuş olabileceğini ortaya attı³⁰⁰. János Jerney kelimeyi çiftçi adıyla özdeşleştirerek Sekeller'i Erdelli köylülerle bağdaştırdı³⁰¹. Daha sonra, János Fogarasi, Sekellerin, isimlerindeki benzerlikten dolayı Hérodot'un bahsettiği *Sakalar*la ilişkili olabileceklerini ortaya attı³⁰². Apór Károly, sözcüğün 'Yerleşme' manasına gelen 'Megtelepedő' olduğuna dikkat çeken ilk araştırmacı oldu³⁰³. Pál Hunfalvy ise bu ismin esasen Macar askeri teşkilatındaki bir sınıftan, Krallığın 'Sınır muhafızları'ndan gelmiş olması gerektiğini iddia etti³⁰⁴. Gyula Pauler ise Sekeller'in Bulgar 'Esgel-Eskil'leriyle bir olduklarını düşündüğü için adlarının kökenini de bu şekilde izah etti. Daha sonraları Tagányi Károly bu adı 'işgal etmiş-yerleşmiş' şeklinde yorumladı. Vámbéry'ye göre ise Sekel adı, 'yerleşik' kökünden geliyor olmalıydı³⁰⁵. Böylece yaklaşık ikiyüz yıldır 'Sekel' adı hakkında birçok yorum³⁰⁶ yapılmasına rağmen, Mesele hakkında kesin bir delil ortaya konulmadığı için araştırmacılar mütabakata varamadı. Önceki sayfalarda bahsettiğimiz üzere; önce 'Tegin', daha sonra 'Sekülü' adlarıyla özdeşleştirilen 'Sekel' adı tartışmaları nihayet sonucusuyla durulmuş olsada bu isim şahsi kanaatimizce herhangi bir kabile adı veya kavim adı özelliği taşımamaktadır. Sekel isminin şahsi kanaatimize göre Macarlar tarafından onlara verildiği anlaşılıyor. Kelimenin harfi harfine karşılığında büyük olasılıkla *yerleşikler* veya *sakinler* olmalıdır. Şimdi *Sekel* adının ortaya çıkışını ve hangi manada kullanıldığını izah edelim;

Günümüz Sekellerine göre; Sekel adı, Macarca *oturak* ve *sandalya* manalarına gelen 'Szeke' adından gelmektedir. Bu isim Sekel yerleşim yerlerinin hepsinde yerleşke manasında kullanılmıştır. Sekel yer isimlerinin sonuna "-szék" eki konul-

³⁰⁰ <http://finnugor.elte.hu/?q=szekely>. Erişim tarihi;11.07.2017.

³⁰¹ Janos Jerney, *Keleti Utazása, I, A'szerző'* Tulajdona. M.DCCC.LI., Budapest 1851, s. 254-255.

³⁰² János Fogarasi'nin bu görüşüne destek veren araştırmacılar arasında İsmail Doğan da vardır. Doğan'ın iddiası için Bkz. Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 12.

³⁰³ Karoly, *A Székely Örökség Történeti*, s. 3-4.

³⁰⁴ Hunfalvy, *Magyarország Ethnographiája*, s. 301-302.

³⁰⁵ Ármin Vámbéry, *A Magyarorság Keletkezése És Gyarapodása*, Franklin-Társulat, Budapest 1895, s. 214-215.

³⁰⁶ Bu yorumlar hakkında teferruatlı bilgi için bkz. <http://finnugor.elte.hu/?q=szekely>. Erişim tarihi;11.07.2017.

mak suretiyle ekin geldiği mekâna (*Kézdiszék, Orbaiszék, Sepsiszék, Marosszék vb. gibi*) yerleşke (*Kezdi yerleşkesi, Orbai yerleşkesi, Sepsi yerleşkesi ve Maros yerleşkesi vb. gibi*) manası verir. Sekel coğrafyasında buna benzer yüzlerce isim bulmak mümkündür³⁰⁷. Bu durumda meselenin izahı hakkında söylenebilecek en makul açıklama şu olabilir; Macar fatihleri Erdel'e geldikleri zaman bölgede varlık gösteren, Avar'lar çağından kalma *yerleşik* (veya *oturan=Szek*) Ogur kabileleri vardı. Macarlar kendileriyle aynı dili konuşan bu kavmi, onların yerleşik hayat yaşıyor olmalarından dolayı 'yerleşikler' olarak adlandırdılar. Başlangıçta kavim adı özelliği taşımayıp bir niteleme unsuru olan bu kelime zamanla kavim adı haline geldi. Böylece Macarca *Szekely* Türkçe *Sekel* adı ortaya çıkmış oldu.

1. SEKEL BEYLİĞİ

Sekeller Erdelde yaşayan üç ulus (Macar, Sekel, Sas) arasında en köklü olanıydı. Macar krallığı içinde farklı bir hukuki statüye sahip olan Sekeller, Devletin kuruluşundan itibaren vergi muafiyeti ayrıcalığı olan tek kavimdi. Sekeller, işledikleri toprakla orantılı olarak savaş zamanı Macar ordusuna asker vermekle yükümlüydüler³⁰⁸. Bu askerler savaş esnasında *Hadnagy* adında Sekel komutanlarının emrinde idiler³⁰⁹. Bu *Hadnagy*'ler Macar merkezi hükümetince tayin edilen Sekel başkomutanı olarak kabul gören *Szekely İspan*'a bağlıydılar³¹⁰.

Sekel beyleri Macar Kralların tac giyme merasimlerinde (cülüslerde) Macar başkenti *Szekesfehervar*³¹¹ 'a gider, buradaki törene katılarak yeni krala Sekellere

³⁰⁷ Sekel yerleşimleri hakkında teferruatlı bilgi ve bu yerleşimlerin isimleri için bkz. Balázs, *A Székelyföld Leírása Történelmi*, Peşte 1871.

³⁰⁸ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 40.

³⁰⁹ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 43.

³¹⁰ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 40.; Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 43.

³¹¹ Buraya Osmanlılar *İstolni Belgrad*, Macar halkı ise *Fehervar* derlerdi. *Szekesfehervar* Macaristan'ın merkezinde, Budapeşte'nin 65 km kadar güneybatısında yer almaktadır. Burası Orta Çağ'da Macar krallığının *payitahtı* olup Macaristan'ın en önemli şehriydi. Macar devlet geleneklerine göre kralların tac giyme törenleri burada yapılırdı. 37 kral ve 39 kraliçe burada tac giymişti. 15 hükümdarın değerli mücevherlerle süslenmiş naaşı burada, şehrin en büyük katedralinde yatmaktadır. Kanuni sultan Süleyman burayı feth ettiği zaman (1543) Macar krallarına duyduğu saygıdan dolayı bu katedral yerine başka bir kiliseyi camiye çevirmiş buraya dokunmamıştır. Macarca "koltuk" ya da "taht" manasına gelen *szék* kelimesi şehrin Macar krallığı'nın başkenti olmasıyla ilgilidir. *Szekesfehervar* bir kraliyet ikametgâhı, merkez, en uygun şekliyle *Payitaht* anlamına gelmektedir.

özgü armağanlar olan At ve öküz hediye ederlerdi. Sekeller'in Krala hediye ettiği At ve öküz bir nevi vergi idi. Çünkü her kralın cülüsünde Sekel bey'i bu hediyeleri muhakkak vermek durumundaydı. Bir anlamda gelenek haline gelmiş bir uygulama hüviyetinde olan bu usul Sekellere özgü idi.

Sekeller iç işlerinde serbest dış ilişkilerde doğrudan Macar kralına bağlıydı³¹². Macar soyluluğu arasında önemli bir mevkiye sahip olan Sekeler'in başında onları temsilen Sekel beyi vardı. Erdel bir Macar vali tarafından idare edilmesine rağmen bu valinin (Voyvoda) Sekeller üzerinde herhangi bir yetkisi veya yaptırımını yoktu. Erdel Voyvodası ve Sekel Bey'i Rus tehdidi ve Osmanlı akınları sebebiyle sadece askeri birliktelik sağlamak amacıyla 1462'den sonra Erdel voyvodasında toplandı. Bu durumda bile Erdel voyvodası Sekeller üzerinde, Sekel beyinin yetkilerine sahip değildi³¹³. Bu durum uzunca bir zaman böyle devam etti.

Sekeller Macar asilzadelerinde bile olmayan bazı imtiyazlara sahiptiler. Öyle ki hiçbir Sekel'in atadan kalma mülkü veya mirası ihaneti dahi görülse müsadere edilemezdi³¹⁴.

XIV. asra kadar sınıfsız ve eşit bir toplum olan ve feodal bir topluluktan çok uzak olan benzersiz toplum yapısıyla Sekeller, XIV. yüzyıldan sonraki iki asır içinde birkaç aile tarafından idare edilir hale gelmiş fakir halk bunların idaresinde aç ve sefil yaşar hale gelmiş oldu³¹⁵. Kral Matyas döneminde çıkarılan bazı kanunlar yalnızca "primores", "lofok" ve "gyalogosok" adlı üç sınıflı bir toplumun oluşmasına zemin hazırladı³¹⁶.

Sekel liderlerinin yerleşke kontlarına "Székkapitányok", "Majores exercituantium" veya en yaygın kullanımıyla "Primipili" denilmekteydi. Sekeller'in bölgesel meclislerindeki Türkçe "Aksakallar" manasında kullanılan "Öregek" dedik-

³¹² Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 40.

³¹³ C.S., "Adevărata Istorie A Seculor, De La Origini La Aşa-Zisa Autonomie", *Ziuaveche.ro*, t.13.03. 2014.

³¹⁴ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 117.

³¹⁵ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 168

³¹⁶ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 168.; Judit Balogh, *A Székely Nemesség Kialakulásának Folyamata*, Felelős Kiadó, Kolozsvár 2005, s. 15.

leri 7 saygın “*Tanácsúr*” adlı danışman görevlileri vardı³¹⁷. Bu sınıflar zaman içinde devam eden babadan kalma usulün doğurduğu ayrıcalıkla Sekel aristokrasindeki yerlerini aldılar³¹⁸. Asiller manasında çağrılan “*főemberek*” ve Osmanlıdaki sipahilerle benzer statüdeki “*lófők*” denilen hafif süvari gurupidi³¹⁹.

Esas itibariyle Erdel Prensiğinin teşekkülüyle birlikte Sekeller arasında sosyal guruplaşmalar oluşmaya başlamıştı. Bu sınıf ayrımı Avrupa feodal yapısıyla yakın temasta bulunan Macaristan’dan intikal etti. XIV. ve XVI. asırlarda ortaya çıkan maddi güce ve bundan mütevellid askeri hizmete dayalı üç sınıfın hukuku da birbirinden ayırdı³²⁰.

XVI. asırdan sonra Avrupadaki gibi sosyal sınıflar içinde ezilen ve ezen guruplar meydana geldi. Bu piramidin en aşağısında bulunan halk evvela memuriyetlerden çıkarıldı. XV. Yüzyıldan sonra ise bireysel özgürlüğü bile tehlikeye düşecek duruma gelindi. Birçok Sekel fakirleşerek asiller sınıfının hizmetkârı olmuş ve bunların arazilerinde karın tokluğuna çalışmaya mecbur bırakılmıştı³²¹.

Erdelde merkezi idarenin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan vergi toplama zaruriyeti ile halk bir kat daha ezilirken merkezi idarenin masrafları, uzayıp giden harpler yeni vergilerin koşulmasını gerektirdi. Bu yeni vergiler altında ezilen ve bunun zararlarını doğrudan gören halk sınıfı oldu. Bunun sonucu olarak 1514 yılında György Dózsa liderliğinde büyük bir Sekel isyanı³²² patlak verdi³²³. Erdel prensi Janos Zsigmond tarafından kanlı bir biçimde bastırılan bu ayaklanma sonucu Sekeller’e geçmişten beri verilen tüm imtiyazlar alındı³²⁴.

³¹⁷ Aynı yer.

³¹⁸ Sekel aristokrasisinin tarihsel süreci hakkında detaylı bilgi edinmek için bkz; Judit Balogh, *A Székely Nemesség Kialakulásának Folyamata*, Felelős Kiadó, Kolozsvár 2005.

³¹⁹ Diós István-Viczián János, *Magyar Katolikus Lexikon*, XII, <http://lexikon.katolikus.hu/S/>, Erişim tarihi; 29.08.2017.

³²⁰ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 117.

³²¹ Balogh, *A Székely Nemesség*, s. 15.

³²² Bundan öncede bu isyanla benzer özellikte 1437 yılında Budai Antal Nagy önderliğinde bir isyan daha çıkmış lakin büyümeden bastırılmıştı. Bede, *Türkiye’ye Seyahat*, s. 40.

³²³ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 206.; Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 117.

³²⁴ Balogh, *A Székely Nemesség*, s. 43.

Bununla beraber halk sınıfı başına gelebilecek en büyük felaketle karşı karşıya kalakaldı. Evvela müsadereye engel olan kanunlar lağvedildi. Dahasonra Sekel halk sınıfı doğrudan doğruya serfliğe düşürüldü. Böylece Erdelin kadim ulusu olan sekeller kendi öz yurtlarında toprak ağalarının kölesi haline gelmiş oldular. Bu tarihten sonra Sekeller merkezi otoriteye düşmanca bir tavır takınmaya başladılar. Hatta eski imtiyazlarına tekrar kavuşmak adına yabancı güçlerle bile işbirliğinden çekinmediler³²⁵.

Bu dönemde Sekeller'in aksine Saslar'ın imtiyazları artıyordu. Özellikle Saslar'ın imtiyazları 1848 yılına kadar artarak devam etti³²⁶.

Erdel Habsburg idaresi altına girince Maria Terezia döneminde çıkarılan bir kanunla serfler üzerindeki yükümlülükler bir kat daha arttı. 1715 senesinde daimi ordunun kurulması halk ve serfler üzerinde müthiş bir çöküntü meydana getirdi³²⁷. Bu mecburiyetler sonucu isyan eden Sekeller elleri, burunları kesilmek suretiyle terbiye edilme yoluna gidildi(1764)³²⁸. Böyle bir vahşetle karşı karşıya kalana Erdel ahalisinden bazı Sekeller ve Çangoların büyük bir kısmı Burkovina³²⁹ (Günümüz Moldova) ya göç ederek kurtulma yoluna gittiler³³⁰.

C. OSMANLI HÂKİMİYETİ

Osmanlı Devletiyle Sekeller'in bilinen ilk münasebetleri Yıldırım Beyazıt döneminde Eflak Prensiğinin Osmanlıya tabi olmasıyla başladı. Eflak bazen Macaristan, bazen Osmanlı arasında el değiştiren önemli bir bölgeydi³³¹. Eflak'a hâkim olan güç Sekellerinde yaşadığı Erdel bölgesine de hükmede biliyordu. Her iki durumda da Sekeller Eflak voyvodasına bağlı olmak suretiyle hizmet etmekteydi.

³²⁵ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 118.

³²⁶ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 216.

³²⁷ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 158.

³²⁸ Zsuzsanna Palkó, *Hungarian Folktales*, University Press Of Mississippi, Jackson 1995, s. XIV.

³²⁹ Bazı kaynaklarda buraya göç edenlerden Burkovina Sekelleri olarak bahsedilsede bunlar Sekel değil, Orta Avrupa'nın hakkında en az malumatın bulunduğu Çangolardır.

³³⁰ Palkó, *Hungarian Folktales*, s. XIV.

³³¹ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 2, İz yay, İstanbul 1996, s.73.

Sekeller'in Osmanlı ordusuyla çatıştıkları ilk hadise Fatih döneminde meydana geldi. Boğdan Prensi Stephen cel Mare (III. Stephen) (1433-1504) Osmanlı Devletine ödediği yıllık vergiyi vermemek için başkaldırınca Rumeli Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa bunu bastırmak için Boğdan'a gönderildi. Türkler Erdel'in birbirine karışan adeta labirent gibi gür orman ve büyük dağların arasında binbir zorlukla Racova (Racovitza) nehrine geldiler. 10 Ocak 1475 tarihinde Hadım Süleyman Paşa komutasındaki Osmanlı Kuvvetlerini birkaç Macar birliği ve 5.000 kişilik bir Sekel ordusuyla Vaslui yakınlarında baskına uğratan Stephen büyük bir zafer kazandı³³². Daha sonra Fatih 1476 Boğdan seferine çıkıp Stephen'in kuvvetlerini mağlup etmişse de kalıcı bir başarı elde edilememiştir.

1484 yılında Boğdan seferine çıkan II. Bayezid Kili(Chilia) ve Akkirman kalelerini fethetti(1485-1486)³³³. Prens Stephen cel Mare, kaybettiği kale ve şehirleri geri almak için uğraşsa da³³⁴ başarı sağlayamadı. Ömrünün sonralına doğru Osmanlı hâkimiyetini kabul eden Stephen kendinden sonra yerine geçecek oğluna da Osmanlıdan başka bir devletin hâkimiyetine girmemesini vasiyet etmiştir³³⁵.

1492 yılında Hadım Ali Paşa doğrudan Erdel'e büyük bir akın yapmış ancak 10 bin şehit 7 bin esirle büyük bir mağlubiyet alan Hadım Ali Paşa esir edilerek şehit edilmiştir³³⁶.

Yavuz Sultan Selim devrinde pek ciddi bir faaliyet olmadı. Sultan Bayezid namına gönderilen Macar elçilik heyeti İstanbul'a geldiğinde henüz darbeyle tahta geçmiş Yavuz, kardeşlerini ve kardeş çocuklarını katletmesi hadisesini Avrupa dev-

³³² Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.2, çev; Nilüfer Epçeli, Yeditepe yayınevi, İstanbul 2009, s. 155.; Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.2, s. 75.

³³³ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.2, s. 226.

³³⁴ Bu tarihte Macar Kralı Matyas'ın sultan II. Bayezid'e gönderdiği bir dostluk mektubu halen mevcuttur. Bu mektup ısrarla barış ve dostluk rica eden bir üslupla kaleme alınmıştır. Bu mektubun başında aynen şu ifadeler vardır; "Gayet ala ve güçlü Emir Sultan Bayazid'e, Türk'ün ulu Sultanına ve bizim karındaşumuza. Allah lütfiyle ben Üngürüz'un ve Çek'in Kralı Mathias karındaşuma ve dostuma gibi selam ederim." Mektubun tamamı ve asi kumandan'ın sulh ricası içeren diğer mektup için bkz; M. Tayyib Gökbilgin, "Macar Kralı Korvin Mathias'dan Bayazıt II. ye Gelen Mektup", *Bilgi Mecmuası*, Sy.82, Şubat, İstanbul 1954,s.2-3.

³³⁵ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.2, s. 134-135.; Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.2, s. 235-236.

³³⁶ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.2, s. 146.

letlerinden gizlemek amacıyla bu elçilik heyetini Elçi Han'a hapsedirmişti. Bu elçiler arasında *Keteyi Sekel Tamaş* adlı elçi, daha sonra yıkılıp kaybolmuş han'ın duvar taşına Sekel runik yazısıyla birkaç cümle kazıdı³³⁷.

1. ERDEL PRENSLİĞİNİN TEŞEKKÜLÜ

Osmanlı tarihinde Sekel adını ilk defa Kanuni dönemi Mohaç savaşı sonrasındaki süreçte görmekteyiz. Macar kralı II. Layoş'un Mohaç savaşında ölmesiyle Macar tahtı vârisiz ve boş kalınca Macar asilzadeleri Diyet meclisi ile yeni bir kral seçimi yaptılar. Buna göre Macar beylerinden Zips kontu ve Erdel voyvodası Janoş (Jan Zapolyo) Macar kralı seçildi (15 Kasım 1526)³³⁸. Zapolyo Macar milliyetçisi ve Macaristandaki Alman tesirine karşı gelenlendendi³³⁹. Hatta Hans Katzioner idaresindeki alman birliğini Osek'de yenmişti³⁴⁰. Bu yüzden Alman nüfuzuna karşı Türklerle yakınlık kurmuş olması ihtimal dâhilindedir. Zapolyo'nun Mohaç savaşına da katılmamış olması Kanuni'nin tasdik ve desteğini kazanmasına sebep oldu. Ancak Macarlar'ın büyük çoğunluğu Zapolya'ya biat etmedi. Avusturya Arşidük'ü Ferdinand kendisini Macar tahtının meşru varisi sayıyordu. Çünkü ölen Macar kralı II. Layoş Ferdinand'ın hem eniştesi hemde kayınbiraderiydi. Zapolyo'nun kral seçilmesinden 1-2 ay sonra Bratislavada toplanan bir Diyet Meclisi de Ferdinand'ı Macar kralı seçti³⁴¹. Bu seçimin arkasında Ferdinand'ın ağabeyi Charles-Quint'in etkisi büyüktür³⁴².

Böylece Macaristan fiilen ikiye bölünmüş oldu. Bir tarafta Avusturya-Alman idaresini destekleyen Ferdinand taraftarları, diğer yanda Osmanlı idaresinden yana

³³⁷ Elçi hanı 1865 senesine kadar durmakta idi. Sonraları burası yanmış ve virane olarak kalakalmıştı. *Joannes Derschwam de Hradiczin* bu yazıyı kopya ederek bilim dünyasına büyük bir katkı sağladı. Bu yazının transkripsiyonu aynen şöyledir; Bin beşyüz on beş senesinde bunu yazdılar. Kral Laslonun beş sefirini burada bekletiler. Bilayi Barlabaş iki sene burada idi. Hükümdar; Kedeyi Sekel Tamaş bunu yazdı. Hükümdar Selim beğ buraya yüz at ile koydu. Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, s. 695-696.

³³⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II., TTK Basımevi, Ankara 1983, s. 327.

³³⁹ Macaristandaki Alman nüfuzuna tepki olarak Macar milliyetçilerinin en büyük kozu Osmanlı devletiydi. Alman tesirini Macar ulusu için tehlike olarak gören Macarlar bu tehlikeden kurtuluş yolu olarak Osmanlıyı görüyorlardı.

³⁴⁰ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.2, s. 238.

³⁴¹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 327.

³⁴² Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.2, s. 238.; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 328.

olan Erdel merkezli Zapolyo destekçileri bulunuyordu³⁴³. Bu durum asırlarca devam edecek olan Avusturya-Osmanlı çatışmalarının temel sebebi olduğu gibi Erdel'i de daimi bir savaş alanı, üzerinde iki büyük gücün hâkimiyet mücadelesi verdikleri stratejik bölge durumuna getirmiştir.

Mohaç savaşından sonra Macaristan'ı doğrudan ilhak etmeyen Osmanlı Devleti burada hâkimiyetin tam anlamıyla yerleşmesini beklemek yoluna gitti. Sadece Osmanlı desteğiyle ayakta kalmaya çalışan Zapolyo Macar Tacının Akıncı beyi Bali Bey tarafından geri alınmasıyla meşruiyetini önemli ölçüde desteklemiş oldu. Zapolyo 22 Ağustos 1540 tarihinde Avusturya Arşidük'ü Ferdinandla gizli bir anlaşma yapmış olarak ölünce Macaristan üzerinde tekrar hak iddia eden Ferdinand birtakım mücadelelere girişti. Osmanlı Devleti'nin İstabur (Macaristan) seferi sonrası Kanuni 27 Ağustos 1541'de Zapolyo'nun bir yaşındaki oğlu Zsigmond'a naibi ve aynı zamanda validesi İsabella ile birlikte Erdel'i tevcih ettiğini bildirdi³⁴⁴. Zsigmond'a büyüdüğünde Macar tahtına geçeceği vaadedildi.³⁴⁵ Budin 12 sancaktan

³⁴³ Zapolya destekçileri çoğunluğu oluşturamadığı gibi Macar Hükümdarlık alametlerinin olmazsa olmazı Kutsal tac (Szent Korana) Ferdinand'da bulunuyordu. Buna ek olarak Bratislava'daki diyet meclisinin Zapolyo'yu din ve vatan düşmanı ilan etmesi de onun meşruiyetini oldukça zora sokmuştu.

³⁴⁴ Bu ilhak dolayısıyla Sultan Süleyman tarafından vezir-i âzam Hadım Süleyman Paşa'ya gönderilmiş olan 948 Cemaziyelâhır (Ekim 1541) tarihli nâmede şöyle deniliyor; "...fethettiğim Ongürüs vilâyetinin darü'l-mülkü olan Budin tahtı ki ol zamanda memalik-i islâmiyeden baid ve zabtı (muhafazası) asir olup Yanoş Kral haracı iltizam itmeğin... Ongürüs kiralığı mezbûre tevcih olunup anın vefatından sonra oğlu İstefan (Sigizmund) Kıral'a inayet eylemişim. Ongürüs memleketi ile hemicivar olan Nemçe kiralı Franduş (Ferdinand) ehl-i islâm ile bugz ve adavette ısrar üzere sahib-i kin bir müfsid ve fesatkarindir; Ongürüs iklimlerine dahi kiral olmak sevdasına düşüp karındaşı İspanya kiralı Karlo (Şarlken) ittifakı ve sair kefer muavenetleriyle diyar-ı dalâlet-asarlarından mübalâğa asker-i küffar cemleyip Tuna suyu üzerinde dahi bî-nihaye gemiler ile topraklar ve bayraklar tertip eyleyip Ongürüs bey-zâdelerinden Pireni Petri (Piyer Pereni) ana tâbi olup gelip Ongürüs şehrine müsteveli olup Budin şehrini hisar etmişlerdi.... asıl murad-ı hümâyunum Budin tahtını dâr-ı islâm edip düşmanı reh-zen def olunduğu gibi Budin'de olan Yanoş Kral'ın oğluna atasının ocağı olan Erdel vilâyetinin hanlığım ihsan eyleyip hızâne-i âmireye bir mikdar mal vermek üzere ol canibe gönderildi; Ongürüs beylerinden sair sadakat üzere olanlara sancaklar verilip Budin şehrini tevâbii ve levâhiki ve muzafât ve ekalimi ile feth ve teshir eyledim... arazi-i Ongürüs'ü tamam kaleleri ve cümle-i muzafât ve levâhikiyle ve reaya ve berâyası ile sair memalik-i mahrûse münzam kılımp kadılar ve dizdarlar ve müstahfizler nasbolunup hıfz ve haraset için bir miktar asker ifraz olunup düstur-ı âsaf vezirim Süleyman Paşa..." Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, s. 338-339.

³⁴⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Ekos Barkay'ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında Bir Kaç Vesika", *Bellekten*, c.VII., Sa. 27, Temmuz 1943, TTK basımevi, Ankara 1943, s. 361.; Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 3, İz yay, İstanbul 1996, s. 64.

oluşan bir eyalet haline geldi³⁴⁶. Süleyman Paşa ilk beylerbeyi oldu. Böylece Macaristan Budin (Orta Macaristan), Erdel Prensiği, Kuzey ve batı Macaristan (Avusturya hâkimiyetindeki kısım) olmak üzere üç parçaya bölünmüş oldu³⁴⁷.

2. OSMANLI DEVLETİ İLE MÜNASEBETLER

Erdel prensliğinin vaadedildiği gibi Zsigmond'a tevcih edilmesiyle birlikte Prensiğin yönetimi Zsigmond'un annesi kraliçe Izabela Jagiellonka'ya bırakıldı. Bundan sonra Erdel prensliğinde önemli bir nüfuz elde eden Hırvat asıllı Katolik rahip György Martinuzzi (1482-1551), kraliçe İsabella üzerinde baskı kurarak onu Ferdinandla birtakım anlaşmalar yapmaya sevk etti³⁴⁸. Bu durumdan haberdar olan Osmanlı Devleti 1549 yılında Erdel'in üç ulusu olan Sekel, Macar ve Sas beylerine bir Ferman göndererek³⁴⁹ Martinuzzi'ye hiçbir konuda itaat etmemelerini bildirdi. Böylece Martinuzzi Erdel kalelerini, adamları *Nadasdy* ve *Casaldo*'ya bırakıp Macar tacını yanına alarak Viyana'ya kaçtı. Bunun akabinde Sokullu Mehmet Paşa'nın Erdel harekâtına hazırlıkları başladı. 10 Temmuz 1551 de başlayan harekât ile öncelikle Beçe (Becse) kalesi kuşatılarak alındı, Beckerek, Çanad ve diğer 12 Erdel kalesi savaştan kapılarını Osmanlı ordusuna açtı. Erdel'in eski merkezi olan Lipva şehri ise halk tarafından Osmanlı ordusuna teslim edildi. Sokunlu Temeşvar'ı kuşattığı esnada 100 bin kişilik bir Alman ordusu Erdel'e girdi. Sokunlu kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Başarısızlıkla sonuçlanan bu harekât sonucunda Kara Ahmet Paşa ertesi yıl 1552 de tekrar Erdele girdi³⁵⁰. Kara Ahmet Paşa'nın seferinden sonra Erdeldeki Avusturya hâkimiyeti bir süreliğine kırıldı. Bu kargaşa döneminde Lehistan'a kaçan kraliçe Izabela ve oğlunun Osmanlı tarafından Erdele dönmeleri sağlandı

³⁴⁶ Yılmaz Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, 13, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1979, s. 6.

³⁴⁷ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 64.

³⁴⁸ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 116.; Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 183.

³⁴⁹ Osmanlı hükümdarlarının namelerinde Erdel kralına *Erdel hâkimi* veya *Voyvoda* diye hitab edilirdi. Name-i hümayunlarda ise bazen *Macar Kralı*, bazende *Erdel hâkimi* denilirdi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III., TTK Basımevi, Ankara 1982, s. 46.

³⁵⁰ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 70-73.; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.3, çev; Nilüfer Epçeli, Yeditepe yayınevi, İstanbul 2009, s.45-50 .

ve Zsigmond 19 yaşından itibaren vasisiz olarak Erdel'i idare etmeye başlamış oldu³⁵¹.

Daha sonra Kanuni Zigetvar seferinde Belgradda János Zsigmond Zápolya (1540-1571) huzura kabul ederek Erdel krallığını ihsan etti³⁵². Zsigmond 1571 yılında çocuğu olmadan ölünce Erdel asilzadelerinden İstvan Bathory Erdel prensi oldu³⁵³. Avusturyalılarla gizli temasa giren İstvan gizli bir anlaşmayla Maksimilian'ı Macar kralı olarak tanıdı³⁵⁴. 1576 yılına değin görevini ifa eden İstvan Bathory bu tarihte Lehistan krallığına seçilmiş ve Erdel tahtını kardeşi Kristof Batory'a bırakmıştır. 1581 yılında ölünce yerine oğlu Sigismound Batory geçmiş fakat vezir-i azam Sinan Paşa tarafından kabul edilmeyerek Pol Markazi atanmışsada vezir-i azamın azliyle birlikte tekrar Sigismound Batory krallığa getirildi³⁵⁵. Bundan sonra sırasıyla Endre Batory krallık tahtına çıktıysada krallığı çok kısa sürdü.

³⁵¹ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 75.

³⁵² Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 78.

³⁵³ Erdel beyleri tarafına gönderilmiş olan ahidnâme suretinden; Tevki-i refi-i hümayun vâsıl olacak malûm ola ki ben ki Sultan-ı Selatin... Sultan Selim Han bin Sultan Süleyman Han'ım vilâyet-i Erdel voyvodası Batolı İstvan ve sair beyler südde-i seâdetime adamlar ve mektuplar gönderip kadimi vilâyet-i Erdal'e müteallik olan nevahi ve kura ve sair kıla ve buka beru canibinden (imparator tarafından) dahi olunmayıp sabıkta kıral olup fevt olan İstefan kıralın tasarruf eylediği üzere vilâyet-i mezbûreye mutasarrıf olup voyvodalık mahlûl oldukta evladından ve karındaşından ve sair akrabasından voyvodalığa layık ve sezâvâr olanı şöyle ki vilâyet-i mezbûre ümerası ve sair ayam voyvodalığa kabul edip âstân-ı devlet medarına sadakat ve ihlas ve kemal-i ubûdiyyet ve ihtisas üzre olduğunu ilâm ideler ol vakit voyvodalık ona mukarrer ola deyu ilâm edip İstefan kırala inayet olunduğu üzere ahidnâme-i hümayunum sadaka ve ihsan olunmasın rica eylediler, öyle olsa vilâyet-i Erdel, kadimden şimşir-i husrevânemizle feth ve teshiri müyesser olmuş memâlik-i mahrusa-mızım biri ve reaya ve berayâsı haraçgüzarlarımdan olmağın... ve İstefan kıral südde-i saadetimize izhâr-ı sadakat ve istikamet itdüğü ecilden ahidnâme-i hümayunum ihsan edip reaya ve beraya sâye-i himayetimde âsûde olmuşlardı. Hâlen dahi vilâyet-i mezbûre voyvodası ve beyleri sadakat ve ubudiyette sabit-kadem oldukları ecilden işbu ahidnâme-i şerifi verdim ve büyürdüm ki vilâyet-i Temeşvar ve ona tâbi memâliki, ümera kullarından Halil bey (Çandarh zadelere) sabıka tahrir eylediği defterinde mevcut olan kura ve nevahi ki vilâyet-i Budun (Budin) ve Temeşvar mülhakatından olan kura ve nevahiye dahi olunmayıp mâadası vilâyet-i Erdel voyvodası Batori İştvan voyvoda, kıral-ı sabık mutasarrıf olduğu üzere tasarruf edip kendinden sonra eğer evlâd ve karındaşından ve sair akrabasından bilcümle içlerinden voyvodalığa yarar olanı ve sair beyleri ve sair ayam kabul edip âsitâne-i saadetime ihlas ve ubudiyette sabitkadem olduğun ilâm ideler olvakit voyvodalık umuru ona tefviz olunup... bir taraftan düşman hareket edip muavenet lâzım geldikte serhadde vaki olan beylerbeğiler ve beyler kullarım haber aldıkları gibi kenduler bizzat ve bilvasıta yardım ideler... Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 46-47.

³⁵⁴ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 120.

³⁵⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 47.

Avusturya ve Osmanlı arasında uzun süren savaşlar sonunda Mozes Szekely (Sekel Musa) 1603 yılında ilk olarak hem Sekel beyi hemde Erdel kralı olarak görev yaptı. Erdel'in Avusturyalıların hâkimiyetine girmesi üzerine Mozes Szekely, Vezir-i azam Yemişçi Hasan Paşa'ya müracaat ederek Beyliğe talip olduğunu bildirdi. Osmanlı Devleti bu talebi makul buldu ve Osmanlı ordusu Erdel'e girdiyse de başarı sağlanamadı ve Mozes Szekely Braşov önlerinde yapılan muharebede öldü(1603)³⁵⁶.

1604 yılında Erdel beylerinden István Bocskay'ın Osmanlılardan Avusturya iadresine çare olarak yardım talep etmesiyle Erdel kralı tayin edilip Lala Mustafa Paşa tarafından tac giydirildi(1604)³⁵⁷. Kendisine krallık verilmesinin verdiği heyecanla daha önce satırcı Mehmet paşanın da kuşattığı Varad kalesini kuşatıp aldı. Buradaki tüm Avusturya askerlerini kılıçtan geçirdi. Civardaki birkaç kaleyi de hâkimiyeti altına alan Bocskay Erdelde hâkimiyeti tam manasıyla tesis etti³⁵⁸.

1604 yılında Kosice şehrinin Sekel halkı Alman tabiyetinden çıkarak Osmanlı hâkimiyetini tanıyan Erdel Prensiğine katıldılar. Alman Ordusunun István Bocskay'a yenilmesi Viyana anlaşmasının imzalanmasına vesile oldu. 23 Haziran 1606 Viyana anlaşmasıyla Avusturya, Macar ve Sekel şehirlerinden birkaçını Erdel prensliğine bırakmaya ve Erdel üzerindeki hak iddialarından vazgeçemeye mecbur kaldı³⁵⁹.

István Bocskay ölünce, Diyet meclisi Bocskay'ın ölmeden tavsiye ettiği kız kardeşinin damadı Homonnai Balint'i yerine Rákóczi Zsigmond'u kral seçti(8-19 Şubat 1607)³⁶⁰. Osmanlı Padişahı I. Ahmed Rákóczi'nin prensliğini tasdik etti. Yeni Erdel beyinin Osmanlı hükümeti tarafından tanındığına ve tasdik edildiğine dair yazı 22 Şubat 1607 tarihinde gönderildi³⁶¹.

Rákóczi Zsigmond'un Erdel beyliği yaklaşık iki yıl sürdü. Rákóczi Zsigmond'un rakiplerinden Gabor Bathory topladığı destekle cebri olarak onu tahttan

³⁵⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 49-50.

³⁵⁷ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 224.

³⁵⁸ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 232.

³⁵⁹ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 130-131.; Ehrental, *Szekely Origins*, s. 225-226.

³⁶⁰ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 226.

³⁶¹ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 256.

indirerek yerine geçti³⁶². Osmanlı Devletinde önemli itibar sahibi Gabor Bethlen'in yoğun diplomatik çalışmaları sonucunda Osmanlı Devleti tarafından tasdik edildi. İlk zamanlar Osmanlı devletinin menfaatlerine uygun hareket eden Batory Gabar bir süre sonra hem ahaliye hemde Osmanlı politikalarına uygun olmayan faaliyetlere girişip Erdeldeki huzuru bozdu³⁶³.

İlerleyen zamanlarda ülkede kendisine muhalif kim varsa ya hapse atıyor, ya da türlü zulümlerle fenalıklar ediyordu. Hatta bazılarını öldürmeye bile kalkıştı. Bu durum öyle bir hal aldı ki Gabor Bathory, Osmanlı Devleti tarafından tasdik edilmesi için büyük çabalar safeden Gabor Bethlen bile onun baskılarına dayanamayarak Erdel'i terk etmeye mecbur kaldı. Erdel'den kaçarak Türk topraklarına sığınan Gabor Bethlen, yaptığı çalışmalarla Divan-ı Hümayunda Erdel beyi Gabor Bathory'nin düşürülmesi kararının alınmasında etkili oldu³⁶⁴.

Gabor Bathory'yi şüphelendirmemek için evvela Budin kalesinin tamir ve tahkimi vesilesiyle sınıra asker yığınağı yapıldı. Kanije beylerbeyi İskender Paşa orduyu Sirmiyeye'de topladıktan sonra Temeşvar'a giderek Vaskapu(Demirkapu) geçidinden Erdel'e girdi³⁶⁵. Bu sırada Ketenci Ömer Paşa komutasındaki başka bir Osmanlı ordusu da yanlarında Şahin Giray, Eflak ve Boğdan kuvvetleri de olmak üzere Eflak yönünden Erdel'e yürüyordu. Ordunun Erdele girişiyle Gabor Bethlen, diyet meclisini toplayarak kendini yeni Erdel beyi seçtirdi (23 Ekim 1613)³⁶⁶. Ordunun Erdel'den çekilişiyle beraber sığındığı Varad kalesinden çıkarak Beyliği ele geçirmek amacıyla Gabor Bethlen'in peşine düşen Bartory, Erdel birliklerinin kurduğu bir pusuda öldürüldü³⁶⁷.

Gabor Bethlen, 1629 yılına kadar Erdel tahtında oturdu. Osmanlı Devletinin sadık ve Fedakâr hizmetkârı olan Bethlen dönemi Erdel tarihi içinde “*Altın Çağ*” olarak zikredilir. Bethlen Erdel'de önemli kültür ve imar faaliyetlerinde bulunmuş

³⁶² Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 132.; Ehrental, *Szekely Origins*, s. 226.

³⁶³ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 257.

³⁶⁴ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 258.

³⁶⁵ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 227.

³⁶⁶ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 259-260.; Ehrental, *Szekely Origins*, s. 227.

³⁶⁷ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 259-260.

mümtaz bir şahsiyetti. I. Ahmed'in ölümünden sonra Avusturya ile yaptığı amansız mücadeleler Osmanlı Devleti açısından oldukça önemli tesirleri olan hizmetlerdi. Yaptığı her mücadelede Osmanlı desteğini alan Bethlen, bu desteğin hakkını da vermiş, hem Erdel hemde Osmanlı Devleti açısından büyük başarılar imza atmıştır³⁶⁸.

Gabor Bethlen 15 Kasım 1629 da çocuksuz ölünce Erdel tahtı vasiyeti üzerine karısı Catherrine von Brandenburge'e bırakıldı. Ancak Gabor Bethlen zamanında önemli faaliyetlerde bulunan Rákóczi György krallığı 24 Aralık 1630 yılında elegeçirdi³⁶⁹. Sultan IV. Murad da aynı yıl onun krallığı tasdik etti. Ancak Catherrine Erdel tahtındayken devletin asıl idaresi Gabor Bethlen'in kardeşi István Bethlen tarafından sağlanıyordu³⁷⁰. Rákóczi György, krallığı elegeçirince István Bethlen, önce Eğri, daha sonra da Budin beylerbeyine sığındı. Budin beylerbeyi Hüseyin Paşa Rákóczi György'ye bir mektup göndererek hakkı olmayan tahttan inip tahtın asıl sahibi István Bethlen'e teslimini istedi. Rákóczi ise "*Ben kulluğumu sultan Murad'a arzettim. Seninle bir pazarlığım yoktur.*" şeklinde bir cevap yazarak Hüseyin Paşa'yı aradan çıkarmak istedi. Bunun üzerine Hüseyin Paşa'nın gayretleriyle Erdel üzerine bir sefer düzenlendi. Osmanlı ordusuyla Erdel kuvvetleri 6 Ekim 1636'da karşılaştı. Erdel ordusu büyük bir bozgun yaşamak üzereyken Rákóczi ani bir baskınla Osmanlı ordusunu bozguna uğrattı³⁷¹. Bunun sorumlusu olarak Hüseyin Paşa'yı idam edilince, Osmanlı Devleti Anadoludaki bazı sorunlardan dolayı meseleyi çözecek daha uygun bir zamanı beklemeye başladı. Osmanlı Devleti ile Erdel Prensi Rákóczi arasındaki soğukluk da ortadan kalkmış oldu. 1648 yılına kadar Erdel tahtında kalan Rákóczi'nin ölümünden sonra yerine oğlu II. Rákóczi geçti. Osmanlı Devletinin tasdik ettiği II. Rákóczi bazı ihtiraslarla tutarsız faaliyetlere girişerek Erdel'i felaketin eşiğine sürükledi³⁷².

³⁶⁸ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.3, s. 259-262.

³⁶⁹ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 231.

³⁷⁰ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.4, s. 66-67.

³⁷¹ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.4, s. 67.

³⁷² Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.4, s. 129.;

Osmanlı Devletinde içinde bulunduğu zor durumdan faydalanarak Lehistan kralı olma fulyasına kapıldı³⁷³. Önce dönemin güçlü devletlerinden biri olan İsveç ile ittifak yaparak Eflak ve Boğdan voyvodalarının desteğiyle 1657 de Lehistan'a saldırdı³⁷⁴. Bunun üzerine aynı yıl Osmanlı Ordusu Erdele girerek Vistül nehri yakınlarında Erdel ordusunu bozguna uğrattı³⁷⁵. Toplanan Diyet Meclisi başka birini kral seçsede ordunun geri dönmesiyle Rákóczi krallığı tekrar elegeçirdi. Bu sırada sadrazam Köprülü Mehmed Paşa 25 Kasım 1657 de Edirne'ye geldi. Rákóczi'ye ve ona katılarak Osmanlı Devletine alenen isyan etmiş olan Eflak ve Boğdan voyvodalarını azlettisede bu kararı tanımayan asi voyvodaların üzerine yürüdü. Yeni tayin edilen voyvodaların görevlerinin başına geçmelerini temin eden Osmanlı ordusu Haziran 1658 de Erdele hareket etti³⁷⁶. Bu sefere Osmanlı ordusuyla birlikte Osmanlıya tabi Avrupa valileri ve Kırım hanı da memur edildi³⁷⁷. Osmanlı ordusu Yanova kalesini iki günlük kuşatma sonunda 31 Ağustos 1658'de elegeçirdi. Erdel tamamen hâkimiyet altına alınca Rákóczi, kaçıp Avusturya'ya sığındı. Toplanan Diyet Meclisi Akos Barcsay'ı kral tayin etti. Köprülü onun krallığını tasdik ederek Anadoludaki Abaza Hasan Paşa isyanıyla alakadar olmaya gitti. Bunu fırsat bilen Rákóczi küçük bir Avusturya ordusuyla Erdel'e tekrar girdiyse de sadrazamın Erdel'de bıraktığı Seydi Ahmed Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri tarafından 22 Mayıs 1660 da mağlub edilerek ağır yaralar aldı. Hasta ruhuyla ülkesine bu kadar huzursuzluk getiren Rákóczi, aldığı yaralar sebebiyle kısa bir süre sonra öldü³⁷⁸. Yerine diyet meclisinin seçtiği Akos Barckay tayin olundu ve Osmanlı Devleti tarafından 15 Eylül

³⁷³ Uzunçarşılı, "Ekos Barkay'ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında", s.362.

³⁷⁴ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 231.

³⁷⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 63.

³⁷⁶ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.4, çev; Nilüfer Epçeli, Yeditepe yayınevi, İstanbul 2009, s. 99.

³⁷⁷ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.4, s. 130. Ünlü Türk seyyahı Evliya Çelebi Polonya üzerinden Kırım Hanı'nın ordusuna katılıp Erdel'e geçmiştir. Bu sefer esnasındaki gözlem ve anılarını meşhur seyahatnamesinin V. cildinde anlatan Evliya Çelebi Kırım Han'ı tarafından da bazı hediyelerle hoşnut edilmiştir. Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, 13, s. 42-43.

³⁷⁸ Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.4, s. 99-100.; Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.4, s. 135.

1658 tarihili yazıyla tasdik olundu³⁷⁹. Bundan sonraki Erdel kralları Osmanlı Devletinin de zayıflamasından dolayı Avusturya etkisinde kaldılar.

II. Viyana kuşatması sırasında çarpışmalara katılmayan ve Avusturya imparatoruna mektup göndererek bu kuşatmaya karşı olduğunu bildiren Erdel kralı Mihaly Apafi Türkler'in bozguna uğramasıyla Avusturya'nın yanında yer alarak Osmanlı'nın Erdel'den çıkarılmasına çaba gösterdi. 1687'de Avusturya işgaline uğrayan Erdel, 1699 yılında yapılan Karlofça anlaşmasıyla Avusturya'ya terkedildi. Osmanlı Devleti'nin çabalarına rağmen bir daha geri alınmadı³⁸⁰.

Böylece Erdel Prenslüğünde bir buçuk asırdır süren Osmanlı hâkimiyeti sonbuldu. Prenslik Osmanlıya bağlı yıllık vergi ve lüzumu halinde asker göndermekle yükümlü, iç işlerinde hür idi. Erdel kralları kendi Diyet Meclislerince seçilir, Osmanlı hükümdarları tarafından tasdik edilirdi³⁸¹. Osmanlı Padişahları tayin olunan Erdel krallarına hâkimiyet alametleri olarak altıntopuz, sancak, hil'at, sorguç ve Yeniçeri ocağı tarafından üsküf deniler serpuş gönderilirdi. Yeni kralı makamına oturtmak için bir kapıcıbaşı, iskemle ağası tayin olunurdu³⁸².

Osmanlı Devleti'nin uzun süren Macaristan hâkimiyeti geride Osmanlı adaletinden Alman gaddarlığı'nın insafına terkedilen bir ulus bıraktı. Bir buçuk asır süren Macaristan hâkimiyeti sonraki çağlarda özlemle aranır oldu. Osmanlı idaresinin değerlendirmesini Macar tarihçi Sandor Takats (1860-1932) şöyle yapıyor³⁸³; “Garip, fakat gerçek olan bir şey de, “dinsiz” ve “müstebit” dediğimiz Budin Paşalarının, bir buçuk asır, biz Macarlar'a, Almanlar'dan, hattâ Alman hizmetindeki Macarlar'dan daha iyi ve müsamahalı davranmış olmalarıdır. Onların Macar esirlerine muameleleri, bizim Türk esirlerine muamelemizle kıyas kabul etmez şekilde iyi idi. Bizim “kapdan” ve “marki” dediğimiz uç beylerimiz, Türk esirlerinin sökülmiş dişlerini,

³⁷⁹ Barckay'ın tayini hakkındaki vesika için bkz; Uzunçarşılı, “Ekos Barkay'ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında”, s.366-377.

³⁸⁰ Uzunçarşılı, “Ekos Barkay'ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında”, s.361.; Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.4, s. 194.

³⁸¹ Uzunçarşılı, “Ekos Barkay'ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında”, s.362.

³⁸² Uzunçarşılı, “Ekos Barkay'ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında”, s.361.

³⁸³ Öztuna, *Büyük Türkiye Tarihi*, 13, s. 26.

kesilmiş parmak ve kulaklarını göndererek Budin Paşalarını tehdîd ederlerdi. Cen-tilmen örneği sayılan Palffy bile bu barbarlığı yapıyordu. Budin beylerbeyisi Gazi Ferhad Paşa'ya da böyle korkunç hediyeler göndermiş, bunun üzerine Paşa, “kral” dediği Almanya imparatoruna 23 Nisan 1590'da şu mektubu göndermiştir³⁸⁴: ‘Biz, Palffy'nin kral hazretlerinin sarayında yetiştğini duymuştuk. Bu sebeple, orada insanlık öğrenmiştir, mertlikten anlar biliyorduk. Ama görüyoruz ki o, kral sarayında terbiye görmemiş, cellât yanında yetişmiş, ondan ders almış. Çünkü geçenlerde, zavallı esirlerin ağızlarından, cellât gibi söktürttüğü bir avuç dişi Budin'e göndermiş. Bir yiğit'e böyle şey yakışır mı? Hükümü siz verin. Budin'de birçok ileri gelen Alman esiri var. Şimdiye kadar biz onları parmak ucuyla bile dövdürtmedik. Çünkü dinlerimiz ayrı olsa bile Tanrımız birdir, Allah'dan korkarız ve hepimiz Allah'ın yarattığı canlılarız'...”

D. AVUSTURYA (HABSBURG) HÂKİMİYETİ

Macaristan üzerinde Alman nüfuzu Aziz Stephen döneminden itibaren varolmasına rağmen zirveye II. Janoş döneminde erişti. Alman imparatoru Charles-Quint'in kızkardeşiyle evlenen II. Janoş, Devleti Alman idaresinin kuklası haline getirdi. Kötü idareden rahatsız olan halk buna tepki olarak Alman Katolikliğine karşı Protestanlığa rağbet etti. Almanlar kendilerini Katolikliğin yegâne savunucusu olarak gördüklerinden Protestanlara karşı aklahayale gelmez zulümlere girişiyorlardı³⁸⁵.

Ülkelerindeki Alman nüfuzunun hergeçen gün arttığını gören Macar Milliyetçileri Alman nüfuzuna karşı Osmanlıdan yana hareket ettiler. Kuşkusuz bu tercihin en önemli sebepleri arasında mezhep farkından dolayı Almanlardan gördükleri baskı ve zulüme karşı adil³⁸⁶ ve hür bir otoritenin özlemi vardı. Bu sebeple Macar milliyet-

³⁸⁴ Aynı yer.

³⁸⁵ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 2, s. 234.

³⁸⁶ Bu dönemde Erdel'in içine düştüğü bu durumu yansıtan zamanın bir türküsü bu yıkımı şöyle anlatıyor;

Zengin Erdel Şehirleri,
Yokoldu hoş mahabetleri,
Kopartıldı hep süsleri,
İçindeki Yıldızları.
Yaşlılar sakınılmadı,
Çocukları da doğrandı,

çileri başından beri Alman tahakkümü ve tesirine karşı tek çare olarak adil ve hoşgörülü Osmanlı idaresini görüyorlardı³⁸⁷.

Asırlarca Osmanlı desteğini Avusturya zulmüne karşı bir kalkan olarak kullanan Erdel beyleri zaman zaman bu fikirden uzaklaşsalar da kudretli Osmanlı ordularının harp meydanlarında kazandığı zaferler sonucu Osmanlıdan ayrılmaya muvaffak olamadılar. II. Viyana kuşatmasını takip eden yenilgiler Osmanlı Devletinin Erdel üzerindeki hâkimiyetini de sona erdirdi. 1699 yılında imza edilen Karlofça anlaşmasıyla Macaristanın son müstakil parçası olan Erdel Prenslüğü de Osmanlı hâkimiyetinden çıkarak Avusturya elinde tarihe karıştı³⁸⁸.

Asırlarca Osmanlı idaresinde hür ve bolluk içinde yaşayan Sekel ve Macarlar, Avusturya hayranlığı yapan Erdel prensleri yüzünden telafisi olmayan durumlarla karşı karşıya kaldılar. Evvela Erdel Prenslüğünü ortadan kaldırılarak burayı Avusturya'nın bir parçası haline getirdiler³⁸⁹. Sonrasında Katolikliğin benimsetilmesi amacıyla yapılan zorlama ve şiddet, Ordu bakımı ve beslenmesi için alınan yeni vergiler halkı dilenecek kadar fakirleştirdi. Bilhassa Sekeller, bu durumdan en fazla muzdarip olan kesim oldu³⁹⁰. Erdel'in o eski, bereketli ve refah dolu çağlarından geriye mezhap seçimine zorlanan, fakirlik ve yoksulluk içinde kıvranan harap düşmüş bir memleketin çaresiz insanları kaldı³⁹¹.

Ordu mensubu kişilerin halka zulüm ve işkence etmesi, soygunculuk ve gasp Sekelleri iyice bezdirdi. Bu dönemlerde Osmanlı-Avusturya arasında çıkan harplere ellerindeki balta, kürek, tırpan vs. gibi çiftçilik aletleriyle gönderilen aç ve sefil hal-

Henüz buluşda gençleri,
Bakireler kirletildi.
Cellat gibi davrandılar,
Acımayıp doğradılar,
Geri kalan bütün sağlar,
Sürgünlere yollandılar. Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 43.

³⁸⁷ Komisyon, *Osmanlı Ansiklopedisi*, c. 2, s. 234.

³⁸⁸ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 42.

³⁸⁹ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 141.

³⁹⁰ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 245-246.

³⁹¹ Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 245-246.; Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 43.

deki köylüler kendilerini bu hale getiren zalim Almanların yanında savaşıp zafer kazanmaktansa Osmanlı askerlerinin safına geçip ölmeyi yeğledikleri çok oldu.

Sekeller'in Avusturya askerlerince gasp edilmesi 1687 yılında zirveye ulaştı³⁹². Bu dönemde er'den general'e kadar her rütbeden asker zalimane davranışlarla halkı soyuyor, türlü iftiralarla malını mülkünü müsadere ediyordu. General Antonio Carafa Debrecen şehrini o kadar soymuştu ki bunu Alman idarecileri bile utançla karşılar hale gelmişlerdi. Carafa, pek çok defa Servetlerine konmak için asilleri ve bourgeoisları suikast şücu bahanesiyle idam ediyor ve mallarına el koyuyordu³⁹³.

Bu kötü gidiş'e bir ümit olarak görülen Ferenc Rákóczi ölümü bekleyen, umutsuz ve kaybedecek şeyi bulunmayan Sekeller ve Macarlar için kurtarıcı olarak görülüyordu. Denilebilir ki; her Sekel ve Macar, Osmanlı dönemindeki huzur, refah ve bolluğu, rüyasında bile göremiyordu. 1705 yılında Banlık³⁹⁴ makamına gelen Ferenc Rákóczi, Habsburgları Erdel'den çıkarmak ve müstakil bir ülke kurmak emelindeydi. Bu emelini gerçekleştirmeye teşebbüs eden Ferenc Rákóczi, Fransızlarla ittifak halindeydi. Fakat Fransızların batıda yenilmesi onu Erdel'de oldukça müşkül bir duruma düşürdü. Erdel'in her köşesinden Ferenc Rákóczi'nin emrinde savaşmaya gelen halk'ın büyük çoğunluğu askerlikten anlamayan, sadece hürriyetine kavuşmak arzusuyla herhangi bir görev almaya gönüllü köylülerdi. İçlerinde tam manasıyla asker sayılabilecek çok az kişi vardı. Daha önce İmparatorluk ordusunda vazife görmüş Simon Fargach ve Janos Battyan gibi birkaç general bazı birlikleri idare ederek küçük başarılar elde etsede umumi bir zaferden çok uzak olan Ferenc Rákóczi, mutlak suretle Osmanlı ordusunun gücüne ihtiyaç duyuyordu. Bu sebeple Osmanlı devle-

³⁹² Macaristan'dan geçen lejyoner birliğinin bir askeri 1686 sonbaharında gördüklerini aynen şöyle anlatıyor; *Budin'den beri yol boyu göz alabildiğine ne bir şehir, ne bir köy, ne bir çiftlik var... Hiçbir şey, hem de hiçbir şey. Birkaç viran köy ya da viran kilise... Bir köy ya da şehir gibi bir şey varsa da, o da bomboş. Boydan boya geçtik, bir köpek bile havlamadı, bir horoz bile ötmedi. Beder, Türkiye'ye Seyahat, s. 43.*

³⁹³ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 142.

³⁹⁴ Avusturya İmparatorluğu Erdel'i işgal edince burayı bir zaman birnevi Valik makamına benzer Banlık ile idare yoluna gitti. Banlık Göktürkçe *Baga*, Bulgar ve Avar dilinde *Bağan* olan *Ban*, askeri-idari bir unvan olup Sancak bey'i makamıyla eşdeğerdir. Bulgarlar, Macarlar, Avusturyalılar ve Hırvatlar tarafından kullanılan bu unvan, Avrupa literatürüne Avarlar vesilesiyle yerleşmiştir. Donuk, *Unvan ve Terimler*, s.4.; Kafesoğlu, *Türk Miili Kültürü*, s. 165.; Rásony, *Tarihte Türklük*, s.125.

tinin de desteğini almıştı. Ferenc Rákóczi giriştiği harbin kaybedilmesiyle Erdel topraklarını terk etmeye mecbur kaldı. Avusturya imparatoru I. Jozsef(1705-1711) ‘in çıkarmış olduğu genel af ve vaadettiği din hürriyetine rağmen Rákóczi, müttefiki olan Fransaya sığındı. Burada ümitsiz ve çaresiz ölümü beklerken Osmanlı padişahının resmi daveti üzerine³⁹⁵ Türkiye’ye gelmiş ve Tekirdağ’a yerleşerek ölümüne kadar da burada yaşamını sürdürmüştür³⁹⁶.

1. 1848-1849 MACAR-SEKEL İHTİLALİ

1848-49 Macar Bağımsızlık Mücadelesi, uzun yıllar Habsburg hâkimiyeti altında yaşayan Macar ve Sekel ulusunun özgürlük ve bağımsızlıklarını kazanmak için ayaklandığı ve bu uğurda ağır bedeller ödediği, büyük mücadeleler verdiği, bu mücadelelere karşın hüsrarla sonuçlanan milli bir direniştir. Şimdi Erdel tarihi kadar Sekeller’in kaderi içinde son derece önemli olan bu direnişi anlatacağız.

Avusturya-Macaristan imparatorluğu çok çeşitli ırk ve mezhepten meydana gelen toplumsal yapıya sahipti. İmparator 1815’den itibaren koyu mutlakiyetçi idare hâkimdi. Avusturya’da ihtilalin ayak sesleri önce Metternich ve rejimine karşı gençlik hareketi olarak başladı. Viyana’da halk 13 Mart 1848 de anayasa ve özgürlük için ayaklandı. İstifa eden Metternich İngiltere’ye kaçtı. Böylece 1815 yılından beri devameden Metternich dönemi son buldu. Bundan sonra imparator I. Ferdinand (1835-1848) halkın isteklerini yerine getireceğini ve Macarların ayrı bir hükümet kurmalarını da kabul etti. Kargaşa dönemi son bulmadı. 22 Temmuz 1848 de toplanan kurucu mecliste tüm azınlıklar temsil ediliyordu. Meclis ilk iş olarak derebeylik vergilerini kaldırdı ve imparator geri çağrıldı. Ancak imparator Viyana’yı işgal ettirecek meclisi dağıttı. Bu olay ihtilalin çıkmasına sebep oldu³⁹⁷.

Macarlar 1848 den öncede Avusturya egemenliğinden kurtulup bağımsızlıklarını kazanmak istiyorlardı fakat buna birtürlü fırsat bulamadılar. 1848 yılı olayları

³⁹⁵ Bu davetin siyasi amaçları için bkz; M. Tayyib Gökbilgin, “Rakoçi ve Mikes Kelemen”, *Ulus*, 10 Ekim, Ankara 1967.

³⁹⁶ Ferenc Rákóczi’nin Kâtibi olan Mikes Kelemen’in mektupları Erdel’den çok uzakta, dost topraklarında geçen gurbet burukluğunun tespiti açısından oldukça önemlidir. Bk. Mikes Kelemen, *Türkiye Mektupları*, çev., Karat Ay, Toprak Matbaası, Tekirdağ 2016.

³⁹⁷ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, Der yayınları, İstanbul 2010, s.133-134.

Macarların bu emelleri için bulunmaz bir fırsat oldu ve büyük bir Macarlar ayaklanması başladı. Bu ayaklanmanın Erdel ayağı Sekeller tarafından desteklenen büyük bir direnişe dönüştü. Bunun üzerine imparator Macarlar'ın ayrı bir hükümet kurmalarını kabul etti. Macaristan'da da birçok azınlık vardı. Avusturya imparatoru bu azınlıkları kışkırtıp Macarlardan ayırmak istedi. Böylece Macarlar tam bağımsızlıklarını ilan ettiler. İmparator Rusya ile işbirliğine girişti. Bunun sonucu olarak aynı yıl büyük bir Rus ordusu Erdel'e ve Avusturya ordusunda Macaristan'a girerek Macar-Sekel bağımsızlık hareketini kanlı bir şekilde bastırdı. Macaristan tekrar Avusturya'ya bağlanmış oldu³⁹⁸.

İhtilalin güçlü kalemi Sekel şair Sandor Petöfi Macar ihtilalinde hem kalemiyle hemde fiilen giriştiği mücadelede çok önemli bir yere sahiptir³⁹⁹. Onun şiirleri kendilerinden başka destekçileri olmayan Sekel ve Macarlar'ın yaşadıkları burukluğu ortaya koymasından dolayı şayan bir haykırıştır;

Karpatlar'dan aşağı Tuna'ya kadar

Bir kızgın haykırış, bir fırtına var.

Dağılmış saçları, kanlı alniyle

Önünde yapılmış yatıyor Macar.

Ben Macar doğmamış olsaydım bile

Kendimi onlardan sayardım yine,

Çünkü bu dünyada benim milletim

Yapılmıştır, kimsesiz, yetim⁴⁰⁰.

³⁹⁸ Uçarol, *Siyasi Tarih*, s. 134.

³⁹⁹ Sandor Petöfi'nin Macar İhtilalindeki ve İhtilale katkıları hakkında bkz; Ayşe Öz, "1848-1849 Macar Bağımsızlık Mücadelesinde Sándor Petöfi'nin Yeri ve Sekellere Dair Düşünceleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 55, 1, Ankara 2015, s. 173-184.

⁴⁰⁰ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 212.

1.1. Macar Mülteciler Meselesi

Avusturya iaderesine karşı başlattıkları 1848-1849 Macar Bağımsızlık Mücadelesinin başarısızlıkla sonuçlanması ile Rus ve Alman orduları karşısında tutunamayan birçok ihtilalci af dileyip teslim olsada acımasızca katledildiler⁴⁰¹. Bu akibeti öngören binlercesi de Osmanlı Devletine sığındı⁴⁰². Sayıları binlerle ifade edilen Macar sığınmacılar Osmanlı Devleti ile Rus-Avusturya hükümetlerini karşı karşıya getirdi. Sultan Abdülmecit kendisine sığınan mültecileri Rusya ve Avusturya'nın savaş tehditlerine rağmen teslim etmedi⁴⁰³. Bu durum Osmanlıda “*Mülteciler Sorunu*” adıyla bilinen meseleyi ortaya çıkardı.

Sığınanların hepsi iyi eğitim görmüş kişilerdi. İçlerinde her meslek gurubundan aydın olmasına rağmen birçok askerler ve doktorlar vardı. Onların gelişi Osmanlı Devletinde 1849 yılı itibariyle birtakım ıslahat ve modernleşme hareketlerinin başlamasına da önemli katkılar sağladı. Birçoğu Müslüman olan bu subayların Müslüman olmayanları bile ömürlerinin sonlarına kadar Osmanlı Devletinde görev alarak, Rusya ve Avusturya'ya karşı yapılan tüm savaşlarda etkin rol oynadılar. Özellikle 1877 Osmanlı-Rus harbinde esnasında Macar-Sekel umumi efkârı Türk zaferini can-ı gönülden arzuluyor, Türk askerinin muvaffakiyetleri ile seviniyorlardı⁴⁰⁴.

⁴⁰¹ İdam edilenler arasında 13 General, 231 yüksek rütbeli subay, Lajos Batthyany, Lajos Kazinczy, Laszlo Csanyi gibi siyasiler, Meclis başkanı Zsigmond Perenyi ve Meclis kâtibi İmre Szacsvey gibi yetkililerde vardı. Binlerce kişi ise zindanlara atıldı. Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 158.

⁴⁰² Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 213.

⁴⁰³ Gelen sığınmacılardan sonra gelen hükümet reisi Bertalan Szemere Macar Devleti için son derece mühim saydıkları Macar tacını ve tac giyme merasiminde kullanılan kutsal emanetleri bir sandıkta yanına almış ve 23 Ağustosta Orsova yakınlarındaki bir söğütlükte toprağa gömmüştü. Avusturyalılar bu gömünün planını ele geçirdiler ve 4 yıl sonra 8 Eylül 1853'de sandığı günyüzüne çıkardılar. Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 160.

⁴⁰⁴ Plevne müdafaasının ve Gazi Osman Paşanın Macaristan'ın her tarafında nasıl bir heyecan yarattığını 1 Kasım 1877 tarihinde Budapeşte başkonsolusluğumuzdan Hariciye Nezaretine gönderilen şu vesika göstermektedir; “Macaristanda Oroszhaza kasabası ahalisinin Devletlü Gazi Osman Paşa Hazretlerine olan muhabbet ve meftuniyetlerine delil olmak üzere Mösyö Alaksandre Harsanyi vasitasile çakerlerine tevdi olunan zer ve simden mamül bir defne tacı ufak bir sandığa mevzuen bugünkü postaya teslimen makam'ı Ali-i Nezaretpenahilerine takdim olunmuş olmağla mezkûr tacın birlikteki mektub ile beraber müşarünileyh Hazretlerine isafi hususunun iktiza edenlere emr ve tenbihi babında ve her halde emr-ü ferman hazret-i men lehü'l emrindir.” M. Tayyib Gökbilgin, “Plevne Kahramanı ve Macarlar”, *Bilgi Mecmuası*, Sy.123, Haziran, İstanbul 1957, s.4-17.

1849 ihtilaliyle sığınanlar arasında sadece bazılarını zikretmenin faydası olacaktır. Bu subaylar arasında; Sekellerce de yakinen tanınan, Erdel savaşlarının efsanevi kumandanlarından General Jozsef Bem (14 Mart 1794- 10 Aralık 1850) de vardı. Bem, Erdel’de emrindeki Sekel ordusuyla özellikle Ruslara karşı büyük başarılar elde etti⁴⁰⁵. Piski Köprüsü üzerinde yaptığı müdafaası Sekeller arasında hala anlatılan kahramanlık hikâyeleri arasındadır. Osmanlı ülkesinde yaşarken müslüman oldu. Murad adını alarak Murad Paşa adıyla nam saldı. Osmanlı Devleti tarafından Halep’e görevlendirilmiş, 1850 yılında Araplara karşı kendisine adeta tapınan birçok subay arkadaşıyla birlikte savaşmış ve şehit düşmüştü. Daha sonra mezar taşı İstanbul’dan götürülüp kabri başına dikildi⁴⁰⁶.

Albay Jozsef Kollmann(1808-1889) ise Kırım Savaşında Feyzi Paşa adıyla savaşmıştı. Yüzbaşı Jozsef Taschler Kırım Savaşındaki yararlılıkları sebebiyle yarbaylığa yükseltilmişti⁴⁰⁷. György Divitsek üsteğmen olup 1864 de Osmanlı ordusunda Albay Ali Bey olmuştu. Yüzbaşı Janos Derecskey Osmanlı ordusunun meşhur İskender Paşası olmuş Selanik’teki Rum ayaklanmasında şehit düşmüştü. Lugos’taki Avusturya birliklerini 15 Ağustosta hezimete uğratan György Kmety(1813-1865) İsmail Paşa ismini aldı. Kırım Savaşına katılan Paşa daha sonra Kars kalesinin Ruslara karşı kahraman korumuş, başarılarından dolayı 1856 yılında orgeneralliğe yükseltildi⁴⁰⁸.

Kırım Savaşına katılıp 11 Ekim 1856 da ölen İngiltere’ye göç eden soylu bir Fransız aileye mensup olan Kont Richard Gruyon (1803-1856) Müslüman olduktan sonra Hürşid Paşa adını aldı. İhtilal sırasında Schwechat Savaşında üstün başarıları olmuş büyük bir askerdir. Osmanlı emrinde Şam’da, Kafkaslar’da ve Kars kuşatması sırasında görev aldı⁴⁰⁹. İngiliz mezarlığındaki kitabesinde ise “*Burada Kont Richard*

⁴⁰⁵ Selim Deringil, *Conversion and Apostasy in The Late Ottoman Empire*, Cambridge universitypress, Nevyork 2012, s. 165.

⁴⁰⁶ VehpiTülek, “Osmanlı’ya Sığınan Macar Milliyetçileri”*Türkiye Gazetesi*, 12.10.2005, s. 14.

⁴⁰⁷ Deringil, *Conversion and Apostasy*, s.169.

⁴⁰⁸ Deringil, *Conversion and Apostasy*, s.168.

⁴⁰⁹ Deringil, *Conversion and Apostasy*, s.169-170.

Guyon yatıyor. Türk Paşası. Fransa'nın evladı. İngiltere doğumlu. Macar yiğidi. 1856 Ekim'inin 11'inde öldü" yazmaktadır⁴¹⁰.

Macar ihtilalinin başçavuşlarından Sandor Farkas, Harbiye'de uzun yıllar muallimlik yapmış ve Macar Osman Paşa adını almıştır⁴¹¹. O zaman Osmanlı hizmetinde bulunan yüksek rütbeli subayların bazıları ise şunlardır⁴¹²;

Felis Breanski(1833-1814); Rüstem bey/Şahin Paşa adıyla nam salmıştır. Michal Czajkowski(1804-1886); Mehmet Sadık Paşa adını almış, Türk askeri tarihine geçen en tanınmış Macarlardandır. Prens Adam Czartoryski tarafından İstanbul'da kurulan Doğu Ajansı'nın yöneticiliğini de yapmıştır.

Sygmunt Fremt(1828-1896) Mahmut Hamdi Paşa olmuş, Kırım Savaşı sırasında subaylık yapmıştır. 1863 Ocak Ayaklanmasının⁴¹³ başladığı haberini alınca, bu konuda destek sağlanması ricasıyla Türk hükümetine başvurulması fikrini desteklemiştir. Beyrut'ta Türk ordu komutanı olarak görev yapmıştır. Daha sonra Mareşal rütbesiyle 1876 Osmanlı-Sırp Savaşında ise Arnavutluk'taki kolordunun kumandanlığını yapmıştır.

Ludwik Bystrzonowski(1797-1878); Arslan Paşa adını almış, 1853-1854 yılları arasında, Mustafa Zarif Paşa komutasındaki Anadolu Ordusu'nda görev yapmıştır. Kars savunmasına katılmış, Kırım Savaşı sonrasında 1872 yılına kadar, Paris'te askeri ataşe olarak Türk diplomasisinde çalışmış, başarılı bir diplomat olmuştur.

Wladyslaw Koscielski (1819-1895); Sefer Paşa olmuş, Balkan Savaşında gösterdiği yararlılıklar nedeniyle tümgeneral rütbesi almıştır. Sonraki seneler Mal müfettişliği ve Sultan Abdülaziz'in yaver generalliği görevlerinde de bulunmuştur. Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülaziz saraylarında büyük nüfuz sahibi olmuş, hatta Abdülmecit'in yakın çevresinde "gizli iktidar" olarak tanınmıştır. Türk süvari kuvvetlerinin yeniden örgütlenmesinde de büyük pay sahibidir.

⁴¹⁰ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 95.

⁴¹¹ Deringil, *Conversion and Apostasy*, s.169.

⁴¹² Tülek, "Sığınanlar", s. 14.

⁴¹³ Ocak 1863 tarihinde Polonyada Rus idaresine karşı çıkan başarısız bir ayaklanmadır. Bu ayaklanmanın bastırılmasıyla Rusların Polonya üzerindeki etki ve denetimi bir kat daha artmıştır.

Ayrıca Seweryn Bielinski(1862-1935); Nihat Paşa, Antoni İlinski(1814-1861); İskender Paşa adını almıştır. Wlatyslaw Czajkowski(1837-1907); Muzaffer Paşa olmuş, Sultan Abdülaziz'in yaverliğini, Harbiye'de muallimlik ve 1901-1907 yılları arasında Lübnan valiliği yapmıştır.

IV. BÖLÜM

SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL HAYAT

I. SOSYO-EKONOMİK HAYAT

A. SEKELLERİN BOY YAPISI

Bilindiği üzere bozkır toplumlarında küçük aile kuruluşundan gelen hür düşünce her aileye kendi başına bir devlet olmayı düşündürtebilecek fikirler verebiliyordu. Bu durum bazen sosyal yapının daha da yükseklerinde tasavvur ediyordu. Mesela Peçenekler 8 boy⁴¹⁴ halinde yaşamalarına rağmen her kabile birlikte yaşayıp, beraber savaştıkları halde ortak bir merkezi sistemden mahrumdu. Bu durumun en büyük sebebini işte bu yaşam tarzının insana kazandırdığı hür düşüncede aramak gerekir. Hazarlar tarafından teşkilatlandırılincaya kadar Macarlarda da durum bundan farksız değildi. 7 boy halinde yaşayan Macarlar, güçlü orduya ve zengin bir ekonomiye sahip olmalarına rağmen devletleşmemişlerdi. Devletleşmeleri ancak Hazar müdahalesiyle oldu⁴¹⁵.

Sekeller 6 kabileden meydana gelmektedirler. XV.-XVI. Asırlara ait Sekel aile kayıtlarından elimize ulaşabilen birkaç vesika, Sekel boy yapısı hakkında fikir yürütmemize yardımcı oluyor. Malesef bu vesikalar arasında sadece Marosszék bölgesi için tam bir boy listesi mevcut. Diğerleri için sadece birkaç isim mevcuttur. Kézdiszék de bu boylardan farklı olarak Besenyő (Peçenek) boy adını görüyoruz. Bu kayıtlara göre Marosszék’de ikamet eden Sekel boyları ise şöyleydi⁴¹⁶;

⁴¹⁴ Peçenekleri oluşturduğu tahmin edilen bu 8 boy şunlardır; 1.Erdim/Erdem, 2.Çur, 3.Yula, 4.Kulban/Külbey, 5.Karabay, 6.Talimat, 7.Hopon/Kopon/Kapan/Kaban ve 8.Çobon. Bkz; Kurat, *Peçenek Tarihi*, s.52-53.

⁴¹⁵ Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, s. 171.

⁴¹⁶ György, *A Székelyek Eredete*, s.50.; Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 19-20.

BOY	HALOM (Yığın)	ÖCLEK ?	JENÖ (Yeni)	MEGGYES (Macar)	ADORJAN ?	ABRAHAM ?
KABİLE	György Péter Halond Náznán	Bud Szovát Sepröd Ecken	Szomorú Új-ág Boroszló Balázs	Meggyes Dudar Kürt Gyaros	Telegd Pozson Vácmán Vaj(a)	Nagy Gyeró Új-ág Karácson

B. SEKEL AİLE YAPISI

Sekel ailesi ataerkil bir yapıda olup Türk aile yapısıyla hiçbir farkı yoktur. Anne, Baba ve Çocuklardan meydana gelen Sekel ailesi Macarca “*Család*” demektir. Eski Sekel ailesi Roma hukukundaki baba hâkimiyetiyle dayanan⁴¹⁷ yapıyla yakın benzerlik gösterirdi. Buna göre tıpkı eski Roma ailesindeki gibi babanın aile üyeleri üzerinde mutlak bir hâkimiyeti vardı. Ev ahalisi hane reisinin suçu yüzünden cezalandırılabilirdi. Çocuklarını satmak veya rehin bırakmak aile reisinin en tabii haklarından idi. Arpad’a biat eden Sekel beylerinin erkek çocuklarını gönüllü olarak Arpad’a rehin bıraktıklarını biliyoruz. Bu mesele için en bilinen örnek Gesta Hungarorum’da zikredilen biat bahsidir. Burada Sekeller, “*Arpad’ın ününü duydukları için ona katılmaya geldiklerini söylediler. Sekel liderleri kendi rızalarıyla oğullarını Arpad’a rehin verip onun ordusunda öncülük yapmayı kabul ettiler.*”⁴¹⁸ der.

Macarlarda olduğu gibi Sekel ailesinde de baba evlenme çağına gelen kızını para karşılığında talibine satıp evlendirebiliyordu. Bu durum Anadolu’da sıkça görülen “başlık parası” geleneğine eşdeğer sayılabilir. Gerdizi bu konu hakkında şöyle der⁴¹⁹; “*Bir kız için az veya çok kadının değerine göre hayvan cinsinden mihr götürürler. Mihr’i götürdükten sonra otururlar. Kızın babası damadın babasını evine götürür. Evinde samurdan, Kakumdan, sincaptan, sansardan, tilki derisinden, ipek eşyadan ne varsa on elbise kadarlık elbiseyi toplar bir yaygıya sarar ve damadın babasının atına yüklerler. Bunları onun evine gönderir. Hülasa kızın çeyizi olarak kabul edilebilecek ne varsa kızın evine gönderir. Bundan sonra kız damadın evine gider.*”

⁴¹⁷ Avrupada özellikle Romalılarda görülen bu yapı eski Türk aile yapısıyla yakın benzerlikler göstermektedir. Bkz. Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, s. 244-245.

⁴¹⁸ Martyn Rady, “The Gesta Hungarorum”, s. 720.

⁴¹⁹ Şeşen, *İslam Coğrafyacıları*, s. 85-86.

Sekellerde soyun devamı baba ile sağlanır. Kız çocukları hoş görülmele birlikte, erkek evlat soyun devamı için olmazsa olmazdı. Önceleri geniş aile yapısına sahip olan Sekeller çok çocuk yapmaya özen gösterirlerdi. 1930 yılındaki nüfus sayımına göre Romanya sınırları içindeki Sekel nüfusu 538,700 kişi idi⁴²⁰. Günümüz nüfusu ise bir milyona yakındır. 1954 yılında yapılan nüfus sayımında *Lveta* adlı Sekel köyünde ortalama 6 ila 10 çocuklu ailelerin olduğu görülmüştür⁴²¹. Sekel coğrafyasının en önemli ekonomik faaliyeti Tarım ve hayvancılık olduğundan dolayı iş gücü gereksinimi Sekeller arasında çok çocuklu aile yapısını ortaya çıkarmıştır. Bu durum Anadoludaki taşra aile yapısıyla yakından benzerlikler gösterir. Sekel köylü ve çiftçileri günümüzde bu düşüncelerini yavaş yavaş değiştirdiklerinden nüfus artış hızları da her yıl azalmaktadır.

Sekel toplumu oldukça kanaatkâr, mütevazı ve mutlu kişilerin oluşturduğu bir yapıya sahiptir. Yaşlılara hürmet ve saygı, küçüklere sevgi ve şefkat duyulan bir toplumsal yapı mevcuttur.

Sekellerde aile büyüklerinin vazifeleri arasında çocukların eğitimi ve terbiyesi önemli bir yer tutar. Çocuk, temel eğitimini, milli ve örfi terbiyesini ailede anne ve babadan alır. Her Sekel ana-baba çocuklarına milli destanları ve Sekel runik yazısını öğretmekle mükelleftir. Bunları bilmemek toplumca hoş görülmez.

Sekel aile düzeni onluk denen bir birlik üzerine kurulmuştur. Onluk her on ailenin oluşturup bir arada yaşadığı en ufak teşkilatlanmadır. Buna göre her onluğun bir ihtiyarı (Aksakal) bağlı bulunduğu onluğun çocuklarının eğitimiyle mesuldür.

C. SEKEL ŞEHİRLERİ

Sekeller günümüz Romanya'sına bağlı *Mures*, *Harghita* ve *Covasna* eyaletlerinin sınırlarındaki sekiz şehirde yaşamaktadırlar. Sekel yerleşimleri Sekellerce "szék" adıyla zikredilmektedir. Bu isim lügat manasıyla "koltuk", "sandalye", "oturak" anlamlarına gelmekle birlikte esas itibariyle "yerleşke" manasında kullanılır. Bundan dolayı hemen hemen tüm Sekel yer adlarında bu ismi görebiliriz. Umumiyet-

⁴²⁰ Eberhardt, *Ethnic Groups and Population*, s. 301.

⁴²¹ Doğan, *Atıla'nın Torunları*, s. 46.

le yer isminin yanına “szék” eki konulur ve bu ekin, geldiği *Kézdiszék*, *Orbaiszék*, *Sepsiszék*, *Marosszék* vs. gibi yer isimleri *Kezdi yerleşkesi*, *Orbai yerleşkesi*, *Sepsi yerleşkesi* ve *Maroş yerleşkesi* gibi anlamlar kazandırır.

Sekellerin kendi aralarında gayr-i resmi Başkent kabul ettikleri Marosvásárhely (Rumence adı Târgu-Mureş), Erdel'deki en eski Sekel yerleşimlerindenendir. Buna rağmen günümüz Sekel nüfusunun (Romen hükümetinin iskân teşvikleri sebebiyle) çoğunlukta olmadığı tek şehir burasıdır⁴²². Buna rağmen diğer tüm şehirlerde çoğunluğu⁴²³ Sekeller oluşturmaktadır⁴²⁴.

Sekeller her ne kadar Macarlıkla bir olduklarını düşünselerde, *Hun soylu Sekel* olduklarını kabul edip bunu *Macarlığın bir şubesi* olarak görürler. Romen hükümeti ise bunu böyle kabul etmiş ve resmi kayıtlara Sekeller'in büyük çoğunluğu Macar olarak geçilmiştir⁴²⁵. Bu konuda hassas davranan bazı aileler kendilerini nüfus kayıtlarında özellikle Sekel olarak kaydettirmeye muvaffak olmuşlardır⁴²⁶. Günümüz Sekel şehirlerinin demografik yapısını incelediğimiz zaman Romen hükümetinin göç ve iskân siyasetine⁴²⁷ rağmen halen Sekel nüfusunun çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Bu sekiz Sekel şehirinde genel itibariyle nüfus dağılımı şöyledir;

⁴²² Marosszék şehrine ait ilçelerin nüfus yapısı için bkz; *Tablo ve Grafikler* Tablo 8.

⁴²³ Sekeller'in Erdel nüfusu içindeki durumları daima çoğunlukta idi. 1595-1596 yılı Sekel yerleşim ve nüfusları hakkında bilgi için bkz. Ehrenthal, *Szekely Origins*, s. 259-270.

⁴²⁴ Diğer Sekel şehirlerindeki nüfus oranlarını incelemek için *Ekler, Tablo ve Grafikler* bölümünde; *Kézdiszék* şehri ve ilçeleri için *Tablo 2*'ye, *Orbaiszék* şehri ve ilçeleri için *Tablo 3*'e, *Sepsiszék* şehri ve ilçeleri için *Tablo 4*'e, *Csikzék* şehri ve ilçeleri için *Tablo 5*'e, *Udvarhelyszék* şehri ve ilçeleri için *Tablo 6*'ya, *Gyergyószék* şehri ve ilçeleri için *Tablo 7*'ye ve *Marosszék* şehri ve ilçeleri için *Tablo 8*'e bakınız.

⁴²⁵ Bu durumu Avrupa birliği komisyonunun hazırlamış olduğu raporda da görmek mümkündür. Bununla ilgili nüfus bilgileri için bkz. Bk. Commission, “Romania”, s. 2-5.

⁴²⁶ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 35.; 1992 yılı nüfus sayımları doğrultusunda hazırlanan resmi sonuç raporlarında azınlık olarak Gyergyoremete'li bir “Hun” da ortaya çıkmıştı. Böylece Romanya sınırları içinde Rumen, Macar, Alman, Rus, Türk, Sekel ve Çingene gibi etnik gurupların yanında birde Hun etnik gurubu ortaya çıktı. Elbette bu durum bilinçli bir Sekel'in Romanya Devletinin resmi nüfus politikasına bir tepki ve protesto mahiyetinde olmalıydı. Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 145.

⁴²⁷ Romen hükümeti Sekellerin yoğun olarak yaşadıkları 8 Sekel şehirinde Romen nüfusunu arttırmak için bölgeye yerleşmek isteyen vatandaşlara bazı teşvikler vermektedir. Rumen vatandaşların satınaldıkları ev ücretinin %40 lık kısmını ödemek suretiyle yardım sağlıyor. Ayrıca bazı Sekel ilçelerini de Romen ilçelerine bağlayarak Sekeller'in çoğunluk oldukları iddialarını destekleyecek hususları ortadan kaldırmaya çalışıyor.

Şehir			Ahali		
Macarca adı	Romence adı	Toplam ⁴²⁸	Romenler	Macarlar	Macarlar %
Kézdiszék	Scaunul Kezdi	55,247	3,073	51,771	%93,7
Orbaiszék	Scaunul Orbai	27,348	7,533	19,212	%70,27
Sepsiszék	Scaunul Sepsi	93,596	18,328	71,361	%76,242
Csíkszék	Scaunul Ciuc	115,612	14,113	100,088	%86,57
Udvarhelyszék	Scaunul Odorhei	121,586	2,187	118,866	%97,80
Gyergyószék	Scaunul Gheorgheni	88,999	29,598	58,107	%65,29
Marosszék	Scaunul Mureş	281,176	99,051	168,130	%59,80
Bardócszék	Scaunul Miclosoara Bradut	25,175	1,854	21,708	%86,22
TOPLAM		808,739	175,796	612,043	%75,68

Tablo 1. Kadim Sekel şehirlerinin toplam nüfusları ve bu nüfusun etnik dağılımı⁴²⁹.

Macar ve Sekeller'in 1930 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre Erdel toplam nüfusu içindeki payları 430 %89 Miercurea-Ciuc (Macarca Csikszereda) bölgelerinde ağırlık kazanmıştı. Bundan başka; Zalău (Macarca Zilah)'da bu oran %71,1, Târgu Mureş (Macarca Marosvásárhely)'de 65.8, ve Cluj-Napoca (Macarca Kaloşvar)'da %53.3' idi bu durumda 1930 yılı sonuçları güncel verilerle birlikte düşünüldüğünde Rumen hükümetinin Sekelistanda takip ettiği iskan siyasetini göstermesi açısından son derece önemlidir⁴³¹.

D. ONLUK DÜZEN VE KÖY YAPISI

Macarca “*falva*” köy manasında olup bizim köy tasavvurumuzdan farklı, daha küçük yapıya karşılık gelir. Köyler her on onluğun birleşmesiyle meydana gelirdi. Bir onluk, on farklı ailenin bir bahçe etrafında yanyana adeta bir kale şeklinde, du-

⁴²⁸ Verilen Toplam sayımın içinde Sekeller ve Macarlar birleştirilip yalnızca *Macar* olarak kabul edilmiştir. Bundan başka Toplam nüfustan Macar ve Romen nüfusu dışında birde göçebe çingeneler ve sayıları düzineleri geçmeyen muhtelif milletlerden bazı aileler olup, bunlar 8 Sekel şehri ve bunlara bağlı ilçelerin nüfus dağılımlarını gösteren tablolarda da zikredeğer görülmemiştir.

⁴²⁹ Székely Nemzeti Tanács, *Székelyföld Autonómia Statútuma*, T3 Kiado, Sfân-tu Gheorghe 2009, s. 64. Ayrıca bu Şehirlerin tüm ilçelerine ait nüfus dağılımları için Ekler bölümündeki *Tablo ve Grafikler*'e bakınız.

⁴³⁰ Bu sayımda Romanya sınırları içindeki Sekel nüfusu 538,700 kişidir. Eberhardt, *Ethnic Groups and Population*, s. 301.

⁴³¹ Bu nüfus sayımının genel sonuçları için bkz. Eberhardt, *Ethnic Groups and Population*, s. 290-308.

varları dışı, hane kapıları bir avluya bakacak şekilde sıralanmasıyla oluşurdu. Yalnızca bir girişi olan, bir avluya açılan 10 ev, müşterek olarak bir bahçeyi kullanılırdı. Bu usul Sekelleri saldırılara karşı korunmak amacıyla tatbik olunmuştur. Böylece her aile karşılaştığı taarruz karşısında komşuları olan diğer dairelerle yardımlaşabilmekteydi⁴³².

Onluklar aileleri dış saldırılardan koruduğu gibi Sekel toplum yapısını da son derece kuvvetlendirmiştir. Birlikte büyük bir aile gibi yaşayan Sekeller daima yardımlaşan ve birbiriyle sıkı bağları olan bir yapı kazanmışlardı.

Her on onluğun birleşimi bir köyü meydana getirir. Her köyde bir kilise vardır. Bu kiliseler genellikle imece usulüyle yapılır. Her kilise aynı zamanda temel eğitimin verildiği bir okul vazifesi de görmektedir.

E. SEKEL ULUSAL MECLİSİ

Bilinen en eski tarihlerinden buyana Sekeller boy ve kabilelerin müşterek mutabakatları sonucu seçilmiş bir bey tarafından idare ve temsil olunurlardı. Sekeller kendilerinin seçmiş oldukları bu Bey'e itaatte kusur etmezler, aldığı karara riayet ederlerdi. Bu durum Macar krallığı döneminde de aynı şekilde devam etti. Macar krallığının sonuna kadar her Macar hükümdarın cülüsü münasebetiyle yapılan taç törenine mahiyetiyle katılan Sekel bey'i birnevi vergi sayılabilecek armağanlarını krala sunuyordu. Buna karşılık her Macar kralıda Sekel Beyinin temsil ve idare hakkını saygıyla tanıyor ve koruyordu.

Erdel prensliğinin teşekkülüyle de bu usul bir süre daha değişmeden devam etti. Macar ve Erdel krallarının tayin ve azli için kurulan Diyet Meclisinde Erdel'in üç ahalisini temsilen katılan beyler arasında Macar ve Saslar'ın yanında Sekeller de vardı⁴³³. Bu sebeple Erdel siyaseti üzerinde önemli rey hakları olan Sekeller büyük

⁴³² Doğan, *Atıla'nın Torunları*, s.35.

⁴³³ Bu üç ahali Erdel hakkında büyük söz sahibiydiler. Çoğu zaman Osmanlı belgelerinde doğrudan Macar, Sekel ve Sas beylerine yer verilmişti. Bunun bir örneğini görmek için bkz. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III, s. 71.

devletler tarafından da göz ardı edilemiyorlardı. Osmanlı Devleti Erdel prensliğiyle ilgili Ferman, Emirname vb. gibi yazışmalarda birçok kez Macar, Sas ileri gelenleri gibi Sekel beyini de muhatap almıştı. Erdel, Mohaç savaşından sonra Avusturya ve Osmanlının üzerinde hâkimiyet kurmak için çatıştığı stratejik bir bölgeydi. Bu sebeple Diyet Meclisinin vereceği kararlar son derece mühimdi. Saslar tarihi ve etnik birliklikleri olan Avusturya imparatorluğundan yana tavır alırlarken Macarlar'ın büyük çoğunluğu Osmanlıdan yana olmakla birlikte bir kısmı da Avusturya imparatorluğunu desteklemekteydiler. Bu durumda hemen hemen eşit olan oylamalarda belirleyici oy hakkı Sekellere aitti. Zira Sekeller'in desteklediği güç Erdel'in kaderi üzerinde son derece mühimdi. Gerçi Osmanlı Devleti askeri ve siyasi kudretiyle kendi menfaatlerine uygun kararlar alınmasını salasada Osmanlı Devleti'nin zayıflamasıyla bu durumun önemi daha çok ortaya çıktı.

İlerleyen zamanlarda Erdel'de uzun süren savaşlar, Prenslığın sık sık Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında el değiştirmesi ekonominin bozulmasına sebep oldu⁴³⁴. Bilhassa ziraat ve hayvancılıkla uğraşan Sekeller ilave vergilerle iyice ezildi⁴³⁵. Bu Ağır vergilere karşı çıkan 1434 ve 1514 köylü Sekel ayaklanması kanlı bir şekilde bastırıldıktan sonra Sekeller üzerindeki büyük imtiyazlar gibi Sekel beylik makamı da son buldu.

Yakın zamana kadar resmi ya da gayri resmi, siyasi veya sivil bir teşkilatlanmadan uzak varlıklarını devam ettiren Sekeller 2003 yılında, kendi aralarında milli dayanışmayı meydana getirmek amacıyla bir Platform oluşturdular⁴³⁶. Bu yeni birlik 1989 Romanya devrimiyle gelen bazı özgürlüklerin neticesiyle 1990 yılında kurulmuş Sekel Gençlik Formu (*Forum of youth Szeklers*)'nun daha tertipli ve teşkilatlı haliydi⁴³⁷. Böylece Sekel Gençlik Formu'nun oluşturduğu temel üzerine büyük bir teşkilatlanma ağına sahip Sekel Milli Meclisi (*Székely Nemzeti Tanács*) 16 Ekim

⁴³⁴ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 42, 45.

⁴³⁵ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 42-45.

⁴³⁶ Áron Cöceancig, "The Szekler Identity in Romania after 1989", *Revista de Stiinte Politice*, 46, Craiova 2015, s. 222.

⁴³⁷ Cöceancig, "The Szekler Identity", s. 222.

2003 tarihinde kurulmuş oldu⁴³⁸. Meclis'in ilk başkanı József Csapó oldu. İstifa ettiği 2006 yılına kadar görevini deva ettiren Csapó'nun yerine Şubat 2008 tarihinde Izsák Balázs seçildi. Balázs, görevine halen devam etmektedir⁴³⁹. Sivil toplum kuruluşu statüsünde olan Meclis, lider, lider yardımcısı, il temsilcilikleri ve üyelerden meydana gelmektedir. Sekel Milli Meclisi'nin idari yapısı şöyledir;

Başkan	Başkan Yardımcıları	İl Temsilcileri		Sekreterya
		İl	Başkan	
Izsák Balázs	Benkő Emőke	Udvarhelyszék	Béla Incze	Pál Nagy Árpád Andrássy Lajos Dancs Aladár Bod Dávid Veress Imre András
	Borsos Géza	Gyergyózzék	Károly Czirják	
	Ferencz Csaba	Sepsiszek	Barna Benedek	
	Fodor Imre	Kézdiszek	László Bakk	
	Gazda József	Marosszek	Imre Fodor	
	Kónya Ádám	Csíkszek	Csaba Ferencz	
	Szász Jenö	Bardoc-Miklósvárszek	Miklós Szabó	
	Tulit Attila	Orbaiszek	Botond Ferencz	
	Farkas Csaba			
	Fazakas Imre			

Eski zamanların Beyi gibi Sekel Meclis başkanı da Sekeller tarafından saygı duyulan ve kararlarına riayet edilen bir liderdir. İsteğe bağlı bir kurultay seçimiyle azl ve tayin edilen başkan ve diğer temsilciler gerekli görülmediği takdirde görevlerini süresiz ifa ederler. Sekel Milli Meclis'i 1 başkan 10 başkan yardımcısı 8 il temsilcisi ve bu illere bağlı ilçe temsilcileri olmak üzere toplam 156 üyeden meydana gelmektedir. Kendilerini Sekel halkının ortak ve hür iradesinin temsilcileri olarak gören Meclis başkanları ulusal ve uluslararası arenada Sekeller'i temsil eden tek kuruluştur.

⁴³⁸ David Turnock, *Aspects of Independent Romania's Economic History with Particular Reference to Transition for EU Accession*, Ashgate Publishing, Farnham 2007, s. 86.

⁴³⁹ James W. Scott, *De-coding New Regionalism: Shifting Socio-political Contexts in Central Europe and Latin America*, Ashgate Publishing, Farnham 2009, s. 240.

Kendi amaçlarını; öz yönetim (Otonomi=Muhtariyet), Sekel haklarının iyileştirilmesi, siyasal ve sosyal hakların daimiliğini sağlamak olarak özetlerler⁴⁴⁰. Sekel Milli Meclis'i Sekeller hakkında tamamen yasal ve makul taleplerin arkasındadır. Sivil bir örgütlenme olan Meclis siyasal faaliyetlerden tamamen uzak bir yol izlemektedir⁴⁴¹. Bu amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla uluslararası arenada destek arayışlarında olan Meclis, Macaristan'daki milliyetçi söylemleriyle dikkat çenen *Jobbik* partisi ve Türkiye'deki bazı milliyetçi çevreler dışında hiçbir yardım ve destek görmemektedir. Bu mesele hakkında Meclis başkanı Sayın Izsák Balázs şöyle diyor; “*Avrupada faaliyetlerimizi gerçekleştirmek için giriştiğimiz yardım arayışlarına hiçbir müspet cevap bulamadık. Eminizki Sekel bayrağında⁴⁴² Ay ve Güneş⁴⁴³ yerine Haç veya Hristiyanlığın sembollerinden biri olmuş olsaydı bizim Avrupa Birliği bizim özerkliğimizi belkide çoktan kabul etmişti.*”

Buna paralel olarak Sekel Meclisi'nin il yapılanmasında görev alan sayın Dr. Éva Szász Baróthyne ise ; “*Biz biliyoruz ki Sekellere tek destek Turan devletlerindeki kardeşlerimizden var. Biz belki aynı ulus değiliz ama atalarımız iki akraba kavimden teşekkül etti. Biz Tuğrul siz Bozkurt'sunuz, umarım Bozkurtlar, Erdel'in Tuğrul'una yardım eder ve Tuğrul ayağındaki prangalardan kurtulup kardeşi bozkurt gibi hür ve müstakil yaşar*” diyerek Türkler ve Sekeller hakkında, Sekeller'in Türklüğe bakışını⁴⁴⁴ yansıtan ve Türkiye'ye besledikleri sevgi ve umudu ortaya koyan ifadeler kullanıyor.

⁴⁴⁰ Sekeller'in ve Dolayısıyla Sekel Milli Meclisi'nin milli talep ettikleri hakların tümü için bkz. Székely Nemzeti Tanács, *Székelyföld Autonómia Statútuma*, T3 Kiado, Sfân-tu Gheorghe 2009.

⁴⁴¹ Tanács, *Székelyföld Autonómia Statútuma*, s. 3.

⁴⁴² Sekeller gökmavi üzerine, sağdan sola altın sarısı bir şerit, bu şeritin üstte kalacak kısmına beyaz ay ve sarı güneş figürünün olduğu bir bayrağa sahiplerdir. Proto-Macar inançlarından ilham alarak oluşturulan bu bayrağın dini önemi Hristiyanlıkla birlikyte yokolmuş, sembolik bir öneme sahip simgesel manada görülür hale gelmiştir. Günümüzde de Sekeller'in milli değer atfettiği önemli unsurlardandır. Günümüz Sekel bayrağı için bk. *Ekler, Şema ve Resimler*, Resim 11.

⁴⁴³ Eski Türk inançlarında güneşin mutlak egemen olduğuna inanılırdı. VI. asır müelliflerinden Menander, Türklerden söz ederken “ Her ne kadar toprağa, suya ve ateşe saygı göstermekle birlikte yine evrenin yaratıcısı tek tanrıya inanırlar” der. Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 51.; Özellikle Kuzey bozkır göçebelerinde güneşe tapma oldukça yaygındır. Rásony, *Tarihte Türklük*, s. 53.

⁴⁴⁴ Ünlü Sekel Tarihçi merhum Gyula Kadar Türk-Sekel soy birliği hakkında şunları ifade ediyor; *Türk (Hun)-Sekel köklerini inkâr etmeye gerek yok. Macarlara bağlandığımız dönemde onlarla eşit*

F. EKONOMİK HAYAT

Sekeller arasında yaygın olan ekonomik faaliyetler arasında dokumacılık, örmecilik, ağaç işçiliği, seramikçilik, demircilik, tarım ve hayvancılık en başta gelir.

Sekeller en eski zamanlardan beri Hayvancılık ve Tarımla uğraşır, bununla geçimlerini sağarlardı⁴⁴⁵. Sekeller en eski zamanlardan beri Ortaçağ'ın belkide en büyük gelir kaynakları arasında olan büyük Tuz madenlerine sahiptiler. Maroş çevresinde bulunan Tuz mağaralarına sahip olan Sekeller orta Avrupada başka tuz madeni olmadığı için çok önemli bir değere sahiptiler⁴⁴⁶. Uçsuz bucaksız çayırları ve bereketli topraklarıyla bu bölgenin olmazsa olmazlarında olan hayvancılık ve tarım Sekelleri toprağa dayalı bir millet yaptı.

Sekeller arasında at yetiştirme önemli bir faaliyettir. Sekel atları umumiyetle küçük boydadır. Atı daha çok binek hayvanı olarak kullanırlar. Önceki dönemlerde her onluk yerleşim birimi içerisinde yer alan ailelerin savaşta kullanmak için yetiştirdikleri ayrı atları vardı. Macar ordusunda kullanılmak üzere her kralın taç merasiminde vergi karşılığı at verirlerdi. Savaş için eğittikleri atlara günlük hayatta kullanım için binmeyen Sekeller onları ayrı bölümlerde besler ve sadece talim için binerlerdi⁴⁴⁷. Hatta Sekel süvari gurubunu teşkil eden *löföler* Sekel ordusunun en ünlü sınıfı idi⁴⁴⁸. At etinden de istifade eden Sekeller yiyecek olarak daha çok savaş atı olamayacak taylardan istifade ederlerdi. Sekellerde diğer Türk boylarında görülen kımız geleneği yoktur⁴⁴⁹.

Macar hükümdarlarının taç giyme törenlerinde her Sekel evinden alınan bir baş öküz ve bir at Sekellerin ekonomik manada hangi mevkide oldukları konusunda bilgi vermesi açısından mühimdir.

haklara sahip olarak birleştik. Öyleki özgün düşünce tarzımızı, geleneklerimizi köklerimiz ve tarihimizi en yakın zamana kadar muhafaza edebildik. Beder, Türkiye'ye Seyahat, s. 6.

⁴⁴⁵ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 47-48.

⁴⁴⁶ György Lukácsy, "Erdély Sója", <http://magyarkonyhaonline.hu/alapanyagok/az-erdelyi-sonyomaban>, Erişim tarihi; 03.07.2017.

⁴⁴⁷ Doğan, *Atillanın Torunları*, s. 48.

⁴⁴⁸ Bk. Gyözö Somogyi, *Warriors of the Hungarian Frontier 1526 - 1686 - Végvári vitézek*, HM Zrínyi Nonprofit Kft, Budapest 2014.

⁴⁴⁹ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 48.

II. KÜLTÜREL HAYAT

A. DİN VE İNANIŞLAR

Bozkır insanının dini ona heybetli ve erişilmez görülen, sığıyla olgunlaşmış yandığı sarı güneş, altında yaşadığı mavi gökyüzü ve gece yolunu aydınlatan parlak ay idi. Bir göçmen bu varlıklara yücelik vermekle birlikte onları kendi tasavvurunda kutsallaştırmıştı da. Bu erişilmez yücelikteki kutsalların yeryüzündeki elçileri Kamlar ve Kutsal ruh hüviyetine bürünmüş Geyik at ve kartal idi⁴⁵⁰. Bu iki hayvan eski Türkler tarafından da önemli sembollerdendi. Mesela; Cengiz Han destanında Kurt gökleri, Alageyik ise yerleri temsil ederdi⁴⁵¹. Macar-Sekel efsanelerinde geyik önemli bir sembol olup kökeni Hun geleneklerine dayanıyor olmalıdır. Geyiğin Şamani inanişta da oldukça önemli bir yeri vardır. Kuzeybatı Sibiryadaki Samoyedler arasında bu inaniş biraz daha belirgindir. Bunagöre her Şamanın bir geyiği vardır⁴⁵². Bu geyiklerin herbirinde bir ruh vardır. Geyik ölünce Şamanda ölür. Ölen Şaman'ın mezarına geyiğin boynuzu dikilirdi⁴⁵³.

Macar ve Sekeller arasında büyük kutsallığı olan bir başka varlık ise ateşti. Eski Macar-Sekel inancına göre Kamlar; doğa olayları, felaket ve afetler, kötü ruhlar, hastalıklar ve ölümlerle ilgili meselelerle baş etmek için İstenség⁴⁵⁴(=Ulu Tanrı) tarafından elçi olarak gönderilmiş kişilerdi. Sekellerin bir nevi ululuk atfettikleri Kamlara başvururlar, onlardan yardım dilerlerdi⁴⁵⁵.

Şamani inanişın bir yansıması olarak Sekellerde halen tatbik olunan çaput asma, kurşun dökme, atalar ruhu gibi mefhumlar Sekel inanişında önemli mevki

⁴⁵⁰ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 13.

⁴⁵¹ Ögel, *Türk Mitolojisi*, II., s. 103.

⁴⁵² Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, s. 96.

⁴⁵³ Ögel, *Türk Mitolojisi*, II., s. 109.

⁴⁵⁴ Sekeller Tanrıya *İstenség* derler. Onların inançlarına göre Macarca; Isten széke, Romence; Scaunul Domnului adını verdikleri devasa bir dağ vardır. Bu dağ Türkçe "*Tanrının oturduğu yer*" yahut "*Tanrı tahtı*" anlamına gelir. *İstenség* bu dağda oturur. *Isten széke* Vásárhely'ye yaklaşık 70 km uzaklıkta devasa kayaların bulunduğu heybetli bir dağdır. Güneybatısında Kelement Dağları'nın bulunduğu 1381 metre yükseklikte olup, çok eski zamanlardan beri Tanrının ikametgâhı (birebir Türkçe karşılığı Tanrı dağı) olarak bilinmektedir. Bu dağ, Uygur kültüründeki *Kutlu dağ*'ın Sekellerdeki eşdeğeri sayılabilir. Kutlu dağ için bkz; Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, s. 73.

⁴⁵⁵ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 13.

işgal eden değerlerdir. Onlar arasında halen varlığını muhafaza eden ve Sekellerce tatbik olunan suya kurşun dökülerek bakılan fallar sayesinde kişiye büyük bir şansın geleceğine inanırlar⁴⁵⁶. Atalarına ve ata ruhlarına büyük minnet ve saygı duyan Sekeller 1 Kasım gününü ölülerini ve atalarını anma günü olarak değerlendirirler. Bununla alakalı olarak varsa mezarlıklar ve anıtlar yahut kendilerinin uygun bulunduğu bir mekânda (ki buralar umumiyetle ya yüksek bir tepe, ya da ihtilalcilerinin savaştığı sahalarda olur) ilahiler söyler ve dualar okur, çaput asmak ve çiçek bırakmak suretiyle atalarını yâd etmiş olurlar.

Genellikle Türk kavimlerinde rastlanılan dini inanışlar eski Sekellerde de mevcuttu. Ruhları, evde her daim yanar halde tuttıkları ocak başında ettikleri kurbanlarla huzura kavuşacağına inanırlardı⁴⁵⁷. Ölülerini hususi eşyaları ve atlarıyla defnedilerdi⁴⁵⁸. Birçok Sekel mezarında at ve kılıçlarıyla defnedilmiş kalıntılara rastlanmıştır. Dünya milletleri içinde tanrı'yı kendilerinin kabul eden iki ulus vardırki bunlar Türkler ve Macarlardır. Zira sadece Macarlar ve Türkler bu ifadeyi kullanırlar. Orhun abidelerinde bahsolunan *Türk Tanrısı* Sekel ve Macarlar tarafından da kullanılır⁴⁵⁹. Bundan başka Sekel-Macar kültüründe kullanılan bazı deyim ve ifadeler Türk kültürünün derin izlerini taşıması açısından son derece önemlidir. Mesela bir Sekel'in bir planı hüsrarla sonuçlanırsa plan için "*kutba esett*" yani "*kuyuya düştü*" derler. Bunun Türklerdeki karşılığı "*suya düştü*"dür. Macar ve Sekeller tıpkı Türklerde olduğu gibi bir lisan için "*konusuyorum*" demezler "*biliyorum*" derler⁴⁶⁰. Diğer uluslar ise bunu "*konusuyorum*" (*I am speak=konusuyorum* gibi) derler. Ayrıca hızlı ve telaşla bir iş yapan birini gördüklerinde ona "*Ardından Tatar mı kovalıyor!*" derler⁴⁶¹. Bunu Türklerdeki karşılığı "*Ardından Atlı mı kovalıyor!*" sorusudur. Bir olayın ardından çok zaman geçip unutulması hakkında Sekeller "*Olt ırma-*

⁴⁵⁶ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 47.

⁴⁵⁷ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s.14.

⁴⁵⁸ Kiszely, *A Magyar Nép Östörténete*, s.131-132.

⁴⁵⁹ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 153.

⁴⁶⁰ Aynı yer.

⁴⁶¹ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 35.

ği⁴⁶²ndan çok su aktı” derken⁴⁶³ Türkler “köprüünün altından çok sular aktı” deyimini kullanırlar.

Önceleri yuğ törenleri⁴⁶⁴ ve ziyafetlerle ölülerin ruhlarının rahatlatılacağı düşüncesi hâkimdi⁴⁶⁵. Hristiyanlıkla beraber bu adetlerde değişti. Bunun yerine ölenin ruhu için zirai ürünler dağıtılmaya veya kiliseye bira, zahire vs. bağışlanmaya başlandı⁴⁶⁶.

Sekel siyasi tarihiyle alakalı bilgilerin kıtlığı gibi onların sosyo-kültürel, örfi ve dini meselelerinde de mufassal bilgi sahibi değiliz. Bu konular hakkında bilgi sahibi olmak isteyenler Sekel yaşantılarından ve tarihi olaylar sonucu ortaya çıkan olgulardan hareketle bazı tahminlerde bulunabilirler.

Erdel, Macarların yurt kurması zamanında Sekel yurdu olduğunu ve bunların Avar bakiyeleri olduklarını yukarıda izah etmiştik. Macarlar bölgeye gelip Sekeller onlara tabi olunca Macarlar henüz kendilerine yeni katılmış olan Kabarları Sekeller’in yaşadıkları bölgeye eski Erdel’e ve Polonya civarına yerleştirdiler. Böylece Hazar Yahudiliğinin bazı inançları buralarda yaşam alanı buldu.

Daha sonra Kral Geza (970-997) ve I. István (Vajk) (997-1038) dönemlerinde Hristiyanlığın kabulüyle birlikte halkında Hristiyanlığı benimsemesi için bir dizi uygulamalara girişildi⁴⁶⁷. Bu dönemde Macar-Sekel Hristiyanlığı uzun bir süre zahiri boyutta kaldı. Vaftiz edilip ad değişikliği olsa da bu kişilerin büyük çoğunluğu samimi ve hakiki Hristiyan olmuyor, eski inanç ve akidelerini devam ettiriyorlardı⁴⁶⁸.

⁴⁶² Sekelistanda önemli nehirlerden birinin adı.

⁴⁶³ Beder, *Türkiye’ye Seyahat*, s. 52.

⁴⁶⁴ Buna göre; Ölü evinde yas tutmak önemli Sekel adetlerindedir. Ölü evine komşu hanımları gelir muhtelif yas türküleri okumak suretiyle ağıtlar yakarlar. Bu ağıtlar genellikle yaradana yakarış ve sitem şeklinde olur. Ağıt için gelen bu kişiler karalar giymeye özen gösterirlerdi. Çünkü kara renk, Sekel ve Macar adetlerine göre en önemli yas alametlerindedir.

⁴⁶⁵ En eski Türk cenaze adetlerinden olan bu düşünce tamamen Türk özellikleri taşımaktadır. Türklerde cenaze ve yuğ törenleri için bkz; Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, 2007, s. 90.

⁴⁶⁶ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 14-15.; Sekel kültüründe önceleri ölüünün ruhu için umumiyetle komşular tarafından hazırlanan yemek (Gulaş, Sarma vb.), çörekler ve bazen Şarap verildi.

⁴⁶⁷ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s.14-15.

⁴⁶⁸ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s.22.

Din değiştirmeler ikna yoluyla değil zorla olduğu için I. István'ın ölümüyle beraber dinden dönmeler ve Şamanlığın tekrar yükselişi kaçınılmaz oldu. István'ın bu baskıları Macar ulusunu sadece şekilde Hristiyan yapmıştı. Halk manada ve özde, amelde ve itikatta hala Şamanlığı sürdürmekteydi. Bu durum ancak birkaç neslin gelip geçmesiyle tam manasıyla deęişebildi⁴⁶⁹.

I. István Hristiyanlığın halka kabulü, Şamanlıkta ısrar edenlerin direncini kırmak için büyük bir iskân siyaseti izlendi. Diyebiliriz ki Macaristan'ın Macarlıkla beraber idareleri altında bulunan Peçenek, Bulgar ve sonraki zamanlarda Kumanlar'ın Hristiyanlık kültürü dairesi içinde erimelerine sebep olan en büyük amil işte bu iskân siyaseti idi. Zaten kralın bunu uygulama amacı da bunu gerçekleştirmektir. Bu sebeple günümüzde Kuman, Sekel, Peçenek adlarından gelen yer isimlerinin Macaristan'ın birbirinden uzak ve ilgisiz köşelerinde olmasının yegâne sebebi bu politika sonucu parçalara ayrılarak iskân edilmiş olmalarıdır.

Şamanlığı devam ettirmeye çalışanlar zamanla zayıfladı ve akabinde yok olup gitti. Ancak Şamanlığın izleri hiçbir zaman tam manasıyla Macar ve Sekeller'in üzerinden silinip kaybolmadı. Şamanî inanç her ne kadar Hristiyanlığın tesiri ile yok olmaya yüz tuttuysa da XV. asırda meydana gelen Kuman akınlarıyla birlikte Macarlar ve bilhassa Sekeller arasında yeniden güç kazanmaya başladı. Bunlara ek olarak iskân ettirilen Macar, Peçenek, Bulgar ve Sekel yerleşimlerine dahi bazen Slav, Alman ve Rumenler yerleştirilmek suretiyle tamamen zayıflamaları sağlandı.

Günümüz Sekelleri büyük çoğunlukta Unitaryan⁴⁷⁰ olup bölgesel farklılıklardan dolayı Katolik ve Protestan inanca sahip Sekellerde mevcuttur⁴⁷¹. Kesinlikle Ortodoks inanca mensup Sekel yoktur. Sekel kiliselerinde, Hristiyan kiliselerinin tamamında V. asırdan beri adet haline gelmiş Altar⁴⁷² kısmı mevcut değildir.

⁴⁶⁹ Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s.22.

⁴⁷⁰ Bu mezhep Hristiyanlıktaki 3 lü inancı reddedip Allah'ın tek olduğu düşüncesinde olan Sekel kökenli bir mezheptir.

⁴⁷¹ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 221.

⁴⁷² Altar, Hristiyan kiliselerinde kibleyi gösteren yarım daire şeklindeki çıkıntı kısmıdır. Bu çıkıntılar her kilisede doğuya bakacak şekilde inşa edilir. Bkz; Ahmet Göç, "Kible" mad., *DİA*, c.25, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2002, s. 365.

Sekeller kutsal saydıkları yerlere hac ibadetleri yaparlar. Sekeller içinde ilk hac John II. Zsigmond Zápolya'nın 1567 yılında Sekelleri Katolikliğe çekmek amacıyla Csíksomlyó⁴⁷³ da yapıldı. Ondan sonra her yıl bu vazife Sekeller ve Macarlar tarafından ifa edilir hale geldi⁴⁷⁴.

Hac, belli bir yerden başlamak suretiyle kutsal mekâna yürümeyle olur. Genellikle Cuma sabahı erken saatlerinde başlayan bu ayin uzun bir yürüyüşle ilahiler ve dualar eşliğinde devam eder⁴⁷⁵. Daha çok bir doğa yürüyüşü havasında geçen bu hac sonunda katılımcılar papazlar önderliğinde dualar ederek dağılırlar. Çoğunlukla üç gün süren bu etkinlikler için birçok tur şirketi hac faaliyeti sürdürmektedir. Madefalva⁴⁷⁶ anıtına gelip dua edip çelenk koyar ve Meryem Ana heykeli önünde bir ayinle dağılırlar⁴⁷⁷.

Macarlar Karpatlara gelmeden evvel tamamen Türk kültürüne göre şekillenmiş bir tarzda yaşıyorlardı. Yaklaşık olarak üç asır Türk kültürü altında şekillenen Macarlar bu süre içinde hiç kuşkusuz en çok Hazar kültür çevresinde yaşadılar. Macar kabile reisleri ise birçok Hazar geleneğini kabul ettikleri için Macar asilzadeleri de hâkim kültür olan Hazar dini-kültürel özelliklerini benimsemiş oldu. Macar hane-dan ailesine de sirayet eden bu özellik yarı Şaman yarı ilahi bir Musevilikti. I. István'ın yeğeni Aba(Aba)⁴⁷⁸ Samuel (990-1044) adından da anlaşılacağı üzere bir

⁴⁷³ Burası Rumence adıyla Miercurea, Ciuc şehrinin 3, 5 km kuzey doğusunda Şumuleu çayının kenarındaki üç tarafı ormanla çevrili yüksek ve geniş düzlüktür.

⁴⁷⁴ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 87.

⁴⁷⁵ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 86-87.

⁴⁷⁶ Madefalva (Rumence *Siculeni*) nın Sekellerce kutsal sayılmasının nedeni 7 Ocak 1764 yılında Avusturya ordusunun zulüm, tecavüz ve katliamlarına karşı çıkan ufak çapta bir ayaklanmada öldürülen Sekellere duydukları saygı ve minnetten ileri gelmektedir. Burada birçok kişi elleri, burunları ve kulakları kesilmek suretiyle işkence edildi.

⁴⁷⁷ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 87.

⁴⁷⁸ Türk ailesinde akrabalık gösteren isimler arasında çeşitli manalara gelen Apa, Devlet idaresinde bir ünvan olarak da görülmektedir. Orhun kitabelerinde Tonyukuk'un ünvanları sıralanırken "*İnançu Apa Yargan Tarkan*" şeklinde geçmektedir. Çin kaynakları buradaki "*Apa Tarkan*" için "*başkumandan*" yorumunun yapılabileceğini göstermiştir. Kuman-Kıpçaklarda ve Oğuzlarda sıkça kullanılan bu ünvan 935 yılında Çin'e gönderilen Uygur elçilerinden Kül Buyruk "*Apa*" ünvanına sahipti. Donuk, *Unvan ve Terimler*, s.2.

Musevi idi⁴⁷⁹. Bundan başka I. Andras'ın oğlu kral Solomon da Museviliği benimsemişti.

Hazarlardan ayrılan Kabarlar gibi, Macarların batıya göç etmesiyle birlikte yıkılışa geçen Hazarlar dağıldığında birçok kabile Macar coğrafyasında varlığını devam ettirdi. Hatta Macar ordusunda görev yapan Hazar askerleri bile vardı⁴⁸⁰. Polonya ve Erdel Hazar Yahudilerinin en çok yerleştikleri yerler oldu.

Macar halkı Macaristan'a göç ettikten sonra eski Şaman inanışlarını devam ettirdiler. Bu arada kabile liderleri ve Arpad hanedanlığı kısmen Yahudi Şaman bir dine mensup idi. Doğu Avrupa'da Hristiyanlığın tesiriyle zamanla yönetici ve bazı kabile şefleri Hristiyanlığı kabul ettiler. Böylece Macarların kadim dinlerini yok edecek en önemli dönüm noktası meydana geldi.

Bundan sonra siyasi gelişmelerle Hristiyanlığı kabul eden Kral ve onun zorlamasıyla iki üç nesil sonrasında tüm Macarlar Hristiyanlığa girmiş bulundu. Bu durum kolay ve hızlı olmadı. Dinlerini değiştirmek istemeyen, otoritenin dayatmalarına karşı koyan halk bazen katliama maruz kaldı⁴⁸¹. Şamanlar öldürüldü. Şamanlık ve gök tanrı inancına ait gelenekler yasaklandı⁴⁸². Böylece Şamanlık yok olmaya mecbur kaldı. Bu dönemde sadece Erdel'deki Sekeller eski inançlarını bir süre daha devam ettirebildiler.

Macarların eski Gök Tanrı inancı halen varlığını devam ettirmiyor olsada, Sekeller arasında Gök Tanrı inancının izlerini ortaya koyan bazı inanışlar mevcuttur. Günümüzde Sekeller'in birçoğu tabiat ve atalar ruhu ile ayakta duran Sekeller'in ancak bunlara saygı ve bağlılıkla tekrar güçleneceğine inanmaktadır. Bunun bir benzerini Sekel Meclis başkanının şu ifadesi ortaya koyuyor; Bilgeliğin yoluna gidecek tek güç atalarımızın ruhudur. Biz onlarla kurtuluşa ereriz. Tıpkı tarihteki Şamanlar ve büyük savaşçılar gibi.

⁴⁷⁹ Ehrental, *Szekely Origins*, s. 128.

⁴⁸⁰ Şerif Baştav, "Kalizler, Hazarlar ve Macarlar", *Türkiyat Mecmuası*, Maarif Matbaası, C.VII, İstanbul 1942, s.351. s.351-356.

⁴⁸¹ Beder, *Türkiye'ye Seyahat*, s. 83.

⁴⁸² Rásony, *Erdelde Türklüğün İzleri*, s.5.

Macarlar yedi Macar kabilesi hakkında yedi önemli ruhu temsilen yedi kavramın sembolü olduklarını düşünmektedirler. Buna göre akıl, bilgelik, düzen, sabır, sevgi, adalet ve merhamet bu yedi kabilenin ruhi karşılıklarıdır. Bu inanış bile Şamanlığın etki ve tesirinin ortaya konulması için önemli bir örnektir. Eski Macar din adamları doğaüstü güçleri olan ruhani liderlerdi. Onlar seçilmiş, güvenilir bilgili ve âlim kişilerdi. Sekel halk düşüncesinde Şamalar hala tüm Sekel nesline gözcülük ve koruyuculuk yapmaktadır.

Çaput asma Sekeller arasında kökünün eski Şamanist inançtan geldiğine şüphe olmayan bazı inançlar vardır. Bunlardan biride çaput asmaktır ki hemen her Sekel, bilhassa Sekel hanımları bazen bir ağaca, bazen mezar balbalına veya bir anıta bez bağlar dilek dilerler. Ağaçlara bez bağlama âdeti eski Türk inançlarındandır. Başkırdlar da her kabilenin ormanda kutlu bir ağacı vardı ve her kabilenin ağaçlarının içinde o kabilenin özü, kabileyi ayakta tuttuğuna inanılan bir kuş tünerdi. Abdülkadir inan'a göre; Ağaçlara bez bağlama, kıl, tüy gibi nesnelere asma işte bu inanışın günümüze yansıyan akisleridir⁴⁸³.

B. SEKEL ÖRF VE ADETLERİ

Macarlar ve Sekeller arasında her yıl Mart ayının 21. Günü “*Tavaszi Napéjegylenlőség*” dedikleri Türk dünyasında Hıdrellez, Nevruz şenlikleriyle eşdeğer Bahar şenlikleri yapılır. Bu tarihte toprak, hava, su ve hatta doğan güneş bile yeni bir kisveye bürünüp, bereketle temizlendiğine inanılırdı. Bu inanış doğrultusunda Sekel delikanlıları genç kızları (onların tabiriyle çiçekleri) ellerine aldıkları su kovalarıyla ıslatırlar. Zira Sekel ve Macar geleneklerinde kız veya kadın doğanın insanoğluna en büyük armağanı, tabiatın insandaki tezahürü sayılmaktadır.

Ölümler günü olarak kabul ettikleri 1 Kasım günü kabir ziyareti yaparak ölü ruhu için mum yakılır. Önceleri sadece Katolikler arasında yapılan bu Hristiyan âdeti günümüz sekelleri arasında umuma sirayet etmiş bir gelenek haline gelmiştir⁴⁸⁴.

⁴⁸³ Ögel, *Türk Mitolojisi*, II, s.175.

⁴⁸⁴ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 47.

Köylerde ölüm günü, ölü evi veya ölünün bir yakınının evinde ölenin ruhu için yemek verilir. Şehirlerde ise halka şarap ve ekmek dağıtılır.

Hristiyanlık adetlerinden biride paskalya törenleridir. Bu dönemde muhtelif eğlenceler tertiplenir. Büyükler ve akrabalar ziyaret edilir. Haşlanmış yumurtalar renkli renkli boyanır, süslenip ve hediye edilirdi⁴⁸⁵. Paskalya bayramı, ilkbaharın gelişi ile kutlanmaktadır. Bu gelenek, her ne kadar Hristiyan âdeti olarak görünüyorsa da eski Türk inançlarıyla doğrudan ilişkilidir. Eski Türk inançlarından kaynağını alan bu gelenek Sekellerin Hristiyanlık öncesi inançlarında baharın gelişi, tabiatın yeni bir çehreye bürünmesi ve yenilenmesi şeklinde yorumlanırdı. Hristiyanlıkla birlikte bu inanış yalnızca şekil değiştirdi. Böylece yeni bir inanç sistemiyle tekrar yorumlanan bu bayram, Hz. İsa'nın dirileceği, yeniden hayata döneceği inancına dönüşerek her yıl kutlanır bir adet haline gelmiştir.

Sekellere özgü bir başka hususda Sekel halk danslarıdır. Dans, eski çağlardan beri topluluğun birliği ve eğlencesi için önemli bir unsur olmuştur. Çoğu halk masalları, savaş türküleri ve aşk şarkıları eşliğiyle icraedilen danslar, büyük oranda Osmanlı etkisiyle şekillenmiştir. Hasat ve bağbozumu şenlikleri, muhtelif eğlenceler, düğün vb. gibi etkinliklerde yapılan danslar umumiyetle eşli ve birden çok kişiyle beraber icra edilir.

Günümüz Macar ve Sekel halk kıyafetleri gerçek işlevini kaybetmiş durumdadır. Eskiden insanların sürekli olarak kullandıkları kıyafetler günümüzde şenlik ve eğlence etkinliklerinde sahne elbisesi haline geldi. Tipik bir Sekel Hanım, bireysel zevk ve özelliklerine göre umumiyetle yün çorap, keçe veya kumaş etek, bot ve diğer kıyafetler giyerdi. Erkekler ise Macarlara özgü keçe şapka, keçe çeket ve pantolon, gömlek ve körüklü çizme giyerlerdi.

Evlenme geleneklerinde Sekellere özgü bazı adetler vardır. Bir geç kız kısmetini bulmak için aziz András gününde oruç tutarlar ve yatmadan önce yastıklarını iki defa bükerek kalplerindeki damadı akıllarından geçirerek yatarlar. Böylece bu arzularının gerçekleşeceğine inanırlar.

⁴⁸⁵ Aynı yer.

Kız isteme adetleri arasında en yaygın olanı ceket asmadır. Kız evine gelen damat adayı ve onun anne babası olmak üzere görüçüler eve girdikleri zaman misafirleri evin gelinlik kızı ve annesi olmak üzere karşılarlar. Misafirlerin şapka, ceket, ayakkabı ve kış ise kabanlarını alır askıya asarlarken gelin adayı damat adayını beğenirse onun ceketini evin içinde bulunan askıya asar, yok beğenmemişse evin bahçesinde herhangi bir yere asılırdı. Bunu gören kızın anne babası görüçülere cevabı müspet ya da menfi buna göre verirlerdi.

C. DİL VE YAZI

1. SEKEL DİLİ

Sekel dili Macarlar şivelerinden biridir. Macarcaya nazaran başka dillerin tesiri altında daha az kalmış, değişime ve tahribe çok olmasa da uğramıştır. Sekel dilinde Macarcada kaybolmuş eski Macarca kelimelerin birçoğu halen varlığını sürdürmektedir. Bunun sebebini XVI. Asırdan sonraki siyasi gelişmelerde aramak gerekir. Bu zamandan sonra Macarlarla Sekeller arasında karşılıklı etkileşim yok denecek kadar azdır.

Sekel dili yerleşimlerinden dolayı *Maroszek ağzı*, *Haromszek ağzı* ve *Csikszek ağzı* olarak üç guruba ayrılır. Bu üç gurup arasında büyük farklılıklar olmasa da dillerindeki ses farklılıkları dikkat çekicidir. Burada kişi adlarını ve günlük hayata dair bazı özel adların yapısal özelliklerine değineceğiz.

Gerek şahıs gerekse bir topluluğun gündelik hayatta kullandığı çeşitli varlıkları ve kavramları niteleyen isimler bir milletin dil, kültür, tarih ve medeniyetini izahata büyük önem taşır. Bir kavmin şahıs adları o kavme ait genel yaşam şekline, din ve inancına ve hatta yaşadığı coğrafya'ya göre bile şekillenebilir. Sekel kişi adları da tıpkı diğer Türk kavimlerinde olduğu gibi güçlü *hayvanların adları*(Boğa, Kurt, Aslan, Koç, Ayı vb. gibi.), *kavimlerin adları* (Avar, Macar, Peçenek, Türk vb. gibi), *yönlerin adları*(doğu, batı, kuzey, güney vb. gibi), *değerli maden adları*(Demir, Çelik, Altın, Gümüş vb. gibi), *gök cismi adları* (ay, yıldız, güneş vb. gibi), *tabiat varlıklarının adları* (rüzgâr, kar, yağmur vb. gibi) ve *tarihi kahramanların adları*(Atilla, Uldız, Magor, Hunor vb. gibi) ile esinlenilerek oluşturulmuştur.

Sekel kişi adları Türk isimleriyle benzer özellikler içermektedir⁴⁸⁶. Sekel ve Macar isimleri evvela kişinin mensubu olduğu boy veya kabile adı, daha sonra kendi adı olmak suretiyle yazılır⁴⁸⁷. Bu usul en eski zamanlardan beri Türk ad verme usulünün birebir aynısıdır⁴⁸⁸.

Şimdi bazı Sekel isimlerini inceleyelim; İsimler arasında en ilginç çekici olanlarından biride ataları kabul ettikleri “*Atilla*” ismidir. Bu ad her Sekel ailede rastlanılacak yaygın bir isimdir. Bundan başka Macarların efsanevi lideri “*Lebedia*”, “*Lebed*”, “*Levente*” isimleri, Hazar Yahudilerinin tesiriyle ortaya çıkmış “*İshak*”, “*Sandor*”, “*Solomon*”, “*Mihaly*”, “*Abraham*” gibi Yahudi isimleri, Macaristan’ın kurucusu ve Macar ulusunun birleştiricisi “*Arpad*” ve Kız kaçırma efsanesinin kahramanlarından “*Magor*” ve “*Hunor*” adları, onların şanını ve kahramanlığını çocuğa aktarmak gayesiyle erkek evlatlara verilen isimlerdendir.

Bunlardan başka Sekel kişi adları hakkında bir fikir oluşturması açısından aşağıda bazı Sekel şahıs isimlerini anlamlarıyla birlikte aşağıda izah edelim;

İSİM	ANLAMI	MENŞEİ
Ajtonye	Altın anlamına gelir.	Türk kökenli Macar erkek ismidir.
Alaj	Ay gibi parlak demektir.	Avarlardan Macarlara neşet etmiş bir hanım ismidir.
Alpar	Kahraman yiğit adam demektir.	Peçenek kralının oğlunun adıdır.
Aripeit	İskit erkek ismi	Heredot Aripeit’in İskit kralı

⁴⁸⁶ Macar-Sekel isimleri arasında çok sayıda Peçenek adına da rastlanılır. Kurat, *Peçenek Tarihi*, s. 55.

⁴⁸⁷ Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, s. 240.

⁴⁸⁸ Oguz Türklerinde bir adamın künyesi, boy’unun ismiyle kendi adından meydana gelir. Bu durumda birinci ad boy ismi, ikincisi şahsın kendi ismidir. Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, s. 239-240.

		olduğunu yazar.
Andros	Erkekçe, Yiğit demektir.	Macarcadır.
Aranka	Altın demektir.	Proto-Macarcadır.
Argard(agart)	Erkek ismidir.	Proto-Macarlardan beri kullanılan eski bir Türk adıdır.
Aszporucs;	Saldırgan atılğan demektir.	İskit ismidir.
Atad(atos, apa)	Baba anlamındadır.	Türkçe kökenli erkek ismidir.
Baksa	Erkek ismidir.	Türk kökenlidir
Balaban	Erkek ismidir	Türk kökenlidir
Balas	Kekeme demektir	Macar kökenli erkek ismidir.
Balaton	İskit'çe hayat suyu, Macarca Bataklık demektir.	Hem Kız hem erkek ismidir. Macaristan'daki gölün adıdır.
Bekes	Barış demektir.	Erkek ismidir.
Benedek	Kutsal, Mübarek demektir.	Macarcadır.
Benko	Erkek ismidir.	Eski bir hun ismidir. Peçenek'ten gelir.
Bere	Yaratma anlamındadır.	Eski bir Türk ismidir.
Bora	Yabancı anlamındadır.	Erkek ismidir.
Csaba	Bilinmez, Meçhul demektir.	Efsaneye göre Atilla'nın en küçük oğludur(Hayalidir).
Elemer	Soylu, Necip demektir.	Macarcadır.
Ernakh	Atilla'nın oğludur.	Hun menşelidir.

Etele	Atilla adının Macarlardaki eski söyleniş biçimidir.	Hun kökenlidir.
Farkas	Kurt demektir.	Erkek ismidir. Macarcadır.
Gyula	Hazar kökenlidir. Erkek ismidir.	Macarların 9. Asırda kullandıkları iki liderlik sistemi altında aşiret konfederasyonunun iki yöneticisinden biridir. Diğeri ise Kende veya kondo idi.
Itisza(Itlor)	Ruslar tarafından öldürülen bir Kuman başbuğudur.	Eski bir hun ismidir.
İlek	Erkek ismidir.	Atilla'nın küçük oğludur
Mozes	Sudan çıkmış, ıslak demektir.	Erkek ismidir.
Nemere	Huzursuz demektir.	Sekel menşelidir.
Oguz=Ozor	Oğuz türkü anlamına gelir.	Türk ismidir
Oszkar	Tanrının Mızrağı demektir.	Türk kökenlidir.
Tege=Kos	Teke=Koç demektir.	Türk kökenlidir.
Tordos	Durmuş kalmış anlamındadır.	Türk kökenlidir.
Uldız	Yıldız demektir.	Balamir'in oğludur. Hun kökenli Türk ismidir.
Was	Demir demektir.	Macarcadır.

Ayrıca Sekeller arasında kullanılan bazı soy isimlerini şöyle sıralamakta fayda var; Sekel, Andras, Török, Kelemen, Borabay, İmre, Cseke, Atti, Gobar, Sandor,

Zoltan, Bendik, Tibor, Bedenek, Lajos, László, Korocs, Balazs, Manya, Szakacs, Borbala, Orban, Csaba, Beye, Kolman, Tokacs, İbolya, Bortha, Bekesi, Beke, Tunde, Varga, Gaspar, Elemer, Levente, Orsolya, Csazar, Tibor, Bograr, Koros, Kerekes, Rupa, Kalman, Margit, Tunde, Farakas, Zoltan, Sordor⁴⁸⁹.

Sekel adları hakkında bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu kadar isim örneği bizlere bir fikir vermesi açısından kâfidir. Şimdi başka kavram ve varlık adlarından manalarıyla birlikte örnekler verelim.

Sekel dilinde bazı kavram isimleri ise umumiyetle tek hecelidir. Macarlar ve Sekeller Türk adını iki heceyle “Török” şeklinde ifade ederler. Birçok Türk lehçelerinde bugün bile Türk ismi “Türük” ya da “Török” olarak telaffuz edilir. Göktürk metinlerinde Türk yanında Türük şekli de bulunmaktadır⁴⁹⁰. Türkçede hala kullanımda olan bazı kavram isimleri Sekel dilinde mevcuttur. Özellikle Türklere has bazı isimlerin söyleniş benzerliği oldukça şaşırtıcıdır. Mesela; baş=fej, at= ló, su= víz, tuz= só, anne=anya, baba=apa, amca=bácsi, ben= én, sen=ön vb. gibi.

Tabiat isimleri ise şöyledir; Dağ=heg, orman=erdő, ova=sima, kaya=szikla, kar=hó, ay=honap, gök=menny, güneş=nap, yağmur=eső, ateş=tüz, duman=fust, dere=potak, yer=hely, güz=ösz, bahar=tavazs vb.

Türk kökenli olduklarına şüphe olmayan muhtelif isim ve kelimeler; Ok=nyil(yiy), yay=ij(iy), çelik=acél, kılıç=kord, bıçak=kés, duman=fust, tekerlek=kerék, ev=ház, ot=gyom, savaş=harç, yasa=törvény, şahit=tanú, öküz=ökör, cin=gin, eyer=nyereg, muhafız=ör, yak(-mak)=jak, mavi=kék(gök), ulus=nemzet, tanrı=istenség, koç=kos, tut=tart, vb⁴⁹¹.

⁴⁸⁹ Şahıs isimleriyle ilgili daha detaylı bilgi için ayrıca bkz; Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 20-39.

⁴⁹⁰ Tuncer Baykara, “Türklüğün En Eski Zamanları”, *Türkler*, I, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s. 283.

⁴⁹¹ Diğer Türkçe kökenli kelimeler için bk. Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 175.; Eckhart, *Macaristan Tarihi*, s. 4.; John Dyneley Prince, “Macar Dilindeki Türkçe Unsurlar”, çev.; M. Turgut Berbercan, *Karatekin Edebiyat Dergisi(KAREFAD)*, Sy. 2, Çankırı 2013, s. 123-134.

2. SEKEL RUNİK YAZISI

Sekeller'in tarihçiler ve filologlar tarafından ilgi çekmesinin en önemli nedeni kendilerine has bir yazı tarzına sahip olmalarıdır. Sekellerin kullanmış olduğu bu yazıya benzer kalıntılar Hun akınlarının ulaştığı bazı bölgelerde bulunmuştur⁴⁹². Türk menşeli Göktürk yazısının⁴⁹³ bir türü olan Sekel yazısının Macarlar arasında "rovasiras" (oyma yazısı) olarak adlandırılır. Halk arasında ise bu yazı "gök runik alfabe" olarak bilinmektedir.

Sekellere özgü biricik özellikleri Talas vadisi yazıtlarının en yakın akrabası olan yazı şeklini kullanmalarıdır. Macarlar ile ortak bir coğrafyada ve aynı siyasi teşekkül içinde yaşamış olmaları bu yazıyı Macarlarla da özdeş tutmuştur. Hunlar döneminden beri eski Türk yazı çeşitlerini kullanan birçok bozkır kavim mevcuttu. Bu yazıyı kullandıklarına şüphe kalmayan Hunlar, Avarlar, Bulgarlar⁴⁹⁴, Peçenekler⁴⁹⁵ ve Hazarlar bunlardan en dikkat çekenleridir⁴⁹⁶. İskandinav ülkelerine yakın bölgelerde ve Avrupa içlerinde bulunan Hun kalıntıları, Erdel'de bulunan Avar kalıntıları ve Runik yazıların bulunduğu taşlar⁴⁹⁷, Orta Macaristan düzlüklerinde ele geçen ve Peçenek reislerinden Buyla Çobon adlı birine ait olduğu kuvvetle muhtemel olan "Nagy Szent Miklos"⁴⁹⁸ hazinesinin altın kapları üzerindeki yazılar⁴⁹⁹ ve Hazar hakimliğinin Bizans yardımı ve desteğiyle Peçenek saldırılarına karşı yaptığı Şarkel

⁴⁹² Priskos, "Hun kâtiplerin ayrı bir yazı ile hazırlamış oldukları metinleri Atilla'ya okuduklarını" söyler ki, bu F. Altheim'e göre, "Avrupa Hunlarının kendi yazılarının mevcut olduğuna şüphe bırakmamaktadır". Bk. Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 336.

⁴⁹³ Göktürk yazısının menşei ile ilgili; "A.O. Heikel; İskandinav, V. Thomsen; Arami, O. Donner; Arami-İrani, N.N. Aristov ve N. G. Mallitskiy; eski Türk damgaları, N.D. Sokolov; Arami-eski Türk damgaları, W.V. Radloff; Arami-İskandinav, R.Gauthiot, Fr. Altheim ve S.G. Klyaştorniy; Sogd yazısı, E.D. Polivanov; Türk damgaları –Arami-Sogd-Pehlevi karışımı, H. Jensen; Pehlevi yazısı" gibi birçok iddia vardır. Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s. 337.

⁴⁹⁴ Bkz. Sadettin Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Berikan Yayınevi, Ankara 2012, s. 225.

⁴⁹⁵ Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, s. 224.

⁴⁹⁶ Bu yazılar hakkında teferruatlı bilgi edinmek için bk. İsmail Doğan, *Doğu Avrupa'daki Göktürk (Runik) İşaretili Yazılar*, TDK. Yayınları, Ankara 2002, s. 5-22.

⁴⁹⁷ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 14.

⁴⁹⁸ Macaristan'ın Torantal vilayetinde bir evin bahçesinde bulunan bu hazinenin ilk olarak Atilla'ya ait olduğu sanılsa da Thomsen bunların Atilla'ya ait olmadığını söylemiştir. Gyula Nemeth yaptığı araştırmada bunların Peçeneklere ait olması gerektiğini savunmuştur. Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, s. 224-225.

⁴⁹⁹ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s.165, 185.; Akip Özbek, *Türkiye Cumhurbaşkanlığı Forsu ve Taşındığı Anlam*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1969, s.34.; Rásony, *Tarihte Türklük*, s.113.

kalesinde bulunan yazı örnekleri⁵⁰⁰ bunun en açık örnekleridir. Bu nedenle Sekel yazısının türevlerini Avrupa'nın birçok yerinde görmek mümkündür. Bilhassa örnekleri Hun İmparatorluğunda, Avar Kağanlığında ve Hazar Hakanlığında ve bunların hâkimiyet sahalarında aramak gerekir⁵⁰¹.

Sekel yazıtları Orhun yazıtları adıyla bilinen Göktürk yazıtlarına büyük oranda benzer⁵⁰². Bu yazının en yakın akrabaları Talas⁵⁰³ yazıtlarında kullanılan harflerdir. Ancak Göktürk alfabesindeki 38 harf'e ek olarak Sekel yazıtları Grek alfabesinden türemiş 4 harf (a, f, h, l) ve *Glagolitik* adıyla bilinen eski Slav alfabesinden 2 harf (e, o) olmak üzere 44 harf içermektedir⁵⁰⁴. Németh, Macarlar'ın bu alfabeyi Pontic, yani Hazar mıntkasında tanımış olmaları ihtimali üzerinde durmuştur. Ona göre; Macarlar bu alfabeyi Hazar Türklerinden öğrendiler ve Grekçe 4, Slavca 2 harf bu alfabeye Latince üzerinden geçti⁵⁰⁵.

Türkiye'de Sekel yazısı üzerine en tefferuatlı bilgileri veren Türkçe kaynak Hüseyin Namık Orkun'un eseridir. Orkun'a göre, Göktürk hâkimiyetinde kalan Avarlar, VI. asıra kadar Batı Göktürklerden ayrılarak Avrupa'ya doğru hareket etmişlerdi. Bununla birlikte Avarlar'ın yani Sekeller'in kullanmış olduğu yazıyı Batı Göktürk yazısı ile değerlendirmek icab eder. Sekeller Avrupa'ya geldikten sonra Erdel'e yerleşmişler ve burada kendilerinden sonra gelen Macarlarla sıkı temasa geçip yavaş yavaş dillerini kaybetmişler ve Macarlaşmışlardır. Bununla birlikte eski

⁵⁰⁰ Taşağıl, "Hazarlar" mad., s.119.

⁵⁰¹ Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, s.336.

⁵⁰² Sekel yazısında tıpkı Göktürk yazısı gibi sağdan sola okunur. Göktürk yazısında kelimeler arası iki nokta üstüste (:) konulmak suretiyle ayrılırken Sekel yazısında bu bir kaç örnek hariç görülmez.

⁵⁰³ Talas vadisi anıtları 1896-1898 yılları arasında V.A. Kallanur, Gastev tarafından keşfedilmiştir. Bu anıt üzerinde G.Geykel, W.V. Radlof, J. Nemeth, S.E. Malov ve H. N. Orhun, İ.A. Botmonov, Ç. Cumaglov, A.S. Amolgov araştırmalar yapmışlardır.

⁵⁰⁴ Bu yazı hakkında teferruatlı bilgi için bkz. Doğan, *Göktürk (Runik) İşaretli Yazılar*, s. 15-17.; Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, s. 659-729.

⁵⁰⁵ C. A. Macartney, *The Medieval Hungarian Historians a Critical and Analytical Guide*, Cambridge at the University Press, Cambridge 1953, s. 1. ; Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, s.729.

milli yazılarına bu sefer siyasi coğrafyanın etkisiyle bazı ilaveler yapmışlardır⁵⁰⁶. Bu ilaveli harflerle vücuda gelen vesikalar bugün elimizdedir⁵⁰⁷.

Orkun'a göre; Sekel yazısının Macarlarla derin ilgisinden söz edilemez. Bugün elimizdeki Sekel yazısıyla yazılmış eserler, Sekellerin Macarca konuştuğu devre ait olduğu için Macarca yazılmıştır. Bu yazının Macarlarla tek bağı da budur. Bu sebeple Bu eserler sadece Macar dili yadigârları sayılabilir⁵⁰⁸.

Sekel yazısını Göktürk harfleriyle ilk mukayese eden Nagy Geza'dır. Nagy Geza bu karşılaştırmayı 1890 yılında yapmıştı. Bu dönemde henüz Göktürk alfabesinin ses karşılıkları bilinmiyordu. Thomsen bu alfabeyle çözüncü Nagy Geza tekrar bu mesele üzerine uğraşmış *b, i, k, q, n, p, r, s* ve *ü* harflerinin Göktürk alfabesinden çıkmış olduğunu göstermiştir⁵⁰⁹. Sebestyen Gyula bu karşılaştırmannın devamını getirmiş ve *d, g, ş* harflerinin Göktürk alfabesinden alınma olduğunu ispat etmiştir. Sonraları Ligeti Lajos yenisey alfabesindeki “-e” harfi ile Sekel alfabesinin “e” harfini mukayese etmiş Zsinka Ferencz de “mb” harfini açıklamıştır⁵¹⁰.

Bu yazı bilim dünyasında Sekel-Macar yazısı olarak bilirse de bu kanaat yanlıştır. Sekel yazısı aziz kral I. Istvan döneminden sonra, sadece Sekellerce kullanılan bir yazı olmuştur. Hristiyanlığı kabul eden Macar kralı I.Istvan'ın ülke çapında Şaman inançlar ve Şamanlığın hatıralarıyla mücadeleye girişti. O zaman Macarlar arasında yaygın olarak kullanılan bu yazıyı da putperestliğin bir nişanesi olarak gördüğü için ortadan kaldırmak gayesiyle harekete geçti⁵¹¹. Bunun için tüm runik yazılı belgeleri ortadan kaldırttı. Coğrafi etkenlerden dolayı sadece Erdel'in bazı bölgelerinde

⁵⁰⁶ Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, s.729.

⁵⁰⁷ Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, s.728.; Sekel runik yazısıyla oluşturulmuş başlıca eserler şunlardır; XV. Yüzyıla ait Nikosburg yazıtı, XV. Yüzyıla ait olduğu düşünülen ve bir tuğla üzerine işlenmiş Szekelyderzs yazıtı, İtalyan kontu Luigi Ferdinando Marsigli'nin 1770'de neşrettiği eserindeki kaydı, 16.yy'ın başlarına ait Csikszent-Mihaly yazıtı, 1553-1555 senelerinde İstanbul'da ve Anadolu'da seyahat eden Dernschqamın'nin eserinde bulunan Elçihan yazıtı, 1530 senesine ait Böğöz yazıtı, 1864 tarihinde Enlaka kilisesinin duvarında bulunduğundan bu adı alan Enlaka yazıtı, 1593'de oluşturulmuş Szamosközy İstvan'ın kaydı, 1673 senelerine ait Kajoni'nin kayıtları.

⁵⁰⁸ Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, s.729.

⁵⁰⁹ Gömeç, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, s. 225.

⁵¹⁰ Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, s.728.

⁵¹¹ Rásony, *Erdelde Türklüğün İzleri*, s. 5.

bunu yapmaya muvaffak olamadı. Sekel geleneklerini ve kadim yazıyı korumayı gaye edinen birçok kişi bu yazıyı gizliden gizliye muhafaza etti. Hatta Hristiyanlığın Sekellerce kabulünden sonra bile atalardan kalma kutsal bir emanet olarak kabul ettikleri bu yazıyı başta kiliseler olmak üzere birçok yapının gizli yerlerine kazıyarak veyahut saklayarak gelecek nesillere aktarılmasına vesile oldular. I.Istvan'ın ölümünden sonra yumuşayan devlet politikası sayesinde bu yazıyı eskisi kadar kolay olmasa da alenen yaşatabildiler.

Günümüzde Sekelistanda neredeyse her Sekel eski runik yazıyı okur ve yazar. Sekel yazısı da tıpkı Göktürk yazısı gibi sağdan sola doğru yazılır ve okunur. Göktürk yazısına benzer bir biçimde Sekel yazılarının bazılarında da kelimeleri birbirinden ayırmak için üst üste iki nokta konulur⁵¹². Bu yazı Önceleri okullarda öğretilmesine rağmen zamanla Rumen Devletinin baskısıyla yasaklanmıştır. Hatta o dönemlerin tanıklarının anlattıklarına göre bazı zamanlar okullara Runik yazı sebebiyle baskınların bile yapıldığı olmuştur. Bununla ilgili bir anısını bizimle paylaşan *Dr. Szász Éva Baróthyne* hanım şunları söylüyor⁵¹³; “*Çavuşesku zamanına kadar Sekel yerleşimlerinin çoğunluğunda Sekel öğretmenler Runik yazıyı gizlice okullarda öğretirdi. Sonradan yasaklandı. Biz gizlice bunu çocuklara öğretirken polis baskınları yapıyordu. Hatta hiç unutmam bir gün gene bir yazı dersindeyken Rumen polisi okulu bastı. Ben polisin geldiğini anlayınca öğrencilere runik yazıların olduğu tüm “suç unsurlarını”, sıraların altına koyup başka kitaplar çıkarmalarını söyledim ve ardından Rumence konuşmaya başladık. Sınıfın kapısını açan polisler kapıdan bakıp Rumence konuştuğumuzu ve başka dersle meşgul olduğumuzu görünce dönüp gittiler”.*

Günümüzde Sekel yazısını her evin bahçe kapısında görmek mümkündür. Zaten Erdel’de bir evin içinde yaşayanların Sekel mi ya da Rumen mi olduğunu anlamak için bakılacak ilk şey o evin bahçe kapısıdır⁵¹⁴. Bu kapılarda ekseriyetle runik

⁵¹² Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, s.728.

⁵¹³ Bizimle yaptığı mülakatlar esnasında ifade ettiği iddia ve düşünceleridir.

⁵¹⁴ Bu kapılar “*Yaya kapısı*” veya “*Güneşin geçidi*” adıyla isimlendirilmiştir. Diğer adı da güneş kapısıdır. Kapıların üzerinde güneş ışıklarını temsilen yapılan motifler güneşle ilişkili olmasından dolayıdır. Sekel kapıları evin imar planına göre umumiyetle doğuya bakacak biçimde konumlandırılmıştır. Bu kapılarda kilit kesinlikle bulunmaz. Kapıların üzerinde runik harflerle bazı bilgiler bulunur.

yazı kullanılmaktadır. Bundan başka en çok kumaşlara nakşedilen bu yazı ahşap üzerine de oyulmak suretiyle yazılır ve gündelik eşya ve objelerde kullanılmaktadır.

D. SANAT

Yün, yapağı ve keten dokumacılığı ile kamış örmeciliği Sekellerin neredeyse milli el sanatlarından sayılabilir⁵¹⁵. Küçükbaş hayvancılık faaliyetide önemli bir unsur sayılmakla birlikte bundan mütevellid dokumacılık da önemli bir gelir kaynağıdır. Sekeller halı ve kilim dokumacılığıyla ünlüdürler. Yaptıkları desenlerden birçok motif Türk motifleriyle benzer özellikler gösterir⁵¹⁶.

Sekeller yaşadıkları coğrafyadan kaynaklanan sebeplerle orman ve orman ürünleriyle alakalı uğraşlarayabancı değillerdir. Ekonomik manada gelir getiren kerestecilik sanatsal anlamda Sekel oymacılığının olmazsa olmazıdır.

Erdel adından da anlaşılacağı üzere bölge gür ormanlarla çevrilidir. Ormanlık arazi oldukça fazladır. Ormandan istifade ederek hem ihtiyaçlarını karşılamak hem de geçim yolu kaynağı temin etmek için ağaç işçiliği Sekeller arasında oldukça gelişmiştir. Dağlık bölgelerde kestikleri ağaçları ırmaklar vasıtasıyla işleyecekleri yerlere getiren Sekeller, başta kereste ve mamulleri olmak üzere ağaçtan azami derecede faydalanırlar⁵¹⁷.

Sekeller evlerini ve birçok ev eşyasını birbirinden güzel desen ve şekillerde meydana getirmektedirler. Bu motif ve desenlerin birçoğu Türk karakteri taşımakla birlikte Hristiyanlığın kabulüyle yeni bir form kazanmak suretiyle kısmi değişikliklere uğramışlardır⁵¹⁸. Özellikle Sekeller için son derece mühim ve geleneksel Sekel kapıları her evin avlusundan içeri girişte göze çarpar. Bu oymaların ve desenlerin ihtişam ve zerafeti hane sahibinin maddi ve kültür seviyesine delalet eden önemli bilgiler verir. Sekeller arasında özellikle bu ağaç kapı işlemeciliği bir sanat haline

⁵¹⁵ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 49.

⁵¹⁶ Bu motifler için bkz. Ekler, Şema ve Resimler, *Resim*; 7, 8, 9, 10 ve 11.

⁵¹⁷ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 49.

⁵¹⁸ Eski Türk inançlarıyla yakından ilgisi bulunan bu motif ve desenler için bkz; Geza Varga, *A Tejút Hasadékában Kelő Napistent Ábrázolja-e A Székely Írás "Us" (Ős) Jele?*, Írástörténeti Kutatóintézet, Budapest 2013.

gelmiştir. Yaya kapısı (Gyalog kapu)⁵¹⁹ olarak adlandırılan kapılar evlerin bahçe kapılarında kullanılır. Bu kapıların üzerindeki fevkalade işlemler ve birbirinden güzel motifler Sekel evlerine has yapısı haline gelmiş durumdadır. Sekel kapıları üzerinde Sekeller'in sembolü olan ay ve güneş motiflerinin yanında Sekel yazısı ile kayıtlar⁵²⁰ ve Sekel milli motifleri işlenerek süslenmektedir⁵²¹.

⁵¹⁹ Bunun için bk. *Resim 7, Resim 8 ve Resim 10*.

⁵²⁰ Yazıtlar Szekler kapılarının vazgeçilmez unsurlarındandır. Umumiyetle kapının dışa bakan kısmına; hane sahibi ve sahibesi hakkında bilgiler, misafirler'e temmenni belirten sözler, yapılış tarihi vb. gibi bilgiler yazılmaktadır. Bu yazılar çoğunlukla eski runik harflerle yazılır. Bu yazılardan bazıları şöyledir; *Tanrı'nın inayetiyle, Gyula Beke 1869 yılında yaptırdı, Gelen için huzur giden için mutluluk, Tanrı misafiri hoş geldin...*

⁵²¹ Doğan, *Atilla'nın Torunları*, s. 49.

SONUÇ

Orta Avrupada, menşei ve tarihi hakkında en az malumata sahip olduğumuz kavimlerden biri olan Sekeller, Erdel'in bilinen en eski sakinlerindendir. Atilla'nın ölümünden kısa bir süre sonra yıkılan batı Hun Devletinin parçalanmasıyla dağılan Hun kavimleri, muhtelif yerlerde varlıklarını devam ettirmeye muvaffak olmuşlardır. Bu kavimler arasında Rus steplerinde yaşamaya başlayan Ogur kavimleri Avarlar'ın bölgeyi istilasıyla 550-552 tarihinde Avar hâkimiyetine girmişlerdir. Avarlar bu tarihten kısa bir süre sonra Volga nehrinden Tuna'nın kuzey sahillerine kadarki geniş araziye kendi mıntıkları haline getirmişlerdir.

Macarlar Orta Avrupaya geldiklerinde bu bölgede Eflak ve Boğdan civarına bünyelerinde bulunan Ogur kavimlerinden ve proto-Macar dil yapısına sahip bazı gurupları yerleştirdiler. Bu guruplar Avarlar'ın yıkılmasıyla Erdel'in korunaklı coğrafyasında varlıklarını devam ettirdi. Macarlar, 895 yılı itibariyle Karpatların fethine giriştiiklerinde Erdel'de Macar bağbuğu Arpad'a biat etmeye gelen ve Macarca konuşan bir kavimle karşılaştılar. Bu kavim miladi VI. asırda Karadenizin kuzeyindeki sahada yaşarken Avar kudretine boyun eğerek onların bir parçası haline gelen ve Avarlar tarafından Erdel'e iskân ettirilen, eski Hun kavimlerinin bakiyeleri olan Ogurlardan başkası değildi.

Fin ve Estonlardan müteşekkil olup Ogurlarla karışma neticesinde meydana gelen Macar ulusunun kökeni gibi Sekeller'in kökeni de işte bu Ogur Türklerine dayanmaktadır. Macar kroniklerinde onlar için anlatılan "*Hun prensi Csaba'nın kavmi*" oldukları hususu hiç şüphesiz onların Ogur menşeli olduklarından ileri gelmektedir.

Macarlar, kendilerinden gerek dini, gerekse örfi olarak hiçbir farkı bulunmayan bu kavmi '*oturmuş-yerleşmiş*' anlamlarına karşılık gelen Macarca '*Szeke*' ile isimlendirmişlerdir. Sonraları, Macarlarla bu ahali arasında ayırddedici bir farkındalık belirtmesi amacıyla bu ismin sıklıkla kullanılması, bunu tüm ulusça yaygınlaşan bir kavim adına dönüştürmüştür. Artık bu kavim dahi kendilerini *Szekely* olarak tanımlı-

yordu. Böylece Erdel'in o zamanki sakinleri olup Avar çağından kalan Ogur bakiyeleri, kendi içlerinde ve Macarlar arasında *Szekely* olarak anılmaya başlamış oldu.

Macarlar gibi eski Runik yazıyı kullanan Sekeller, Macarlarla aynı dili konuşup benzer kültür özellikleri taşıyan bir yapıya sahiptirler. Yurt kurma çağında her Macar kabilesi gibi Macar ordusunda görev alan Sekeller, Peçeneklerle birlikte yıllarca Macar ordusunun hafif süvari kolunu teşkil etmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde ise Macar ordusunun muhtelif kısımlarında savaşmışlardır.

Günümüz Romanya Devleti sınırları içinde Erdel de, örf ve adetlerine sıkı sıkıya bağlı olmakla birlikte, eski yaşantılarını aynen devam ettiren Sekeller, halen Hun çağının dağılma buhranına şahit olmuş, talihsiz bir neslin geçmişine bağlı çocukları olduklarını düşünmektedirler.

BİBLİYOGRAFYA

I KİTAPLAR

- AHMETBEYOĞLU, Ali, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, TTK yay., Ankara 2001.
- ALİZADE, Samed, *Oğuzname (Emsal-i Mehmedali) XVI. YY.da Yazılmış Türk Atasözleri Kitabı*, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, İstanbul 1992.
- ANADOL, Cemal, *Tarihe Hükmeden Millet Türkler*, Bilge Karınca yay., İstanbul 2006.
- ANTAL, Endrey, *A Magyarország Eredete*, Magyar Intézet, Melbourne 1982.
- _____, *The Origin of Hungarians*, Hawthorn Press, Melbourne 1975.
- ATSIZ, Hüseyin Nihal, *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Ötüken yay., İstanbul 2011.
- _____, *Türk Tarihi Üzerinde Toplamalar*, Ötüken yay., İstanbul 2011.
- _____, *Oruç Beğ Tarihi, Ahmedi-Dağıstan ve Tevarih-i Müluk-i Al-i Osman, Şükrullah-Behçetü't Tevarih, Üç Osmanlı Tarihi*, Ötüken Yay., İstanbul 2011.
- BALÁZS, Orbán, *A Székelyföld Leírása Történelmi, Régészeti, Természetráji S Népismereti Szemponyból*, Pesti Könyvnyomda Részvény Társulat, Peşte 1871.
- BÁLINT, Hóman, *A Magyar Nyelvtudományi*, Társaság Kiadványai, Budapest 1921.
- BALOGH, Judit, *A Székely Nemesség Kialakulásának Folyamata*, Felelős Kiadó, Kolozsvár 2005.
- BARATH, Tibor E., *The Early Hungarians, In The Light of Recent Historical Research*, Self Published, Montreal 1983.
- BAYKARA, Tuncer, “Türklüğün En Eski Zamanları”, *Türkler*, C. 1, Yeni Türkiye yay, Ankara 2002, s. 277-307.
- BEDER, Tibor, *Türkiye'ye Yaya Seyahat*, Macarcadan çev. Erdal Şalikoğlu, Birleşik Yayıncılık, Ankara 2014.
- BENKŐ, Elek, István DEMETER, SZÉKELY, Attila, *Középkori Mezőváros A Székelyföldön*, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár 1997.
- BEREND, Nora, *At the Gate of Christendom: Jews, Muslims and 'Şamans' in*

- Medieval Hungary*, Cambridge University Press, Cambridge 2011.
- BOBULA, İda, *Origin of the Hungarian Nation*, Danubian Press, Florida 1982.
- BORFİNİ, Antonio, *A Magyar Történelem Tizedei*, çev. Péter Kulcsár, Budapeşte 1995.
- BUHARİ, Şeyh Süleyman Efendi Özbeki, *Lûgat-ı Çağatay-i ve Türki-i Osmani*, Mihran Matbaası, İstanbul 1881.
- CARPİNİ, Giovanni da Plano, *Historia Mongalorum Quos Nos Tartaros Appellamus*, çev.; Erik Hindinger, Branden Publishing, Wellesley 1996.
- CSER, Ferenc, *Roots of the Hungarian Origin; Contemplation on the Carpathian Origin of the Hungarian Language and People*, Melbourne-Queanbeyan, Melbourne 2006.
- DELİORMAN, Altan, *Türk Kültüründe Bozkurt*, Bayrak-Basım-Yayım-Tanıtım, İstanbul 2009.
- DEMİRKAN, Tarık, *Macar Turancılar*, Tarih Vakfı Yurt yay., İstanbul 2000.
- DERİNGİL, Selim, *Conversion and Apostosy in The Late Ottoman Empire*, Cambridge Universitypress, Newyork 2012.
- DOĞAN, İsmail, *Atilla'nın Torunları Sekeller*, Yeni Avrasya yay., Ankara 2004.
- _____, *Doğu Avrupa'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazılar*, TDK yay., Ankara 2002.
- DONUK, Abdülkadir, *Eski Türk Devletlerinde İdari-Askeri Unvan ve Terimler*, TDAV Yay., İstanbul 1988.
- ECKHART, F., *Macaristan Tarihi*, TTK yay., çev; İbrahim Kafesoğlu, Ankara 2010.
- EHRENTHAL, Ferenc Frank, *From Mongolia to Transylvania Szekely Origins and Radical Faith the Bird of Unitarianism*, Wordrunner Press, Petaluma 2014.
- ENDREY, Anthony, *Holy Crown of Hungary*, Hungarian Institute, Melbourne 1977.
- ERDÉLYİ, László, *A Székelyek Eredete*, Szent Bonaventura Könyvnyomda, Kolozsvár 1918.
- EROL, Aydil, *Adlarımız*, Çağrı yay., İstanbul 2010.
- FEKETE, Lajos, "Osmanlı Türkleri ve Macarlar", *Bellekten*, XIII/52, Ankara 1949, s. 663-743.
- GÖKALP, Ziya, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Toker yay., İstanbul 2007.
- GÖMEÇ, Sadettin, "Türk Tarihinde Sekel -Çik- Çiğil Meselesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 18, Sy. 2, Ankara 2011, s. 49-

60.

- _____, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Berikan Yayınevi, Ankara 2012.
- GROUSSET, Rene, *Step İmparatorlu; Attila, Cengiz Han, Timur*, çev. Halil İnalçık, TTK yay., Ankara 2011.
- GYÖRFFY, György, *A Székelyek Eredete És Településük Története*, http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf8614.pdf, s. 84-85.
- SOMOGYI, Gyözö, *Warriors of the Hungarian Frontier 1526 - 1686 - Végvári vitézek*, HM Zrínyi Nonprofit Kft, Budapest 2014.
- HALAÇOLU, Yusuf, *Anadoluda Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar(1453-1650)*, C. V, TTK yay., Ankara 2009.
- İBN FAZLAN, *Seyahatname*, çev. Ramazan Şeşen, Bedir yay., Ankara 1995.
- JERNEY, Janos, *Keleti Utazása*, I, Aszerző Tulajdona, Budapest 1851.
- JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 2-4, çev. Nilüfer Epeçeli, Yedigötepe Yayınevi, İstanbul 2009.
- KAFESOĞLU, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken yay., İstanbul 2004.
- KARACSONYI, Janos, *A Székelyek Eredete Es Erdelybe Valo Települese*, Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, Budapest 1905.
- KARAKURT, Deniz, *Türk Söylence Sözlüğü*, Ülkü Turan yay., İstanbul 2011.
- KAROLY, Abór, *A Székely Örökség Történeti És Jogi Szempontból*, Marosvásárhely 1868.
- KELEMEN, Mikes, *Türkiye Mektupları*, çev. Karat Ay, Toprak Matbaası, Tekirdağ 2016.
- KÉZAI, Simon, *Kézai Simon Mester Magyar Krónikája*, çev. Szabó Károly, Interpopulart Könyvkiadó, Budapest 1993.
- KHONİATES, Niketas, *Historia*, çev. Fikret İşıltan, TTK yay., Ankara 1995.
- KISZELY, István, *A Magyar Nép Östörténete*, Magyar Ház Kiadó, Budapest 2001.
- KOMİSYON, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 2-5, İz yay., İstanbul 1996.
- KOMNENA, Anna, *Alexiad*, çev. Bilge Umar, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1996.
- KURAT, Akdes Nimet, *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, TTK yay., Ankara 1972.
- _____, *Peçenek Tarihi*, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.
- LÁSZLÓ, Gyula, *The Magyars Their Life and Civilisation*, Corvina Books, Budapest

- 1996.
- LATHAM, Robert Gordon, *Opuscula, Essays Chiefly Philological and Ethnographical*, Biblioteca Nazionale Firenze, London 1860.
- LAYPANOV, Kazi T.-İsmail M. Miziyeve, *Türk Halklarının Kökeni*, Selenge yay., İstanbul 2010.
- LENDAVI, Paul, *The Hungarians*, Hurst Publishers, London 2014.
- LISSEANU, Gheorghe Popa, *Originea Secuilor Şi Secuizarea Românilor*, Romania Pur Şi Simplu, Bükreş 2003.
- MACARTNEY, C. A., *The Medieval Hungarian Historians a Critical and Analytical Guide*, Cambridge at the University Press, Cambridge 1953.
- MÁRK, Káti, *Képes Krónika*, çev.; Geréb László, Magyar Helikon Könyvkiadó, Budapeşte 1964.
- MEİROW, Charles Christopher, *The Gothic History of Jordanes: In English Version With an Introduction and a Commentary (Classic Reprint)*, Forgotten Books, London 2017.
- MOLNÁR, Miklós, *A Concise History of Hungary*, Trans; Anna Magyar, Cambridge University Press, Edinburgh 2001.
- NAGY, Geza, *Az Eszegel Bolgarok Neve*, Szazadok 1914.
- NIEDERMAIER, Paul, *Die Szekler in Siebenbürgen: von der privilegierten Sondergemeinschaft zur ethnischen Gruppe*, Böhlau Verlag Wien Köln Weimar, Köln 2009.
- ORHUN, Hüseyin Namık, *Eski Türk Yazıtları*, TDK yay., Ankara 2006.
- OSTROGORSKY, Georg, *Bizans Devleti*, çev. Fikret Işıltan, TTK yay., Ankara 2011.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, I-II, TTK yay., Ankara 2010.
- ÖZTUNA, Yılmaz, *Büyük Türkiye Tarihi*, c.11, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1978.
- _____, *Büyük Türkiye Tarihi*, C. 13, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1979.
- ÖZBEK, Akıp, *Türkiye Cumhurbaşkanlığı Forsu ve Taşdığı Anlam*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1969.
- HUNFALVY, Pal, *Magyarország Ethnographiája*, A.M.Tud. Akadémia Könyvkiadó-Hivatalaban, Budapeşte 1876.
- ISTVÁN Diós-VICZIÁN János, *Magyar Katolikus Lexikon*, XII,

- <http://lexikon.katolikus.hu/S/>, Erişim Tarihi: 29, 08, 2017.
- İNAN, Abdül Kadir, *Eski Türkler'de ve Folklorda 'Ant'*, TTK yay., Ankara 1938.
- PALKÓ, Zsuzsanna, *Hungarian Folktales*, University Press Of Mississippi, Jackson 1995.
- PORPHYROGENİTUS, Constantine, *De Administrando İmperio*, Grekçe'den çev.; R. J. H. Jenkins, Dumbarton Oaks Press, Washington 1981.
- RADY, Martyn, *The Modern Humanities Research Association and University College London*, 87/ 4, London October 2009, s. 681-727.
- RÁSONY, László, *Tarihte Türklük*, Örgün yay., İstanbul 2008.
- _____, *Ortaçağda Erdelde Türklüğün İzleri*, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.
- SCOTT, James W., *De-coding New Regionalism: Shifting Socio-political Contexts in Central Europe and Latin America*, Ashgate Publishing, Farnham 2009.
- SURHONE, Lambert M., *Ananino-Kultur*, Betascript Publishing, Ottawa 2011.
- SZEKERES, Attila István, *Székely Jelképek*, Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy 2013.
- ŞENGÜL, Fatih, *Sabir, Sekel, Avar ve Bulgar Etnik Meselelerinin Çözümü*, Hikmetevi yay., İstanbul 2013.
- ŞEŞEN, Ramazan, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, TTK yay., Ankara 2001.
- TARJÁN, Tamás, *Képes Krónika*, çev. László Geréb, Magyar Hírlap es Maecenas Kiadó, Budapeşte 1993.
- TANÁCS, Székely Nemzeti, *Székelyföld Autonómia Statútuma*, T3 Kiado, Sfântu Gheorghe 2009.
- TANÁCSA, Hargita Megye, *Székely Történelmi Zászlók*, Editör; Mihály János-Túros Eszter, Gutenberg Grafi kai Műhely és Nyomda, Csíkszereda 2010.
- TAŞAĞIL, Ahmet, *Gök-Türkler*, C. I-III, TTK yay., Ankara 2012.
- TEKİN, Talat, *Orhon Türkçesi Grameri*, Kitap Matbaası, İstanbul 2003.
- THÚRY, József, *A Székelyek Eredete*, Erdélyi Múzeum, Kolozsvár 1898.
- THWRO CZ, Joannes de, *Chronica Hungarorum*, çev. Geréb László, Magyar Helikon, Szeged 1957.
- TURNOCK, David, *Aspects of Independent Romania's Economic History with Particular Reference to Transition for EU Accession*, Ashgate Publishing,

Farnham 2007.

UÇAROL, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, Der yay., İstanbul 2010.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. II-III, TTK yay., Ankara 1983.

SİMOCATTA, Theophylact, *The History of Theophylact Simocatta*, Translator; Michael Whitby-Mary Whitby, Oxford University Press, Oxford 1986.

VÁMBÉRY, Ármin, *A Magyarorság Keletkezése És Gyarapodása*, Franklin-Társulat, Budapest 1895.

VARGA, Geza, *A Tejút Hasadékában Kelő Napistent Ábrázolja-e A Székely Írás "Us" (Ős) Jele?*, Írástörténeti Kutatóintézet, Budapest 2013.

YÜCEL, Mualla Uydu, *İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler*, TTK yay., Ankara 2007.

<http://finnugor.elte.hu/?q=szekely>. Erişim tarihi: 11.07.2017.

II. MAKALELER

AHMETBEYOĞLU, Ali, "Avrupa Hunlarının 'Sihirli Geyik' Efsanesi", *Hakkı Durusun Yıldız Armağanı*, Marmara Üniversitesi Yayınevi, Ankara 1995, s. 65-68.

ANONYMUS, "The Gesta Hungarorum of Anonymus, the Anonymous Notary of King Béla", Latinceden çev. Martyn Rady, *The Modern Humanities Research Association and University College*, 87/4, October, London 2009, s. 681-727.

BAŞTAV, Şerif, "Kalizler, Hazarlar ve Macarlar", *Türkiyat Mecmuası*, VII/3-4, İstanbul 1942, s.351-356.

BÜKTEL, Yılmaz, "Konstantin Monomakhos Tacı ve Macar Kraliyet Tacı", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 9/10, Ankara 2014, s. 253-269.

COCEANCIĞ, Áron, "The Szekler Identity in Romania after 1989", *Revista de Stiinte Politice*, 46, Craiova 2015, s.218-228.

COMMISSION, European, "Romania", http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/languages/policy/language-policy/documents/euromosaicromania_en.pdf, Erişim Tarihi: 04.07.2017.

C. S., "Adevărata Istorie A Securilor, De La Origini La Aşa-Zisa Autonomie",

Ziuaveche.ro, t.13. 03. 2014.

DABİS, Attila, “A Debate on the Szekler Flag”, <http://www.neweasterneurope.eu/interviews/20-eastern-europe-50/603-a-debate-on-the-szekler-flag>, 28 Şubat 2013, Erişim tarihi; 27. 08. 2017.

DREİSZİGER, Nándor, “Reflections on the ‘Dual Conquest’ Theory of Hungarian Origins”, *Proceedings of the 2010, 2012 and 2014 Conferences of the Finno-Ugric Studies Association of Canada*, <https://journals.library.ualberta.ca/fusac/index.php/fusac/issue/view/3/showToc>, Erişim tarihi: 10.10.2017.

DİLBAŞ, Gökhan, “Macar Tarihinde Peçenekler”, *History Studies International Journal of History*, 5/2, s. 137-154.

DREİSZİGER, Nándor, “Reflections on the ‘Dual Conquest’ Theory of Hungarian Origins”, *Proceedings of the 2010, 2012 and 2014 Conferences of the Finno-Ugric Studies Association of Canada*, <https://journals.library.ualberta.ca/fusac/index.php/fusac/issue/view/3/ShowToc>, Kingston 2014.

EREN, Hasan, “A Székely Név Magyarázatához”, *Magyar Nyelv*, XXXIX, Paris 1943, s. 205-209.

_____, “Çağatay Lûgatleri Hakkında Notlar”, *AÜDTCFD*, VIII/1-2, Ankara 1950, s. 145-163.

GLATZ, Ferenc, “Historiography, Cultural Policy and the Organization of Scholarship in Hungary in the 1920”, *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae, Institute of History, Research Centre for the Humanities, Hungarian Academy of Sciences*, Vol. 17, Madison 1971.

GÖÇ, Ahmet, “Kible” mad., *DİA*, C. 25, Türkiye Diyanet Vakfı yay., Ankara 2002, s.365.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Macar Kralı Korvin Mathias’dan Bayazıt II.ye Gelen Mektup”, *Bilgi Mecmuası*, S.82, İstanbul Şubat 1954, s. 1-3.

_____, “Plevne Kahramanı ve Macarlar”, *Bilgi Mecmuası*, S.123, İstanbul Haziran 1957, s.4-17.

_____, “Rakoçi ve Mikes Kelemen”, *Ulus*, Ankara 10 Ekim 1967 s.

KARPAT, Kemal, “Erdel” mad., *DİA*, C. 11, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 280-283.

- Kuzmin, YAKOV -Yumanadi-Pavel V. Kuleshov, “Hazarlar” Türkler, c.2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 464-472.
- LUKÁCSY, György, “Erdély Sója”, <http://magyarkonyhaonline.hu/alapanyagok/az-erdelyi-so-nyomaban>, Erişim Tarihi: 03.07.2017.
- NÉMETH, Gyula, “Türklüğün Eski Çağı”, *Türkler*, C. 1, Yeni Türkiye yay., Ankara 2002, s. 378-387.
- ÖGEL, Bahaeddin, “Sekellerin Ataları Hakkında (Sikil, Esgil Boyları)”, *Bellekten*, IX/36, Ankara 1945, s.469-484.
- ÖZ, Ayşe, “1848-1849 Macar Bağımsızlık Mücadelesinde Sándor Petöfi’nin Yeri ve Sekellere Dair Düşünceleri”, *AÜDTCFD*, 55/1, Ankara 2015, s. 173-184.
- PRİNCE, John Dyneley, “Macar Dilindeki Türkçe Unsurlar”, çev. M. Turgut Berbercan, *Karatekin Edebiyat Dergisi (KAREFAD)*, S. 2, Çankırı 2013, s. 123-134.
- RÁSONY, László, “Sekeller ve Adlarının Menşei”, çev. Öksel Göçmen, *Türk Kültürü Dergisi*, Yıl X, S. 113, Ankara 1972, s. 281-294.
- TAMÁS, Tarján M. “Julianus Barát Hazatér Első Utazásáról”, *Robiconline*, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1236_december_27_julianus_barat_hazater_elso_utazasarol/. Erişim Tarihi: 18.09.2017.
- TAŞAĞIL, Ahmet, “Hazarlar” mad., *DİA*, c. 17, Türkiye Diyanet Vakfı yay., İstanbul 1998, s. 116-120.
- THÚRY, József, “Még Egyszer A Székelyek Eredetéről”, *Erdélyi Múzeum*, XVI/V, Kolozsvár 1899, s.257-275.
- TÜLEK, Vehpi, “Osmanlı’ya Sığınan Macar Milliyetçileri” *Türkiye Gazetesi*, İstanbul 12.10.2005, s. 14.
- TÜRKER, Pınar Yiğit, “Milli Destanlara Göre Sekellerin Menşei”, *Journal of History Studies*, 8/2, Ankara 2016, s. 125-137.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “Ekos Barkay’ın Erdel Krallığına Tayini Hakkında Bir Kaç Vesika”, *Bellekten*, VII/27, Ankara 1943, s. 361-377.
- VÁMBÉRY, Ármin, “Magyar És Török-Tatár Szóegyezések”, *Nyelvtudományi Közlemények*, VIII, Budapest 1869.

EKLER

I. MACAR KRALLARI VE ERDEL PRENSLERİNE AİT HÜKÜMDAR LİSTELERİ

A. MACAR HÜKÜMDARLARI

1.Arpad Başbuğları

890-907: Arpad.
907-945: Zoltan.
945-950: Falics.
950-970: Taksony.
970-997: Geza.
997-1000: Vajk (Aziz Istvan).

2. Arpad Kralları

1000-1038: Aziz Istvan.
1038-1041: Peter (birinci defa).
1041-1044: Aba Samuel.
1044-1046: Peter (ikinci defa).
1046-1060: I. Endre.
1060-1063: I. Bela.
1063-1074: Salamon.
1074-1077: I. Geza.
1077-1095: Aziz Laszlo.
1095-1116: Kalman.
1116-1131: II. Istvan.
1131-1141: II. Bela.
1141-1161: II. Geza.
1162-1172: III. Istvan.
1162-1163: II. Laszlo.
1163- : IV. Istvan.
1172-1196: III. Bela.
1196-1204: İmre.
1204-1205: III. Laszlo.
1205-1235: II. Endre.
1235-1270: IV. Bela.
1270-1272: V. Istvan.
1272-1290: IV. Laszlo(Kun).
1290-1301: III. Endre.

1387-1437: Zsigmond (Luxembourg).
1437-1439: Albert (Habsburg).
1440-1444: I. Ulaszlo (Jagello).
1446-1452: Janos Hunyadi(kral naibi).
1453-1457: V. Laszlo (Habsburg).
1458-1490: Matyas (Hunyadi).
1490-1516: II. Ulaszlo (Jagello).
1516-1526: II. Lajos (Jagello).
1526-1540: Janos (Zapolyai).

4.Habsburg-Lorraine hanedanı Krallar

1526-1564: I. Ferdinand.
1564-1576: Miksa.
1576-1608: Rudolf.
1608 1619: II. Matyas.
1619-1637: II. Ferdinand.
1637-1657: III. Ferdinand.
1657-1705: I. Lipot.
1705-1711: I. Jozsef.
1711-1740: III. Karoly(son Habsburg).
1740-1780: Maria Terezia.
1780-1790: II. Jozsef(Lorraine).
1790-1792: II. Lipot.
1792-1835: I. Ferenc.
1835-1848: V. Ferdinand.
1848-1916: Ferenc Jozsef.
1916-1918: IV. Karoly.

3.Muhtelif Hanedanlara ait Krallar

1301-1305: Vencel (Pr'emysl).
1305-1307: Otto (Wittelsbach).
1308-1342: I. Karoly (Anjou).
1342-1382: Büyük Lajos (Anjou).
1382-1395: Maria (Anjou).
1385-1386: II. Karoly, Küçük (Anjou).

B. ERDEL PRENSLERİ

- 1540-1551: İsabella,
1551-1556: I. Ferdinand(Avusturya Kralı).
1556-1559: İsabella (ikinci defa).
1559-1571: Janos Zsigmond.
1571-1586: Istvan Bathöry.
1576-1581: Kristof Bathory.
1581-1602: Zsigmond Bathory.
1599- : Endre Bathory.
1599-1604: Rudolf(Avusturya Kralı).
1603- : Mozes Szekely.
1604-1606: Istvan Bocskay.
1607-1608: Zsigmond Rakoczi.
1608-1613: Gabor Bathory.
1613-1629: Gabor Bethlen.
1629-1630: Brandenburg'lu Katalin.
1630- : Istvan Bethlen.
1630-1648: I. György Rakoczi.
1648-1660: II. György Rakoczi
1657-1658: Ferenc Rhedey.
1658-1661: Akos Barcsay.
1661-1662: Janos Kemeny.
1661-1690: Mihaly Apaffy.
1704-1711: Ferenc Rakoczi.

II. HARİTALAR

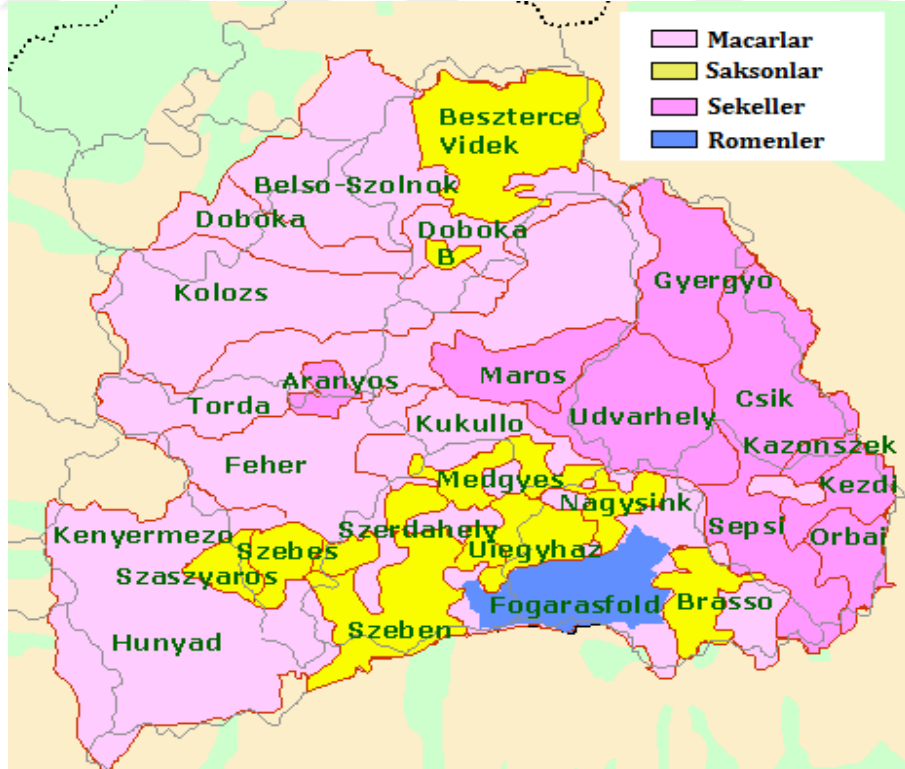
Harita 1: Macar adının diğer uluslarca söyleniş biçimi.

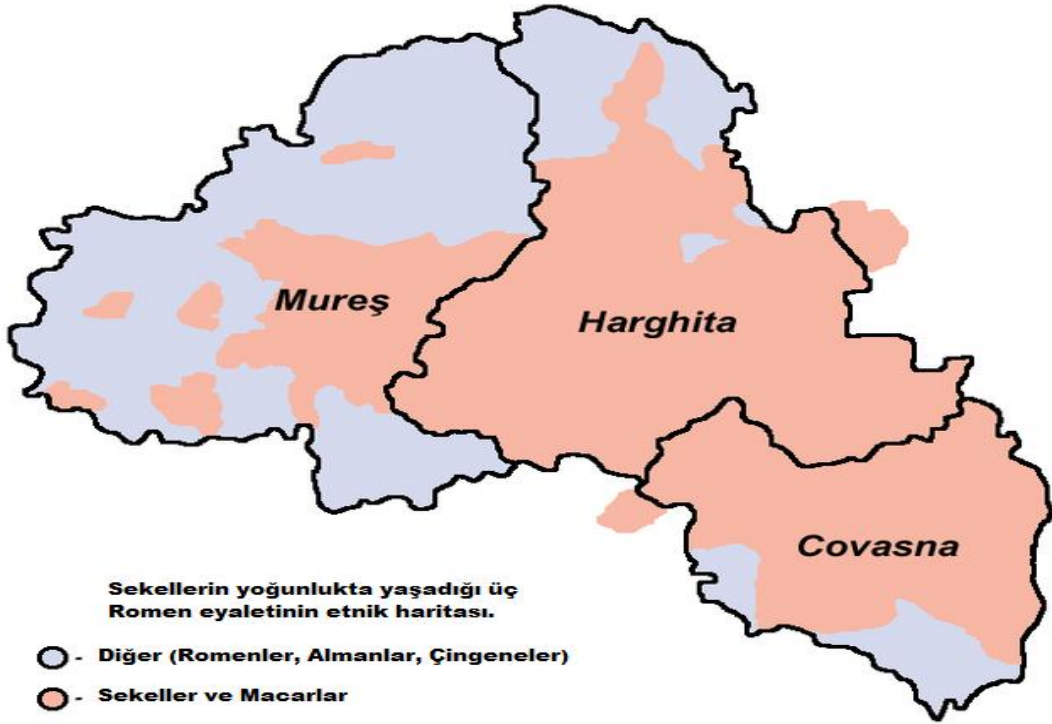
Harita 2: 8. Yüzyılda Batı ve Doğu Avrupa.

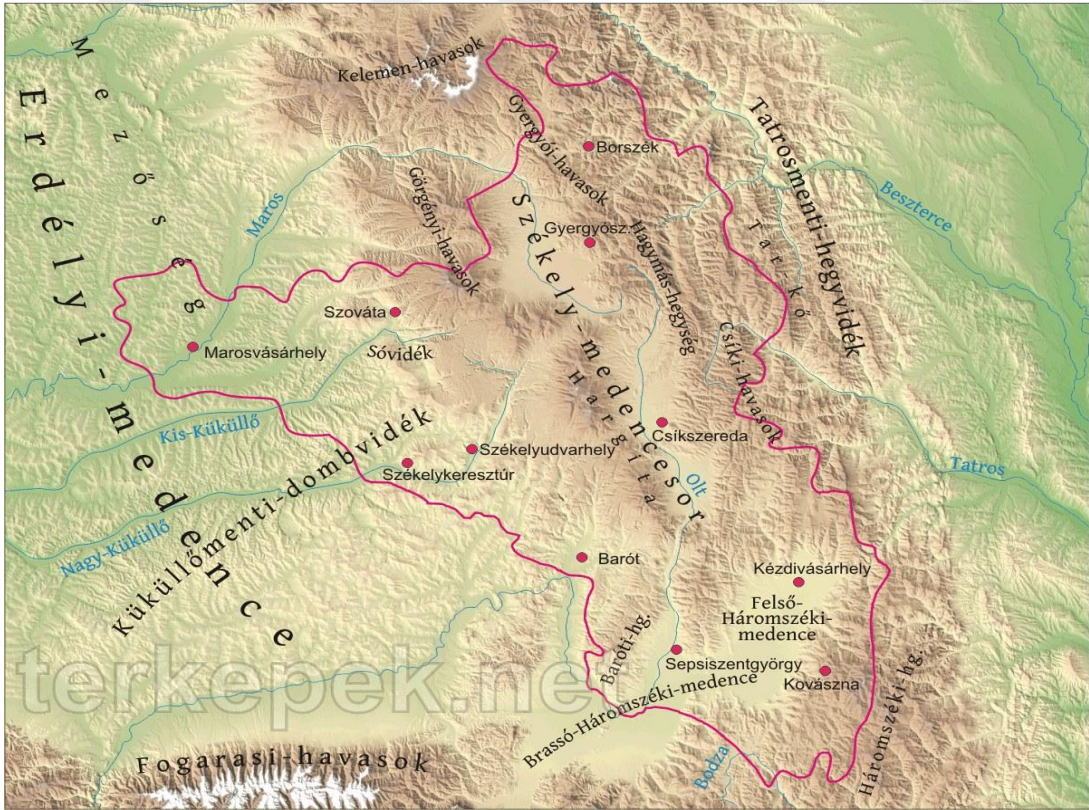
Harita 3: Macarların yurt kurma aşamaları ve yayılış bölgeleri.

Harita 4: 17. yüzyılda Erdel'in etnik yapısını gösteren harita.

Harita 5: Sekellerin büyük çoğunluğu teşkil ettiği 8 Sekel şehri içine alan Günümüz Romanya Devletine bağlı Mureş, Harghita ve Covasna eyaletleri.

Harita 6: Sekellerin kadim yurtlarını gösteren bir harita.

III. TABLO VE GRAFİKLER

	GLOZEL	NİKOLSBURG	HUN	SEKEL
A		4		4
B	X	X	XΠ	X
C		↑		↑
CS	H	H	HΠ□	H
D	Δ	†	Δ†	†
E		3	EEβ	3X
F	⊗	⊗	⊕FF	⊗
G		Λ	ΛΓΓ	Λ
GY			‡§§	‡
EGY				
H	X	X		XXX
I	†	†	†I	††
J	100	10	119J	10
K	>O	◇†	◇<~KN	◇†
L		Λ	ΛLh	Λ
EL	O		O E	
M	M	β	ββΠ	β
N	C	C	C	C
NY		D	Dç	D
O		C	OC	COC
Ö		z		3F
P	Γ	β	βJE	βE
R	H/P	H	H/H/P	H/P
S	Λλ	Λ	Λ	Λλ
SZ	I	I	I	I
T	T	Y	ΛYX+	Y
TY		X*		X
U	Y	⊗		⊗
Ü		⊗		44
V	V	M	MVT	M
Z	H	H	H↓↓	H
ZS		Y	Y	Y
US		⊗		
UNK		∞		

Tablo 1: Glozel, Nikolsburg, Hun ve Sekel Runik harflerinin karşılaştırılması.

İlçe			Ahali	
Macarca adı	Romence adı	Toplam	Romenler	Macarlar
Kézdivásárhely	Târgu Secuiesc	20488	1601	18633
Bereck	Bretcu	3908	996	2890
Szentkatolna	Cátálinka	3541	38	3500
Csernátón	Cernat	4025	55	3970
Gelence	Ghelinta	4474	64	4702
Lemhény	Lemnia	3454	40	3402
Ozsdola	Ojdula	3520	183	3255
Kézdiszéntkereszt	Poian	2937	28	2905
Kézdiszéntlélek	Sánzieni	4682	27	4648
Torja	Turia	3918	44	3866
TOPLAM		55,247	3,076	51,771

Tablo 2: Kézdiszék şehrine bağlı ilçelerin nüfus dağılımı.

İlçe			Ahali	
Macarca adı	Romence adı	Toplam	Romenler	Macarlar
Kovászna	Covasna	11369	3673	7539
Barátos	Brateş	1548	16	1532
Kommándo	Comandáu	1042	66	976
Zábola	Zábala	4814	906	3685
Zágon	Zagon	5489	2728	2722
Nagyborosnyo	Boroşneu Mare	3086	144	2758
TOPLAM		27,348	7,533	19,212

Tablo 3: Orbaiszék şehrine bağlı ilçelerin nüfus dağılımı.

İlçe			Ahali	
Macarca adı	Romence adı	Toplam	Romenler	Macarlar
Sepsiszentgyörgy	Sf. Ghcorghe	61543	14178	46113
Sepsibodok	Bodoc	2513	86	2420
Kökös	Chichiş	1697	812	864
Gidófalva	Ghidfalău	2614	43	2546
Hidvég	Hághig	2223	871	691
Illyefalva	Illicni	1853	237	1610
Malnas	Malnaş	4877	135	4705
Maksa	Mocşa	2306	44	2259
Uzon	Ozun	4575	529	4025
Réty	Reci	2234	23	2209
Köröspatak	Valea Crişului	3463	72	3367
Előpatak	Valcele	3698	1357	552
TOPLAM		93,597	18,387	71,361

Tablo 4: Sepsiszék şehrine bağlı ilçelerin nüfus dağılımı.

İlçe			Ahali	
Macarca adı	Romence adı	Toplam	Romenler	Macarlar
Csík Szereda	Micrcurea Ciuc	42029	7274	34359
Tusnadfürdő	Baile Tusnad	1728	106	1615
Balánbánya	Balan	7902	5121	2703
Csík Karcfalva	Carta	5486	21	5463
Csík Szentgyörgy	Ciucsângiorgiu	4891	26	4658
Csík Dánfalva	Dănesti	4520	26	4476
Csík Szépvíz	Frumoasa	3652	108	3520
Gyimesközéplak	Lunca De Jos	5227	42	5175
Gyimesfelsőlok	Lunca De Sus	3424	98	3326
Csík Szentmihály	Mihăileni	2643	555	2086
Csík Pálfalva	Păuleni-Ciuc	1736	27	1704
Kászón	Păiesii De Jos	2979	276	2431
Csík Szentkirály	Sancrăieni	6194	57	6078
Csík Szentdomokos	Sândominic	6401	29	6297
Csík Szentmárton	Sanmartin	4334	47	4204
Csík Szent Simon	Sansimon	4334	47	3381
Madéfalva	Siculeni	6906	51	6682
Tusnad	Tuşnad	2114	33	1930
TOPLAM		115,612	14,113	100,088

Tablo 5: Csíkszék széhrine bağlı ilçelerin nüfus dağılımı.

İlçe			Ahali	
Macarca adı	Romence adı	Toplam	Romenler	Macarlar
Bögöz	Mugeni	5869	22	5847
Eted	Atid	2838	15	2815
Farkaslaka	Lupeni	4434	27	4402
Felsőboldogfalva	Feliceeni	3028	20	3008
Fenyéd	Brădeşti	3561	20	3491
Homoródalmás	Mereşti	1415	6	1409
Homoródszentmárton	Mărtiniş	3011	29	2978
Kányád	Ulieş	1273	13	1259
Kápolnásfalu	Capálnita	1983	10	1967
Korond	Corund	6180	19	6056
Lovéte	Lueta	3524	7	3517
Oklánd	Ocland	1403	17	1386
Oroszhegy	Dealul	3906	16	3871
Parajd	Praid	6837	52	6642
Siménfalva	Şomoneşti	3739	32	3707
Székelyandrásfalva	Săcel	1322	394	920
Székelyderzs	Dârjău	1177	18	1159
Székelykeresztúr	Cristurul Secuiesc	9672	233	9431
Székelyudvarhely	Odorheiu Secuiesc	36926	1058	35761
Székelyvarság	Vârşeg	1515	4	1511
Szentábrahám	Avrameşti	2517	14	2497
Szentgyháza	Vlăhita	7043	79	6962
Ujszékely	Secuieni	2660	52	2547
Zetelaka	Zetea	5753	30	5723
TOPLAM		121,586	2,187	118,866

Tablo 6: Udvarhelyszék széhrine bağlı ilçelerin nüfus dağılımı.

İlçe			Ahali	
Macarca adı	Romence adı	Toplam	Romenler	Macarlar
Borszék	Borsec	2864	607	2240
Gyergyoszentmiklos	Gheorgheni	20018	2161	17524
Marosheviz	Toplita	15880	11291	4039
Belbor	Bilbor	2859	2843	16
Csomafalva	Cimani	4493	20	4460
Hollo	Corbu	1601	1419	171
Ditro	Ditrău	5944	55	5887
Galocas	Gălăuțaș	2656	2010	575
Alfalu	Joseni	5721	58	5586
Szarhegy	Lăzarea	3607	58	3503
Remete	Remcea	6316	46	6269
Salamas	Sărmași	4131	3330	796
Varhegy	Subcetate	2105	1960	100
Újfalu	Suseni	5152	60	5020
Tölgyes	Tulgheș	3596	2455	1114
Vasláb	Voșlobeni	2056	1225	807
TOPLAM		88,999	29,598	58,107

Tablo 7: Gyergyószék şehrine bağlı ilçelerin nüfus dağılımı.

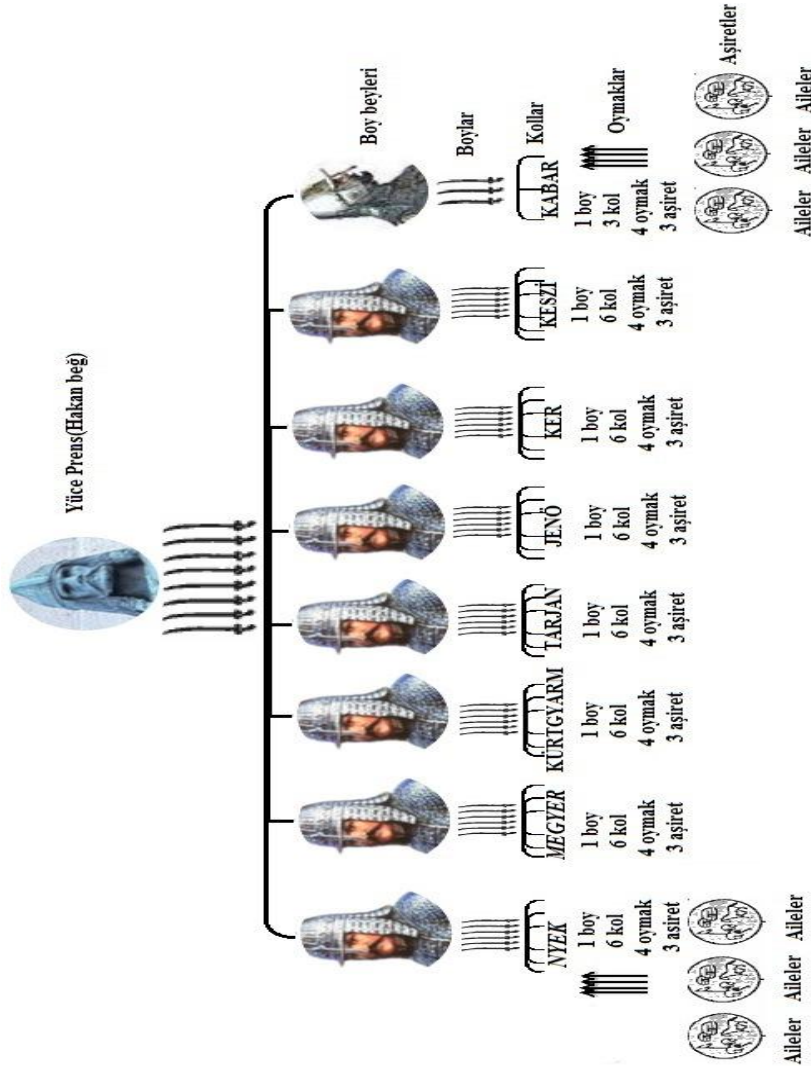
İlçe			Ahali	
Macarca adı	Romence adı	Toplam	Romenler	Macarlar
Marosvásárhely	Târgu-Mureș	150041	75533	70108
Mezosámsond	Șincai	1098	429	629
Mezöband	Band	5334	858	3194
Mezocsávás	Ceusași De Câmpie	3942	957	2621
Mezőpanit	Pănet	5994	732	4863
Marosszentanna	Sântana De Mureș	3847	1496	1980
Nagyernye	Ernei	5219	405	4328
Marosszentgyörgy	Sângeorgiu De Mureș	7872	2765	4582
Marosszentkirály	Sâncraiu De Mureș	6268	3847	2078
Maroskeresztúr	Cristești	5591	2421	2767
Nyárádto	Ungheni	3562	2802	511
Nyárádremete	Eremitu	3872	140	3561
Székelyhodos	Hodoșa	1420	9	1293
Jedd	Livezeni	3766	540	2808
Csiklalva	Vârgata	2004	7	1778
Nyárádmogyorós	Măgherani	2733	39	2602
Nyárádszereda	Miercurea Nirajului	5169	214	4762
Nyárádgálfalva	Galești	2879	43	2694
Backamadaras	Păsăreni	1686	17	1567
Akosfalva	Acățari	4781	75	4424
Nyárádkarácson	Crăciunești	4348	108	3169
Lukafalva	Gheorghe Doja	2869	611	2068
Szováta	Sovata	11614	909	10465
Makfalva	Ghindari	5029	29	4916
Havad	Neaua	1544	6	1430
Erdőszentgyörgy	Sângiorgiu de Pădure	5447	1096	4132
Gyulakuta	Fântanele	5067	68	4749
Balavásár	Balâșeri	4069	206	3349
Székelyvécke	Vetca	862	13	785
Gernyeszeg	Gornești	5369	635	4414
Marossárpatak	Glodeni	4545	877	3541
Beresztelke	Breaza	1662	699	904
Vajdaszentiváhy	Voivodeni	1673	466	1058
TOPLAM		281,176	99,051	168,130

Tablo 8: Marosszék şehrine bağlı ilçelerin nüfus dağılımı.

İlçe			Ahali	
Macarca adı	Romence adı	Toplam	Romenler	Macarlar
Barot	Baraolt	9670	300	9271
Nagyajta	Aita Mare	1771	168	1598
Nagybacon	Bătanii Mare	4501	112	3962
Bolon	Belin	2643	1043	1094
Bardoc	Brădut	4648	195	3921
Vargyas	Vărghiş	-	-	-
Apáca	Apata	-	-	-
Ürmös	Ormeniş	-	-	-
Alsorákos	Racoş	-	-	-
TOPLAM		25,175	1,854	21,708

Tablo 9: Bardócszék şehrine bağlı ilçelerin nüfus dağılımı.

IV. ŞEMA VE RESİMLER

NOT:

* 7 Macar+1 Kabar toplam 8 boy var.

** Boyların herbiri 6 kol'a ayrılıyor (Kabarlar 3 kol'a ayrılıyor)

*** Her kol 4 oymağa ayrılıyor.

**** Her oymak 3 aşiretten meydana geliyor.

***** Aşiretleri aileler birliği meydana getiriyor.

Şema 1: Başbuğlar dönemi Macar boy sistemi ve hiyerarşik devlet yapısı.

Resim 1: *Chronicon Pictum*'da tasvir edilen, Tuğrul kuşu ile süslenmiş kalkarıyla Arpad ve 7 boyun beyleri.

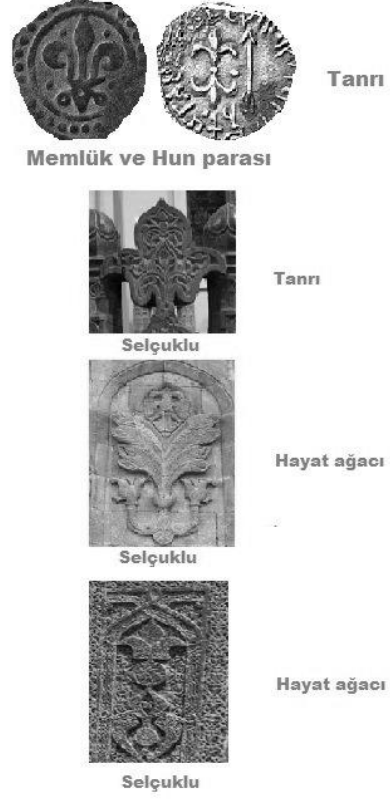

Resim 2: Macar efsanesinde bahsolunan *Hunor* ve *Macor* kardeşlerin Alageyk peşinde Azak denizi bataklıklarında yol almalarını gösteren *Chronicon Pictum*'daki bir tasvir.

**MACAR=SEKEL
MOTİFİ**

TÜRK MOTİFİ

Resim 3: Macar-Sekel motifleriyle Türk motifleri arasındaki benzerlikler.

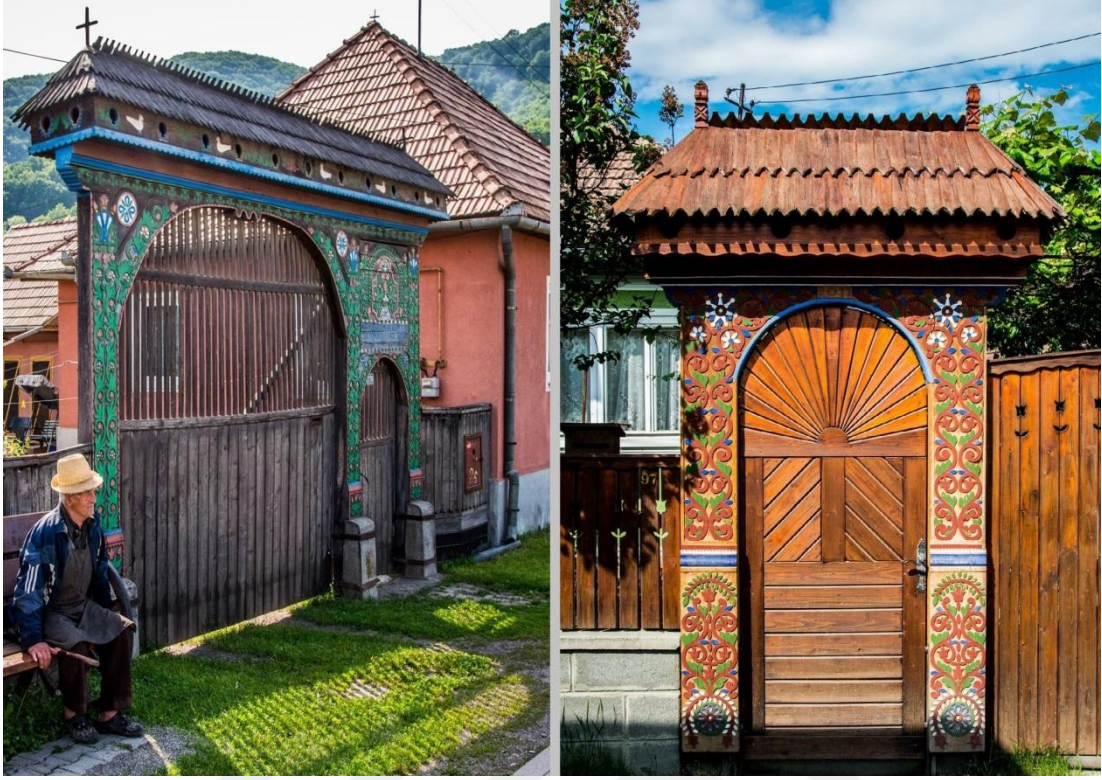
Resim 4: Eski Şamanist inançların günümüz Macar ve Sekel inançları üzerindeki tesirini gösteren örneklerden biri. Çaput bağlama.

Resim 5: Sekel ve Macar inançlarında önemli bir yeri olan çaput bağlama, dilek ağacı ve Nazar boncuğu üçlüsünü bir arada görebileceğimiz bir resim.

Resim 6: Sekelleri diğer Erdel ahalisinden ayıran en belirgin özelliklerden biri de, onların “kopjafák” dedikleri mezar balballarıdır. Bu balbalların üzerine Sekel runik yazısıyla mevtanın bilgileri oyma suretiyle yazılır.

Resim 7: Sekel oyma sanatının kendini gösterdiği Sekellere özgü *yaya kapısı* manasına gelen *gyalog kapu*. Umumiyetle kapı kirişleri üzerine sağda ay, solda güneş ikisi arasında Runik yazı ile “Hoş geldin”, “Tanrının Misafiri” veya “Bereketiyle gelen misafir, hoş geldin” vb. gibi ifadeler yazılıdır.

Resim 8: Sekellerin belirgin özelliklerinden olan ahşap kapı, evlerde olduğu gibi köy, kasaba ve bazen ilçe girişlerinde bile karşımıza çıkabilir.

Resim 09: Ahşap ve metal'in sanata dönüştüğü bir Sekel kapısı. Sekel geleneklerinde önemli bir yere sahip olan kurt, bir Sekel kapısında tezahür ediyor.

Resim 10: Sekel kapılarındaki bazı motif örnekleri. Sekel yurdunda her Sekel'in kapısı birbiriyle kıyaslanamayacak ölçüde, fevkalade desen ve motiflerle süslenmiş haldedir.

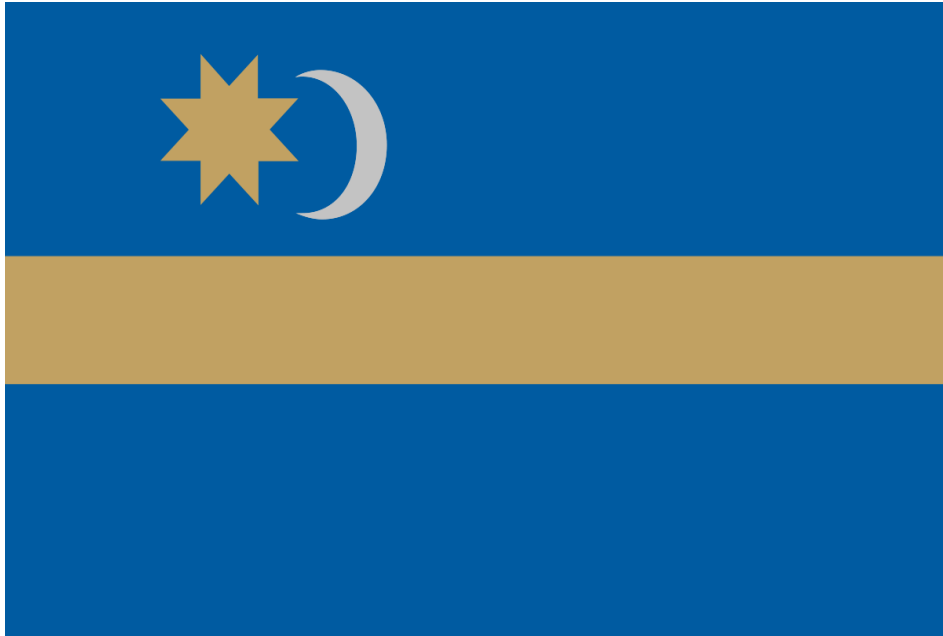
Resim 11: Türk kültürüyle yakın benzerliği bulunan bir gelenek, Çeyiz. Sekel sanatının süslediği, her genç kızın özenle hazırladığı çeyiz sandığı ve bazı eşyalar.

Resim 12: Sekeller özel günlerinde geleneksel kıyafetlerini severek giyerler. Geleneksel kıyafetleriyle Sekel çocukları.

Resim 10: 17. Yüzyıla ait bir Sekel piyade sancağı.

Resim 11: Sekel Bayrağı. Gök mavi üzerine Altın sarısı şerit *Ordu yolunu* simgeler. Sekellerin kutsiyet atfettiği sağ'da beyaz ay, solda sarı güneş vardır.